Damó Eszter – Csorba József

HÓNAPRÓL HÓNAPRA

Meixner-módszerű olvasókönyv
negyedik osztályosoknak

AIÓ Tankönyvkiadó
Budapest, 2011

Ez a tankönyv a **Meixner Ildikó** szellemi örökségét gondozó
Meixner Alapítvány keretei között,
a **HEFOP-**2.1.2.-P. – 2004. – 05 – 0018/1.0 számú program
anyagi támogatásával, a **Játékház** tankönyvcsalád folytatásaként készült
2.-4. osztályosoknak szóló tankönyvcsalád része.

Kapcsolódik hozzá szövegfeldolgozó munkafüzet:
HÓNAPRÓL HÓNAPRA
Meixner-módszerű, differenciált szövegfeldolgozó és fogalmazás munkafüzet
negyedik osztályosoknak 1-2. félév

anyanyelv munkafüzet:
Nyelvi ismeretek HÓNAPRÓL HÓNAPRA
Meixner-módszerű anyanyelv munkafüzet negyedik osztályosoknak.

A könyv megfelel az Oktatási Minisztérium kerettantervének [17/2004. (V. 20.)],
illetve az Educatio Kht. Kompetenciafejlesztő oktatási program kerettantervnek.

Összeállította: Damó Eszter, Csorba József
A hónapbevezető szövegeket Damó Eszter, a történelmi bevezetőket Damó Zoltán írta.
Sorozatszerkesztő: Damó Eszter
Felelős kiadó: Csorba József
Grafika: Jávorniczky Nóra, Czigány Enikő
Borítóterv: Jávorniczky Nóra, Czigány Enikő, Sinka Andrea
Tipográfia: Sinka Andrea
Tudományos-szakmai szakértő: Szabó Ákosné dr.
Tantárgypedagógiai szakértő:
Technológiai szakértő:
Kiadói, forgalmazói azonosító: AI-009
ISBN 978-963-88299-8-6
Tankönyvvé nyilvánítási engedély száma:

Köszönetnyilvánítás
Köszönet a Meixner Iskola pedagógusainak és diákjainak a fejlesztésben való közreműködésükért. Köszönet gyermekeinknek, Áronnak, Borinak és Kingának, akik a könyv megszületésének 8 éve alatt valamikor voltak negyedikesek, kritikájukkal, jó irodalmi ízlésükkel és ötleteikkel segítettek bennünket.
Köszönet Siegl Juditnak és Mocskonyi Zsuzsannának tanácsaikért.

Ajánljuk ezt az olvasókönyvet Dr. Meixner Ildikó emlékének.

© AIÓ Tankönyvkiadó Kft.
www.aio.hu
Vevőszolgálat: kiado@aio.hu
Telefon: 06 1 222 0762, 30/6168243, 30/ 2507730

Terjedelem:21,62 nyomdai ív
A könyv tömege: 561 gramm
1. kiadás, 2011.
Készült: Gyomai Kner Nyomda Zrt., 5500 Gyomaendrőd, Kossuth u. 10-12.

Szent Mihály hava

Újra itt ültök az iskolapadban egy új tanítási év első napjaiban. Ez csalhatatlan jele annak, hogy beköszöntött az ősz. Fáradtabban süt már a nap, nem perzsel, inkább jólesően melegít. Hegyvidékeken reggelente ködfoszlányokkal is találkozhatunk, amelyek selyemfátyolként borítják be a völgyeket, réteket, földeket. A délelőtt folyamán, amikor a nap átküzdi magát a felhőkön, eloszlanak a ködmezők. A nedves fű és a falevelek csillognak a napfényben. A szeptemberi meleg napokat vénasszonyok nyarának is nevezzük.

Az ősz beköszöntének másik biztos jele, hogy a nappalok egyre rövidülnek. Szeptember 21-én van az őszi napéjegyenlőség, amikor egyenlő hosszú a nappal és az éjszaka. E naptól fogva a nappalok már rövidebbek, mint az éjszakák, és minden nappal tovább rövidülnek, amíg el nem érkezik december 21., a téli napforduló napja, amikor legrövidebb a nappal és leghosszabb az éjszaka.

Használjátok fel a szeptemberi kora ősz napsütéses pillanatait a folyton változó természet megfigyelésére! Ilyenkor érkezik el számos gyümölcs (pl. szőlő, szilva, alma) és zöldség (pl. káposzta, krumpli, hagyma) betakarításának ideje. Láttál a nyáron termést betakarító embereket? Jártál az elmúlt években szüreten?

Kiránduláson gyűjtsetek erdőn-mezőn termő magvakat, termése-ket (makkot, gesztenyét, kökényt, galagonyát, csipkebogyót)! Készítsetek belőle terméskoszorút, díszítsétek vele otthonotokat, isko-

látokat! A megmaradó terméseket szárítsátok meg és tegyétek el! Ha gondosan megőrzitek ezeket, felhasználhatjátok majd az őszi erdő e kedves ajándékait adventi koszorú, karácsonyi díszek készítéséhez.

A száraz, enyhén szeles időjárás a legmegfelelőbb a sárkányeregetéshez. Iskolaudvaron, hétvégi közös kiránduláson eregessetek sárkányt! Készíthetitek magatok is, de boltban is megvásárolható e mostanában elhanyagolt játékszer, amely kicsiknek és nagyoknak egyaránt örömet jelent.

Ha gyűjtöttetek vadgesztenyét, készíthettek belőle pohárfogót is! Megtalálod az olvasókönyved végén, hogyan készítheted el.

Az előző években már olvashattatok a magyarórán szeptemberi népszokásokról, ezekben esett már szó Szent Mihály napjáról is. Országszerte sokhelyütt találunk Szent Mihály szobrot, Szent Mihály templomot, teret, utcát. Ki volt hát Szent Mihály?

A keresztény hagyomány szerint Mihály a túlvilágra költöző lelkek kísérője és bírája: ő ítéli meg az emberek cselekedeteit az utolsó ítéletkor. Ezért hívják a halotti koporsót tartó, fából készült szerkezetet Szent Mihály lovának. A halott emberre ezért szokták azt mondani, hogy elment Szent Mihály lován.

A zsidó vallás újévet köszöntő ünnepe a ***ros hasana***. Legszembetűnőbb sajátossága az, hogy nem december 31-én tartják, hanem szeptember végén, október elején, hiszen a zsidó naptár eltér a keresztény Gergely-naptártól. Az ünnep lényege a megújulás, a megbocsátás, a jobbítási szándék kifejezése. Az ünnep kezdetét a sófár hangja jelzi. A sófár egy ősi zsidó hangszer, kosszarvból készül, és kürt módjára szólaltatják meg. Az emberek a tisztaság jeleként fehérbe öltöznek. Az elmúlt esztendő bűneitől jelképes formában úgy szabadulnak meg, hogy vízpartra mennek és morzsákat szórnak a vízbe, hogy a víz elmossa azokat. Talán a legismertebb zsidó újévi szokás az újévi üdvözlet küldése jókívánságokkal. Az újévi vacsorán édes és kerek ételeket fogyasztanak, ami azt a kívánságot jelképezi, hogy az új esztendő is legyen minél édesebb, bőségesebb, kerekebb, azaz gazdagabb, boldogabb, mint az előző volt. Például kerek kalácsot, almát fogyasztanak mézbe mártva. Néhol szép szokás az is, hogy az újévi vacsora előtt a gyermekek az előző évben

elkövetett csínyeiket, helytelen cselekedeteiket egy levélben leírják, és megígérik, hogy az új esztendőben ezeket nem követik el. A levelet az apa tányérja mellé teszik. Ő ezeket elolvassa, és természetesen megbocsát a gyerekeknek.

Szeptemberben a mesék fő témája a család. Sokat beszélgethettek majd a mesék kapcsán a családról, a családtagok kapcsolatairól. Olvashattok egy tanulságos mesét Ezópusztól, aki nagyon régen, az ókorban élt. Olyan meséket írt, amelyekben állatok ugyan a szereplők, de mi emberek magunkra ismerhetünk cselekedeteikben. E hónapban kezdünk ismerkedni a háromszáz évvel ezelőtt élt II. Rákóczi Ferenccel és korával. Tanulhattok szép őszi verseket is.

Negyedik osztályban három újdonság is vár benneteket az olvasókönyvben. Minden hónapra javasolunk egy könyvet, amelyből egy részletet megtaláltok az olvasókönyvben, de az igazán jó lenne, ha kedvet kapnátok az egész könyv elolvasásához. Ebben a hónapban A két Lotti történetével ismerkedhettek meg. A másik újdonság, hogy az olvasókönyvetek végén hónapról hónapra megtaláljátok egy-egy játék vagy szép tárgy elkészítésének leírását, amelyet ne mulasszatok el hónapról hónapra elolvasni és elkészíteni! A harmadik újdonság pedig az, hogy minden hónapban lesz egy fő téma, amelyhez több szöveg is kapcsolódik majd, ez például szeptemberben a család. Azt szeretnénk, ha ehhez a fő témához kapcsolódva otthoni gyűjtőmunkával, délutáni közös munkával készítenétek (közösen vagy különkülön) egy-egy összeállítást „A hónap témája" címmel. Hogy mi legyen a konkrét tartalom, rátok bízzuk. Csak ötleteket adunk. Szeptemberben kereshettek korábbi olvasmányaitok között családdal kapcsolatos történeteket, verseket, utánajárhattok saját családotok történetének, gyűjthettek szép családi szokásokat. Az elkészült munkákat tegyétek ki a tanterem falára, hogy mindenki láthassa őket, tanulhasson belőlük!

Minden hónapban írjátok fel a füzetetekbe, mi minden várhat rátok ebben a hónapban! Írjátok le a várható ünnepeket, osztályprogramokat és iskolai programokat is!

Versek szeptemberre

Varjúnóta

Zelk Zoltán

Elmúlt a nyár,
Kár érte, kár.
Sárgul a táj,
Kár érte, kár.

Repülni kél
nagyszárnyú szél,
messzire száll
e csúf madár.

A hegy mögül
felhő röpül –
meg-megered,
már csepereg.

Őszi eső,
fát verdeső,–
fázik a táj,
kár érte, kár.

A cinege cipője

Móra Ferenc

Vége van a nyárnak,
hűvös szelek járnak
nagy bánata van a
cinegemadárnak.

Szeretne elmenni,
ő is útra kelni.
De cipőt az árva
sehol se tud venni.

Kapkod fűhöz-fához,
szalad a vargához,
fűzfahegyen lakó
Varjú Varga Pálhoz.

Azt mondja a varga,
nem ér ő most arra,
mert ő most a csizmát
nagyuraknak varrja.

Darunak, gólyának,
a bölömbikának,
kár, kár, kár, nem ilyen
akárki fiának!

Daru is, gólya is,
a bölömbika is,
útra kelt azóta
a búbos banka is.

Csak a cinegének
szomorú az ének:
nincsen cipőcskéje
máig se szegénynek.

Keresi-kutatja,
repül gallyrul gallyra:
„Kis cipőt, kis cipőt!”
– egyre csak azt hajtja.

Akácfa

Nemes Nagy Ágnes

Akácfa, akácfa,
sárga lombot hullató.
Kezemre, kezemre,
mintha hullna sárga hó.

Mintha hullna sárga hó,
csakhogy el nem olvadó,
járdaszélen nagy kupacban
színaranyként csillogó.

Hogyha belegázolok,
hogy zizeg és hogy ropog!
Mit csinálsz te? – kérdik.
Járok, járok sárga hóban,
színaranyban,
térdig.

A hónap könyve

A két Lotti
regényrészlet, Erich Kästner

Tó-Bühl, Bühl-tavi, Ulrike kisasszony, Luise, Luisének, Luiserl, Huber, Max Emmanuel utca, Prinz Eugen utca, Lotte, Trude, Trudének, Imperial Szálló, Strobl udvari tanácsos, Franz bácsi, Palffy operaházi karmester, Pepike, Erich Kästner

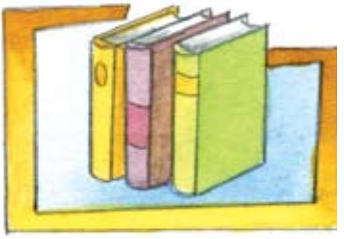

Tulajdonképpen ismeritek ti Tó-Bühlt? Tó-Bühlt, a hegyi falut? A Bühl-tavi Tó-Bühlt? Nem? Tényleg? Különös – akárkit megkérdez az ember, senki sem ismeri Tó-Bühlt! (…)

Nos, ha Bühl-tavi Tó-Bühlt nem ismeritek, akkor természetesen nem ismerhetitek a gyermeküdülőt sem, a Bühl-tavi Tó-Bühl ismert gyermeküdülőjét. Kár. De ez sem baj. A gyermeküdülők úgy hasonlítanak egymásra, mint a kétkilós kenyerek vagy a kökörcsinek, aki egyet ismer, valamennyit ismeri. Aki pedig elsétál mellettük, azt hihetné, hogy óriási méhkasok. Csak úgy zúgnak a nevetéstől, kiabálástól, pusmogástól és kuncogástól. Az ilyen gyermeküdülők a gyermekboldogság és a jókedv méhkasai. (…)

A házból most gongütés hallatszik. Utána még egy, s végül egy harmadik. A gyerekek és a nevelőnők kikapaszkodnak a partra. – A gong mindenkinek szól! – kiáltja Ulrike kisasszony. – Még Luisének is!

Pontosan tizenkét órakor: ebéd. Utána meg kíváncsian kell lesni a délutánt. Miért? Délutánra újakat várnak. Húsz kisleányt Dél-Németországból. (…)

Végül felbukkan ingóságaival a huszadik kisleány is. Komoly kinézésű jószág. A vezető készségesen érte nyúl, de a kicsi megrázza a fejét, hogy csak úgy röpköd a két copfja. „Köszönöm nem!”

– s azzal határozottan és nyugodtan lemászik a lépcsőn. Lent aztán zavart mosollyal néz körül. Hirtelen meghökken, s tágra nyitja a szemét. Rábámul Luiséra. Most Luise is kimereszti a szemét. Riadtan fürkészi a jövevény arcát. A többi gyermek és Ulrike kisasszony döbbenten nézeget egyikről a másikra. A kocsivezető hátratolja a sapkáját, megvakarja a fejét, a száját meg tátva felejti. Vajon miért? Luise és az új kislány a megszólalásig hasonlítanak egymásra. Egyikük ugyan hosszú fürtöket visel, másikuk pedig szigorúan befont copfokat – de ez aztán igazán az egyetlen különbség köztük!

(…)

Az ikrek azonban nem a fűben ültek valahol, hanem az erdészlak kertjében, s nem is fogták egymás kezét – erre a legcsekélyebb idejük sincs –, hanem jegyzetfüzetkék vannak előttük, ceruza kezükben, e pillanatban ezt diktálja Lotte a szorgalmasan körmölő Luisernek. Legjobban a húslevest szereti anyu, vékony metélttésztával. A marhahúst Huber hentestől veszed. Negyed kiló leveshúst, szép kövéret. Luise felkapja a fejét. Huber hentes, Max Emmanuel utca, Prinz Eugen utca sarok – darálja.

Lotte elégedetten bólint. – A szakácskönyv a konyhaszekrényben van a legalsó polcon egészen balra. És könyvbe bele van téve minden recept, amit tudok. Luise jegyez: „Szakácskönyv… konyhaszekrény… alsó polc… egész balra…” Aztán felkönyökölve mondja: – A főzéstől pokolian félek! De, ha az első napokban elrontom, talán mondhatom, hogy a szünidő alatt elfelejtettem, nem? Lotte tétován bólint.

– Különben meg is írhatod nekem, ha valami nem sikerül. Minden nap elmegyek a postahivatalba és megkérdezem, hogy jött – e valami. Én is – mondja Luise, – csak minél gyakrabban írjál. És egyél jó sokat az Imperialban! Apu mindig irtózatosan örül, ha ízlik nekem az ebéd. Rémes, hogy épp a töltött palacsinta a kedvenced! – dohog Lotti. – De hát hiába. Csak éppen jobban szerettem volna egy kis borjúszeletet vagy egy jó erős gulyást. Ha mindjárt az első nap megeszel három palacsintát, esetleg négyet vagy ötöt, utána mondhatod, hogy egész életedre eleged volt belőle. – javasolta Luise. – Az jó – feleli a testvére, noha az öt palacsinta puszta gon-

dolatára is forog a gyomra. De most ezzel sem törődik. Aztán mindketten a füzeteikre hajoltak és kölcsönösen kihallgatták egymást az osztálytársnők nevéből, az osztálybeli ülésrendből, a tanító néni szokásaiból és az iskolába vezető útból. – Neked könnyebb dolgod van az iskolába menéssel – mondja Luise. – egyszerűen szólsz Trudénak, hogy jöjjön érted az első napon. Ezt úgy is meg szokta tenni néha. Na és akkor egész kedélyesen elkocogsz mellette, és megjegyzed az utcasarkokat meg az egész mindenséget.

(…)

Luise főz. Maga elé kötötte anyu egyik kötényét, s a gáztűzhelyről, melynek lángjain fazekak állnak, az asztalig, melyen nyitva hever a szakácskönyv ide-oda pörög, mint egy pörgettyű. Emelgeti a fedőket. Mikor a forró víz kifut, összerázkódik. Mennyi só kell a tésztavízbe? „Fél evőkanálnyi." Mennyi törött bors a húsra? „Egy csipetnyi." De az ég szerelmére mennyi az: egy csipetnyi? Aztán: „Szerecsendiót reszelni." Hol bujkál a szerecsendió? És hol a reszelő? A kislány a fiókban kotorász, székre mászik, minden tartályba belenéz, rámered a faliórára, leugrik a székről, megragad egy villát, fölemel egy fedőt, megégeti az ujját, nyávog egyet, beleszurkálja a villát a marhahúsba – nem, még nem elég puha!

A villával a kezében földbe gyökerezik a lába. Mit akar éppen keresni? Ahá! A szerecsendiót meg a reszelőt. Ohó, és mi pihen itt békésen a szakácskönyv mellett? A leveszöldség! Uramfia! Azt még meg kell tisztítani és beletenni a húslevesbe! El tehát a villával, s ide a kést. Vajon kész-e már a hús? És hol a szerecsenreszelő meg a … azaz a szerecsendió meg a reszelő? A leveszöldséget előbb meg kell mosni a vízvezetéknél. És le is kell kapargatni. Au, természetesen nem szabad közbe az ujjba belevágni. És ha a hús megpuhult, ki kell venni a fazékból. És hogy utóbb leszűrjük a csontról, ehhez a levesszűrő kell. És félóra múlva jön anyu. És húsz perccel előbb forró vízbe kell dobni a metéltet és milyen ez a konyha! És a szerecsendió ! És a levesszűrő! És a reszelő! És a… és a… és a …

Luise leroskad a konyhaszékre. Jaj, Lotti! Nem könnyű a te testvérednek lenni! Ó, Imperial Szálló… ó, Strobl udvari tanácsos, ó Pipike… Franz bácsi… És apu… apu… apu…

(…) A bécsi Imperial Szálló éttermében, söntésben és konyhában egyaránt jóindulatú izgalom uralkodik. A törzsvendégek és alkalmazottak kedvence, Palffy operaházi karmester lánya ismét közöttük van! Lotte, bocsánat, Luise, szokása szerint a törzsszéken ül, két magas párnán, és halálmegvető bátorsággal eszi a töltött palacsintát.

A törzsvendégek egymás után járulnak az asztalához, megsimítják a kislány fürtjeit, gyöngéden vállon veregetik, megkérdezik, hogy tetszett neki az üdülő, úgy vélik, hogy Bécsben a papánál azért biztosan mégis a legjobb, mindenféle ajándékokat raknak az asztalra, cukorkát, csokoládét, pralinét, színes ceruzát, igen, valaki még egy régimódi varródobozt is kivesz a zsebéből, s zavartan mondja, hogy még a boldogult nagymamájáé volt – aztán odaköszönnek a karmesternek, és visszavándorolnak asztalaikhoz. Ma végre ismét ízleni fog az ebéd a magányos bácsiknak!

Persze legjobban magának a karmester úrnak ízlik. Ő, aki mindig oly sokat hangoztatta, hogy az „igazi művészetermészetnek" magányra van szüksége, és aki lezajlott házasságát mindig polgári botlásnak minősítette, ma szívében igen-igen „művészietlenül" meleg és családias. És mikor a lánya félénken mosolyogva megfogja a kezét, mintha aggódnék, hogy apja netán megszökhet, akkor gombócot érez a torkában, jóllehet éppen marhahúst eszik!

Jaj, és már megint erre sündörög a Franz nevű pincér egy új adag palacsintával!

Lotte megrázza fürtjeit.

– Nem bírok többet, Franz bácsi!

– De Luiserl! – szól szemrehányóan a pincér. – Még csak az ötödik! Miután Franz bácsi enyhe bánattal s az ötödik palacsintával visszavitorlázott a konyhába, Lotte összeszedi a bátorságát, s így szól: – Tudod mit, apu, holnaptól fogva mindig azt eszem, amit *te!* – Ohó! – kiáltja a karmester úr. – És ha füstölt húst eszem? Azt ki nem állhatod. Még rosszul is leszel tőle! – Ha füstölt húst eszel – mondja a kislány megtörten –, akkor majd újra palacsintát kérek. (Hiába, nem olyan egészen egyszerű dolog az ember saját testvérének lenni!) És most?

És most megjelenik doktor Strobl udvari tanácsos Pepikével. Pepike a kutyája.

– Nézd csak, Pepike – mondja az udvari tanácsos úr mosolyogva –, ki van itt megint! Menj oda, és üdvözöld Luiserlt!

Pepike megcsóválja farkát, és buzgón üget Palffyék asztalához, hogy Luiserlt, régi barátnőjét üdvözölje.

Igen ám, fityiszt, sőt kutyafityiszt! Amint az asztalhoz ér Pepike, megszaglássza a kislányt, és üdvözlés nélkül, sürgősen visszavonul az udvari tanácsos úrhoz.

– Micsoda hülye állat – jegyzi meg amaz haragosan. – Nem ismeri meg a legjobb barátnőjét! Mert néhány hétig vidéken volt. Az emberek meg csak beszélnek nagyképűen az állatok csalhatatlan ösztönéről! Lotti azonban ezt gondolja magában: „Szerencse, hogy az udvari tanácsosok nem olyan okosak, mint a kutyák!”

3. oldal

Mesék szeptemberre

A búzaszem

Fésűs Éva

vigasz	szerencse	vándorol
vigasztalódik	szerencsétlenség	vándorolni
vigasztalódott	szerencsétlenséggel	vándorolnotok
megvigasztalódott	szerencsétlenségekkel	vándorolhattatok

Volt egyszer egy gazdag ember. Egész életében megvolt mindene. Három fiát szépen felnevelte. Hanem azért a kincsesláda kulcsával mégsem lehetett a betegséget kizárni a házból. Az bizony őt is utolérte. Nagy bajában, öregségében csak a legkisebbik fia ápolta. A másik kettő ezalatt élte világát; szép feleséget, jó cimborákat szereztek.

Mégis, mielőtt meghalt volna a gazdag ember, úgy rendelkezett, hogy sok– sok aranyát a legidősebb fia kapja. Szép, tornyos házát, száz hordó borát a középsőnek ajándékozta, a legkisebbnek pedig nem hagyott egyebet egyetlen búzaszemnél.

Alighogy eltemették, a két nagyobbik fiú hamarosan megvigasztalódott a kincseken. Kinevették az öccsüket:

– No, te ugyan elmehetsz az örökségeddel! Hiába kedveskedtél, hízelegtél az apánknak, mégis minket szeretett jobban!

Azzal el is kergették a háztól.

Futott szegény fiú, amíg csak látott, és estére egy rozoga csőszkunyhóban húzta meg magát. Fájó szívvel gondolt az apjára. Sehogyan sem tudta megérteni, miért bánt vele ilyen mostohán. Mihez kezdjen ezzel a búzaszemmel?

Keserűségében el is hajította, s elhatározta, hogy másnap világgá megy.

Hát, amint reggel felébred, észreveszi ám, hogy a búzaszem kikelt az éjjel, és szemlátomást nő a szára. Úgy nőtt, ahogy nézte. Mire a nap delelőre ért, gyönyörű, dús kalász ringott a szélben.

– Ennek fele se tréfa! – gondolta a fiú, és leakasztotta válláról a vándortarisznyát. A kalászból a tenyerébe pergette a magokat, és mind egy szemig újra elvetette.

Másnap virradóra azok is kikeltek, szárba szöktek, délre gazdag kalászokat hoztak. A fiú akkorát füttyentett örömében, hogy a rigó is elcsodálkozott a fán.

Most már annyi búzája volt, hogy vetett is, maradt is. A maradékot két kő között megőrölte, és kicsi cipót sütött belőle. Éppen bele akart harapni, amikor arra jött egy vándor, de olyan fáradtan, hogy már alig vánszorgott.

– Ennek nagyobb szüksége van a kenyérre, mint nekem – gondolta a fiú, és jószívvel odaadta a cipót az öregnek.

Igaz, ő maga éhes maradt, de a csodálatos búzaszemek másnap még több termést hoztak, és kétszer akkora cipót süthetett magának. Ez így ment napról napra. Egyre több dolga lett a fiúnak, de szomorúsága elmúlt, arca jókedvtől piroslott. Minek is szaporítsam a szót? Hamarosan jómódú ember lett belőle. Mindig annyit vetett és any-

nyit aratott, hogy minden rászorulónak adhatott a kenyeréből. Meg is szerették hetedhét országban.

Esztendők múltak el, míg egyszer, egy zimankós estén toprongyos ember kopogtatott be az ajtaján.

– Könyörülj meg rajtam egy falat kenyérrel, mert éhen halok! – kérlelte panaszosan.

A fiú mindjárt az asztalához ültette.

Alig ettek, egy másik didergő vándor is bezörgetett éjjeli szállásért. Azt is megvendégelte, és megkérdezte tőlük:

– Ugyan milyen nagy szerencsétlenség ért benneteket, hogy így kell a világban vándorolnotok?

Felsóhajtott az első:

– Volt nekem sok aranyam, de mind elköltöttem. Szép feleségemnek cicomára kellett. Elfogyott az arany – elhagyott mindenki!

A másik lehorgasztotta a fejét, és nagy búsan mondta:

– Volt szép házam, száz hordó tüzes borom. A sok bort megittuk, a tornyos ház oldalát kirúgtuk a cimborákkal a nagy mulatozásban.

– Én pedig csak egy búzaszemmel kezdtem – mondta csendesen a házigazda.

Elkerekedett erre a szeme a két idegennek. Felugráltak az asztaltól:

– Hiszen akkor te vagy a mi öcsénk! Hát nem mentél világgá bánatodban?

– Nem bizony – mondta boldogan a legkisebbik fiú. – És most már mindent értek. Te, édes bátyám, csak holt aranyakat kaptál; te, másik bátyám, elmálló köveket és az elfolyó borban hamis melegséget. De nekem egyetlen búzaszemben örökül hagyta az apám a megújuló életet, a munka örömét, a másokon való segítés boldogságát. Most már tudom, hogy az apám nagyon szeretett engem.

3. oldal

„Jól van, apjuk!”
Andersen

zsúptető zsúpfödél zsúpfödelét	fordulhat fordulhatott hazafordulhatott	hajthatta meghajtotta továbbhajtotta

Láttál-e afféle zsúptetős, meszelt falú, igazi öreg parasztházat? Zsúpfödelét felveri a fű, a kéményen meg gólya fészkel. Kidőlt-bedőlt a fala, alacsonyak az ablakai, s csak egyet lehet közülük kinyitni. Még egy láncos házőrző is van ott; mindent és mindenkit megugat. No, hát szakasztott ilyen parasztház állt egy falu végén, öreg házaspár lakott benne, egy paraszt meg a felesége. Kevésen eltengődtek, s még fölös jószáguk is volt: a lovuk, amely ott legelészett naphosszat az országút szélén. Ezért elhatározták, hogy eladják vagy elcserélik hasznosabb jószágért. De mi legyen az? Az asszony biztatta az urát:

– Azt te tudod a legjobban, apjuk! Éppen ma van heti vásár a városban, eredj, add el a lovunkat pénzért vagy más jószágért! Te mindig okosan cselekszel.

Megkötötte szépen az ura a nyakravalóját, még a kalapjáról is leveregette a port, aztán elkocogott a lován. Szembetalálkozott egy másik paraszttal, aki tehenet hajtott az országúton, olyan takarosat, amilyen csak lehet egy tehén.

„Ez biztosan jó tejelő” – gondolta a paraszt, s megszólította a tehenes embert.

– Állj meg egy szóra, koma! Megegyezhetnénk! A lovam többet ér, mint a tehened, de nekem a tehén több hasznot hajtana. Cserélsz–e velem?

– Cserélek én! – mondta az, s nyomban megkötötték az egyezséget.

A mi emberünk most már hazafordulhatott volna, hiszen ami-

ért útnak indult, azt elvégezte. De ő már eltervezte magában, hogy a vásárba megy. Ballagott hát tovább, hajtotta a tehenet, az is ballagott. Nemsokára utolértek egy embert, aki egy birkát vezetett az úton. Szép birka volt, sűrű gyapjas, jól kihízott. Emberünk így gondolkodott magában:

„Ez volna még csak jó nekünk. Ellegelészhetne az árokparton, télen meg bejöhetne közénk a jó melegbe. Jobb lenne, ha tehén helyett birkát tartanánk. Talán megalkuszunk."

A birkás ember persze nem is kívánhatott jobb cserét, így hát megkötötték gyorsan a vásárt. A paraszt továbbhajtotta birkáját az országúton. A keresztútnál szembejött vele egy ember, jókora ludat vitt a hóna alatt. Megszólította:

– Ez aztán a kövér lúd! Milyen finom a tolla! Elúszkálhatna nálunk a tócsában. Legalább nem kellene kidobni az anyjuknak a kenyér haját. Hányszor mondta: „Ha egy libánk lehetne!" Hát most megkaphatja, ha odaadod a birkámért!

Hogyne adta volna! A mi emberünk elbúcsúzott a birkájától, s nagy vígan tovább bandukolt a lúddal. Éhes is volt, fáradt is volt, s igen megkívánt egy korty pálinkát, egy falás kenyeret. Útjába esett egy kocsma, hát gondolta, betér egy kicsit. Éppen be akart menni, amikor kinyílt a kocsmaajtó, s a csaposlegény lépett ki rajta, teli zsákkal a vállán.

– Mit viszel a zsákban? – kérdezte a paraszt.

– Rothadt almát. Jó lesz a disznóknak – felelte a csaposlegény.

– Kár azoknak! – mondta a paraszt. – De szeretném, ha az anyjuk láthatná ezt a tengersok almát! A mi öreg fánkon egyetlen egy szem termett az ősszel.

– Odaadom én, de mit adsz érte? – kérdezte a csaposlegény.

– A ludamat!

Odaadta a libáját, megkapta a rothadt almát, s bement a kocsmába. A zsák almát nekitámasztotta a kemencének. Tele volt a kocsma: lókupecek, marhahajcsárok poharazgattak odabenn, két ánglius is volt köztük. Olyan gazdagok valamennyien, hogy majd kirepedt a zsebük a sok aranypénztől. Közben sülni kezdett az alma a zsákban

– Sisss! Sisss!

– Mi sustorog a kemence mellett?

A mi emberünk elbeszélte nekik, milyen jó vásárt kötött: egy tehenet kapott a lováért, azért meg egy birkát. Elmondott mindent rendre, egészen a rothadt almáig.

– No, megállj csak, ad neked az anyjuk, ha hazamégy! – mondták az ángliusok.

– Ad hát, csókot ad! Azt mondja majd: „Jól van, apjuk!" – felelte a paraszt.

– Fogadjunk egy hordó aranyba! Száz aranyat teszünk egy ellen, hogy szorulsz ma az asszonytól – mondta a két ánglius.

– Nem kell egy hordó, egy véka is elég. De én csak egy zsák almát tehetek föl, no meg magamat és az anyjukomat, ha beéritek vele – mondta szerényen a paraszt.

– Üsse kő! – mondták az ángliusok. S a markába csaptak, megkötötték a fogadást. Befogták a kocsmáros szekerét, felültek az ángliusok, felült a mi emberünk is, földobták a rothadt almát, s elhajtottak a paraszt házához.

– Adjon isten, anyjuk!

– Fogadj isten, apjuk!

– Elcseréltem a lovunkat.

– Hiszen érted te a dolgodat! – dicsérte meg az asszony, s megölelte az emberét.

– Egy tehenet adtak érte.

– Istennek hála, lesz tej a háznál! Aludttej kerül az asztalunkra, sajt meg friss vaj! De jó cserét csináltál! – örült meg az asszony.

– Az ám, csakhogy a tehenet odaadtam egy birkáért!

– Okosan tetted, neked mindig helyén van az eszed! Nemcsak juhtejünk lesz meg juhsajtunk, de gyapjúharisnyánk is! A tehén nem ad gyapjút. Jól van, apjuk!

– Hanem a birkát elcseréltem ám egy lúdért!

– Te mindenre gondolsz! Márton-napkor hát libapecsenye kerül az asztalunkra! Kikötjük a libát a tócsa mellé, s még hízik is Márton-napig!

– Úgy ám, de a libát meg odaadtam egy zsák rothadt almáért!

– Jól van, apjuk! Igen jól van! Mert tudod-e, mi történt velem?

Amikor elindultál a városba, azt gondoltam, valami igen jót készítek, mire hazajössz: hagymás rántottát. Tojás még csak volt a háznál, de hagyma egy szem se. Gondoltam, átmegyek a szomszédba, mert nekik termett hagymájuk. Tudod, mit mondott az a zsugori szomszédasszony?

– Nem termett a kertünkben semmi, még egy rothadt almát se adhatok!

– No, én most adhatok neki akár egy teli zsákkal. Jól van, apjuk, igen jól van! – azzal megcsókolta az urát nagy örömében.

– Ez aztán igen! – kiáltott fel a két ánglius. – Elkótyavetyélte mindenét, de a jókedve megmaradt. Ez csakugyan aranyat ér!

S egy teli véka aranyat adtak a parasztnak.

Látjátok, milyen hasznos, ha az asszony minden tettéért dicséri az urát, s elismeri, hogy neki van a legtöbb esze. Szép történet ez! Én gyermekkoromban hallottam, hogy amit apjuk tesz, az mindig jól van.

5. oldal

Egy véka tudomány

regényrészlet: Családom és egyéb állatfajták

Gerald Durrell

Leslie, Larry, Rebellis, Gerald, Gerry, Gerryt, George, Korfu, Korfuba, Durrell

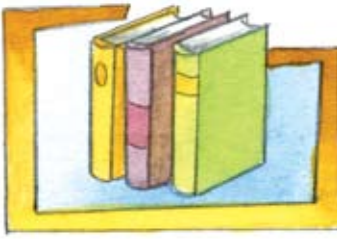

Nem sokkal azután, hogy letelepedtünk az eperpiros villában, mama úgy vélte, hogy el fogok vadulni. Ennél fogva szükségem volna valamiféle neveltetésre. De hol részesülhetnék ilyesmiben egy távoli görög szigeten? Mint mindig, valahányszor valami vitás kérdés merült fel, az egész család lelkesen nekiveselkedett a megoldásnak. Minden családtagnak megvolt az elképzelése,

hogy mi volna számomra a legjobb, és mindenki olyan tűzzel érvelt, hogy a jövőmről folytatott vita rendszerint ordítozássá fajult.

– Ráér még tanulni – vélte Leslie –, hiszen olvasni már tud, nem igaz? Én megtaníthatom lőni, és ha vennénk egy csónakot, megtaníthatnám vitorlázni.

– De drágám, ennek igazán nem sok hasznát venné később – érvelt mama, majd kissé bizonytalanul hozzátette – , hacsak nem szegődik a kereskedelmi flottához vagy valami ilyesmihez.

– Szerintem döntően fontos, hogy táncolni tudjon – mondta Margó –, nehogy később kuka mamlasz legyen belőle.

– Igen, drágám, de az ilyesmire később is ráér. A matematika vagy a francia nyelv alapjait kellene elsajátítania... és a helyesírása is rettenetes!

– Irodalom ! – jelentette ki Larry meggyőződéssel. – Erre van szüksége. Szilárdan megalapozott irodalmi ismeretekre.

A többi azután jön magától. Én mindig mondom neki, hogy olvasson jó dolgokat.

– De nem gondolod, hogy Rebellis kissé nehéz még neki ? – kérdezte mama kétkedve.

– Kitűnő, tiszta humor – válaszolt Larry könnyedén. – Fontos, hogy a nemi kérdéseket már most helyes szemszögből lássa.

– Ez a mániád, a nemi kérdések – vágott közbe Margó fölényesen. – Akármiről van szó, te mindig belekevered.

– Egészséges élet kell neki szabad levegőn. Ha megtanulna lőni és vitorlázni... – kezdte Leslie.

– Jaj, ne prédikálj már, mint egy püspök. . . legközelebb hideg fürdőket fogsz neki rendelni.

– Veled az a baj, hogy mindjárt kezded azt a marha felvágást, azt hiszed, mindent jobban tudsz, és meg se hallgatod másnak a véleményét.

– Aki olyan szűk látókörű, mint te, az nem kívánhatja, hogy meghallgassam.

– Ugyan, ugyan, minek veszekedtek – szólt rájuk mama.

– Larry olyan marhán értelmetlen.

– Na, tessék – méltatlankodott Larry –, én vagyok a család legértelmesebb tagja!

– Igen, drágám, de veszekedéssel nem lehet a kérdést megoldani. Keresnünk kell valakit, aki tanítja Gerryt, és felébreszti az érdeklődését.

– Úgy látszik, egyetlen dolog érdekli – mondta Larry keserűen –, éspedig az, hogyan lehet mindent betölteni az állatvilággal. Nem hiszem, hogy az effajta érdeklődést tanácsos táplálni. . . Már így is életveszélyes. . . Ma reggel rá akartam gyújtani, hát egy ménkű nagy dongó repül ki a gyufaskatulyából.

– Az enyémben szöcske volt – szólalt meg Leslie zordul.

– Igen, én is azt hiszem, hogy az ilyesmit meg kellene tiltani – mondta Margó –, én pont a fésülködőasztalomon találtam egy nyüzsgő dögökkel teli, undorító üveget.

– Nem akar rosszat szegény kölyök – békített mama –, annyira érdeklik ezek a dolgok.

– Én eltekintenék a dongók támadásaitól, ha ez vezetne valamire – hangsúlyozta Larry –, de ez átmeneti időszak, tizennégy éves korára kinövi.

– Már kétéves kora óta ebben az átmeneti időszakban van – vélte mama –, és még semmi jelét sem mutatja, hogy ki akarná nőni.

– Hát, ha ragaszkodsz hozzá, hogy teletömd a fejét fölösleges tudással, gondolom, George alkalmas volna arra, hogy tanítsa – mondta Larry.

– Nagyszerű – örvendezett mama. – Átmennél hozzá? Azt hiszem, minél hamarabb kezdik, annál jobb.

Ott ültem a nyitott ablaknál az alkonyfényben, átkarolva Roger loboncos nyakát, és érdeklődéssel vegyes felháborodással hallgattam a család vitáját sorsom felől. Mikor végre megegyeztek, szórakozottan eltűnődtem, ki lehet az a George, és miért olyan fontos tanulnom. De a szürkülő alkony teli volt virágillattal, az olajfaligetek sötétek, titokzatosak és megejtőek voltak. Elfeledkeztem a tanulás fenyegető réméről, és elindultam Rogerral szentjánosbogárra vadászni a földön kúszó szederindákon.

Kiderült, hogy George régi barátja Larrynek, s azért jött Korfuba, hogy írjon. Ebben nem volt semmi szokatlan, mert akkoriban Larry valamennyi ismerőse író, költő vagy festő volt. Tulajdon-

képpen éppen George lelkén száradt, hogy Korfura költöztünk, mert ő zengett leveleiben olyan dicshimnuszokat a szigetről, hogy Larry úgy érezte, nem tud másutt élni. Most George-nak bűnhődnie kellett meggondolatlanságáért. Átjött hozzánk a villába, hogy megbeszélje mamával oktatásomat, így megismerkedtünk. Gyanakodva méregettük egymást. George igen magas és roppant sovány ember volt, és furcsa, esetlen bájjal mozgott, akár a kölyökkutya. Szikár, sovány arcát részben eltakarta finoman hegyesedő, barna szakálla és vastag teknőckeretes szemüvege. Bánatos, mély hangja volt, és gunyoros, száraz humora. Ha elsütött egy tréfát, rókaszerű vigyorral kuncogott a szakállába, akár nevetett a hallgatóság, akár nem. George komolyan fogott hozzá tanításomhoz.

8. oldal

Kalandozás a magyar történelemben

Magyarország mozgalmas történelmére azt is szokták mondani, hogy a szabadságharcok története. 150 évig a török, majd 200 esztendeig a német uralkodott az ország felett. A 100 évet úgy is nevezzük, hogy az egy évszázad. Így fogalmazva egy és fél, vagyis másfél évszázadon keresztül török, két évszázadon keresztül német uralom alatt éltünk. Mindig akadtak azonban az országban a haza sorsáért aggódó hazafiak. Ők képviselték a világ előtt a szabadság után vágyakozó emberek akaratát, és ha módjukban állt, akár vagyonuk feláldozásával is szolgálták honfitársaik érdekeit. Mindig voltak közöttük kiváló hadvezérek is, akik a végsőkig becsülettel küzdöttek.

Mindnyájuk emlékét kegyelettel őrizzük. A negyedik osztály első félévében a 300 évvel, három évszázaddal ezelőtti időkben kalandozunk. A Rákóczi-szabadságharc idején játszódó történetekben

megismerkedhetünk a kurucok és labancok harcaival, valamint egy bátor, vitéz fejedelemmel, II. Rákóczi Ferenccel, és édesanyjával, Zrínyi Ilonával.

Zrínyi Ilona
(Jókai Mór nyomán)

Zrínyi, Frangepán, Rákóczi, Thököly, Caprara, Aspremont, jezsuita, jezsuiták

Zrínyi Ilona anyja, Frangepán Anna és atyja, Zrínyi Péter a hazáért és annak szabadságáért rajongó két lánglélek volt. Ilonáról ezért azt lehet mondani, hogy oroszlántejen növekedett föl.

Első férje I. Rákóczi Ferenc volt, aki második gyermekük (a híres II. Rákóczi Ferenc) születése után néhány hónappal meghalt.

Ilonára ottmaradt két nagy kötelesség: gyermekeinek nevelése, és a Rákóczi- birtokok rendbehozása. Magában is elég nagy feladat mind a kettő, s ráadásul jutott neki még egy terhes nyűg: egy házsártos anyós.

Vallásos asszony volt, de türelmes a más vallásúak iránt. Az anyósa viszont minden csapást, mely családjukat és az egész országot érte, a más vallásúaknak tulajdonított. Ilona magas lélekkel tudta tűrni a zsémbes anyós rigolyáit, s éveken át ott virrasztott a betegágya mellett.

Szerencsésen találkozott össze a magyar szabadságharc csillagával, Thököly Imrével, aki második férje lett. Mind a ketten lelküknek kiegészítő felét lelték meg egymásban. Magára maradt, amikor Thököly Imrét a törökök rabságba vetették.

A legnagyobb megpróbáltatás ekkor várt Ilonára. Munkácsi várá-

ba vonult vissza a folyvást előbbre nyomuló császári seregek elől, de tél derekán, mikor a várárkok be voltak fagyva, a császári vezér megtámadta Munkács várát. Caprara két hétig lövette Munkács várát tüzes golyókkal és 120 fontos bombákkal éjjel-nappal szakadatlanul. Zrínyi Ilona maga ott járt a bástyákon, lelkesítve jelenlétével a harcosokat. Amint egy bomba lecsapott a várba, azt rögtön lefüleltette készen tartott vizes ökörbőrökkel; így az elfojtott tűz nem robbanthatta ezt széjjel. Mivel a bombázás nem használt semmit, Caprara csatornákat ásatott a vár sáncai ellen, s azokon keresztül akarta lecsapoltatni a sáncok vizét. De Ilona észrevette a praktikát, s búváraival betömette a rést. Erre Caprara még nagyobb ágyúkat hozatott, s még nagyobb bombákkal döngette a vár falait. Hétszáznál több bombát hajigáltatott be Zrínyi Ilona tiszteletére. Egy ilyen bomba a gyermekszoba boltozatát törte keresztül, s oda esett le Júlia, Zrínyi Ilona első leánya asztala mellé. Amíg a tüzet szóró szörnyeteget a hű csatlósok vizes bőrrel gyorsan letakarták, azalatt Ilona két gyermekét, Júliát és Ferencet ölébe kapva, mentette ki őket a halálveszélyből. Nem lehet mondani, melyik volt benne a nagyobb, a hősnő-e, vagy az anya?

Negyvenhat napi sikertelen ostrom után felhagyott Caprara a lövöldözéssel. Nagy haraggal elment a vár alól.

Ez ostrom alatt Ilona eladatta Lengyelországban az ékszereit, hogy a hadviselés költségeit előteremtse. Két esztendeig védte Zrínyi Ilona Munkács várát olyan hősi kitartással, mely férfiakat szégyenít meg.

Végül a vár – árulás folytán – mégis a labancok kezére került, Ilonát pedig erőszakkal felvitték Bécsbe. Minden kincseitől megfosztották, de ami legdrágább kincse volt, azt is elvették tőle: a két gyermekét. Gyermekei ettől fogva német nevelést kaptak. Julianna hamarosan férjhez ment Aspremont grófhoz, Ferenc fiát pedig a jezsuiták szerzetesnek nevelték.

9. oldal

II. Rákóczi Ferenc fejedelem

A török hódoltság után az osztrák császár vette át az ország feletti uralkodást. Magyarországot be akarta olvasztani az osztrák birodalomba. Elnyomó uralma ellen a nép folyamatosan tiltakozott. Végül is a felkelők kérésére Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona fia a kuruc felkelés élére állt. Abban az időben a franciák is rossz viszonyba kerültek az osztrákokkal, ezért a közös ellenség ellenében szívesen vállalkoztak a kuruc mozgalom támogatására. Rákóczi számos hadjáratot vezetett, több csatában győzedelmeskedett. Sikerült az egész országot felszabadítania. Erdély fejedelmévé, Magyarország vezérlő fejedelmévé választották. Sajnos azonban a franciák cserbenhagyták a magyarokat, amikor kibékültek az osztrákokkal. Azonnal megfeledkeztek a magyaroknak tett ígéretükről, hogy küzdelmükben támogatják őket. Így elbukott a magára maradt magyarság harca, amelyet azért vívott, hogy független országban élhessen. II. Rákóczi Ferenc száműzetésben, a törökországi Rodostóban halt meg.

Mondák a kuruc korból

Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferenc

A hőslelkű anya és hős fia

Gaál Mózes

Buda várát 1686-ban foglalták vissza a töröktől. Abban a várat ostromló seregben igen számos magyar vitéz volt, akadtak messze nyugati országokból összesereglett harcosok, de mert a császári sereg zászlói alatt küzdöttek mindannyian, a bécsi urak magukénak tekintették a győzelmet. S ilyenformán gondolkoztak:

– Te gyámoltalan Magyarország, íme, kivertem a törököt, visszaszereztem a fővárost neked: most már légy engedelmes szolgám! Ne emlegesd mindig azt, hogy te szabad, független ország vagy; lásd, a bécsi hatalmas urak tudnak parancsolni, neked nem lesz egyéb dolgod, mint engedelmeskedni. Magyarországot szépen beleolvasztjuk Ausztriába, aztán lassankint megunjátok a magyar nyelvet. Elfelejtitek, hogy milyen veszekedő, verekedő természetű őseitek voltak. Akkor te, jámbor ország, szörnyen boldog leszel.

Csakhogy a magyar nemzet nem született arra, hogy szabadság nélkül éljen, hogy őseit megtagadja. Oroszlán volt a nemzet, és járomba fogni nem lehetett.

A bécsi nagy urak zsarnokságát elszenvedni nem tudta, a dicsőséges múltat elfeledni nem akarta: mikor már csordultig volt a szenvedés pohara, előállott egy *Thököly Imre* nevű lelkes magyar főnemes, kardot rántott, ezren meg ezren gyűltek zászlója alá és harcoltak a nemzet szabadságáért, függetlenségéért.

Ennek a Thököly Imrének volt a felesége Zrínyi Ilona. Azoknak a Zrínyieknek a családjából származott, kik századokon át félelmei voltak a törököknek.

Apját, a híres-nevezetes Zrínyi Pétert, aki kardot akart fogni a bécsi kormány zsarnoksága ellen, a bécsi urak törvénye ellenére, idegen földön halálra ítélték, mint lázadót, testvéröccsét pedig elfogták és húsz évig börtönben sínylődött szegény, míg elméje megháborodott. No hát, aki ilyen családból származott, annak nem volt szabad hétköznapi, gyenge nőnek lennie.

Zrínyi Ilona hős férjét buzdította a harcra, sőt ő maga is három évig védte erős Munkács várát a császári sereg ellenében. Nem látott még ilyen csodát a világ.

A császári generális tajtékzott mérgében, a bécsi urak szégyenkeztek, mert ím, egy gyönge asszony büszke kővárának kapuját sem kérő, sem fenyegető szóra, sem ágyúk bömbölésére meg nem adja. Thököly Imre felesége nem kér és nem fogad el kegyelmet Bécstől.

De jaj, győz a túlerő. Thököly szerencséjének leáldozik a napja, a török rabláncot tesz kezére-lábára, és Törökországba hurcolják...

Csak Munkács vára áll még. Csak a hőslelkű Zrínyi Ilona dacol

még a magyar szabadság ellenségeivel.

De áruló akad, a sziklavár német kézre jut, Zrínyi Ilonának két gyermekével: Juliannával és Ferenccel Bécsbe kell mennie. Bécs úgy lehet, sírja lesz a magyar fölkelő vezér feleségének; Bécsben őt meg fogják alázni, de szívét meg nem törik, alázatos könyörgést szívéből ki nem csikarnak.

Milyen mérhetetlen nagy csapás sújtotta az erős lelkű nőt! Férje Törökországban bujdosó rab, ő maga Bécs egy sötét, komor kolostorában rab; anyai kebeléről elszakították előbb fiát, a tízesztendős Rákóczi Ferencet, majd forrón szeretett leánykáját. Ferencet elvitték Csehországba, beadták egy kolostor iskolájába, s megparancsolták a tudós jezsuita atyáknak, hogy neveljék ott németnek, utáltassák meg vele hazáját, nemzetét, mert veszedelmes családból származott, s ha magyar marad a szíve vérének egy cseppje is: fölkelő vezér támad majdan belőle, mint aminő mostohaapja, Thököly Imre volt, s mint amilyen anyja, Zrínyi Ilona...

Zrínyi Ilona búcsúszavai ezek voltak:

– Ferkóm, lelkem, ha tőlem elszakítanak is, veled marad az árvák Istene. Ne feledd el soha, hogy téged Rákóczi Ferencnek hívnak, hogy a te hazád Magyarország, s hogy neked a te szegény, édes hazádat a nyomorúságban még százszor inkább kell szeretned.

Elfelejtette-e Rákóczi Ferenc anyja szavait?

Nem felejtette el! Az volt neki a mindennapi imádsága, az volt neki az éltető napsugara. A jámbor atyák nem sejtették, hogy mi lappang a magyar ifjú szívében. Csak akkor döbbentek meg, midőn egyszer az ifjú Magyarország térképén Munkácsot meglátva zokogott.

– Miért sírsz, fiam? – kérdezte az egyik atya.

Rákóczi Ferenc így felelt:

– Lehetetlen oly hamar feledni.

11. oldal

Rákóczi hazatér

Thaly Kálmán nyomán

Bercsényi, Bercsényinek, Bereg vármegye, Ung vármegye, Pro patria et libertate, Thaly

A messze idegenben, a prágai jezsuitáknál nevelkedett Rákóczi, amikor tizennyolc esztendős korában hazatért. Először sárospataki várában szállt meg. Már Sárospatakon tapasztalta, hogy a magyar népet kegyetlenül sanyargatja az idegen zsoldos katona, de még ennél is többet látott, amikor Szerencsre, majd Munkácsra ment.

Mit látott, mit tapasztalt Rákóczi?

A zsoldos büntetlenül verhette, kínozhatta a magyar jobbágyot. Ha az panaszt tett, halállal lakolt. De hiába fordult a paraszt, a jobbágy a vármegyéhez is, mert azokat a megyei urakat, akik a nép pártját fogták, az idegenek elnevezték rebelliseknek, lázadóknak, és őket is törvény elé állították. Ott pedig olyan igazság volt, hogy egy német katona vallomása többet számított, mint az összes magyar tanú egybehangzó állítása.

Rákóczi igazságérzetét felháborították a törvénytelenségek, a megtorlatlan rablások és kegyetlenkedések. Amikor pedig a magyar nép sok gondját, baját, szenvedését napról napra látta, egyre azon töprengett, milyen módon szolgáltathatna igazságot ennek a saját hazájában kegyetlenül üldözött népnek, az ő népének.

De kivel oszthatná meg az érzéseit? A magyar urak elhúzódtak tőle, nem bíztak benne, mert idegenben nevelkedett, viselete is olyan volt, mint a bécsi uraké.

Végre egy vadászaton Rákóczi találkozott Bercsényi Miklóssal, a felső- magyarországi megyék fő hadbiztosával. Bercsényinek éppen az volt a hivatala, hogy a polgári lakosság és a katonaság vitás ügyeit rendezze. Sokszor szolgáltatott igazságot az üldözötteknek, még

többször érezte, tapasztalta, hogy gyenge ott az igazság, ahol fegyveres áll szemben a fegyvertelennel. Éppen ilyen szövetséges, ilyen barát kellett Rákóczinak: mintha a sors állította volna őket egymás mellé, mindig összetartottak, a közös célokért együtt harcoltak, és még a bujdosásban is közös volt a sorsuk.

Együtt készítették elő a szabadságharcot: XIV. Lajos francia királlyal kerestek szövetséget.

De a bécsi udvarnak mindig ügyes kémei, besúgói voltak, Rákóczit is feljelentették, és a császár a bécsújhelyi börtönbe záratta. Abba a börtönbe, amelyből anyai nagyapját, Zrínyi Pétert a vérpadra hurcolták.

Hiába követelte Rákóczi, hogy ügyét magyar bíróság elé utalják, őt is hasonló végzet fenyegette, mint a többi magyar lázadót, mert bécsi bíróság készült ítélkezni felette.

Álruhában, kalandos úton Rákóczi elszökött a bécsújhelyi börtönből, és Lengyelországba menekült. Barátja, Bercsényi Miklós már ott várt rá, mert az elfogatás elől sikerült egérutat vennie.

1703 tavaszán Rákóczi éppen egy vadászatról tért haza, amikor jelentették neki, hogy két magyar parasztember járja a várost, minden házba bekopogtatnak, és Rákóczi Ferencet keresik.

Amikor végre megtalálták, sírva borultak a lábához. Szakadozott beszéddel, sírva mondták el panaszukat, de elmondták azt is: csak Rákócziban bíznak, egyedül ő válthatja meg a szenvedő magyar népet.

Végre megnyugodtak a követek, akkor egy baltát kértek, azzal kettéhasították kézbeli botjukat. Ezekben a botokban hozták el Rákóczi jobbágyainak siralmas leveleit. Mennyi szomorúság, keserűség és mennyi remény volt ezekben a levelekben! A jobbágyok megírták, hogy az egész magyar nép olyan, mint a pásztor nélkül való nyáj, ide-oda kóborog, de ha a falvakban gyűlést tartanak, mindig Rákócziról tárgyalnak, mindenki tőle vár segítséget. Az idő pedig megérett, mert a szenvedéseket tovább tűrni nem lehet. Megérett azért is, mert a császárnak más háborúságai támadtak, Magyarországról sok katonáját kivonta; most jött el az alkalom a támadásra.

A követek szava, a levelek tartalma megindította Rákóczit, de ő

mindig megfontoltan, okosan cselekedett, most sem akart semmit elhamarkodni. A követeket kedvező válasszal küldte vissza Magyarországra, de melléjük adta hűséges lovászát is, hogy híreket hozzon hazulról, kémlelje ki a németek állásait, a csapatok létszámát.

Amikor a lovász visszatért, és jelentette, hogy a helyzet kedvező, Rákóczi felkelésének tervét mindenütt lelkesedéssel fogadják, akkor már nem lehetett késlekedni. Rákóczi nyílt parancsot és zászlókat küldött haza, aztán maga is útra kelt, hogy élére álljon a nép szabadságharcának.

Amikor az ország határára érkezett, bizony kicsiny sereggel találkozott, csak ötszáz puskás és ugyanannyi botokkal, baltákkal felfegyverkezett ember várta. De hamar híre futott érkezésének, és nemsokára Bereg és Ung vármegye népe csak úgy tódult a zászlaja alá. 1704-ben már az egész ország Rákóczi zászlaja alatt állott, s ez büszkén hirdette a jelszót: „Cum Deo pro patria et libertate” – Istennel a hazáért és a szabadságért.

12. oldal

Tanulságos történet szeptemberre

A szamár és az árnyéka

Ezópusz

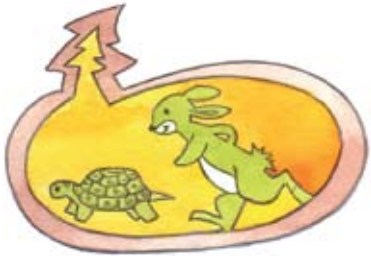

Az utazó bérelt egy szamarat, hogy a közeli városba utazzon. A bérleti díjban megegyezett a szamár tulajdonosával.

– Csak egy hátránya van – magyarázta a szamár tulajdonosa. Az én szamaram nem megy túl messze, hacsak nem verem rendszeresen egy bottal. Maga üljön a hátára, én pedig majd maga mögött sétálok egy bottal, míg elérjük a várost.

Nagyon forró nap volt, de a két férfi egész jó tempóban haladt. Az

utazó a szamáron ült, a tulajdonos pedig mögötte sétált egy bottal, amivel a szamarat ösztökélte. Délben, amikor a legmelegebb volt, megálltak pihenni.

– Leülök a szamár árnyékába – mondta az utazó lekászálódva az állatról.

– Azt csak gondolja – csattant fel a szamár tulajdonosa. Ott én fogok pihenni. Ez az egyetlen árnyékos hely több kilométeres körzetben.

– Én béreltem a szamarat, ezért nekem kell az árnyékában ülnöm – vitázott az utazó.

– Szó sem lehet róla – kiáltotta a tulajdonos. – Csak a szamarat bérelte ki, az árnyékát nem. Az az enyém.

A tulajdonos annyira mérges lett, hogy meglökte az utazót. Az utazó pedig visszalökött. A tulajdonos megütötte az utazót. Az pedig visszaütött. A következő pillanatban a két férfi szemtől szemben állt egymással, és dühödten verekedett.

Miközben a két férfi egymással csatázott a szamár árnyéka miatt, az megunta ezt, és elporoszkált a domb felé. Hamarosan már távol járt a verekedéstől, és magával vitte az árnyékát is.

14. oldal

Mindszent hava

Újra elővehetjük a kabátunkat, októberben ugyanis már egészen hideg napokra is fel kell készülnünk. Ezért nagy öröm, ha hébe-hóba megélhetünk még egy-egy meleg órát, amikor a nap összegyűjti megmaradt erejét, és melengetően süt. Az éjszakák észrevehetően hűvösek már, akár éjszakai fagy is előfordulhat.

Az állatok a maguk módján mind-mind felkészülnek a télre. Nem ismerik a hónapokat, mégis tudják, mikor kell elkezdeniük a téli készülődést. Például a sün búvóhelyet keres a télre. A hermelin megváltoztatja szőrzete színét, hófehér, téli bundát növeszt. A mókusok tartalékokat gyűjtenek. Láttál már mogyoró, mandula, diószemeket fák ágainak elágazásába szorulva? A mókusok szokták így biztonságba helyezni a téli eledelüket. A földön heverő magokat ugyanis elhordhatják a rágcsálók, a maradékot pedig belepi a hó. Az őzek és a nyulak a közelgő hideg ellen vastag bundát növesztenek. Októberi erdei sétán, ha ügyesek vagytok, megfigyelhetitek ezt az okos, dolgos készülődést.

A lombhullató fák ilyenkor már elkezdik hullatni a leveleiket, kivéve például a tölgyfát. Figyeljétek meg, hogy a tölgyfa milyen sokáig tartja a leveleit, mintha sohasem akarná elengedni őket! Az erdei utakat avar borítja, amelyben öröm végigcsoszogni. Zörög, zizeg a lábunk alatt. De egy levélcsata is jó mulatság lehet az októberi

erdőben! Most érik a dió és a szelídgesztenye. Gyűjtsetek, egyetek belőlük, finom, egészséges csemegék!

Biztosan találtok azonban szép falevelet. A legszebbeket vigyétek haza, préseljétek le! Esős, borongós délutánokon sok szép dolgot készíthettek belőlük. De ne csak leveleket gyűjtsetek, hanem keressetek a fáról lehullott ágakat, gallyakat, terméseket és szép kéregdarabokat! Tele van ilyen izgalmas, jól felhasználható tárgyakkal az őszi erdő.

A gyűjtött erdei kincseinkből készítsetek például levélfüggönyt! Hogy hogyan, olvassátok el az olvasókönyvetek végén!

Olvastatok már arról, hogy a szőlőskertekben október a szüret ideje. Ki vett már részt szüreten? Esetleg az osztály együtt elmehetne egy igazi szüretre! Ha ez nem sikerül, legalább préseljetek közösen szőlőt, hogy egy évben egyszer megízlelhessétek a friss must pompás ízét!

Október 31-én van a ***reformáció emléknapja.*** Ugyanis Luther Márton a Bibliát magyarázó tanár, hittudós és szerzetes majdnem 500 évvel ezelőtt ezen a napon függesztette ki a wittenbergi vártemplom kapujára elgondolásait, amelyekkel a katolikus egyházat akarta megreformálni. Ennek nyomán született meg az evangélikus vallás és egyház. Kicsit később hasonló gondolatokat hirdetett meg Kálvin János is, az ő elképzelései lettek a református vallás és egyház alapjai.

Szeptemberben megismerkedtetek Rákóczi Ferenccel és édesanyjával, Zrínyi Ilonával. Októberben érdekes történeteket olvashattok majd Rákócziról és kurucairól.

Ebben a hónapban Török Sándor két különleges hangulatú meséjét is megismerhetitek, majd folytatjuk a tanulságos történeteket is. Lesznek megtanulandó versek, köztük az egyik legismertebb magyar vers Petőfitől, az Itt van az ősz, itt van újra kezdetű. A hónap könyve is Török Sándortól való: Kököjszi és Bobojsza. A hónap témája Török Sándor mesevilága. Keressetek más meséket tőle, nézzetek utána mikor, hol élt? Ki volt ő?

Versek októberre

Itt van az ősz, itt van újra…

Petőfi Sándor

Itt van az ősz, itt van újra,
S szép, mint mindig énnekem.
Tudja isten, hogy mi okból
Szeretem? De szeretem.

Kiülök a dombtetőre,
Innen nézek szerteszét,
S hallgatom a fák lehulló
Levelének lágy neszét.

Mosolyogva néz a földre
A szelíd nap sugara,
Mint elalvó gyermekére
Néz a szerető anya.

És valóban ősszel a föld
Csak elalszik, nem hal meg;
Szeméből is látszik, hogy csak
Álmos ő, de nem beteg.

Levetette szép ruháit,
Csendesen levetkezett;
Majd felöltözik, ha virrad
Reggele, a kikelet.

Aludjál hát, szép természet,
Csak aludjál reggelig,
S álmodj olyakat, amikben
Legnagyobb kedved telik.

Jön az ősz

Kányádi Sándor

Jön immár az ismerős,
széllábú, deres ősz.
Sepreget, kotorász,
meg-megáll, lombot ráz.

Lombot ráz, diót ver
krumplit ás, szüretel.
Sóhajtoz nagyokat
s harapja, kurtítja
a hosszú napokat.

A hónap könyve

Kököjszi és Bobojsza
regényrészlet
Török Sándor

hullajt elhullajtott elhullajtották	pilleszárny pilleszárnysisak pilleszárnysisakot	feltarisznyál feltarisznyálták feltarisznyáztak

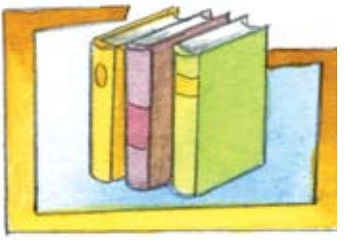

Hát, mondom, esett az eső a törpebirodalomban, mintha dézsából öntötték volna. Az egész udvar – akkora udvara van a törpék házának, mint egy fél narancshéj, talán valamivel nagyobb – tele vízzel. Rohantak haza a kis törpék az ég minden tájáról. Az egyik az indiai csillagok felől érkezett, és már csak úgy tudott felmászni a lépcsőre, hogy a házmesterük nagy ügyesen kilenc mákszemet rakott a vízbe. Azon keresztbe fektette egy angyal elhullajtott szempilláját, s ezen a hídon aztán nagy tüsszögve, rázva magáról a vizet, megérkezett a törpe. Csak úgy lihegett.

A törpék fejedelme – ez is olyan volt, mint a többi, csak egy jó fejjel kisebb – esernyőjét maga fölé tartva, a ház tornyának tetején állott. Akkora esernyője volt, mint egy gombostűnek a feje. Állott a torony tetején és vizsgálgatta, hogy mi történik, nem kell-e valahová aláküldeni egyet-kettőt a törpék közül. Mert ugyebár, valahányszor lent a földön gyerek születik, lejön hozzá egy-két törpe az égből, hogy mulattassa a kicsit. Amint ott áll a törpék fejedelme a toronyban, hát látja, hogy a jó Isten szemepillantása elindul, és helyet keres odalent egy kisgyerek számára. Hopp, már meg is találta!... Ebben a pillanatban mondták odalent a néni meg a bácsi, hogy „egy kisgyerek kellene ide!”

– Nosza – kiabálta a törpék fejedelme –, hóha hé, ki a soros?

Indulni kell!

Lent a kapuban állott a strázsa. Akkora volt ez a kapu, mint egy jókora almamag. A strázsa meg a kiáltásra elővette a nagy kapcsos könyvet – olyan nehéz volt ez a könyv, mint egy fecskesóhajtás, képzeljétek! – s kiolvasta belőle a két kis törpe nevét, akiknek indulni kell alá a földre. Kököjszinek hívták az egyiket, Bobojszának a másikat. Felkiabált a strázsa a toronyba:

– Kedves fejedelem! Kököjszi és Bobojsza a sorosak!

– Kerítsd elő Kököjszit és Bobojszát! Hol vannak?

Vakarta a fejét a strázsa – nyomta nagyon a pilleszárnysisak –, hol lehet ez a két csibész? Tudni kell ugyanis, hogy éppen Kököjszi és Bobojsza volt a két legtréfásabb törpe az egész birodalomban. Főként Kököjszi. Bobojsza már mérgesebb természetű volt, de azért ő is hajlott a nevetgélésre. Kököjszinek a hangja vékony volt, mint az ezüst csöngőé, Bobojsza hangja meg vastag, mint az öregharangé. Kököjszinek mindig nevetett a szeme, Bobojsza meg szeretett néha haragosan nézni. Kököjszinek kevesebb volt a szakálla és kisebb a hegyes sapkája, Bobojsza torzonborz szakállat viselt és nagy, csúcsos süveget. De hol vannak?

– Kököjszi, Bobojsza! – kiabált a strázsa. – A fejedelem vár. Indulni kell a földre!

– Kököjszi, Bobojsza! – kiabálta a fejedelem is a toronyból. – Bújjatok elő, indulni kell a földre, gyerek születik!

Már az összes törpék mind kiabáltak: hé, Kököjszi, hé, Bobojsza, merre vagytok? – mikor nagy vigyorogva előbújtak azok egy szalmaszálból:

– Itt vagyunk, bújócskát játszottunk, kukucs!

– Szép dolog, mondhatom – szidta őket a fejedelem –, bújócskát játszani, mikor tudjátok, hogy sorosak vagytok! Minden pillanatban lenézhet a jó Isten a földre és akkor indulni kell. Na, de nem veszekszem veletek. Odanézzetek – és a jó Isten pillantására mutatott a fejedelem –, menjetek le a földre!

– Igenis! – mondta Kököjszi vékonyán.

– Igenis! – mondta Bobojsza vastagon, s futottak be a házba, felta-

risznyáztak mindent, amit ilyen utakra a törpék vinni szoktak. Egy jókora láda mindenféle álmot vittek magukkal, meg egy csomó nótát és mesét, hátizsákban. Az eső közben elállott, s szivárvány hajolt végig az ég és föld között. A fejedelem kiabált föntről:

– Siessetek már!

A strázsa is kiabálta:

– Siessetek!

– Sietünk, sietünk! – kiabálta vissza Kököjszi vékonyán.

– Jó, jó, sietünk! – kiabálta Bobojsza is vastagon.

– Rakjátok, rakjátok! – sürgette őket a raktáros törpe, aki itt az álmokat, nótákat és meséket számon tartotta. – Nesze, még fér a zsebedbe! – és egy marék vidám álmot dobott oda Kököjszinek. – Nesze, még ez is! – és egy sapkára való zümmögő kis nótát vetett Bobojszának. – Csak vigyázzatok, össze ne törjön semmi az úton!

– Vigyázunk – mondta Kököjszi vékonyán.

– Vigyázunk, vigyázunk, ne morogj! – mondta vastagon Bobojsza.

Sietve megköszönték a raktáros törpék fáradságát, aláírták a raktárkönyvet, az volt az elismervényben: mi, alulírott törpék, Kököjszi és Bobojsza, elismerjük, hogy átvettünk kilencmillió álmot, tizenegymillió nótát és hatvannégyezer mesét, s kezet fogtak a raktárossal.

Felrohantak a fejedelemhez, aki elbúcsúzott tőlük.

– Kököjszi és Bobojsza – mondta nagyon komolyan –, tudjátok, mit kell tennetek! Törpei hatalmatoknál fogva nektek kell gondoskodni arról, hogy odalent a kicsinek, akinek még neve sincs, öröme teljék az életében. Megértettétek?

– Megértettük, kedves fejedelem – mondta vékonyán Kököjszi.

– Megértettük, kedves fejedelem – mondta Bobojsza vastagon.

A fejedelem kétfelől arcon csókolta őket, és egyúttal a fülükbe súgta, hogy mi legyen a kisgyerek neve. Ezek bólintottak:

– Mindent megteszünk, s elvágtattak.

És ó jaj... mi történt! A délutáni szellővel kellett volna nekik a földre utazni, és hát a két csibész nem lekéste az utolsó szellőt? Az orruk előtt futott ki a szellő a pályaudvarról. Most ott álltak a törpék

az állomáson és kétségbeesve kiabáltak oda az állomásfőnöknek:

– Főnök úr! – vékonyán Kököjszi, vastagon Bobojsza. – Drága főnök úr, több szellő ma nem indul?

– Bizony, nem!

Tyű, mi lesz most?! Akkor meglátta Kököjszi a szivárványt. Hopp! – kacsintott Bobojszának. Jól értették ők egymást, nem sok szó kellett hozzá. Bobojsza is kacsintott a szivárványra: hát ezért csak nem haragszik meg a jó Isten!... Persze, hogy nem.

Sietve eloldottak a szivárványból néhány szálat – kéket, vöröset, sárgát, zöldet, minden színből egy- egy kis fonalat –, összesodorták s hajrá, lecsúsztak rajta a földre. Még daloltak is nagyfennen, Kököjszi vékonyán, Bobojsza vastagon:

Dalolj, pajtás, arról vígat,
hogy talál a törpe hidat.
Nyáron, aki ügyes ebben,
utazhat egy esőcseppben.
Télen ráülhet egy helyre
hulldogáló hópehelyre . . .
Hét színen, szivárványon,
semmi vész és semmi lábnyom –

Zsupsz! – robogott alá a két pici törpe, csak úgy füstölt az a láthatatlan kis fenekük.

16. oldal

A villanyrendőr

Török Sándor

csillár előszobacsillárt előszobacsillárral	rendőr villanyrendőr villanyrendőrösdit	tetszik tetszhetett megtetszhetett volna

Élt egyszer egy nagyvárosban egy kis villanylámpafiú, amolyan zsebbe való. A kis zseblámpának minden álma az volt, ha megnő, villanyrendőr lesz belőle. Villanyrendőr! Istenem, olyan óriás nagy lámpa, amelyik a legforgalmasabb kereszteződésnél, pont középen áll, magasan, fenn a levegőben, és mindenkinek parancsol. Igen, mindenkinek! Ha hatalmas szeme haragos, piros lángba borul, akkor mind megáll előtte az autók, villamosok és gyalogemberek végtelen sora, megállanak a fürge biciklisták és egyéb pékinasok, megállanak a puffogó, mérges motorosok, megállanak az óriástestű autóbuszok, amelyektől remeg a házak ablaka is – mind megállanak egyetlen intésre. Ha aztán szemének tüze sárgára szelídül egy pillanatra és utána jókedvűen zöldre kacsint, hogy: gyerünk, gyerünk! – akkor mind elindulnak. Ó, nincs szebb és hatalmasabb úr a lámpák birodalmában a villanyrendőrnél!

A kis zseblámpa mindig, mindig erről álmodott. Otthon is ezt játszotta folyton. Villanyrendőrösdit. Apja gyönyörű szál Jupiter lámpa volt, és egy filmvállalatnál előkelő helyet töltött be: anyukája szelíd, fehér fényű százas égő volt, s ugyanannál a vállalatnál egy csillár közepén lakott. Jól éltek. Sokszor volt náluk fényes vendégsereg. Daliás ívlámpa-gavallérok selyemernyős, piruló hangulatlámpa-kisasszonykákkal társasjátékot játszottak; egy idősebb röntgen és egy komoly kvarclámpa csendesen politizáltak. De ők nem voltak gőgö-

sek, házuknál akárhányszor megfordult egy egyszerű, szürke fejkendős, öreg, vidéki előszobacsillár – anyuka távoli rokona –, aki ósdi gyöngyöket viselt, és néhány ötvenes, sőt huszonötös égő. Ilyenkor apai nagybácsija – egy nyugdíjas mozdonyfényszóró –, akárhányszor barackot nyomott a kisfiú körtefejére, és megkérdezte:

– Na, öcsém, mi leszel, ha megnősz?

– Villanyrendőr! – mondta büszkén.

A kis zseblámpafiú sokszor álldogált a körutak sarkán, és bámulta a méltóságteljes, hatalmas villanyrendőrt. A villanyrendőr észre is vette, és tetszhetett neki a gyermek hódolata, mert még parádésabban csinálta. Pirosat lövellt hatalmas szemével, és íme megtorpant az autók, villamosok egész sora. Zöldet kacsintott nekik kegyesen, és azok elindultak. Most a másik két oldalra mutatott pirosat, ott állott meg minden abban a pillanatban. Órákig tudta nézni. Hiába, legnagyobb úr a villanyrendőr, minden szem őt figyeli!

Később már beszélgettek is. A javakorabeli villanyrendőr bölcs mondásokkal oktatta, ő pedig méltóságos úrnak szólította, később meg – amikor már bizalmasabb lett hozzá, s elárulta terveit – bácsinak.

– Csak igyekezz, öcsém – intette a villanyrendőr–, a mi hivatalunk nem kicsi dolog! Tudás kell ehhez és tapintat.

A kis zseblámpa igyekezett is. Szorgalmasan tanult, és nőtt, növekedett, mígnem elérkezett az idő, és jelentkezett a villanyrendőr sorozáson. Ügyes volt, bevették. Az öreg villanyrendőr a körútról éppen nyugalomba vonult, annak az állását kapta meg.

Büszkén és lelkesen állott ki első nap a posztjára. Balról két autóbusz jött éppen és három villamos, meg valami nyolc-tíz autó, személy és teher vegyesen. Hopp, álljunk csak meg! Feléjük fordította piros szemét … illetve …illetve csak akarta, mert a piros szeme – nem akart arra fordulni. Hanem a zöld fordult arra, s a villamosok és autók, autóbuszok nagy csilingeléssel, tülköléssel elvágtattak előtte. Még fel sem ocsúdott meglepetéséből, amikor szeme most akaratlanul zöldre váltott. Valami titokzatos erő működött a fejében, és hiába nem tudott ellenállani. Neki – nekidurálta magát: na, most zöldre! – és pirosat intve, állított! Na, most pirosra! – és zöldet intve, indított!

S szívében mélyen megbántva és minden lelkességében megalázva vette észre, hogy az ő pillantásait, egész munkáját egy egyenruhás ember igazgatja a túlsó sarokról! Az egyenruhás egy vasállványban csavargat valami fogantyút, és ő engedelmeskedik. Ó, hogy lelohadt minden lelkes láza! Csak állott ott fent a magasban, minden szem őt nézte, és ő fogcsikorgatva, engedelmesen váltotta a színeket. Így ment ez jó néhány napig. Egy este azután, amint dolga végeztével hazafelé ballagott, összetalálkozott az öreg, nyugdíjas forgalmi lámpával, akinek büszke hatalmát annyiszor megcsodálta. Nagy búsan elpanaszolta neki bánatát. Az öreg lámpa nevetett, és kedves, sárgás fényével vállon veregette.

– Édes öcsém, ez nincs másképp. Hanem látod: amikor az egyenruhás a sarokról zöldet parancsol, akarj te is zöldet! Amikor pedig pirosra forgat, akkor, éppen abban a pillanatban akarj te is pirosat! S hidd azt, hogy ő engedelmeskedik neked.

– De hiszen ez csalás! – kiáltotta a fiatal lámpa. – Ezzel becsapom magamat!

– Hjaj – nyugtatta az öreg –, ha ezen gondolkozol, akkor sose leszel boldog! – és elcsoszogott.

A fiatal lámpa sokáig forgatta a fejében a dolgot, és másnap megpróbálta. Nem ment nehezen, csak valahogy kicsit szégyellte saját maga előtt. Résen volt, figyelt az egyenruhásra, s amikor az zöldet parancsolt, ő rögtön zöldet akart; ha az odébb forgatta pirosra, abban a pillanatban már ő is pirosat akart. S az emberek, gyalogosok és sofőrök s villamosvezetők, mind csak őt lesték, őt nézték. De munkájából már hol volt a régi lélek, a régi láz!

Néhány hét múlva egészen jól belejött a dologba, s egyre büszkébb, gőgösebb lett. Már nem gondolkozott ezekről a dolgokról, csak csinálta. És újabb két hónap múlva már komolyan hinni kezdte, hogy ő parancsol az egyenruhásnak és mindenkinek. Váltotta a pirosat, s megállott előtte az autók és villamosok végtelen sora; zöldet kacsintott, és elindultak. Sőt egyszer egy kis zseblámpafiú megállott előtte hódoló csodálkozással. Istenem, mintha maga volna ez, az ő régi gyerekes körtefeje! Megállott és azt mondta:

– Ó, méltóságos uram, nincs nagyobb hatalom a világon kegyednél!

S a villanyrendőr – a sarkon forgatta a fogantyút az egyenruhás – tűzpiros fényét hetykén megpederte, és leszólt a kicsinek:

– Már ez így van, kisöcsém! Én parancsolok az egész világnak!

17. oldal

A szerencsétlen ébresztőóra

Török Sándor

kínozta megkínozta megkínzottan	mutatóját nagymutatójának nagymutatójával	virraszt virrasztottak átvirrasztotta

Az ébresztőórát Zrr-Crrr Klangi Klingnek hívták, de a gyárban, ahol készült, csak Klingnek becézték. Mindenki szerette, mert igen tisztességes és becsületes volt. Ó, számtalanszor kipróbálták; a kerekei, rugói olyan hajszálra találtak egymással, hogy Kling soha nem vétett egy másodpercet sem.

A gyárból az órásboltba került, és itt is csakhamar megszerették. Nemcsak pontos volt, hanem kedves és csinos is. Termete talán valamivel kisebb volt a rendesnél – szerkezete négyszögletes bronzkeretben üldögélt –, s számlapja éjszaka világított. A boltban jó dolga volt, társaival hamar megbarátkozott. Voltak itt kakukkos órák, meg más, mély hangú faliak, sőt egy faragott állványon állóóra is, amelynek óriási ingája méltóságteljesen sétált alá-fel, tik-tak, tik- tak, s ha megszólalt: akár a harang! Voltak aztán ezüst és arany ruhájú zsebbe valók és pirinkó kis órafiókák, amilyeneket nők viselnek a csuklójukon, akkorácskák, mint egy gomb, de büszkék és kényesek. Ezek bácsinak szólították Klinget.

Hosszú éjszakákon, amikor maguk maradtak a boltban, elbeszél-

gettek, és Kling ilyenkor nem titkolta, hogy szeretne már szolgálatba állani. Ő iparkodó természetű volt.

– Nincs szebb dolog az időnél! – lelkesedett Kling. – Nincsen ennél pontosabb és biztosabb valami az egész világon! És a legelőkelőbb dolog! Idő mindig volt. Mikor még nem volt föld, és nem voltak tengerek, s hol volt még az ember?! És idő már akkor is volt! S ha minden elpusztulna, minden, minden, az egész világ, akkor is megmaradna az idő. Jaj, alig várom már, hogy munkába álljak!

Az órásbolt pultján s a fiókokban sok rokkant és beteg óra feküdt, akik már megjárták az emberek világát. Törött bordákkal, megkínzottan hevertek szanaszét.

Egy nagyobbacska zsebóra szomorúan legyintett kificamított nagymutatójával.

– Hjaj, nem úgy van az! Az emberek vigyázatlanok és kegyetlenek. Engem a gazdám mindig a szék hátához vág, amint este a mellényét leveti, most aztán itt fekszem kétoldali gyulladással, sose lesz már belőlem rendes óra.

Egy másik zsebóra is nagyot sóhajtott.

– Én egy kisfiúnál szolgáltam, aki mindig kinyitotta a hátsó ajtómat, és bicskával piszkálta a szerkezetemet. Csupa seb vagyok, nem tudok járni se.

Egy karkötőóra elpanaszolta, hogy először leejtették, azután meg úgy felhúzták, hogy a legfinomabb rugója megpattant.

Ó, nagyon sokat panaszkodtak szegény betegek, ámde Kling nem rettent vissza.

– Biztosan nem dolgoztatok rendesen! Majd meglátjátok, én pontos és hűséges leszek, s nem is lesz semmi bajom!

Karácsony előtt nagy megtiszteltetés érte Klinget. Bársonyos kis talapzaton kitették a kirakatba.

Csakhamar gazdája is akadt. Karácsonyi ajándék lett Klingből. Egy fiatalember kapta, nagyon örült neki.

Kling három napig ott parádézott a karácsonyfa alatt. Naponta tízszer is felhúzták és berregtették rokonok, ismerősök meg maga a gazdája. És Kling vidáman fújta mókás versiképét:

Zrr-crr, kling-klang, ébredjetek,
Nagy emberek és gyerekek.
A kicsinyek iskolába,
Felnőtteket munka várja,
Aki lusta, nem jut sokra,
Ki az ágyból, hoppla, hoppla!

A harmadik napon este Klinget felhúzta a gazdája, hogy holnap reggel hétkor, legyen szíves, keltse fel.

A derék Kling egész éjszaka egy pillanatra nem hunyta le a szemét.

– Tiki-taki, reggel hétkor... – zümmögte –, tiki-taki, reggel hétkor, reggel hétkor... –, s egy kis lámpaláza is volt, mert hiszen ez az első komoly, hivatalos megbízatása.

Reggel, amint kismutatója a hetesre, a nagy a tizenkettesre ért, abban a pillanatban nekifogott harsány jókedvvel:

– *Zrr-crr, kling-klang, ébredjetek...* – gazdája ránézett az ágyból, de igazán, olyan csúnyán, mint valami gyilkosra, s azt mondta egész gorombán:

– Kuss! – és fejére húzta a paplant.

Kling megdermedt első ijedtségében! Ilyent még nem mondott neki soha senki; a gyárban és a boltban is mindig dicséretet kapott a pontosságáért. Folytatta:

– *Nagy emberek és gyerekek...* – gazdája most kinyúlt az ágyból, durván megmarkolta és a párnája alá dugta, sőt valami olyanfélét morgott, hogy „a fene egye meg".

Kling lélegzet után kapkodott a párna alatt, s fájdalmasan és rekedten kiabálta:

– *A kicsinyek iskolába... Felnőtteket munka várja...* Kérem, én csak a kötelességemet teljesítem, ne tessék velem gorombáskodni – már majdnem sírt. – *Aki lusta, nem jut sokra...*

A fiatalember most ismét megmarkolta, fülinél fogva előrángatta a párna alól, és a falhoz vágta.

– *Aki lusta, nem jut sokra... Ki az ágyból, hoppla, hoppla...* – zokogta Kling míg repült, aztán éles fájdalom hasított belé, egy kicsit gurult a földön és ájultan nyúlt el a sarokban.

Este a gazdája felhúzta, de szegény Kling nem tudott elindulni. Próbálta vonszolni a kerekeit, de hiába. Minden tagja sajgott, és láz gyötörte. A fiatalember rázni kezdte. Többször alaposan megrázta, s mindig a fülihez tartotta utána. Végre is Kling összeszedte minden erejét, és elindult.

– Na, csakhogy! – mondta a fiatalember, és beigazította reggel hétre.

Szegény Kling búsan bíztatta magát: „Tiki-taki, reggel hétkor, tiki-taki, reggel hétkor, reggel hétkor...” Ám elkínzott tagjait alig vonszolta, és végül is – miután átvirrasztotta az egész éjszakát – reggel háromnegyed hétkor elaludt.

A fiatalember aznap elkésett a hivatalból, és mikor hazajött, csúnyán összeszidta Klinget. Kézbe vette és rázta egy ideig, de Kling nem tért magához. Zsebre vágta, és elvitte az óráshoz.

– Ugyan, nézzék meg ezt a vacakot – mondta –, nem akar járni!

Szegény Kling a hajszálrugója tövéig elpirult. Ő vacak?! Ő nem akar járni?!

Az órás súlyos műtétet hajtott végre rajta. Mindenféle reszelőkkel és csipeszekkel kínozta, míg végre elindult.

Ezen az estén ismét beállította a fiatalember hétre. Ám Kling most már sokat szenvedett, és aki sokat szenved, az megérti a mások gyöngeségét.

– Jól van – gondolta Kling –, szeretsz aludni? Aludj! Csak félnyolckor keltelek fel, tiki- taki, csak félnyolckor, tiki-taki, csak fél nyolckor...

Reggel hétkor megszólalt benne a lelkiismeret – picikét megzörrent –, de csak félóra múlva kezdte rá a mondókáját. Ó, hol volt már a régi vidám csilingelő hangja! Rekedten zörögte:

Zrr-err, kling-klang, ébredjetek,
Nagy emberek és gyerekek. A kicsinyek iskolába.
Felnőtteket munka várja,
Aki lusta, nem jut sokra,
Ki az ágyból, hoppla, hoppla!

A fiatalember ránézett, és rémülten kiugrott az ágyból.

– Fél nyolc! Te szemtelen, te! Most kell költeni? – s rohant mosdani, borotválkozni, kapkodott jobbra-balra, elvágta az arcát, mire dühösen földhöz csapta Klinget, és elszaladt a hivatalba.

A takarítóasszony eszméletlenül találta Klinget az asztal alatt. Valahogy életre rázta, és Kling elindult, de nagyon fáradtan már és bizonytalanul.

Ezen az estén – másnap vasárnap – nyolcra állították be Klinget. Ám ő most így gondolkozott szegény: „Inkább egy kicsivel előbb, inkább egy kicsivel előbb, tiki-taki, reggel hétkor, tiki-taki, reggel hétkor, reggel hétkor." S amint eljött a hét óra, rákezdte nagy búsan:

Zrr-err, kling-klang, ébredjetek.
Nagy emberek és gyerekek.
A kicsinyek iskolába,
Felnőtteket munka várja,
Aki lusta, nem jut sokra,
Ki az ágyból, hoppla, hoppla!

Hát, hogy a fiatalember milyen arcot vágott, azt leírni nem lehet!

– Vasárnap van, te hülye! – és felkapta, hogy odavágja.

– Jaj – sírt Kling –, jaj, jaj, nem kell azért mindjárt verekedni, hiszen itt van egy kis gomb rajtam oldalt, ha azt meg tetszik nyomni, rögtön elhallgatok! – De a fiatalember vak dühében földhöz vágta Klinget, s mert az még mindég nyöszörgött, hozzávágta a papucsát. – Ne feleselj !

Kling végzete beteljesedett. A fiatalember még aznap csavargatni kezdte jobbra-balra. Rázta és csavarta. S szidta.

– Én nem tehetek semmiről – nyöszörgött Kling –, ne tessék bűnbakot keresni, nem én vagyok az oka, én jó vagyok, én csak a kötelességemet teljesítem!... – és bánatában megpattant a rugója.

Kling lelke felszállott a fényes mennyországba, ahol a Jóisten, hallva szenvedéseit az emberek között, megsimogatta jóságosan, és azt mondta neki:

– Ne búsulj, Kling! Kinevezlek téged ezennel a Nap ébresztőjévé!

A megdicsőült Kling azóta egy cifra kis bárányfelhő csücskin ül-

dögél, és költögeti a Napot. Nagy hivatal! És soha, de soha még panasz nem volt rá. Amint Kling megszólal, a Nap rögtön felkel, és elindul útjára. Vagy hallott valaki olyant, hogy a Nap elaludt volna? Na ugye, hogy nem.

20. oldal

Mondák a kuruc korból

A kis kuruc
Móricz Zsigmond

Thököly, Leopold, Sztrapacska, Prmcsk, Móricz

Láttátok-e már a füleki várhegyet, gyerekek? Olyan az, mintha egy óriási kuruc vitéz letette volna sziklasüvegét a sima földre, s a csákó tetejére a szabadság istennője jutalmul koszorút kötött volna. Ez a koszorú a vár.

Bizony az idő megtépte már a szép koszorút. Hogy a minap fent jártam ott a vár fokán, a szél fütyörészett csak a falak között.

Éppen kétszázhuszonkét esztendeje történt, hogy Thököly Imre fegyvert fogott a magyar szabadságért, s diadalmas harcok között Füleket is visszafoglalta a császáriaktól.

Hej, kurucfészek lett ezután a vár. Itt kiáltották ki Thökölyt magyar királlyá. De ő nem fogadta el a koronát, mert Magyarországnak volt már törvényes királya: Leopold. Akkor aztán kikiáltották erdélyi fejedelemmé. Ezt elfogadta. Erdélynek nem volt fejedelme. Ilyen nevezetes vár volt akkor Fülek.

Hej, sajnálták is a németek nagyon. Mikor legjobban sopánkodott a haditanács, csak feláll egy cseh kapitány, és így szól:

– Sose búsuljanak, generális uraim, visszafoglalom én a füleki várat.

– Hogyhogy?

– Felöltözöm tót szekeresnek. Bort viszek, leitatom őket. Úgysincs ott most egyéb, csak egypár kuruc várőrző. A fejedelem továbbment a táborával. Hát én éjjel megnyitom a kaput, akkorra odaér a barátom, Sztrapacska. Mintha már a miénk is volna a vár.

– No kapitány, ez jó lesz, ha jó lesz. Hanem miben bízik?

– Magamban. Tudja meg a generális uram, hogy én olyan vitéz vagyok, hogy a nevem is kitöri az egész magyar hadsereg nyelvét, mert az én nevem: Prmcsk. Hát én hősi magam hogyne törném nyakát egy várnak!

Ebbe aztán belenyugodtak, s hozzáfogtak sütni-főzni. Persze a füleki huszárok nem sejtették, mit főznek nekik a németek.

Leereszkedtek a völgybe, s paripáikon vígan nyargalásztak. Az úton egy kisfiút találtak.

– Hogy hívnak? – kérdé egyikük.

– Balázsnak.

– Kicsoda Balázsnak?

– Törökverő Magyar Balázsnak.

– Hol vetted ezt a szép nevet?

– Onnan, hogy az édesapám igaz magyar juhász, aki tizenkét törököt vert agyon, amikor a nyáját el akarták hajtani.

– Derék ember volt az apád. Hát te szeretnél-e törököt verni?

– Szeretnék bizony. Azt se bánnám, ha német volna az a török.

– Hát a német mit vétett neked?

– Elfogatta az édesapámat, s azt se tudjuk, hol raboskodik szegény.

– Hát te hová mégy?

– Elbúcsúztam az édesanyámtól, s most megyek szolgálatot keresni. De már én csak vitéznek állok be, mert ha az apám törökverő, én meg németfogó akarok lenni.

– Hány esztendős vagy?

– Tíz.

– No, akkor várhatsz még tíz esztendeig, akkor légy vitéz.

– Bizony nem várok én, mert most is tudnék segíteni.

– Mit tudnál, te kis mókus?

– Fényesíteném a kardjukat és vigyáznék éjjel, hogy baj ne legyen.

– Na, kis öcsém, akkor csapj fel. Ilyen derék kis legényre mindig szükségünk van.

A csöpp Balázs a huszár vasmarkába csapta pici tenyerét.

Felvitték a várba, ahol éppen nagy mulatság volt. Egy csúnya nagy tót kéredzkedett be a szekerével. Bort hozott és igen olcsón adta, azt mondta, hogy nem tehet róla, de nagyon szereti a magyarokat.

Balázst a vitézek majd megették, nyomban fel is öltöztették huszárnak. A szabó mindjárt átalakított neki egy ruhát.

Vígan voltak késő estig, akkor feküdni mentek. A tót kint maradt az udvaron, a szekéren. Azt mondta, ő mindig az ég alatt hál, úgy nevelte az édesanyja.

A Balázs ágya a lőrés alatt volt egy fülkében.

Nem tudott aludni. Büszke volt nagyon, hogy ő most már vitéz. Úgy érezte, hogy meg kell szolgálni érte.

Kinézett a távolba, és vigyázott.

De sötét volt, rettentő sötétség, nem látott az orránál tovább. Hanem a hallása olyan éles volt, mint a hiúzé, s minden tücsök hangját meg tudta egymástól különböztetni.

Egyszerre a szívébe nyilallik valami.

Távolról lódobogást, egész seregnek a dobogását hallotta. Az ellenség lehet – gondolta.

Hamar kiszökött az udvarra. Már olyan jól megvizsgált nappal mindent, hogy ismerte a vár minden zegzugát.

Mezítláb, nesztelenül ment előre, s csakhamar a szekérhez ért. Önkéntelenül belenézett. Megdöbbenve látta, hogy a tót nem fekszik benne.

Ebben a pillanatban megértette, hogy mi történik.

– Áruló, áruló! – suttogta. – Áruló van a várban.

Úgy érezte, hogy őrajta áll az egész vár becsülete, élete. A kisgyermek fölemelte fejét, összeszorította parányi öklét, s villogó szemmel kereste a sötétben, merre van az áruló?

Óvatosan sietett a kapu felé. A felső kapu nyitva állott, s az őrök a földön feküdtek. Balázs megijedt, hogy talán halottak, de egy perc-

nyi figyelés után hallotta a lélegzetüket. Csak aludtak. Úgy látszik, nagyon ízlett nekik a tót potyabora.

Kisurrant a kapun, s lefelé haladt a meredek várudvaron. Az alsó nagy kapunál iszonyodva látta, hogy ott van a tót, s az egyik alvó katonára hajolva keresgél, s kiveszi a zsebéből a kapukulcsot. Megismerte a csörrenéséről. Úgy látszik, az alvó őr is meghallotta a neszt, mert gyorsan felemelkedett. A tót abban a szempillantásban szíven szúrta. Balázsnak a vére is megfagyott.

– A kaput akarja kinyitni a cudar gyilkos. Hamar a vészharangot!

A harang éppen a kapunál volt, ahol a tót állott. De ő, azzal nem törődve, odarohant, megkapta a harangkötelet, s teljes erővel megrántotta. A harangszó felverte az alvókat, mire a tót úgy megijedt, hogy kiejtette kezéből a kulcsot. Balázs villámgyorsan felkapta, s lélekszakadva futott vele vissza a felső kapuhoz. Most eszmélt fel a kém. Meglátta a kisgyermeket s utána rohant.

Balázs beugrott a felső kapun, s azt nagy erőfeszítéssel becsapta maga után.

Ezzel megmenekült az üldözőtől. Vitézek lepték el a várudvart. A várnagy is jött; szolgák fáklyát hoztak.

– Mi az? Mi történt?

– Vitéz várnagy uram, áruló van a várban! Ellenség a kapu előtt! De itt a kulcs, elfogtam a németet.

– Ember a lelked is, fiam! – kiáltotta a várnagy. – Te vagy a hős! Te mentetted meg Fülek várát! Legyen jutalmul a tied, amit csak kívánsz.

– Nem kell nekem semmi, hadd legyek én ezután is a vár kis katonája. Csak azt kérem, fogjanak el nekem kelmetek valami generálist, hadd váltsam ki rajta az édesapámat.

– Éljen! – kiáltották rá a vitézek.

És aztán a tótot fülön csípték, a támadó csapatot kardélre hányták, s Prmcsk kapitány uramon kiváltották a Balázs édesapját. Ilyen hőstettet vitt véghez egy tízesztendős kisfiú. Hát még később! Mert ő lett II. Rákóczi Ferencnek egyik legvitézebb katonája!

22. oldal

Koncz Márton számítása

Gárdonyi Géza

lépés lépésnyire százlépésnyire	mondatom mondhatjuk megmondhatja	meghálhat meghálhatnék meghálhatnánk

Koncz Márton híres kéme volt Rákóczinak. Mindig meg tudta mondani, hogy a labancok merről jönnek, és hányan vannak. Persze a Rákóczi katonái így aztán könnyen tudták, hogyan kerítsék be az ellenséget, és hogyan verjék meg alaposan.

Egy ködös őszi estén Koncz Márton parasztruhába öltözötten lopódzott a Nyitra partján az ellenség tábora felé.

Időnkint megállt és köhögött. Mert mellbajos volt szegény. Egyszer csak kiáltást hall:

Megállj! Ki vagy?

Az őr kiáltott így egy vadkörtefa mellett. És a puskája csöve Koncz Márton felé villant. Koncz Márton megállott.

– Ne bolondozzál! Szegény, beteg utas vagyok.

A katona közelebb lépett, és szétnyitotta a Koncz Márton szűrét. Megnézte, hogy nincs-e nála fegyver.

Nem volt Koncz Mártonnál semmi, csak éppen a botja, amire támaszkodott.

– Mit keresel erre? – kérdezte mogorván a katona.

– Valami csárdát, ahol meghálhatnék.

A katona az útra mutatott:

– Amott van – mondotta –, alig százlépésnyire.

– Nem kísérne el, katona uram? Attól félek, még más őrök is megállítanak.

– Dehogy állítják meg kendet – felelte a katona –, én vagyok itt ezen a földön a végső őrszem.

– Hát akkor is szívesen fizetek egy pohár bort.

– Bizony meg is innám – felelte a katona –, mert egész éjjel itt kell állnom, és máris szomjas vagyok. De nem szabad elhagynom ezt a helyet.

– Ej, egy-két perc nem a világ – mondotta Koncz Márton –, és a szegény katona úgyis sokat szenved. Fölmelegszik, vitéz uram, a bortól, és könnyebben bírja az őrállást.

Addig-addig beszélt a katonának, mígnem a katona vállára fogta a fegyverét, és elkísérte Koncz Mártont a csárdába.

Mikor aztán már a pohár mellett ültek, Koncz Márton kérdezgetni kezdte a katonát, hogy milyen élet van a labanc táborban, és hogy vannak-e sokan.

– Azt nem szabad megmondanom, hogy hányan vagyunk – felelte a katona.

– Kitalálom én úgyis – mondotta Koncz Márton.

A katona nevetett:

– Azt szeretném látni.

– Hát – mondotta Koncz Márton – ahányan vannak, azt a számot mondja gondolatban kétszer.

– Megvan – szólt a katona.

– Most adjon hozzá egy páros számot.

– Megvan.

– Most ezt a számot felezze meg.

– Megvan.

– Szorozza az egyik felét néggyel.

– Megvan.

– No hát azt nem kérdezem többet, hogy hányan vannak, de azt megmondhatja, hogy mennyi lett a szám, mikor néggyel szorozta?

– 1216 – felelte a katona.

– És mi volt az a páros szám, amit hozzáadott?

– Nyolc – felelte a katona, és ivott. Koncz Márton is ivott.

– No, ugye, nem tudja kitalálni? – szólt nevetve a katona. – Gondolkozzék rajta reggelig, akkor majd megint idejövök, aztán ha kitalálta, én fizetem ki a költségét.

Azzal fölvette a puskáját, és jó éjszakát kívánt; visszament a helyére, a vadkörtefa mellé.

Kereshette reggel Koncz Mártont. Már az akkor régen a Rákóczi táborában volt, és jelentette Bercsényinek, hogy egy háromszáz főből álló kis labanc csapat tartózkodik a Nyitra füzesei között, könnyű lesz őket elfogni.

És néhány óra múlva a labancok a Bercsényi kezébe estek. De hogyan tudta Koncz Márton, hogy a labancok háromszázan vannak? A katona beszédéből.

Mikor ugyanis a katona azt mondta, hogy 1216 a furcsa számításnak a vége, Koncz Márton ezt a számot elosztotta kétfelé. Eredmény: 608. Akkor azt kérdezte, mi volt a páros szám. A katona azt mondta: nyolc. Koncz Márton ezt a nyolcat levonta a 608-ból. Maradt: 600. Ezt a hatszázat elosztotta kétfelé, s így jutott a végeredményhez, vagyis a háromszázhoz; így tudta meg, hányan vannak a labancok.

Ezen a módon akárki akármilyen gondolt számot kitalálhat. Mondjuk, hogy vegye a gondolt számot kétszer, adjon hozzá egy páros számot; ossza kétfelé, és szorozza néggyel. Kérdezzük meg: mennyi most a szám? Osszuk azt a számot kétfelé; vonjuk le belőle a páros számot; osszuk ismét az egészet kétfelé, s megtudjuk, hogy mennyi volt a gondolt szám.

26. oldal

Rákóczi kovácsa

Balogh Béni

Lengyelország Lengyelországból Lengyelhonból	mehet mehetnékje mehetnékjük	megpirongat megpirongatott megpirongatna

Hajdanában-danában, a régi-régi világban két kovácsa volt a hegyaljai Tállya községnek. Mindkettő a falu szélén lakott, egyik az alvégen, másik a felvégen. Hasonló korúak voltak, de mégis nagyon különböztek egymástól. A felvégesi ugyanis gazdagnak, az alvégesi pedig szegénynek született.

És a pénznek megvan az a kutya szokása, hogy oda gurul, ahol már amúgy is sok van... Mert a gazdag kovácshoz szívesebben mentek az emberek. Szép, nagy, tágas műhelyében, a széles, nagy üllőn három inas és öt segéd verte az izzó vasat. Néha még daloltak is hozzá:

Kovács pengeti a vasat, sűrűn kocogtatja.
Szeretőmet a faluban más legény csalogatja.
Ne csalogasd a szeretőmet,
Azt a kutya betyár mindenedet,
Sej, nem érdemes egy kislányért búsítni a szívedet...

Dani mester – mert így hívták a gazdag kovácsot – hatalmas, nagy erejű ember volt. Nap nap után büszkén sétált végig birodalmán, s hol egyik, hol másik legényétől vette el a nagykalapácsot, hogy csupán szórakozásból, unalomból üssön egyet-kettőt.

János mester, az alvégesi kovács keszeg, vékony ember volt. Szűk, ócska műhelyében egyetlen, árva inas lézengett. Ide csak a kispénzű emberek jártak. A szegények kovácsának is nevezték. Bizony ugyancsak sokat kellett vernie a vasat, hogy népes családját, mind a hat gyermekét el tudja tartani. Talán így élte volna le életét mindkét kovács, ha egy nagy történelmi vihar végig nem söpör az országon.

1704 kora nyarán a Hegyaljára is eljutott a különös hír, hogy Lengyelhonból hazatért Rákóczi Ferenc, a vidék leggazdagabb földesura, az erdélyi fejedelmek ivadéka. Ám nem akármiért ült őkegyelme a lóra, hanem a magyar szabadság ügyéért fogott fegyvert.

A hírre tódult a nép a kurucok égőpiros zászlaja alá, s bizony a tállyai legényeknek is viszketett a talpuk, hirtelen olyan mehetnékjük támadt.

Aki csak tehette, lovon ment, hiszen úgy volt igazi a kuruc! Került hát bőven dolguk a patkolókovácsoknak. Mivel pedig a gazdag Dániel már nem győzte, sokan elmentek a szegény János mesterhez is.

– De aztán jól verd rá, nehogy hamar leessen a patkó! – mondotta az egyik legény.

– Még csak az hiányzana, ha emiatt elkapna az ellenség! – tette hozzá a másik.

– Ugyancsak megpirongatna érte nagyságos Rákóczi urunk – jelentette ki a harmadik.

– Úgy ráverem én a patkót, hogy Bécsig is eltart! – kiáltotta lelkesen János mester, mivel teljes szívével a kurucokkal érzett.

Elmentek a tállyai fiúk, tovadübörögtek a virgonc kuruchadak, hogy sokszor, nagyon sokszor elpáholják a gőgös osztrák császár betolakodott labanc hadát.

– Vivát Rákóczi! Éljen a nagyságos fejedelem! – hallatszott nem is oly sokára a tállyai csárdákban vagy éppen a híres-nevezetes szüreti mulatságok alkalmával.

János mester uram nagyon boldog volt, mert tudta: Rákóczi a szegények pártján áll. Valójában neki is jobb sora lett, mert híre futott, hogy az általa felvert patkók jobban bírták a rossz utak viszontagságait, mint a gazdag Dániel uraméi. Irigy is volt reá a gazdag kovács, de nem mert szólni, mivel a kurucok voltak az urak. Titokban azonban a labancok győzelmét kívánta. A hadiszerencse nagyon forgandó volt ebben az időben... Évek múltán a kurucok helyzete egyre nehezebb lett, s a Hegyalján is megjelentek az osztrák császár katonái. Tállya községét is megszállották. És mivel a labancok nagy része is lovon járt, szükség volt a patkolókovácsokra. A gazdag Dániel összes inasa, legénye lázasan dolgozott, de bárhogy is igyekezett valahány, mégsem győzte a lovakat megvasalni.

– Hozzátok elém azt a kovácsot, aki inkább betegnek tettette magát, semhogy megpatkolja a labancok lovát! – fordult a főkancellárhoz Rákóczi.

Ezután János mestert a nagyúr elé vezették.

Mától kezdve udvari kovácsommá fogadlak – mondotta ünnepélyes hangon a nagyságos fejedelem.

– Köszönöm a nagy jóságát kegyelmednek. Verek én akár aranypatkót is a nagyságod lovára! – szólott lelkesen János mester.

– No, arra nem pocsékoljuk az aranyat, hiszen már a pénzünk is rézből van.

– Akkor engedje meg kegyelmed, hogy rézből csináljam! De két lovat patkolok meg egymás után.

– Miért kettőt?

– Az egyik lóra rendesen, a másikra megfordítva verek patkót.

– Fordítva? És ugyan miért?

– Elővigyázatosságból, az ellenség megtévesztésére... A fordítva felvert patkó nyoma után hátra megy a labanc, nem pedig előre.

– Hogy te milyen eszes vagy – kiáltott fel örömmel a fejedelem. – Ám ne csak az én lovam patkold így meg, hanem az egész századét!

– Szíves örömest – ígérte János mester, s rögvest nekifogott a munkának.

Alighogy kész lett, megeredt az eső.

– Ez kell minekünk – mondotta Rákóczi örömmel, majd az éjszaka folyamán a szomszédos helység felé, Tarcal alá küldötte a felderítőcsapatot.

Hajnal lett, mire visszatértek. A labancok éppen ott tanyáztak, de mire felriadtak, már csak a kurucok patkónyomát látták a sárban.

– Utánuk, utánuk – adta ki a parancsot a labanc fővezér, mert azt hitte, hogy Tokajba, vagyis előre, és nem vissza, Tállyára mentek a kurucok.

Mikor az utolsó labanc is elhagyta Tarcalt, Rákóczi puskalövés nélkül bevonult a helységbe. Mire a labancok észbe kaptak, a falut már elvesztették. Nem értették a dolgot, hiszen a nyomok mást mutattak.

Rákóczi pedig jól tudta, hogy mindezt János mesternek köszönheti. Ki is tüntette még aznap egy nagy-nagy aranyéremmel. Bizony a labancpárti kovácsot csaknem megütötte a guta irigységében. Ráadásul pedig a legényei is elhagyták, átpártoltak János mesterhez.

Nem is került ezután soha fogságba Rákóczi fejedelem, mert a fordítva vert patkó félrevezette az ellenséget. János kovács ravaszságát pedig még holta után is emlegették.

29. oldal

Tanulságos mese októberre

Az Északi szél és a Nap

Ezópusz

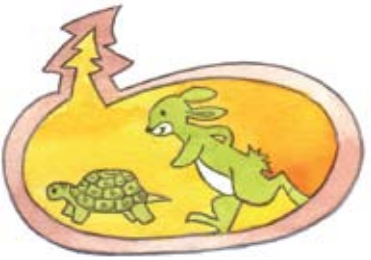

Az Északi szél és a Nap magasan a Föld felett találkoztak, és nagyon összevesztek.

– Erősebb vagyok nálad! – üvöltötte az Északi szél.

– Dehogy, nem vagy erősebb! – mosolygott boldogan a Nap.

A következő hetekben a vita egyre hevesebb lett. Sem a Nap, sem az Északi szél nem engedett. Annyira belemerültek a vitájukba, hogy teljesen megfeledkeztek a munkájukról. Az Északi szél nem fújt, a Nap pedig nem sütött. Végül úgy döntöttek, hogy egyszer s mindenkorra lezárják a vitájukat, mielőtt valami borzasztó dolog történne a Földön.

Abban állapodtak meg, hogy kettejük közül azt tekintik erősebbnek, aki először tudja szétválasztani az utazót a köpenyétől.

Az Északi szél próbálkozott először. Viharosan és üvöltve támadt a szegény utazóra. Megpróbálta letépni a köpenyt a férfi testéről. De nem sikerült neki. Mindössze annyit ért el, hogy az összefázott férfi még szorosabban magára húzta a köpenyét, hogy védelmet találjon.

– Lehetetlen! – üvöltötte az Északi szél, miközben otthagyta az utazót, hogy az tovább folytassa az útját.

– Ha én az összes erőmmel sem tudom szétválasztani a férfit a köpenyétől, akkor biztos vagyok benne, hogy te sem leszel képes rá.

A Nap nem válaszolt a goromba Északi szélnek. Csak mosolygott tovább. Rámosolygott az alatta gyalogló utazóra. Egyre jobban mosolygott, és az utazónak egyre jobban melege lett. Nemsokára a férfi már nem szorította magához a köpenyét, hanem hagyta, hogy szétnyíljon. A Nap mosolya egyre melegebb és melegebb lett. Az utazó a hátára vetette a köpenyét, így az a válláról lógott le. A Nap továbbra is mosolygott. A Föld is egyre melegebb és melegebb lett. A hatalmas melegben minden elkezdett hervadozni és elbágyadni. Végül az utazó már tudta, hogy egyáltalán nincs szüksége a köpenyére. Levette, és maga mögött húzta a porban.

A Nap az Északi szélhez fordult. Még mindig nem szólt egy szót sem, csak még jobban mosolygott.

32. oldal

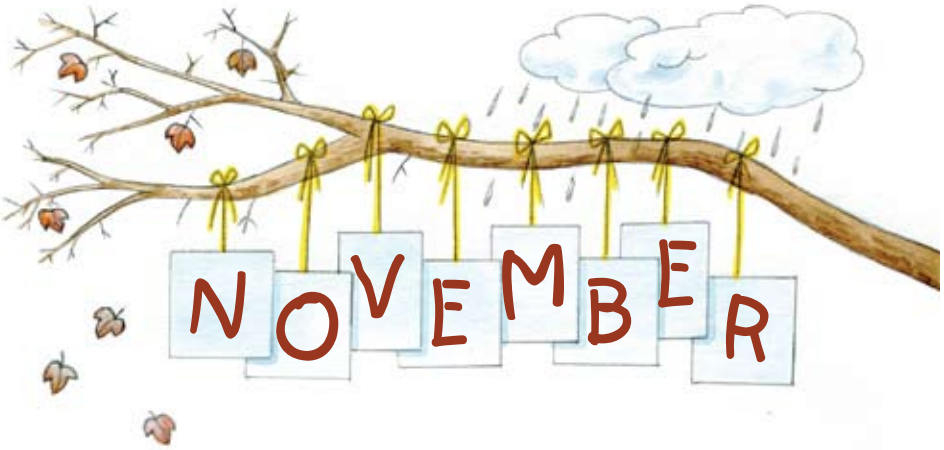

Szent András hava

A fák általában már lehullajtották a leveleiket. Gyakran van köd, nedvesség és hideg. Az ember legszívesebben a meleg kályha mellé bújik, és ki sem mozdul a lakásból. Néha azonban érdemes jó meleg, vízhatlan ruhába és gumicsizmába bújva pocsolyatúrát szervezni, hogy megfigyelhessük a késő ősz hangulatát.

Hajnalban a fákon, bokrokon, kerítéseken már zúzmarát látunk, amitől a táj egészen más arcot kap. A csipkebogyó, a kökény vagy a földön heverő avar úgy fest, mintha porcukorral szórták volna be. A pókhálók láthatóak lesznek, jól meg lehet őket figyelni. Sokféle t tudnak szőni a pókok. Ha novemberi sétára mentek, számoljátok meg, hogy hány pókhálót láttatok a séta során! Találkozhatunk-e a novemberi hidegben pókokkal? Vigyetek magatokkal nagyítót is, és figyeljétek meg! Így közelebb tudtok jutni a válaszhoz.

E késő őszben gyakran fúj a szél. Érdemes megint elővenni a sárkányokat, de reptetni lehet egyes magokat is. Különösen alkalmas erre a játékra a juharfa vitorlás termése, amely szépen pörögve repül a szélben. Sok más növény is a szelek szárnyára bízza magvait. Keressetek ilyeneket, próbálgassátok, melyiket hogyan, milyen messzire lehet reptetni? Ezt úgy tehetitek, hogy a különféle repülő magvakat a tenyeretekbe gyűjtitek és egyszerre dobjátok a szélbe, majd megfigyelitek az eredményt. Ilyen magot terem a fásszárúak közül például a fenyő, a gyertyán, a szil, a krisztustövis, a hárs.

Készíthettek Márton-napi lámpást, faraghattok töklámpást is! Meleg fényük nagyon jólesik az ember szemének a novemberi borongós, nyirkos estéken.

A Márton-napi lámpás elkészítésének részletes leírását megtaláljátok az olvasókönyvetek végén.

Tudjátok a korábbi tanulmányaitokból is, hogy november első napjaiban a halottainkra emlékezünk. Idén se mulasszátok el a közös megemlékezést az iskolátok névadójáról, vagy más, számotokra fontos elhunyt személyről!

November 11-én van Márton napja. Szent Mártonról már olvastunk a korábbi években, idézzétek fel egy kicsit az alakját! Márton emlékét sok helyen – főként német nyelvterületen – úgy őrizték, hogy ezen a napon a gyerekek este fáklyákkal és lámpásokkal végigjárták az utcákat, és Mártonról énekeltek. Márton-napi énekeket ti is ismertek már, idén is tanulhattatok újat.

Ha tudtok Márton-napi énekeket és készítettetek Márton-napi lámpást is, november 11-én sötétedés után körbejárhatjátok ezekkel az iskolát. A késő őszi hideg, borús, sötét hangulatában megtapasztalhatjátok a tűz fényének és melegének éltető erejét, s egyben a tél közeledtét. A télies hangulatban a lámpások tompa fénye és a tűz melege lassan az ünnepvárás felé is irányíthatja figyelmünket. Közeledik a karácsony.

A hónap könyve egy makrancos kislányról, Harisnyás Pippiről szól. Az egész novembert egyébként Móra Ferencnek szenteljük. Megismerkedünk életével, olvasunk tőle vidám kuruc történeteket, szép meséivel felidézzük gyermekkorát. A hónap témájaként igyekezzetek minél több Móra-mesét megismerni! Nézzetek utána Móra Ferenc, egyik legnagyobb mesemondónk életének, gyűjtsetek képeket is róla!

Versek novemberre

Novemberi szél

Kányádi Sándor

Lefonnyadt rég az áfonya,
deres a medve lábnyoma.
Lecsupaszult a málnavész.
Minden toboz a földre néz.
Hályogos szemmel pillogat
olykor néhányat még a nap.
Se cirpelés, se csipogás,
hallgat minden kis muzsikás.
Csak a szél, csak a szél,
egyedül ő zenél.

Ág se moccanhat nélküle,
minden kis hang az ő műve.
A medve helyett ő morog.
Övé minden csőr és torok,
ő játszik minden,
harsonán, dobon, pikulán.
Táncoltat erdőt, bokrokat,
lebbent az égre fodrokat,
s annak, ki ellene szegül,
annak a hátán hegedül.

Őzek, nyulak, szarvasok

Zelk Zoltán

Őzek, nyulak, szarvasok,
hideg már az erdő,
szelet hoz még az éjszaka,
havat hoz a felhő.

Őzek, nyulak, szarvasok,
mi lesz ma ebédre?
Havon pirult fűszál, jégen
fűtött falevélke.

Őzek, nyulak, szarvasok,
mit isztok utána?
Három patak jön mihozzánk
ma ebéd utánra.

Őzek, nyulak, szarvasok,
hol alusztok éjjel?
Betakar minket az erdő
ködděl, falevéllel.

Lóci óriás lesz

Szabó Lőrinc

Veszekedtem a kisfiammal,
mint törpével egy óriás:
– Lóci, ne kalapáld a bútort!
Lóci, hová mégy, mit csinálsz?
Jössz le rögtön a gázrezsóról?
Ide az ollót! Nem szabad!
Rettenetes, megint ledobtad
az erkélyről a mozsarat!

Hiába szidtam, fenyegettem,
nem is hederített reám;
lépcsőnek használta a könyves
polcokat egész délután,
a kaktusz bimbait lenyírta,
és felboncolta a babát.
Most nagyobb vagyok, mint te! – mondta
s az asztal tetejére állt.

Nem birtam vele, tönkrenyúzott,
de azért tetszett a kicsi,
s végül, hogy megrakni ne kelljen,
leültem hozzá játszani.
Leguggoltam s az óriásból
negyedórára törpe lett.
(Mi lenne, gondoltam, ha mindig
lent volnál, ahol a gyerek?)

És ahogy én lekuporodtam,
úgy kelt fel rögtön a világ:
tornyok jártak– keltek köröttem,
és minden láb volt, csupa láb,
és megnőtt a magas, a messze,
és csak a padló volt enyém,
mint nyomorult kis rab mozogtam
a szoba börtönfenekén.

És ijesztő volt odalentről,
hogy olyan nagyok a nagyok,
hogy mindent tudnak és erősek,
s én gyönge és kicsi vagyok.
Minden lenézett, megalázott,
és hórihorgas vágy emelt
– föl! föl! – mint az első hajóst, ki
az egek felé szárnyra kelt.

És lassan elfutott a méreg,
hogy mégse szállok, nem növök;
feszengtem, mint kis, észre sem vett
bomba a nagy falak között;
tenni akartam, bosszut állni,
megmutatni, hogy mit tudok.
Negyedóra – és már gyülöltem
mindenkit, aki elnyomott.

Gyülöltem, óh hogy meggyülöltem!...
És akkor, zsupsz, egy pillanat:
Lóci lerántotta az abroszt
s már iszkolt, tudva, hogy kikap.
Felugrottam: Te kölyök! – Aztán:
No, ne félj, – mondtam csendesen.
S magasra emeltem szegénykét,
hogy nagy, hogy óriás legyen.

A hónap könyve

Harisnyás Pippi
regényrészlet
Astrid Lindgren

Pippi, Pippinek, Pippivel, Villekulla, Dél-Amerika, Dél-Amerikában, Astrid Lindgren

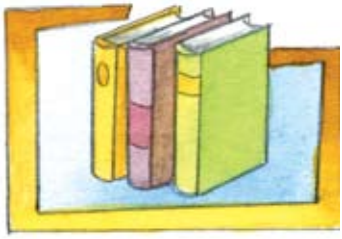

Az icipici város szélén volt egy gondozatlan, öreg kert. Abban állt egy roskatag öreg ház, és abban a házban lakott Harisnyás Pippi. Kilencéves volt, és egy szál egyedül lakott abban a házban. Nem volt se apja, se anyja, és ezért nem is búsult különösen, mert így nem volt senki, aki esténként rászólt volna, hogy feküdjék le, amikor épp a legjobb játéknál tartott, és senki sem kényszerítette, hogy csukamájolajat egyék, amikor ő jobban szerette a cukorkát.

Valaha volt apja is Pippinek, akit rettentő nagyon szeretett, és persze anyja is, de az olyan régen, hogy már egyáltalán nem is emlékezett rá. Anyja meghalt, amikor ő még apróság volt, bölcsőben feküdt, és olyan irgalmatlanul bőgött, hogy senki sem tudott megmaradni a közelében. Pippi úgy képzelte, hogy anyja most fenn ül az égben, és egy lyukon át kukucskál le a lányára, ezért olykor felintegetett neki, és így szólt:

– Ne aggódj, anya! Jól elboldogulok!

Apjára azonban jól emlékezett Pippi. Apja hajóskapitány volt, és a nagy világtengereket járta, és valaha Pippi is vele hajózott, mígnem egyszer egy nagy vihar a tengerbe sodorta a kapitányt. Apa akkor eltűnt, de Pippi biztosra vette, hogy egy nap visszajön. El nem tudta képzelni róla, hogy vízbe fúlt volna. Úgy gondolta, hogy apa egy szigeten ért partot, ahol négerek laknak, és az ott élő négerek királya lett, és egész nap aranykoronával a fején járkál a szigeten.

– Anyám angyal és az apám négerkirály, bizony kevés gyereknek vannak ilyen pompás szülei – szokta mondani büszkén. – És ha apának sikerül építenie egy hajót, akkor eljön értem, és akkor négerhercegnő leszek. Hejhopp, az lesz ám a nagy élet!

Az öreg házat is, amely az öreg kertben állt, apa vette sok évvel előbb. Úgy gondolta, hogy abban lakik majd lányával, ha megöregszik, és nem bírja már erővel a tengeri hajózást. Hanem aztán megtörtént a szomorú eset, hogy a vihar a tengerbe sodorta őt, és Pippi akkor egyenest idejött a Villekulla-villába – mert így hívták a házat –, hogy itt várja be, amíg az apja visszatér. A ház bebútorozva várta őt. (…) Két holmit hozott csak magával Pippi a hajóról. Az egyik egy kis majom volt, Nilson úrnak hívták, a másik pedig egy kis koffer, tele aranypénzzel.

A matrózok a korlátnál állva néztek utána, amíg el nem tűnt a szemük elől.

– Nem mindennapi gyerek – jegyezte meg az egyik matróz, és könnyeket morzsolt szét a szemében, amikor a kislány már nem látszott többé.

Úgy volt, ahogy mondta. Pippi igen figyelemreméltó gyermek volt. Leginkább ereje volt méltó a figyelemre. (...) Ha kedve támadt, egy egész lovat is fel tudott emelni. És támadt kedve. Volt ugyanis egy saját lova, amit akkor vásárolt egyetlen aranypénzért, amikor a Villekulla-villába költözött. (…) A ló most a verandán lakott, de ha Pippi ott akarta meginni a délutáni kávéját, akkor egyszerűen felkapta a lovat, és letette a kertbe.

A Villekulla-villa mellett egy másik ház állt, egy másik kert közepén. Itt egy anyuka és egy apuka lakott két aranyos gyermekével, egy fiúval és egy lánnyal. A fiút Tominak hívták, a lányt Annikának. Mindketten kedvesek voltak, jól neveltek és szófogadók. Tomi sohasem rágta a körmét, és mindig azt csinálta, amit az anyukája mondott neki. (…)

Egyszerre csak kinyílt a Villekulla-villa kertkapuja, és egy kislány kilépett rajta. Soha olyan figyelemre méltó lányt nem látott Tomi és Annika. Mert épp Harisnyás Pippi indult reggeli sétára. Hajának

sárgarépaszíne volt, és két erős varkocsba volt összefonva, amelyek kétfelé álltak. Az orra leginkább egy apró krumplira formázott, és a szeplők teljesen elborították. (…) A ruházata teljesen sajátságos volt, mert minden darabját Pippi maga varrta. Eredetileg kéknek szánta, de amikor kifogyott a kék szövet, itt meg ott piros anyaggal pótolta ki a hiányt. Sovány lábszárán hosszú harisnyát viselt, egyiken barnát, másikon feketét. Aztán volt egy pár fekete cipője is, legalább kétszer olyan hosszú, mint a lábfeje. Apja vette neki Dél-Amerikában, és azért akkorát, hogy legyen hová nőni a lábának, és Pippi a világért sem vett volna fel más cipőt. De legjobban mégis a kis majomtól meredt tágra Tomi és Annika szeme, aki az idegen lánynak a vállán ült. Kis cerkófmajom volt, kék nadrágot, sárga kabátot és apró szalmakalapot viselt.

34. oldal

Ki volt Móra Ferenc?

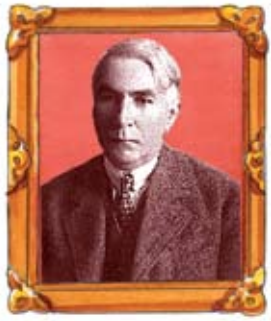

A legismertebb magyar írók közé tartozik. Közel 130 éve született, és fiatalon, 55 évesen hunyt el. Tizedik gyermekként született. Testvérei közül csak egyik húga, Juliska maradt életben, a többiek meghaltak az akkor rettegett fertőző betegségben, a diftériában. Édesapja szűcsmester volt, édesanyja kenyérsütéssel segített a család gondjain. A kis Ferkó szegénységben, de annál nagyobb szeretetben nőtt fel. A gyermekkori események, élmények mély nyomot hagytak benne, s ezt később írásaiban is elmeséli. Ezekről az évekről a *Kincskereső kisködmön című* regényében olvashatunk a legtöbbet. Mindig az elsők között volt a tanulásban, kitűnt szorgalmával és tudásával társai közül. Tanárnak készült, de megpróbálkozott a költészettel is, verseket írt. Pár évig tanított, majd a Szegedi Napló című folyóirat munkatársa lett. Később Budapesten *Az én újságom* című gyermeklap szerkesz-

tőjeként dolgozott. Ekkoriban írta meséit, történeteit gyermekeknek: *Dióbél királyfi, Öreg diófák alatt, Rab ember fiai*.

„Sohasem az lettem, ami akartam lenni. Pap akartam lenni, és tanár lettem; tanár akartam lenni, és újságíró lettem; újságíró akartam lenni, és ez idő szerint múzeumigazgató vagyok.” – írta magáról.

Könyvtáros-igazgatóként, főszerkesztőként is cikkeket, regényeket írt. Móra magát szolgálómesternek tekintette: a nemzet szolgálómesterének. Az író maga így foglalta össze munkásságát: „Most jöttem rá, a számadás napjaiban, hogy én is ugyanazt teszem, mint apám. Tulipánokat és rozmaringokat hímezgettem, csak ő drága tűvel, én olcsó tollal, és szolgálómestere voltam szegény nemzetemnek, hol apró örömöket, hol apró szomorúságokat jelentgetve neki, de mindig olyan tiszta szívvel és becsületes szándékkal, mint az apám, s azért szívleltek úgy az emberek, mint az apámat.”

Mesék novemberre

Gergulics inasa

Móra Ferenc

köhögtet köhögtetett megköhögtetett	olvashattam elolvashattam keresztülolvastam	elégedett megelégedett megelégedetten

Hogy, hogyse, kisdeák koromban egyszer azt vettem a fejembe, hogy én beállok könyvkereskedő-inasnak.

– Az is szép mesterség – bólintott rá a tervemre édesanyám –, de én jobban szerettem volna, ha generális lett volna belőled.

– Az nem leszek, mert azt megrúgja a ló – vetettem ellen. – De azt még sose hallottam, hogy könyvkereskedő-inast rúgott volna meg a ló.

Édesanyám belátta, hogy igazam van, és megfogta a kezemet.

– No, hát akkor gyerünk el, fiam, Gergulics bácsihoz!

Ami kis városunkban Gergulics bácsi volt az egyetlen könyvkereskedő. Akkora boltja volt, mint egy kalitka, két asztal betöltötte az egészet. Az egyik asztal be volt terítve mindenféle históriás könyvekkel: az volt a könyvesbolt. A másik asztalon szép rendben sorakoztak a mézesbábok, a tükrös szívek, a kivont kardú mézeskalács huszárok, a mandulás pogácsák: az volt a mézeskalácsos bolt.

– Itt a kellemes, emitt a hasznos – járt-kelt Gergulics bácsi a két asztal között. – A könyvkereskedőség kedves tudomány, a mézeskalácsosság hasznos tudomány.

Szegény édesanyám nagyon meg volt illetődve ennyi tudomány láttára, és alázatosan megkérdezte Gergulics bácsit, hogy mit néz ki belőlem. Alkalmas leszek-e valamelyik tudományra? Gergulics bácsi megforgatott előre-hátra, hátba ütögetett, megköhögtetett, és akkorát szorított a karomon, hogy belejajdultam.

– Nagyon gyenge kis legény, se a kalapácsot, se a gyalut el nem bírná – mondta megelégedetten –, az Isten is könyvkereskedőnek teremtette. De ha jól igyekszik, beletanulhat a mézeskalácsosságba is.

Gergulics bácsi csakugyan nem fösvénykedett a tudományával. Ahogy édesanyám elment, mindjárt befogott a mesterségbe. Elmondta, hogy melyik a krajcáros, melyik a kétkrajcáros, melyik a háromkrajcáros mézeskalács.

– Hát a könyvek, Gergulics bácsi? – húzódtam közelebb a könyves asztalhoz.

– Az első sorbelieknek egy hatos az ára; a második sor két hatos, a harmadik sor három hatos. Érted-e, öcsém?

No, ezt nem volt nehéz megérteni. Gergulics bácsi büszkén nézett körül, hogy ilyen hamar belevezetett a tudományba, és annyira kegyelmibe fogadott, hogy mindjárt rám is bízta a boltot. Ő maga kiment a szőlőbe cseresznyét szedni.

– Neked is hozok belőle – szólt vissza a boltajtóból. – Ahány könyvet eladsz, annyi marék cseresznye lesz a fizetésed!

De hiszen beszélhetett nekem, hallottam is már én azt, meg nem is. Szinte káprázott a szemem az örömtől, ahogy magamra maradtam a sok szép históriás könyvvel. Ott volt a Ludas Matyi meg a Fehérlófia meg az Ezeregy éjszaka meg a Koplaló Mátyás. Azt se tudtam, melyikhez kapjak. Utoljára az egyikre ráültem, a másikra rákönyököltem, a harmadikra rátenyereltem, a legvastagabbat elkezdtem olvasni. Annak a címe volt Csalóka Péter. Hát alig keveredek barátságba Csalóka Péterrel, nyílik az ajtó, és bekocog rajta egy magam formájú fiúcska.

– Megvan-e itt a Csalóka Péter? – azt mondja. Úgy megijedtem, hogy egyszerre elállt a szívem dobogása.

– Nincsen az – csúsztattam le a könyvet az ölembe.

A fiúcska körülnézett, és megakadt a szeme azon a hétfejű sárkányon, amelyik az Ezeregy éjszaka tábláján ágaskodott.

– Ez is jó lesz – nyújtotta ki érte a kezét. A hétfejű sárkány nem nézhet csúnyábban, mint ahogy én néztem. „Ohó – gondoltam magamban –, hát mért lettem én könyvkereskedő-inas, ha minden könyvet elhordanak előlem?!”

– Hallod-e, te fiú – támadt hirtelen egy jó gondolatom –, többet ér ám a mézeskalács, mint a meséskönyv! Inkább a másik asztalon választanál magadnak valamit.

A kis cimbora nagyon értetlenül nézett rám. Utoljára is nekem kellett rajta segíteni. A markába nyomtam a legnagyobb mézeskalács huszárt, és kitessékeltem vele az ajtón. De úgy látszik, mégis volt az én kis cimborámnak magához való esze. Mert alig kezdtem el tovább kalandozni Csalóka Péterrel, már megint ott lábatlankodott egy fiúcska.

– Csalóka Pétert szeretném megvenni – mondta furfangos mosollyal. Erre már nem sok szót vesztegettem, hanem mindjárt kifizettem egy marék mézeskalács mogyoróval.

Nem ért az semmit, mert úgy jött a sok gyerek, mint a raj, s az mind a Csalóka Pétert akarta megvenni. Utoljára már nem is kérdezősködtek, csak mentek egyenesen a mézeskalácsos asztalhoz. Beesteledett, mire keresztülolvastam Csalóka Pétert, s akkorra egy morzsa mézeskalács nem maradt a másik asztalon. Hanem ahány

gyerek volt a városban, az mind ott nyüzsgött a boltunk előtt, mire a gazdám hazaért. Sietett az istenadta, mert már az utca végén hallotta a nagy újságot, hogy a Gergulics boltjában ingyen mézeskalácsot kap, aki könyvet akar venni. Ahogy betoppant, úgy félrehúzta a száját, mintha a tulajdon fülét akarná megharapni. De aztán mégis inkább csak az én fülemen töltötte a mérgét, és nem éppen barátságosan adta ki az úti cédulámat.

– Föl is út, le is út – búcsúzott el tőlem –, hanem ide be ne tedd többet a lábad!

Azóta csakugyan nem is voltam könyvkereskedő-inas.

35. oldal

A békapásztor

Móra Ferenc

hídpénz hídpénzszedő hídpénzszedőkkel	ozsonna ozsonnázhat ozsonnázhatnékja	hajított odahajít odahajítottam

Mikor én kisgyerek voltam, többféle mesterséget tudtam, mint most. Az édesapámnak én voltam az újsághordója, az édesanyámnak én voltam a vízhordója. A húgom engem szalasztott medvecukorért; a nagyanyó tyúkját, ha elveszett, nekem kellett megkeresni. Én jártam őrletni a malomba, én talicskáztam haza a szőlőből a cseresznyét, s mikor a forgószél elkapta a nagyapám kalapját, nekem kellett utána bujdokolnom a hetedik utcába.

No, az igaz, hogy nem esett hiába a lótás-futás. Édesapám mindig megdicsért érte, ha jókedvében volt.

– Derék gyerek vagy, sokra viheted még – szokta mondogatni. – Ha jól igyekszel, még kengyelfutó is lehet belőled.

Egyszer azt találtam mondani erre a biztatásra, hogy nem kengyel-

futó leszek biz én, hanem hídpénzszedő.

– Hát ugyan mért szeretnél hídpénzszedő lenni? – nézett rám csudálkozva édesapám.

– Azért, mert annak nem kell szaladozni. Egy helyben ül reggeltől estig, helyébe viszik még az ennivalót is.

Nem szólt erre semmit az édesapám, hanem ebéd után megfogta a kezem, és kivezetett a kertbe.

– Gyere, mutatok valami szépet!

Biz az pedig nem valami szép volt, amit mutatott. A ribizkebokor tövében egy békácska kukucskált ki a moha közül. Éppen csak a barnás fejecskéje látszott, meg az egyik lába.

– Vigyázz, el ne ugrasd! – rántott vissza édesapám, ahogy közelebb hajoltam volna hozzá.

„Ugyan mi nevezetes van ezen az istenadta békán, hogy ilyen féltős?" – tűnődtem magamban. Megtudtam mindjárt. Édesapám betessékelt az öreg bodzafánk alá, szemben a békácskával, és kiadta a parancsot:

– Úgy ülj ezen a helyen, mint a hídpénzszedő a bódéjában. Meg se moccanj addig, míg a békácska el nem ugrik a helyéről. Ne félj, helyedbe hozzák az ozsonnát.

Ezzel édesapám otthagyott, én meg elnevettem magamat. Hiszen mire ő beér, akkorra a békácska a szomszédék kertjében számolgatja a legyeket.

No, ez valami hídpénzszedő béka lehetett, mert meg sem moccant. Káprázott bele a szemem, annyi ideig rajta tartottam, de a békula még csak nem is pislantott. „Hm, ez az ostoba állat bizonyosan alszik" – gondoltam magamban. S addig lestem ébredését, míg magam is el nem aludtam. Álmomban hídpénzszedő voltam, s olyan sokszor kinyújtottam a karomat, hogy utoljára már elhalt bele.

Azám, mert a legyeket kergettem el vele magamról. Arra ébredtem föl, hogy az egyik nagyot csípett rajtam, s azt zümmögte a fülembe:

– Vigyázz, hé, mert a békád vám nélkül mén át a Tiszán!

Ijedten ugrottam föl, de bizony a békácska még mindig állta az egy

helyet. Hanem az ozsonnám már ott volt mellettem a füvön. Akkora mézes kenyér, hogy ha a lábamra ejtem, eltöri. Pedig a hídpénzszedőnek is szüksége van ám a lábára.

No, nem is ejtettem le a mézes kenyeret, hanem leküldtem még a mézetlenjét is. Lassan morzsoltam, hogy tovább tartson, mert untam már magamat nagyon. Elzsibbadt minden porcikám, s nem adtam volna egy körtemuzsikáért, ha beszaladhatok édesanyámhoz.

Azám, de a békámnak nem volt szaladhatnékja. Nem annak még ozsonnázhatnékja se. Bizonyosan nagyon beebédelhetett délben.

Az utcánkban pedig nagy riadalom támadt. Dob pergett, duda nyekergett: bizonyosan medvetáncoltató járt arra. Elfutott a méreg, mikor eszembe jutott, hogy minden pajtásom ott ugrándozik most.

Mérgemben elkaptam egy legyet, s odahajítottam a békának. Ennek már csak utánakap a lustája! Rá se nézett biz az. De még azt is eltűrte, hogy a legyet a feje tetejére ültessem tornászni.

De ez már csakugyan kihozott a sodromból. „Megállj, hékás, majd megugratlak én!” – gondoltam magamban –, s egy bodzafaággal megsuhintottam a békácskát.

– Indulj, békula!

Nem indult az most se, csak a feje tört le. Azám, mert töltött csokoládé volt az egész békácska! Azért nem volt szabad közel mennem hozzá, hogy rá ne ismerjek.

Úgy álltam bosszút, hogy megettem még a körme hegyét is. Aztán beoldalogtam az udvarba, de már a szobába szégyellettem bemenni.

Én nem mentem be, de édesapám kijött, s csudálkozva kérdezett:

– Nini, vége a békapásztorságnak?

– Vége – hajtottam le a fejemet.

– Megunta a béka az egy helyet?

– Én untam meg, édesapám.

– Hej, fiam, hát még ha hídpénzszedő lesz belőled! – veregette meg édesapám a vállamat.

Többet aztán sose panaszkodtam, hogy sok a szaladoznivalóm!

39. oldal

Az én dinnyeföldem

Móra Ferenc

dinnye dinnyetermesztést dinnyetermesztéssel	vallat vallattam kivallattam	gyerekkor kisgyerekkor kisgyerekkoromban

Világéletemben sok mindent láttam már. Olyan gyereket is láttam, aki a hideg vizet nem szereti, de még olyant nem láttam, aki a dinnyét nem szereti.

Magam is éltem-haltam érte kisgyerekkoromban. Mikor édesanyám mosakodni kergetett a kúthoz, akárhányszor azt mondtam neki:

– Inkább ennék dinnyét!

De nem is álltam ám meg a jó szándéknál. Ami dinnye volt a kertünkben, azt én mind kivallattam, érett-e már. Amelyik a kopogtatásra nem akart vallani, azt a csillagos nyelű kis bicskámmal vontam kérdőre. Soha minálunk dinnye meg nem érhetett, mert mind meglékeltem fele érésében. Egyszer aztán az édesapám galléron kapott, éppen mikor a legjavában beszélgettem egy cserhajú sárgadinnyével.

– Ohó, fiamuram, maga nagyon rosszul gazdálkodik! Nem szabad mindnyájunk elől elpusztítani a dinnyét. Ami másé, nem Tamásé.

Fiamuram elszontyolodott egy kicsit, és szomorúan simogatta végig szemével a zsendülő görögdinnyéket.

– Hát akkor mi a Tamásé?

– Ami az ő kertjében terem.

– Hát melyik a Tamás kertje?

– Ejnye, de mindent szeretnél tudni, lelkem gyermekem – nevette el magát édesapám, s kézen fogva elvezetett a kert sarkába. – Hány esztendős vagy te most, hékám? – kérdezte tőlem.

– Hat, édesapám.

– No, hát akkor lépj hatot! Amekkorát kilépsz, akkora lesz a kerted.

Léptem olyan hatot, hogy elég lett volna tizenkettőnek. Akkor az édesapám a markomba nyomott hat szem dinnyemagot.

– Minden lépésnél ültess egyet! Hat dinnyebokor csak neked teremje a dinnyét!

Ástam hat gödröcskét, a hat dinnyemagot eltemettem, betakartam, meglocsoltam, még tán szép álmot is kívántam nekik. Annyi bizonyos, hogy én nagyon szépeket álmodtam, mint dinnyésgazda. Akkora dinnyéket láttam álmomban, mint a káposztáshordók, s mindnyájának a hajába belevésve: ez a Tamásé, senki másé.

Szaladtam is másnap reggel a kertembe nagy hegyesen, s visszakergettem a húgocskámat, aki kövér karjával belém csimpaszkodott.

– Ami Tamásé, az nem a másé! Eredj a magad kertjébe! Én nem adok a dinnyéimből. Be se bírnád őket gurítani.

No, igaz is volt, mert nem volt ott semmi gurítanivaló se. A dinnyemagok igen jóízűen aludtak, s eszük ágában se volt fölébredni. Úgy is mentem én be, mint akit orron vertek.

– Mi baj, gazduram? – nevetett rám édesapám.

– Még most se teremnek a dinnyéim – tört el a mécsesem.

– Jaj, gazduram, odább lesz az idébbnél – csendesített édesapám. – Beletelik egy hét, mire a dinnyemagok kikelnek. De ha nagyon letemetted őket, meg se fogják.

„No, majd kivárom én azt” – gondoltam magamban. Vártam is türelemmel vagy három nap. De a negyediken már kikapartam az első dinnyemagot a fészkéből.

– Hadd nézlek, megfogtad-e?

Nagyon elszomorodtam, mert nem fogott biz az semmit se. Inkább szétrepedt egy kicsit a haja az oldalán.

– Ott bújt volna ki belőle a gyökerecskéje meg a száracskája – magyarázta az édesapám, mikor a panaszom hallotta.

Hittem is én azt, meg nem is. Hogy bizonyosabb legyek a dolgok felől, másnap megint előkotortam egy dinnyemagot. Ennek már vékony kis zöld bajusza is fakadt az oldalán. Aztán mindennap kibontottam egy-egy gödröt, és egyre jobban elment a kedvem a dinnyeföldemtől. Mit ér az, ha mind a föld alatt erednek meg a dinnyemagjaim?

A hatodik dinnyemagnak nem kellett segítenem: előbújt szépen magától is. Két szív formájú levelecskéje éppen akkor nyílt szét a reggeli napsugárban, mikor odaértem.

– Ami Tamásé, nem lesz a másé! – kiáltottam el magamat, és örömömben kiszakajtottam a parányi dinnyebokrot. Szaladtam be vele édesapámhoz, és már messziről dicsekedtem neki: – De ez már csak megfogta, ugye, édesapám?

Haragudott is, nevetett is édesapám, mikor a fejem búbjára koppantott.

– De hát minek tépted ki, te golyhó? Most már oda van az egész kerted. Már látom, sohase lesz belőled dinnyésgazda.

Azóta nem is próbáltam a dinnyetermesztést.

41. oldal

A cinegekirály

Móra Ferenc

repkedett repkedtek körülrepkedett	csengettyű ezüstcsengettyű ezüstcsengettyűje	borzong borzongott végigborzongatott

Nekem kisgyerek koromban volt egy rossz szokásom, téli mulatságom: a cinegefogás. Persze nekem nem az orrom fogta a cinegét, mint a mostani gyerekeknek. Sütni való tökből csináltam a cinegefogót, kitettem a kerítés tetejére, s estefelé már rendesen benne jajveszékelt a szegény kis fogoly.

– Nyitni kék, nyitni kék, nyitni kék!

Ilyenkor én mindig a két tenyerem közé csuktam a fekete sapkás kis madarat, s vittem lelkendezve az öreg udvarosunkhoz.

– Nézze, Matyi bácsi, milyen cinegém van nekem!

– Milyen ugyan? – neszelt ki Matyi bácsi a nagy bárányból sap-

kából, aztán kelletlenül legyintett a kezével. – No, ezért kár volt azt a szép nagy tököt elprédálni. Ez csak olyan paraszt cinege. A cinegekirályt kellene megfogni, gyerekem. Az hozza a szerencsét a házhoz.

No, erre én úgy elszomorodtam, hogy tüstént kiröpítettem a markomból a cinegét.

– Küncsücsü, küncsücsü, küncsücsü! – kiabálta vissza hálásan a sövény ágai közül, de engem ugyan meg nem vigasztalt vele. Nekem eszem-lelkem csak a cinegekirályon volt már akkor.

– Hát aztán milyen az a cinegekirály? – faggattam Matyi bácsit. – Van neki koronája is?

– Van ám, szolgám! Kék koronája, rózsaszín palástja, fehér mellénye, piros csizmája van a cinegekirálynak. De legkönnyebben megismered a fekete bársony szakálláról. A kerek világon egy madárnak sincs olyan!

Attól fogva aztán mindig lestem én a cinegekirályt, de sohase került elő. Hallani se hallott róla senki, csak Matyi bácsi. Az édesapám meg is pirongatta érte, hogy mit ámít ilyen mesékkel.

– Nem mese az, uram – erősítgette az öreg. – Láttam én egyszer még a fészkén is a nádasban. Még a szavát is hallottam. Azt mondta, hogy: csitt, csitt!

Álmodta kend azt, bátya – nevetett apám, s magam se hittem többet a cinegekirályban. No, hát azért is megjött egyszer a cinegekirály. Tél vége felé járt az idő, s én a nyitott ablaknál álldogáltam, mikor egyszer csak látom, hogy valami hosszú farkú madárkára csapódik rá a cinegefogóm ajtaja.

„Jaj, tán a cinegekirály!” – dobbant nagyot a szívem, s hajadonfővel szaladtam ki az udvarra. Az volt az csakugyan. Kék a feje, fehér a melle, rózsaszín a háta, fekete bársony a szakálla. Szakasztott olyan, amilyennek a Matyi bácsi mondta. Még a szava is az.

– Csitt, csitt! – nézett rám ijedten az aranyszínű szemecskéjével, ahogy a markomba vettem. De nem haragosan mondta ezt, hanem nagyon félénken. Úgy, hogy megfájósodott bele a szívem, és egyszerre szétnyitottam a markomat.

– Eredj haza, cinegekirály, az országodba!

A madárka kirebbent a kezemből, de nem surrant el mindjárt. Körülrepkedett háromszor-négyszer, mintha mondani akarna valamit.

– Csin, csin, csin – csengett a hangja, mint valami kis ezüstcsengő.

Engem hirtelen végigborzongatott a hideg. Szaladtam be a szobába, s aközben arra gondoltam, amit Matyi bácsi mondott: „No, nem tudom, nem szalajtottam-e el a szerencsémet." El biz azt. Átfázatott a hűvös esti szél, míg a cinegekirállyal barátkoztam. Másnap ágynak estem, harmadnap elővett a láz, s attól fogva hetekig nem tudtam magamról semmit.

Csak arra emlékszem, hogy egyszer fölnyitottam a szememet, nagy fekete madár gubbasztott az ágyam végiben. Olyanforma volt, mint a holló, s ahogy a szemét rám szegezte, dideregni kezdtem.

– Jaj, kergessétek el! – sikoltottam el magamat.

Nagy riadalom támadt arra a szobában. Az édesapám, az édesanyám, a kis húgom, a doktor bácsi, mind a madarat hajszolta. Nem ért semmit. A madár fölröppent, keringett fölöttem, s mikor leszállt, közelebb volt hozzám, mint azelőtt. Utoljára már a fejemnél ült a csúf fekete madár. Éreztem, hogy ott van, de látni nem láttam, mert a szememet nem mertem kinyitni. S akkor egyszerre valami halk csittegés hallik a szobában:

– Csitt, csitt, csitt, csitt!

– Hiszen ez a cinegekirály! – nyitottam ki a szememet bátorságra kapva.

Az volt az csakugyan, de alig lehetett ráismerni. A szeme égett, mint a tűz, a szakálla lobogott, mint a zászló, égnek meredt minden tolla, s kis csőre csattogott, mit valami kard.

– Csitt, csitt, csitt, csitt! – vágott a fejéhez haragosan a nagy fekete madárnak.

– Segítsetek neki! – néztem könyörögve apámékra, de meg se moccant senki. Ültek mereven mindnyájan, és kisírt szemmel néztek maguk elé.

De nem is kellett segítség az én cinegekirályomnak. Sürgött-forgott, cikázott, mint a villám, a nagy otromba madár körül, amely hiába kapkodott utána. Utoljára nagyot koppantott a fejére, arra fölrebbent a nagy, lomha madár, károgott egy keserveset, és kilebbent az ablakon.

– Csin, csin, csin, csin – csilingelt utána diadalmasan a cinegekirály ezüstcsengettyűje. Én pedig felültem az ágyban, és elnevettem magamat.

– Elment, elment a csúf jószág!

Szüleim sírva-nevetve borultak rám, és boldogan kérdezték:

– Ki ment el, gyermekem? Hiszen nem volt itt senki.

– Hát az a nagy fekete madár. Kikergette ez a kis cinegekirály, ni! – mutattam rá a madaramra, aki a szekrény szélére szállt pihenni.

– Nini, észre se vettük – tekintett oda az édesapám. – Bizonyosan az előbb repült be, mikor szellőztettünk. Nagyon helyes kis madár, szakállas cinegének hívják.

Nem szóltam semmit, de tudtam, hogy az a cinegekirály, és tudtam, hogy az kergette el mellőlem a halál fekete madarát.

43. oldal

Hogyan tanultam meg írni?

Móra Ferenc

árvalányhaj árvalányhajszálat árvalányhajszálakat	szaggathat megszaggathat megszaggathatnák	ákombákom ákombákomok ákombákomokat

A napsütéses hosszú őszre kegyetlen tél következett abban az esztendőben. A nagy hófúvások betemették a házunkat, nem lehetett mozdulni se ki, se be. A vasárnapok csak olyanok voltak, mint a hétköznapok, lelkes állat nem vetődött

felénk soha, s nekem nem volt egyéb mulatságom, mint hallgatni a szelek üvöltözését. A szelek nagyon oda voltak szokva a padlásunkra, s én már a szavukról megismertem, melyik az északi, melyik a déli, melyik fúj a Dunáról, melyik a Tiszáról. Álmatlan éjszakákon sokat elhallgattam, mikor összevesztek a széltestvérek a nádtetőn, és harsogva-zúgva kergették egymást ki s be a szelelőlyukakon.

Egyszer el is határoztam, hogy elbújok a kémény mellett, és meglesem a szélfiúkat. Különösen a napkeleti széllel szerettem volna összebarátkozni, mert arról Messzi Gyurka barátom, az öreg csősz azt mesélte, hogy az a legkedvesebb fia a hajnalnak, piros köpönyegje van, és aranykoronája. Persze az ember nem láthatja színről színre a szelet, csak a leheletét érzi, de ha egy árvalányhajszálat úgy tud az útjába tenni, hogy el ne libbenjen, abban megbotlik, és megmutatja az emberi alakját.

Egyszer napáldozat felé a Mária-képre akasztott csokorból csakugyan ki is húztam egy szál árvalányhajat, kiszöktem a konyhára, kinyitottam a padlásajtót, és megindultam felfelé. De a kinyitott ajtón a szél sebesebben jött lefelé, mint ahogy én fölfelé mentem, s olyan gorombán taszított hanyatt, hogy az igazán nem illett egy királyfihoz.

Estemben azonban magammal rántottam a grádicsról valami ottfelejtett rossz skatulyát, amely tele volt rozsdás szögekkel. Ezt én úgy fogadtam, mintha a szélpajtás hajította volna utánam ajándékul.

Hiszen egyetlen szöggel is nagyon szépen el lehet játszani, hát még, ha egész marékkal van belőle! Az maga eltartott egy hétig, míg a rozsdát letisztogattam róluk. Aztán előhúztam az ágy alól a kukoricamorzsoló kis széket, s abba belevertem a szögeket kalapáccsal, aztán kiszedtem őket harapófogóval. Mikor készen voltam, akkor elölről kezdtem az egészet, s külön nevet is adtam minden szögnek. Egy nagy, gömbölyű szög volt a kutyafejű tatár, arra mindig különösen nagyokat ütöttem.

Ez igazán nagyszerű játék volt, de utoljára már úgy ki volt lyuggatva a kis szék, mint a rosta. Akkor aztán a búbos kemencébe

próbáltam beleverni a szögeket, de ez nem nagyon tetszett. Mert a tapasztott sárfalba nagyon könnyen belementek a szögek, és kihúzni is nagyon könnyű volt őket.

De nemcsak nekem nem tetszett ez a mulatság, hanem szülémnek se. Mikor észrevette, hogy miben mesterkedem, szelíden megpirongatott, hogy minek bántom a kemencét, mikor a kemence se bánt engem.

– Kemence? – néztem rá csudálkozva. – Hát ki bántja a kemencét? Én az öreg óriásnak vertem szögeket a hasába, aki elnyelte Jancsit meg Juliskát.

Édesszülém aggodalmasan csóválta meg a fejét, és panaszosan fordult édesapámhoz, aki halkan fütyörészgetve varrogatta a juhbőrből való ruhákat.

– Nézze már, apja, miket eszel ki ez a bolondos gyerek! Attól félek, hogy nem egészen úgy szolgál szegénykémnek az esze, mint más rendes embernek.

Ebben lehetett valami igazság, mert én akkoriban még a kukoricacsutkáról is azt hittem, hogy az valaki, és az ajtókilinccsel csakúgy el tudtam beszélgetni, mint a mozsártörővel. Nekem a világon minden élt, és én mindig tisztán megértettem még azt is, mit ketyeg az óra, és mit gondol magában az az oroszlán, aki rá volt festve az óra számlapjára, szép nemzetiszín bundában, kétszer akkora pipacsvirágok közé, mint ő maga.

Például ebben a percben is, mikor édesanyám nyugtalankodva nézett rám, meghallottam, hogy a macskabagoly elnyávogta magát kint a tetőn, és mindjárt tudtam is, mi baja szegény macskabagolynak. Az a baja volt, hogy leejtette a pápaszemét, és azért sírt, mert nem volt, aki feladja neki, le meg nem szaladhatott érte, mert pápaszem nélkül nem láthatta lefelé az utat. Nagyon megesett rajta a szívem, és szerettem volna kiszaladni hozzá, hogy segítsek rajta, de édesapám odaintett magához. Azt kérdezte, mit szólnék hozzá, ha iskolába odaadna Kese kalaposhoz.

– Mert itt van már az időd, gyerekem, és olyan oktalanul csak mégse nőhetsz fel, mint a lósóska az árokparton.

Azt hiszem, akkor estem gondolkozóba először életemben. Fülheggyel hallottam már én egyet-mást Kese kalaposról, de azok nem voltak valami szívvidámító dolgok. Ez a jó ember csak nyáron foglalkozott kalaposmesterséggel, télen beállt tanítónak. Persze csak olyan vad tanítónak. Szegény emberek adták a keze alá gyereküket, akik messzillették vagy drágállották az igazi iskolát. A Kese kalapos iskolájában nem kellett se könyv, se irka. A kalapos az ajtaja felső felére felírta krétával az ábécét, s a gyerek addig rajzolta őket az alsó felére, míg egészen írástudó nem vált belőle. Meg lehetett tanulni minden betűt, csak az ipszilont nem. Arról azt tartotta a kalapos, hogy az nem magyar betű, és azt nem is tanította. Aki az ő iskolájában nevelkedett tudóssá, azt arról lehetett megismerni, hogy mindent i-vel írt, amit más rendes ember ipszilonnal. Az ő diákjai nem azt kérdezték egymástól, hogy vagy, hanem azt: hogi vagi?

Én azonban nem találtam szép játéknak sem az egyik iskolát, sem a másikat. Mire való az iskola? A sárgarigók se járnak iskolába, a gyíkok se járnak, mégis egészen jól megélnek. Az édesapám se járt iskolába, mégis olyan madarat tud cifrázni a subára, hogy majd megszólal. Aztán meg Messzi Gyurka mesélt nekem mindenféle híres királyfiakról, de azt egyikről sem mondta, hogy iskolába járt volna. Azok mind jeles vitézek voltak, úgy vagdosták le a sárkányok fejét, mint én a vadmákokét, de azt sose hallottam, hogy olvastak volna vagy írtak volna. Hiszen olvasni olvas az ember, mikor megolvassa, hogy hányat szól a kakukk, vagy hogy hány tojás van a vércsefészekben, de azért ugyan nem érdemes iskolába járni. Írni is ír az ember szűcskrétával a láda tetejére vagy sárga földdel a ház falára mindenféle szép lovakat, huszárokat, de annak mindnyájának van értelme. Hanem mindenféle krikszkrakszokat firkálni, amik semmihez se hasonlítanak ezen a világon, ugyan mire való ilyen bolondságokat csinálni?

– Szeretném, ha ember lenne belőled, gyerekem – rezzentett ki apám abból a nagy hallgatagságból, amibe beleestem, míg ezeket elgondoltam.

– Az is leszek, édesapám – feleltem rá hirtelen, de aztán jobbnak láttam lenyelni a többit, amit mondani akartam. Hogy ember lesz

énbelőlem, nem is kicsi. Címeres nagy úr, ország bírája! Csak én egyszer nyomára jöjjek azoknak a kincseknek, amiknek a bűbájos Küsmödi a tudója. Persze a Küsmödi kincsei meg nem menthettek volna engem a Kese kalapos iskolaműhelyétől, ha drága jó édesanyám meg nem ment. De ő az ölébe húzott, és megcirókálta a bozontomat.

– De ilyen télben nem adom ám ki szegénykémet a házból. Gyenge virágszálam, dehogy eresztem ki ebbe a vad időbe! Tél fagyában, hófúvásban botorkálni, hogy engedhetném! Hóban elbukna, jégen elcsúszhatna, rossz gyerekek megkergetnék, kutyák megszaggathatnák. Kese kalapos tudományát nyáron is megtalálhatja. Aztán meg annyit én is tudok, mint az a vén szeleburdi. Ne félj, kincsecském, úgy megtanítalak én téged írni, olvasni, hogy püspök korodban se felejted el!

– No, azt megnézzük! – nevette el magát édesapám. Én magam is azt gondoltam, hogy no, azt szeretném látni, mikor énbelőlem szülém tudós embert csinál.

Hát pedig azt csinált. Olyan fortélyt eszelt ki, amilyen csak anyaszívektől telik.

Akárhogy fűtötték a búbost, a malomszoba ablaka egész télen át ki nem engedett. S az a befagyott ablak volt az én szobatáblám, édesanyám gyűrűsujja rajta a palavessző. Lesz-e valaha a világon gyémántból faragott íróvessző, mely drágább lehetne a munkában megbarnult, jeges vizekben megvörösödött, éles szelektől reszelősre fújt vézna ujjnál, mely sütés, főzés, mosás, mosogatás után fáradhatatlanul kopogott a jégvirágos üvegen? És lesz-e valaha a világon szépírómester, aki utánozni tudná azokat az ide-oda csúszkáló, hol hanyatt vágódó, hol orra bukó furcsa ákombákomokat, melyek korcsolyázó tündérkék szeszélyes lábnyomához hasonlítanak?

Sokat sírtunk, sokat kacagtunk azon a télen. Voltak gonosz, makacs betűk, amelyek nem akartak szót fogadni tanítómesterüknek se, és voltak kedves, derék, barátságos betűk, amiket az én ügyetlen ujjam is egyszerre elő tudott hívni. A g betűnek sohasem fogom megbocsátani azokat a könnyeket, melyek a világ legdrágább szeméből om-

lottak miatta. S az o betűre mindig úgy fogok gondolni, mint áldásra nyitott szájra. Ezt kedveltem legjobban, mert ez volt a legkönnyebb. Le tudtam írni a számmal is: csak rá kellett lehelnem egész közelről az ablakra. Egyszer ugyan odafagyott az orrom hegye, de édesapám megvigasztalt azzal, hogy marad abból elég, ha a fele lefagy is.

A világból pedig csak annyit láttam ezen a télen, amennyit a jégbe karcolt betűkön keresztül látni lehetett. Fagyott madarakat a hóban. A Báró cigány rőzseszedő gyerekeit. Néha egy-egy ijedt nyulat. Egyszer messziről az öreg Küsmödit is láttam egy nagy H betűnek a létrájában. Azon az estén ezt a szót kapartam bele a jégvirágok mezejébe:

Édesapám odaállt mögém a mécsessel, hogy jobban lássa, mit dolgozom. A betűk árnyéka óriássá nyúlva vetődött ki a hóra, s úgy reszketett a mécs lobogásában, mint valami varázsírás.

– Te, az S-et megfordítva írtad – kacagott édesapám –, nézd, így kell azt írni.

Azzal a körmével egy rendes S betűt hasított az ablak jegébe. De én ravaszul csóváltam a fejemet, hogy engem nem lehet bolonddá tenni. Tudom én, hogy az az igazi, amire szülém tanított.

S ha gyorsan írok, most is sokszor megesik velem, hogy megfordítva írom az S-et, mint ahogy falusi szabók cégtábláján látni. S mikor észreveszem a hibát, mindig teleszalad a szemem könnyel, és megcsókolom a szívemmel a ráncos, öreg kezet, mely a kígyóbetűt először mutatta meg nekem.

46. oldal

Haragos Kengyela

Móra Ferenc

koccint koccintott koccinthatta	paskolt paskolták megpaskolta	összeköt összekötötte összeköthette

Haragos Kengyela Rákóczi fejedelemnek a testőr hadnagya volt. A haragos nevet azzal érdemelte ki, hogy legjobb kedvében is úgy fújta a tüzet, mint a sárkány. Soha senkiben kárt nem tett, de azért mindig le akarta harapni a fejét az egész világnak.

Egyszer magát a fejedelmet is ezzel ijesztgette, igaz, hogy akkor – először az életben – ő maga is megijedt.

Úgy történt az, hogy a gorbói csatában kilőtték alóla a lovat. Hátrafordul, keresi a vezeték lovat – hát nincs sehol.

– Elvitte valami nyalka kuruc úr – hebegte ijedten a legénye. Tót deákból lett háromnapos kuruc volt az istenadta, nemigen ismerte még ki magát a hadi életben.

– No, én annak a lókötőnek leharapom a fejét! – csikorgatta a fogát vitéz Kengyela. Egyelőre persze nem ért rá kuruc fejek után szaladni.

Este már tábortüzek mellett vigadoztak a kurucok. Haragos Kengyela is felejtette már egy kicsit a dühét, mikor egyszerre csak elejbe toppan mosolyogva a fejedelem.

– No, Kengyela – azt mondja –, elhoztam a fejemet.

A hadnagy csak tátogott a szájával, mint horgon a potyka, de megszólalni nem tudott.

– No, igen – bizonykodott Rákóczi. – Én vettem el a vezeték lovadat, ki is lőtték alólam azt is. Hát itt a fejem, harapd le. Hadd látom, hogy fogsz hozzá.

Hullámos üstökű oroszlánfejét azzal nevetve meghajtotta. A hadnagy már akkor térdelt a porban, s vasöklével a saját deres fejét veregette.

– Nono, hívem – csitította a fejedelem –, azért ne edd ám meg a magad fejét se. Szükségem van még nekem erre a te vén fejedre. Hanem tudod mit, igyunk erre a nagy ijedtségre.

Haragos Kengyela elsápadt az örömtől, mint a gyerek, hogy fakupáját a fejedelméhez koccinthatta. Le se tette, míg a fenekére nem látott. Akkorra gyönyörű paripát vezetett elé a fejedelem két őrt álló legénye.

– Tied legyen, Kengyela – veregette meg a vállát a fejedelem. – Olyan kurucot nevelj belőle, amilyen te vagy.

Úgy lett, ahogy Rákóczi kívánta. Morcos – mert ezt a nevet adta Haragos Kengyela a paripájának – nemsokára emberszámot tett a kuruc táborban. Rúgta, harapta a csatában a labancot, ahol érte. És messziről megérezte a szagát, mint komondor a farkasét.

Egy esztendő múlva annyira ki volt tanulva Morcos a hadi tudományokban, hogy Kengyela már az őrállást is rá merte bízni. Megcselekedte egynéhányszor, hogy mikor ő volt a soros, a paripáját állította oda maga helyett strázsának.

Egyszer azonban mégis megesett, hogy meglépett a ló-strázsa az őrhelyéről. Elveszett szőrén-szálán. Kengyela dörgött, morgott, toporzékolt, utoljára kiadta a parancsot:

– Le kell lőni a bestiát! Szökevénynek ez a büntetése.

– Először meg kell találni, hé! – csendesítették a cimborái.

– Mit?! – csapta Kengyela a földhöz a sastollas süvegét. – Kuruc szavamra fogadom, hogy odaadom egy petákért azt a hűtlen párát, ha megkerül.

A peták nagyon kis pénz volt. Kettő ért belőle egy mai fillért. Kengyela fogadásának hamar híre szaladt a táborban, s heten nyolcfelé futottak a Morcost keresni. Tudták, hogy Kengyela állja a szavát, s olyan lóért senki se sajnált volna egy petákot.

Utoljára mégiscsak a gazdája találta meg a lovat. Messziről meglátta fehérleni, s az is ráismert Kengyelára, mert vígan nyihogott

elé. Meg is indult felé lassú kocogással, de minduntalan visszafelé csavargatta a nyakát.

– Kit bolondít ez az állat? – húzódott meg Kengyela kíváncsian az árokban.

Biz az valami kóborló labancot bolondított, aki lopva sompolygott utána. Odáig csalogatta, ahol a kuruc megbújt az árokban, ott aztán nagyon vígan röhentett egyet, s vágtatott be a kuruc táborba, mint a nyíl. Tudta, hogy Kengyela most már majd elbánik a labanccal.

El is bánt, nyakánál fogva húzta be az istenadtát a táborba. Ott nagy kacagással fogadták a vitézek, csörgetve az erszényüket.

– No, Kengyela, állod-e a szavad?

A kuruc kezit-lábát összekötötte a labancnak, felhajította a Morcos hátára, és kantárjánál fogva végigvezette a lovat a táborban, harsány hangon kiabálva:

– Eladó egy ló egy petákért meg egy labanc ezer aranyért, de csak annak, aki mind a kettőt megveszi!

Lett olyan kacagás, hogy csak úgy döngött bele a tábor. Furfangos Kengyela pedig – mert attól fogva csak így nevezték – befejezte a sétát, kiszabadította a labancot, és barátságosan megpaskolta a hátát a kötőfékkel.

– Téged pedig szabadon eresztelek, fiam, hogy hadd legyen olyan labanc is a világon, aki ezer aranyat ért egyszer.

50. oldal

Furfangos Támadi

Móra Ferenc

Doria, Doriát, Doriához, Heister, Heisternek, Heistertől

mulattat elmulattat elmulattatta	poharazik poharazott poharazgatott	vereget megvereget megveregette

Furfangos Támadi a legkedvesebb hadnagya volt Rákóczi fejedelemnek. Tűz az esze, villám a karja. Nekiszilajodott oroszlán a csatában, pajkos tréfák kieszelője békességes napokban. Szerette is mindenki a fejedelemtől kezdve az utolsó kurucig. (Ámbár hiszen kurucnak mind első volt a Rákóczi népe.)

De nemcsak a kurucok szerették Furfangos Támadit, hanem a labancok is. Az újvári csatában ejtették foglyul, s úgy megörültek neki, hogy tán akkor sem örültek volna jobban, ha nagy Bercsényi Miklóst juttatja nekik a hadiszerencse.

– Hát kelmed a híres tréfacsináló? – vette szemügyre Heister generális, a labanc hadak fővezére. – No, majd meglátjuk, hány zsákkal telik.

Doria generális is megveregette a vállát, aki szintén nevezetes labanc vezér volt abban az időben.

– Mi is szeretjük ám a tréfát – mondta mosolyogva. – Itt pedig lesz ideje hozzá kegyelmednek, mert innen ugyan szárny nélkül meg nem szabadul.

– Bánom is én – vont vállat a kuruc hadnagy. – Legalább kipihenhetem magam egy kicsit.

Úgy látszott, csakugyan nem is sokat búsul a társai után. Jól érezte magát Újvárban, egész nap aludt a medvebőrös kanapén, este együtt poharazgatott a labanc tisztekkel, és úgy elmulattatta őket bohókás ötletekkel, hogy belefájdult az oldaluk a nevetésbe.

– Sohase eresztjük többet vissza kegyelmedet – ölelgették a generálisok.

– De el sem megyek ingyen – nevetett Rákóczi hadnagya. – Jobb itt, mint a kuruc táborban. Ott, ha éhes az ember, azt mondják neki: eredj, fogj magadnak labancot. De itt, úgy nézem, nem élnek kuruc-pecsenyén.

Pár hét múlva követ érkezett Rákóczi táborából, s pecsétes levelet mutatott Heister a hadnagynak.

– Haza kívánja kegyelmedet a fejedelem. Harminc labanc foglyot ajánl föl érette. Mit üzenjek neki?

Támadi Gábor a szemébe húzta a kucsmáját, hogy könnybe borulását meg ne lássa a német. Mégis meglátta. Azt gondolta magában.

„Fáj neki itt hagyni a jó helyet, a vidám cimborákat."

A hadnagy pedig ennyit mondott:

– Megmondtam már, hogy ingyen nem megyek. Ezt üzenje meg generális uram a fejedelem őnagyságának is.

Ettől fogva nem is igen vigyáztak a labancok Támadira. Maguk közé valónak számították. Jöhetett-mehetett a várban szabadon. Ha a várkapu előtt gyakorlatoztak a katonák a szabad mezőben, azok közé is kimehetett. Még örültek is neki, mert mindig tudott okos tanáccsal szolgálni.

Egy szép őszi délben is ott beszélgetett Heister generálissal, amikor nyargal be a kapun valami labanc vitéz, s kötőféken vezetve egy gyönyörű pej lovat.

– Kié ez a fejedelmi állat? – állította meg a generális.

– Doria uram őkegyelméé – tisztelgett a labanc. – Az imént vette száz aranyon a priboji lócsiszártól.

– Szavamra mondom, százegy aranyat adok érte! – mondja Heister nekilelkesedve, s el nem eresztette addig a labancot, míg le nem olvasott neki százegy aranyat.

– Add oda Doria uramnak köszöntésemmel együtt! A lovat pedig kössétek az istállómba.

A lovat még el sem vezették, mikor már jött Doria generális, csörgetve az aranyakat az erszényben.

– Szavamra mondom, nem adom neked a lovat! – kiabálta haragosan.

– Én meg szavamra mondom, hogy enyim lesz a ló! – ütötte össze Heister a sarkantyúját.

Többről többre mentek, annyira, hogy már maguk is megbánták, mert máskülönben igen jó pajtások voltak.

– A macska bánná a lovat – legyintett Heister –, csak szavamra ne fogadtam volna, hogy az enyém lesz.

– Én se bánnám, ha tied lenne is, csak szavamra ne fogadtam volna, hogy nem adom neked – nevette el magát bosszúsan Doria.

Ahogy ott néztek egymásra tanácstalanul, megszólal a kurucból lett labanc hadnagy:

– Mondanék én egyet, kettő lesz belőle!

– Halljuk, halljuk a furfangos Támadit! – kapott a szón a két vezér.

– Kegyelmed azt mondta, ugye, hogy Heister őkegyelmének nem adja a lovat? – fordult Doriához a hadnagy.

– Azt mondtam.

– De azt nem mondta, hogy nekem nem adja – hunyorított furfangosan. – Kegyelmed nekem adja a lovat. Heister őkegyelme nekem adja a százegy aranyat...

– Értjük, értjük, furfangos kópé! – nevettek a generálisok.

– Annál jobb, ha értik kegyelmetek – mosolygott a bajusza alatt a hadnagy. – Hát enyim a ló, generális uram?

– Igen, igen, kegyelmednek adom – erősítette Doria, aki örült, hogy se a jó barátját nem kellett megbántani, se a szavát megszegni.

– Hát én akkor erre fölülhetek, mert az enyém – pattant nyeregbe a kuruc. – Hát kegyelmed ád-e nekem százegy aranyat?

– Adok, fiam, hogyne adnék – nyújtotta oda Heister az erszényt. – Te pedig nekem adod a lovat, amit most kaptál ajándékba.

– De már olyan bolondot nem teszek – akasztotta a kuruc a nyeregkápára az erszényt, azzal sarkantyúba kapta a lovat, s úgy elporzott vele, hogy meg se állt Kassáig. A két generális szájtátva nézett utána. Aztán keserves mosollyal nevettek össze.

– Megmondta a kópé, hogy ingyen el nem mén innen!

53. oldal

A kutya és a tükörképe

Ezópusz

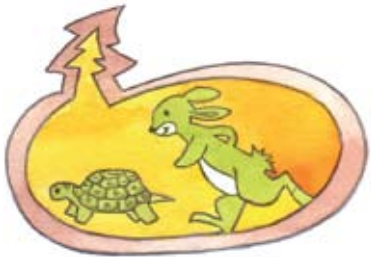

A kutya nagyon büszke volt magára. Talált egy hatalmas darab húst, és azt a szájában vitte, hogy valahol békességben megegye.

Egy patakhoz ért, és elindult a keskeny palánkon, ami a két partot kötötte össze. Hirtelen megállt és lenézett. A víz felületén a saját tükörképét látta csillogni.

Ám a kutya nem tudta, hogy saját magát látja. Azt gondolta, hogy egy másik kutyát lát, egy darab hússal a szájában.

– Hé! Az a húsdarab nagyobb, mint az enyém! – gondolta. – Ellopom és elfutok vele.

Azzal elejtette a saját húsát, hogy elragadja a másik kutyáét. Az ő húsdarabja természetesen beleesett a patakba, és lesüllyedt a víz mélyére. Így a kutyának nem maradt semmije.

56. oldal

A jövendőmondó

Ezópusz

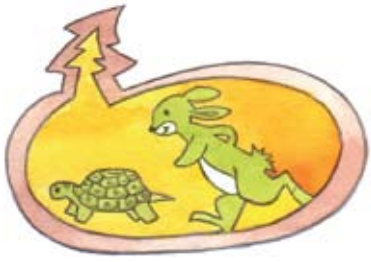

Vásárnap volt a városban. Mindenütt bódék sorakoztak, amikben mindenféle portékákat árultak. A tömeg közepén egy jövendőmondó állt. Hatalmas forgalmat csinált, sok pénzt kapott a körülötte álló férfiaktól és nőktől, és cserébe elmondta nekik, hogy mi fog történni velük a jövőben.

A körülötte álló emberek minden szavát lesték. Minden egyes alkalommal, amikor a jós mondott valamit, hangosan felkiáltottak: – Óóó! Húú! Egyre több férfi és nő csapódott a jövendőmondó köré

sereglett tömeghez, és mindannyian azt akarták megtudni, mi fog történni velük a jövőben.

Hirtelen egy kisfiú elkezdett keresztülfurakodni a tömegen.

– Állj csak hátrébb, te kis taknyos! – kiáltotta morcosan a jövendőmondó.

– Nem ugorhatsz csak úgy a többiek elé. Ki kell várnod a sorodat, hogy meghallgasd, mit tartogat számodra a jövő.

– De én újságot hoztam neked! – rebegte a fiú.

– Miféle újságot? – förmedt rá a jövendőmondó.

– Betörtek a házadba! – kiáltotta a fiú. – A tolvajok mindenedet ellopták!

– Mit mondasz? – kérdezte a jövendőmondó, miközben az arca vörössé vált a méregtől.

– Tolvajok raboltak ki! – kiáltotta a fiú türelmetlenül.

A jövendőmondó azonnal elfeledkezett arról, miért is volt a piactéren. Átfurakodott a tömegen és hazarohant. A tömeg meglepődve nézett utána.

– Nevetséges! – mondta az egyik ember. – Azt állította, hogy tudja, mi fog történni velünk, de azt nem tudta előre, hogy ki fogják rabolni a saját házát!

58. oldal

Karácsony hava

„Dermed a föld. Az Északi Szél nyirkos ködöl borít be mindent, dérrel és zúzmarával díszíti a maradék leveleket, s ez bizony az utolsó figyelmeztetés: itt az ideje, hogy pihenni térjen a természet. A madarak, akárcsak tavaly, most is közelebb húzódnak az emberekhez. Még a magányosságot kedvelő harkály is otthagyja erdei lakását, és a kertekben, faluvégi fák törzsén kezdi meg kopácsolását. A híres építőmester néha tíz– tizenöt odút is készít, ebből azonban csak kettőt-hármat használ,a többit kiadja albérletbe a téli énekeseknek. Örülnek is szegények az önzetlen segítségnek. Akárcsak az emberek szerető gondoskodásának.

Itt a tél, fehér hótakaró borítja be a világot. Kiakasztom a madáretetőt: várom a vendégeket. Jönnek is hamar! Szinte úgy érzem, személyes ismerősöm valamennyi, s mintha ők régi barátot látnának bennem, olyan bizalmasan pislognak rám. Cinkék, királykák, pintyőkék ugrándoznak ablakom előtt, néha citromsármányok is meglátogatnak. Magot és kenyérmorzsát szórok a verebeknek, gerléknek, hiszen olyan ragaszkodók. Nagy a forgalom a madárétteremben. Pedig nem is írtam ki rá, hogy „Nyitva tartás egész télen.”

(részlet Ténagy Sándor: Madárnaptár, virágóra című könyvéből)

Ti is nyithattok madáréttermet, ha technika órán vagy a napköziben készítetek madáretetőt, és elhelyezitek otthon a kertetekben, illetve az iskola kertjében. Feldíszíthettek a madaraknak egy fát magokkal,

mogyoróval, szárított gyümölcsökkel, készíthettek madárkalácsot és cinkeharangot. Hogy hogyan, megtaláljátok olvasókönyvetek végén.

Milyen is lenne a tél hó nélkül? Mi nagyon örülünk a hónak, az állatok azonban másként viszonyulnak a télhez. A hideg tél kegyetlensége főként az itthon telelő madarakat érinti, valamint azokat az állatokat, amelyek nem alszanak téli álmot. Ezek nehezen találnak a hótakaró alatt élelmet. Zord teleken az erdészek etetik az állatokat. A közelünkben élő madarakról mi is gondoskodhatunk a fentebb leírt módon!

December a várakozás hónapja, a ***karácsonyra, újévre*** való várakozásé. A karácsony előtti négy hét, ***advent*** időszaka lélekben is a karácsonyi ünnepre való felkészülés ideje. Tudjuk jól, hogy a karácsony eredetét tekintve keresztény ünnep, a keresztények ilyenkor Jézus születését ünneplik. De korunkra az egymás felé fordulásnak, a szeretetnek és egymás megajándékozásának ünnepévé is vált mindenki számára. Ehhez illő bensőséges hangulatot teremt a néphagyományokban megőrzött szokások feleleventése, például betlehemes játék megtanulása, előadása. A betlehemesünket előadhatjuk a közeli idősek otthonában, nagy örömet szerezhetünk vele az ott élőknek! Adventi vasárnapokon családi, baráti körben készíthetünk közösen apró ajándékokat. Meglátogathatunk idős, beteg, magányos rokonokat, ismerősöket, egy-egy énekkel, kedves szóval, magunk készítette ajándékkal, süteménnyel érkezve hálával és szeretettel látnak majd bennünket. A legszebb és egyben legörömtelibb készülődés a karácsonyra az, ha adni, és nem kapni akarunk.

Eddig is hallhattatok már a decemberi népszokásokról, jeles napokról. Az idén is idézzünk fel ezek közül néhányat!

Német szokás ***Borbála napján*** (december 4.) cseresznyeágat tenni a vázába, amely a meleg szobában karácsonyra kivirágozva – amint mondják– fényt és reményt hoz a tél sötétjébe.

December 6. ***Miklós napja***. Az előző években már olvashattatok Miklós püspök legendás alakjáról, idézzétek fel ezeket!

December 13-án, ***Luca napján*** ne felejtkezzetek el a lucabúza ültetésről! Emlékeztek még a Luca székére?

A zsidó vallás egyik legnagyobb ünnepe, a ***hanuka*** is decemberben

van. A fény ünnepének is nevezik, 8 napon át tart. A görögök elleni győzelmüket ünneplik ilyenkor a zsidók, azt, hogy újból élhettek a saját vallásuk szerint, imádkozhattak a saját templomukban. A templomban a győzelem alkalmából ünnepelni kezdtek, de csak egynapi olaj volt az olajmécses meggyújtásához. Azonban csoda történt, a kevés olaj 8 napig égett! Ennek emlékére tart 8 napon át az ünnep, ezért hívják a fény ünnepének is. Ezért gyújtanak meg minden nap eggyel több gyertyát a kilencágú gyertyatartón, a hanukián. Ilyenkor a családok esténként összegyűlnek, meggyújtják a soron következő gyertyát. Azért esznek olajban sült ételeket, például fánkot, tócsnit (reszelt krumpliból készült lepényt), hogy ezzel is az olaj csodájára emlékezzenek. A jó hangulatot fokozza, hogy vannak jellegzetes hanukai énekek, amelyeket ilyenkor közösen szoktak énekelni. A gyerekek ajándékokat is kapnak. A vacsora, éneklés, ajándékozás után játék következik, a felnőttek kártyáznak, a gyerekek a trenderlivel játszanak, ami egypörgettyű.

Az év utolsó napja, ***Szilveszter napja*** a vigadozásé és a számvetésé. Gondoljuk meg, hogy mi minden történt velünk a hátunk mögött hagyott esztendőben. Ehhez a számvetéshez ajánlunk egy jó szilveszteri játékot, amelynek leírását megtaláljátok az olvasókönyvetek végén.

Ha módotok van rá, az ősz folyamán gyűjtött termésekből, ágakból, fenyőből készítsetek adventi koszorút, ajtódíszt!

Ez a hónap az ünnepi készülődésé. Lesz egy különlegesen kedves, Mikulásról szóló mese az októberben megismert Török Sándortól. Olvasunk majd szép karácsonyi történeteket, tanulhattok verseket és betlehemes játékot. A hónap könyve is kapcsolódik a karácsonyhoz: Erich Kästner: A repülő osztály című regénye.

A hónap témája is a karácsony. Készüljetek minél többféleképpen! Keressetek további karácsonnyal kapcsolatos meséket, verseket, nézzetek utána annak, hogy más népek a világ különböző pontjain hogyan ünneplik a karácsonyt, meséljetek, beszélgessetek, rajzoljatok, írjatok arról, hogy ajándékváráson kívül milyen régi és új szokások teszik széppé, emlékezetessé, örömtelivé számunkra a karácsonyt.

Színjáték decemberre

A három király útja

Szecsődi Tamás Leó

SZEREPLŐK: MÁRIA, JÓZSEF, GÁSPÁR, MENYHÉRT, BOLDIZSÁR, UDVARIBOLOND, UDVARMESTER, KANCELLÁR, CSILLAGJÓS, ÖRDÖGÖK, ANGYALOK, HERÓDES, SZOLGÁK, ÍRÁSTUDÓK, PÁSZTOROK, SZAMÁR, KANCELLÁR

1. SZÍN

A színpad közepén három ember ül. Középen borosüvegek, kezükben pohár.

KANCELLÁR: Igyunk hát! A kincstár bírja, az időből telik, örüljünk az életnek!

UDVARMESTER: Igyunk a király helyett is. Amíg ő a tudósokkal tanácskozik, mi a boroshordók társaságának örvendünk.

UDVARIBOLOND: Én ugyan elég bolond vagyok, de a király még nálam is bolondabb, hogy nem velünk mulat, hanem az ócska, öreg iratok közt keresgél.

Koccintanak, isznak. A király bejön. Kancellár köszöntésre emeli poharát.

KANCELLÁR: Éljen a király!

MIND: Éljen a király!

GÁSPÁR: Tudósaimmal sikerült megfejtetnem a jövendölések értelmét. A csillag, mely néhány napja az ég alján tündököl, a nagy király születését hirdeti.

UDVARIBOLOND: Még nálad is nagyobb király lesz? Vigyázz, uram, le ne billentse fejedről a koronát! *nevetnek*

GÁSPÁR: Még nálam is nagyobb király lesz. Útra kelek, hogy már születésekor hódolhassak neki.

KANCELLÁR: Felséged bölcsen teszi, ha ápolja a jó kapcsolatot a hatalmasabb uralkodókkal, de érdemes-e ilyen bizony-

talan jóslatra hallgatva útra kelni?
GÁSPÁR: Magam sem tudom, kit jelez a csillag. Csak annyit érzek, hogy hatalmasabb úr lesz, mint a föld minden királya együttvéve. Hódolatom és szerény ajándékom őszinte tiszteletem jele lesz és nem hatalmi politika. Elkísér valaki az úton?
UDVARMESTER: Ha fölséged útra kel, valakinek itthon is kell maradnia, hogy az országban a rendet és a nyugalmat fönntartsa. Mi vállaljuk ezt a feladatot!
KANCELLÁR: Vállaljuk felség, menjen csak nyugodtan az új király elé!
UDVARIBOLOND: Indulj csak, Gazsi király, még a trónon ülést is gyakoroljuk helyetted, amíg vissza nem térsz!
GÁSPÁR: Ha nem jön senki, elindulok egymagam. Kancellár, visszatérésemig rád bízom az ország ügyeit. *Kifelé indul*
KANCELLÁR: *a király után kiált* Köszönöm a bizalmat, felség! Meglátja, minden rendben megy majd!
Király el
UDVARMESTER: Remélem a vándorlás hosszúra nyúlik. Borunk van elég, jut minden napra.
UDVARIBOLOND: Igyunk a királyra, hogy kegyeskedik hónapokig békén hagyni bennünket!
Koccintanak, isznak, majd a holmikat összeszedve kimennek.

2. SZÍN

NARRÁTOR: Mialatt Gáspár király udvarában ezek az események zajlottak, a szomszédos napkeleti ország uralkodója, Menyhért is útra készült.
Bejön Menyhért, udvari csillagjósával, leülnek egymás mellé.
MENYHÉRT: Most, hogy egy hét eltelt a csillag felbukkanása óta, ma éjszaka megszületett bennem a döntés.
CSILLAGJÓS: Felséged vigyázzon! A jövő titkainak könyve azt írja, hogy ha útra kel, hosszú ideig kell majd vándorolnia veszélyek között.

MENYHÉRT: De azt is írja a könyv, hogy a csillag útját követve a vándor célhoz ér, és a földi élet értelme, titkai megvilágosodnak előtte.
CSILLAGJÓS: Igen, mindez így van, és sok jel mutat arra, hogy a nemrég feltűnt csillag lesz az, amiről jóslataink szólnak. Mégis, érdemes útra kelni, és a biztonságot otthagyva a bizonytalant követni? Talán nincs meg itt mindene felségednek? Gazdagság, alattvalóinak hűsége, szeretete.
MENYHÉRT: Nincs meg minden. A királynak sokszor kegyetlennek kell lennie, néha halálos ítéleteket hozni és megpecsételni. Föl kell keresnem az új királyt, akiről azt írja a könyv, hogy egyedül a szeretet vezérli majd minden tettét. Tanulni akarok tőle.
CSILLAGJÓS: Semmiképp sem sikerül lebeszélnem az útról, felség?
MENYHÉRT: Semmiképp!
CSILLAGJÓS: Akkor búcsúzzunk el! De ne felejtse el, hogy mindnyájan visszavárjuk, miután megtalálta azt, akit keresett!
MENYHÉRT: Visszatérek, még mielőtt a tél ismét megérkezik a földre.
Megölelik egymást, majd egyikük jobbra, a másik balra el.

3. SZÍN

NARRÁTOR: Az ismeretlen égi jelet a szerecsenek földjén is látták az emberek. Boldizsár király, e nép uralkodója szintén vándortarisznyát vett a vállára, hogy útnak induljon a csillagot követve, megtalálni és megajándékozni az újszülött királyt, akiről a jövendölések szólnak.
Boldizsár belép
BOLDIZSÁR: Az én népemet Isten olyan feketének alkotta, hogy a halványbőrű népek gyermekei mind megijednek, ha látnak, és elszaladnak előlünk. Ijesztő történeteket mesélnek rólunk, hogy emberevők vagyunk, és még sok ehhez hasonlót, pedig még sohasem bántottunk senki idegent.

Ma éjszaka, álmomban egy kisgyerek jelent meg nekem s így szólt hozzám: „Boldizsár király, kelj útra és keresd meg a helyet, ahol én születni fogok. Én is király vagyok, a te királyod is, minden ember királya. Nézz ki az ablakon, a csillag, melyet az égen látsz, lesz útjelződ.“

Az álom befejeződött, s én fölébredtem. Már hajnalodott. Az ég alján megpillantottam a csillagot, mely nagyobb s fényesebb volt a többinél. Egyből összekészítettem az útra a holmimat, s elindultam, hogy találkozzam az én királyommal.

Kimegy. A kórus egy adventi éneket énekel. Közben a három király a nézők között elindul előre. Menyhért középen, Gáspár jobbról, Boldizsár balról. Elöl találkoznak.

GÁSPÁR: Úgy látom, régóta úton vagytok. Merre tartotok?

MENYHÉRT: Én a csillag nyomában járok.

BOLDIZSÁR: Én is azt követem.

GÁSPÁR És tudjátok-e, hogy mi az úti cél?

MENYHÉRT: Egy város lehet, ahol nagy király születik.

BOLDIZSÁR: De melyik város? Hogy hívják a helyet, ahol a csillag végre megáll majd?

GÁSPÁR: Barátaim! Menjünk tovább együtt, hiszen közösen sokkal könnyebb szívvel jár a vándor.

Együtt elindulnak, ám jobbról ördögök özönlenek elő és közrefogják őket.

1. ÖRDÖG: Gáspár, Menyhért, Boldizsár csillag nyomán kóricál?

2. ÖRDÖG: Hagyjátok a csillagot, hazudnak a jóslatok!

3. ÖRDÖG: Országotok hazavár, ki továbbmegy nagy szamár!

GÁSPÁR: Távozzatok!

MENYHÉRT: Továbbmegyünk.

BOLDIZSÁR: Nem hátrálunk meg!

Ördögök el. Három angyal belép.

1. ANGYAL: Jól tettétek, hogy nem hittetek szavaiknak. Bízzatok, a csillag nyomán célhoz értek!

2. ANGYAL: A nagy király nemsokára megszületik.
3. ANGYAL: Hamarosan rátaláltok arra, akit kerestek.
Angyalok el.
GÁSPÁR: Kik lehettek? Úgy beszéltek, mintha az ég küldöttei lennének.
MENYHÉRT: Nekem is több a bizalmam hozzájuk, mint a fekete csapathoz.
BOLDIZSÁR: Mialatt beszéltek hozzánk, gyöngyvirágillatot éreztem, az előbbieknél pedig orrfacsaró kénkőszagot.
GÁSPÁR: Kövessük tovább a csillagot! Azt ígérték, hamarosan célhoz érünk.
Kimennek, a kórus adventi éneket énekel.

4. SZÍN

Jeruzsálem, királyi palota
1. SZOLGA: Hallottad? Az úr tegnap kivégeztette a fiát.
2. SZOLGA: Tudom, a palotában mindenki erről beszél. Pedig a fiú nem tört volna a trónjára.
1. SZOLGA: Elég, ha valaki gyanúba keveri. Heródes annyira félti az uralmát, hogy nem tűr maga mellett vetélytársat.
2. SZOLGA: Retteg attól, hogy egyszer átveszik tőle a hatalmat...
Belép Heródes
HERÓDES: Mit sugdolóztok itt, ahelyett, hogy dolgoznátok? Talán ellenem szőtök terveket? Hadd halljam!
1. SZOLGA: *meghajol* Uram, királyom, ki tudna rólad egy rossz szót is ejteni, hisz kegyességed és jóságod határtalan.
HERÓDES: Hazug minden szavatok. Eredjetek a dolgotokra!
Szolgák el
HERÓDES: *a közönséghez* Nagyon szomorú vagyok. A fiamról kiderült, hogy ellenem lázad és ki kellett végeztetnem. Ebben az országban mindenki csak lázad. Nem ismerik el, hogy én vagyok az egyetlen, a leghatalmasabb király.

1. Szolga be
1. SZOLGA: Három vándor kér bebocsátást. Azt mondják, új király születik a földön és őt keresik, hogy hódolhassanak előtte.
HERÓDES: *felugrik* Nincs semmiféle új király, itt csak én uralkodom egyedül! Dobjátok ki őket! Nem értitek? Nem születik új király!
A szolgák tanácstalanul állnak
Azaz... várjatok csak?! Mit mondtak a vándorok? Az új királyt keresik? Küldjétek csak be őket!
A szolgák kisietnek, rövidesen visszatérnek a három király kíséretében
HERÓDES: Szóval, ti vagytok azok! Miféle királyt kerestek?
MENYHÉRT: Egy csillag nyomán jöttünk idáig, mely a jóslatok szerint a leghatalmasabb uralkodó születését jelzi.
GÁSPÁR: Mihelyt átléptük városod kapuját, a csillag eltűnt, s most tanácstalanok vagyunk.
BOLDIZSÁR: Hozzád jöttünk, hátha te tudod, hol kell megszületnie.
HERÓDES: Még sohasem hallottam ezekről a jóslatokról, de várjatok, behívom a tudósaimat.
A szolgákhoz Hívjátok az írástudókat a palotába! *szolgák el*
Tudjátok, engem is érdekel a dolog, hiszen eddig úgy tudtam, hogy Izraelben én, Nagy Heródes vagyok az egyetlen uralkodó. De ha most kiderül, hogy születik valaki, aki nálam is hatalmasabb, nekem is útra kell kelnem, hogy áldozatot mutassak be a tiszteletére. Ahogy papjaim mondanák, véres áldozatot. *mosolyog*
Írástudók be
HERÓDES: Szólnak arról az Írások, hogy a nagy király hol születik?
1. ÍRÁSTUDÓ: Izajás (*vagy Ézsaiás)* így jövendöl: "Kik most éjben járnak, azoknak egy napon nagy fényesség támad. Mert Fiú születik, csodálatos Gyermek, békés birodalma világra ki-

terjed, békés uralmának nem lesz soha vége. Farkas a báránynyal, párduc gödölyével lakozni nem átall, tehén a medvével egy réten legelhet, borjút oroszlánnal terelget a Gyermek, aki mint zászló áll a népek elébe."
HERÓDES: Párduc, gödölye, tehén, medve, borjú, oroszlán! Kit érdekel ez most?! Arról szóljatok, hogy hol fog megszületni!
2. ÍRÁSTUDÓ Mikeás erről is ír: "Jön a király, a Pásztor Betlehemből, Júda kisded városából, nyája előtt fénylik, maga lesz a béke."
HERÓDES: Mehettek. Csak erre voltam kíváncsi.
Írástudók el
GÁSPÁR: Felséged tudja, merre van Betlehem?
HERÓDES: Hogyne tudnám. Azt hiszitek, hogy nem ismerem az országomat? Kis porfészek, innen egynapi járásra. Nem hiszem, hogy király születne ott. De menjetek, nézzétek meg! Azt az egyet kérem csak tőletek, ha mégis találtok királyt, visszafelé jövet térjetek be hozzám és mondjátok el, hol találom, hogy én is hódolhassak neki.
BOLDIZSÁR: Így teszünk, király!
Meghajolnak és távoznak
HERÓDES Ha ott valóban király született, nem fog sokáig élni. Izraelben egyedül én uralkodom.

5. SZÍN

Betlehemi barlang. Mária, József, jászolban a kis Jézus, két pásztor, ökör és szamár. A kórus karácsonyi éneket énekel.
1. PÁSZTOR: "Uram, az ember őrzi künn a nyájat s nyomában messze földeket bejár, míg jó kövér legelőt nem talál, hol szép gyapjasra hízik majd az állat; úton van érte folyton, egyre fárad, míg egy szép napon tűnődve megáll: letenné gondját, megpihenne már. Olyankor aztán idejön, a jászol kövére hajtja homlokát a pásztor. Csapzott jószág, csupa bogáncs az árva, mégis,

Jó Pásztor, vidd be majd a nyájba."[1]
JÓZSEF: Köszönjük, hogy megszállhatunk itt, és az ennivalót is!
SZAMÁR: "Engem, Uram, gyakorta ütlegelnek, s rám raknak mindenféle terheket, vizet hordok, zsákokat cipelek: míg a lovak jóízűen legelnek. S megvallom, rút fülemnek, nagy fejemnek több kíméletet nem is kérhetek: ilyennek adtad: ezt az életet hozhattam el csak kisded Gyermekednek. Gyarló ajándék, jól tudom, de tán leheletem meleg párája jó lesz, s gyors lábam is, ha öldököl Heródes."
MÁRIA: Neked, és az ökörnek is köszönöm, hogy leheletetekkel melegítitek Fiamat!
A három király belép
2. PÁSZTOR: „Hát ti erre mit kerestek? Honnan jöttök, merre mentek? Mit figyeltek fenn az égen, mit kutattok fenn az égen? Bölcsek vagytok, vagy királyok, Betlehemben mit csináltok?
KIRÁLYOK: Csillag támadt, lásd, felettünk, annak nyomán útra keltünk. Napkeletről ezt követjük. Az új királyt merre keljük, aki nagyobb bárki másnál?
GÁSPÁR: Gáspár, *meghajol*
MENYHÉRT: Menyhért, *meghajol*
BOLDIZSÁR: Boldizsárnál." *meghajol*
MÁRIA: Jászolban fekszik a király, akit kerestek.
GÁSPÁR: Ő az, akiről a jóslatok szólnak!
MENYHÉRT: Az ő születését jelezte a csillag!
BOLDIZSÁR: Ő volt az, aki álmomban megjelent és elhívott erre az útra!
A királyok csöndben letérdelnek a jászol mellé és lerakják ajándékaikat.

---

1 Az idézetek Rónay György és Reményik Sándor verseiből valók

NARRÁTOR: A királyok álmukban utasítást kaptak, hogy ne menjenek el Heródeshez, mert ő a Gyermek életére tör. Így más úton tértek vissza hazájukba. Józsefnek is megjelent álmában az Úr angyala, s ezt mondta neki: Kelj fel, fogd a Gyermeket és anyját, menekülj Egyiptomba, mert Heródes keresi a Fiút, meg akarja ölni. József így is tett. Amikor Heródes látta, hogy kijátszották, haragra lobbant és Betlehemben meg a környéken minden fiúgyermeket megöletett kétéves korig. Rövid idővel később megbetegedett és meghalt. A Szent Család ekkor visszatért Názáretbe. Jézus pedig gyarapodott bölcsességben, korban, Isten és emberek előtti kedvességben.

A kórus karácsonyi éneket énekel.

59. oldal

A hónap könyve

A repülő osztály
regényrészlet
Erich Kästner

Matthias Selbman, Matz, Uli, Scherf cukrász, Nordstrasse, Nordstrassén, pfennig, Johnny, Martin, Fridolin, Kreuzkamm

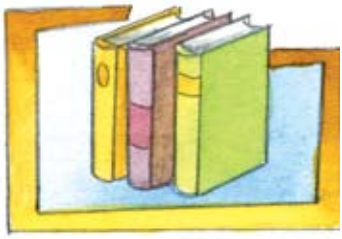

Kétszáz széket hátratoltak. Kétszáz gimnazista zajongva felállt, és az ebédlő ajtaja felé tolakodott. A kirchbergi internátusban véget ért az ebéd.

– Az ördögbe is! – mondta Matthias Selbman hatodikos a szomszédjának. – Kiesik a gyomrom! Húsz pfennig kellene sürgősen egy zacskó kalácstörmelékre! Van apród?

Uli, egy kis szőke fiú előkaparta zsebéből a pénztárcáját, és két tízest adott örökké éhes barátjának.

– Nesze, Matz! – súgta. – De nehogy elcsípjenek… És ne felejts el lejönni a tornaterembe! Megint próbánk van!

– Rendben! – helyeselt Matthias, bólintott és eltűnt, hogy Scherf cukrásznál a Nordstrassén sürgősen megvegye a kalácstörmeléket.

Odakint havazott. Már a levegőben volt a karácsony. Határozottan érezni lehetett a fenyőillatot… A növendékek nagy része kitódult a parkba, hólabdával hajigálóztak, vagy ha valaki elgondolkozva arra haladt, teljes erejükből megrázták a fákat úgy, hogy a hó vastagon hullott az ágak közül. Százszoros kacagás töltötte be a kertet. (…)

Nemdohányzót gyakran meglátogatták a fiúk. Titokban keresték fel, és igen kedvelték őt. Majdnem annyira, mint nevelőtanárukat, dr. Johann Bökhöt. Pedig ez nagy szó.

Azért nevezték Nemdohányzónak, mert kertjében egy kimustrált vasúti kocsi állt, amelyben télen-nyáron lakott. Ebben a kocsiban

csupa második osztályú nemdohányzó fülke volt. Egy évvel ezelőtt, amikor a kerttelepre költözött, száznyolcvan márkáért vásárolta a Német Államvasutaktól, kicsit átépítette és most abban lakott. A „Nemdohányzó” feliratú kis fehér zománctáblákat rajta hagyta a kocsin.

Nyáron és ősszel csodaszép virágok nyíltak a kertjében. Ha végzett az átültetéssel, öntözéssel, gyomlálással, leheveredett a zöld fűbe, és sok-sok könyve valamelyikéből olvasgatott. Télen persze bent élt a kocsiban. Kicsi vaskályhája melegen tartotta mulatságos házát. A kályha kékesfekete csöve kikandikált a tetőn, és időnként rettenetesen füstölt.

Elhatározták, hogy karácsonyra Johnny adja át neki az ajándékát. (…) Pénzt gyűjtöttek, és már beszereztek néhány ajándékot: meleg harisnyát, dohányt, cigarettát és egy fekete pulóvert. Martin, akinek nagyon kevés pénze volt, mert a szülei szegények voltak, (…) egy képet festett Nemdohányzónak. „A remete” volt a kép címe.(…) Ezekkel a dolgokkal készült Johnny a Nemdohányzót karácsony este megajándékozni. Tudták, hogy egyes-egyedül lesz, és ez nagyon fájt nekik. (…)

Johnny darabjának, amelyet a karácsonyi ünnepélyen a tornateremben akartak előadni, „A repülő osztály” volt a címe. Öt felvonásból állt, és az iskolai életet írta le olyannak, amilyen az valamikor talán csakugyan lesz. (…) Ma a negyedik felvonást próbálták. (…) Valaki erélyesen felrántotta a tornaterem ajtaját. Matthiasnak torkán akadt a vers. A többiek ijedten fordultak hátra. Az ajtónyílásban egy fiú állt. Arca és az egyik keze véres volt. Az öltönye el volt szakadva. Dühöngve földhöz vágta diáksapkáját.

– Tudjátok mi történt? – ordította.

– Honnan tudnánk, Fridolin? – kérdezte Matthias barátságosan. (…)

– A reáliskolások hazamenet megtámadtak engem és Kreuzkammot. Kreuzkammot foglyul ejtették. És a kijavítandó dolgozatfüzetek is náluk vannak, amiket az apjához kellett volna hazavinnünk. (Kreuzkamm apja ugyanis a gimnázium némettanára volt.)

Martin Johnnyra, a barátjára nézett.

– Elegen vagyunk?

Johnny bólintott.

– Akkor rajta! – kiáltott Martin. – A kerítésen át a kertbe! De azonnal! A Nemdohányzónál gyülekezünk!

59. oldal

Mesék decemberre

A fiatal Mikulás

Török Sándor

angyalka növendékangyalka növendékangyalkát	gondolkoztatja gondolkoztatta meggondolkoztatta	vizsgálgat megvizsgálgat megvizsgálgatta

Történt pedig odafent a fényes mennyországban, hogy az öreg Mikulás apó nyugdíjba ment. Elvénült már nagyon – hiszen ismeritek, hosszú fehér szakálla a mellét veri s utóbbi időben bizony már csak nagy görnyedten cipelte a rakott puttonyokat az ajándékokkal –, elfáradt, és azt mondta a Jóistennek:

– Uram, eleget dolgoztam idáig, lásd, öreg lábam már alig cammog a hóban, s vállamat lehúzza a puttony, engedd, hogy megpihenjek!

Na jól van, a Jóistennek nem volt semmi ellenvetése. (…)

Csakhamar ki is nevezte az új Mikulást, éppen az öregnek az unokaöccsit, a fiatal Mikulást. Hadd maradjon a családban a mikulásság.

Ez a fiatal Mikulás persze nem volt olyan nagyszakállú, mint a nagybátyja, s bizony még bajuszt sem viselt, ezért némelyek ellenezték is, hogy ilyen nagy állásba kerüljön. De Szent Péter mellette volt, azt mondta: nem a bajusz teszi az embert. Mondom, fiatalem-

ber volt, s akkor végezte éppen kitüntetéssel az égi akadémiákon a Jóság, Igazság és Szorgalom iskoláit.

Új seprő jól seper, s a fiatal Mikulás tele volt munkakedvvel, nagy tervekkel. A szakmát – az ajándékok rendezését, kiosztását s a gyerekekkel való levelezés lebonyolítását – pedig jól ismerte, hiszen utóbbi időben gyakran segített a nagybácsijának. Ősz vége felé történt ez a változás odafent, s bizony már készülődni kellett erősen a közelgő Mikulás napjára.

Azt hiszem, nem tudjátok gyerekek, hogy ez nem olyan egyszerű dolog. Ti csak annyit tudtatok eddig, hogy meg kell írni a levelet s kitenni az ablakba, a Mikulás aztán elviszi, elolvassa, s kinek-kinek azt teszi a cipőjébe vagy melléje, amit a levélben kívánt. Igen ám, de ezzel sok munka van! Képzeljétek csak el, hogy a világon hány gyerek van, azt a sok ablakot mind sorra járni, azt a sok levelet mind elolvasni, s azt az irdatlan sok játékot, csokoládét mind összeszedni, és eljuttatni mindent a maga helyére tévedés nélkül – nem kicsi dolog. Ezért aztán odafent egész hatalmas épületben sok-sok kisebb rendű beosztott angyallal dolgozik a Mikulás; nagy raktárakban sürgölődnek, forgolódnak, osztályozzák a leveleket, díszítik az ajándékokat, csomagolnak. Hát ez az óriási üzem, most, hogy az új Mikulás hivatalba lépett, sürgött-forgott, felfordult fenekestül.

Annyi dolguk volt a kis angyalkáknak, hogy bizony akárhányszor késő éjszakáig túlóráztak, de szívesen csinálták, mert a fiatal Mikulás elöl járt jó példával a munkában. Talpon volt éjjel és nappal – ej, valamiben nagyon főhetett a feje! –, évekre visszamenőleg elolvasta mind a leveleket – mert azokat ott elteszik betűrendes dobozokba –, átvizsgálta a kiosztott ajándékok jegyzékét, személyesen vette számba a raktárakat.

Ez még mind nem volt elég! November végén a Jóisten külön engedélyével lejött a földre egy kis előzetes tanulmányútra. Idenézett, odanézett, bekémlelt minden kis koponyába, hogy vajon mi motoszkál abban, beosont a nagy játéküzletekbe és csokoládés boltokba, számolt, gondolkozott, és fejcsóválva állapította meg, hogy valami hiba van ám.

Arra jött rá a fiatal Mikulás – s ez meggondolkoztatta, de nagyon –, hogy hiába minden latba vetése az igazságnak és jóságnak, amikből kitüntetéssel vizsgázott – az ajándékok elosztása mégsem helyénvaló. Ugyanis a szegény gyermekek jóval kevesebbet kapnak s hitványabbat - még ha egész évben jók voltak is –, mint a gazdag gyermekek, még ha kicsit rosszak voltak is. Látta, hogy van olyan gazdag gyerek, aki se a tanulással, se a szófogadással nemigen erőltette magát, s mégis mikuláskor villanyvonatot, kis repülőgépet, építőkockát s más drága holmit kap. És látta, hogy van szegény gyerek, aki egész évben tanul, szófogadó is, szorgalmas is, istenfélő is, aztán mégsem kaphat egyebet valami hitvány, kimustrált falónál vagy rossz báránynál, amely még bégetni sem tud, mert nincs benne bégettető masinéria.

A fiatal Mikulás mindenről, amit látott, hallott, tapasztalt, jegyzeteket készített, s egy éjszaka visszament a mennyországba. Még azon éjjel – le se feküdt – odarendelte az angyalokat, s bekérette hivatali elődje, az öreg Mikulás összes levelezését, írásait, és átvizsgálta mind az üzleti könyveket.

Ti talán nem is tudjátok – honnan is tudnátok, hiszen magam is csak most hallottam –, hogy az ég üzleti könyvei igen furcsák. Azokban jórészt csak „kiadás" rovat van, „bevétel" nincs, mert az emberek nem fizetnek. Mindazért, amit kapunk, jósággal kell fizetnünk. Azt azután odafent javunkra írják. Igen ám, de csak kevés ember fizet, így aztán nincs mit beírni odafent. Még szerencse, hogy a hiányt a Jóisten mindig maga fedezi a saját házipénztárából, s igyekszik annyi jóságot adni, amennyivel az emberek tartoznak. Előfordul, hogy az emberek nagyon-nagyon sok jósággal tartoznak, s ilyenkor rosszra fordul a világ sorsa. Most éppen ilyen időket élünk.

Na, mondom, átnézte a Mikulás mind a számadásokat, egész éjszaka számolt, számolt a nagy piros ceruzával, s ugyancsak csóválta a fejét – nem jól van ez így. A hajnal is ott találta, amint karosszékében ült állát öklére támasztva, és szálazta, fűzte, fűzögette magában a terveit. Nem szólt ám senkinek, hogy mit akar, s reggel korán – éppen csak megmosdott s díszruhába vágta magát – bejelentkezett a Jóistenhez kihallgatásra.

Sokáig beszélgettek odabent, de nem tudhatott meg senki semmit, mert a Jóisten bezáratta a dolgozószobája ajtaját - ki volt az párnázva alaposan bárányfelhőkkel –, két kis növendékangyalka fülelt ugyan az ajtónál, de nem hallatszott ki semmi. Csak annyit láttak, hallottak az udvari népek, hogy amikor a fiatal Mikulás elment, a Jóisten egészen az ajtóig kísérte, ott szeretettel megölelte, és azt mondta még neki:

– Jól van, édes fiam, látom, van benned iparkodás, így is való ez, hogy a fiatalok mindig jobbak legyenek az apáiknál. Ámbár nagybátyád is becsülettel szolgált, azt meg kell adni. Hát tégy, fiam, belátásod szerint, én rád bízom. Ha több lesz az öröm belőle, mint a bánat, akkor rendben van. De ha csak egy picurkával is több lesz a bánat, mint az öröm, akkor elcsaplak a hivatalodból.

A Mikulás mélyen meghajtotta magát, és elment, hogy a dolgai után lásson.

Az egész mennyország tudta most már, hogy valami készül, s lesték, hogy mi lehet az. A Mikulás-irodákból nem szivárgott ki semmi.

Közben jócskán leszakadt a tél a világra. Szerte mindenfelé már suttogni kezdtek a gyerekek, hogy ki mit kér mikulásra, fogalmazták a leveleket, s a legvásottabb kis csirkefogók is meghúzták magukat, hátha elfelejti a Mikulás, hogy egész évben rosszak voltak.

A hó hullott, hullott a magos egekből, a hócsináló angyalkák rázogatták kispárnáikból a pelyhet szorgalmasan, hogy mikulásra szép fehér legyen minden. Nálunk, a nagyvárosban, persze eltakarítják a havat, s ha imitt-amott akad is egy kevés, az bizony csak afféle piszkos, szürke maradék, még hóembert sem lehet csinálni belőle. Bezzeg faluhelyen! Ott lehet, ott nemigen hordják el a havat, majd elviszi a tavasz! Ott lehet jó hólabdacsatákat vívni, ott lehet szép, nagy hasú hóembert csinálni, pipát a szájába, fazéksipkát a fejibe, seprűt a kezibe, ó, ott lehet!...

Ám azért tudjátok, gyerekek, a városi tél se csúnya ám, csak jól meg kell nézni. Láttátok már, amikor a villamosdrótokat megszállja a zúzmara? Bevonja szépen, mintha cukorral csinálná. S a fákon is

kicsipkézi az ágakat a tél, a folyón szép lassan úsznak a jégtáblák, s a hidak is felöltöznek fehérbe, a háztetőkről sem lehet ám lekergetni a havat, s a szobrokon is milyen szépen üldögél a hó a közterekben. S hát azt néztétek-e már este, amint száll, száll, s az ívlámpák karimáját megüli!... Ahogy szállnak a fehér, kis csillagok, s táncolnak a lámpa körül, mint nyáron a lepkék, ó, szép ez mind, csak felfelé kell nézni, gyerekek, csak tanuljatok meg jól felfelé nézni!

S hát még a sok szép fényes kirakat! A játékboltok csillognak, villognak, kisvonatok apró jelzőlámpák között kis alagutakon át körbeszaladnak – órákig el lehet álldogálni a kirakatok előtt.

Eljött Mikulás napja is. Írták előtte napokig a gyermekek a teméntelen levelet, alig győzte összehordani a fiatal Mikulás. Ám – és itt volt a turpisság – ő bizony az olvasással nem sok időt töltött! Fel is tűnt az új rend odafenn, nem értették a kis angyalhivatalnokok s kifutók sehogy se. Az öreg Mikulás ilyen napokban három pápaszemet is elhasznált, s vaksira olvasta a két szemét buzgalmában, ez meg csak összehordja a teméntelen levelet, s bele se' igen néz egyikbe se. Csak mosolygott jóízűen a fiatal Mikulás, ej, nagy tréfára készülhetett. Néha, amikor egy-egy jó zsák friss levelet kiöntött az asztalára, még nevetett is.

Eljött az utolsó éjszaka is, az az éjszaka, amikor a gyermekek alig tudnak aludni, amikor boldogan fel-felriadozva lesik a Mikulás csizmájának kopogását... Aha!... Már a szomszéd háztetőn jár!...

Na, lett reggelre nagy meglepetés mindenfelé bezzeg!

Azt csinálta a fiatal Mikulás, hogy amint jött-jött kifogyhatatlan kosarával, csak a kis cipőket nézte, jól megvizsgálgatta. Amelyik fényes, új cipő volt, abba a hitványabb holmit rakta. Amelyik ferdesarkú volt, lyukas talpú, s tán még az orra is kása után tátogott, abba meg a legjava ajándékokat tömte pukkadásig.

A finom kis cipők mellett a gazdag gyerekek rongybábut vagy tíz deka savanyúcukrot találtak, a szegény gyerekek meg ámulva látták, hogy rongyos bakancsaik mellett a legnagyobb képeskönyvek, kis autók, építőkockák, filmező gépecskék, villanyos zseblámpák, sőt gramofonok és rádiók üldögélnek.

Nosza, nagy boldog kacagások indultak eminnen – sírás-rívás, toporzékolás amonnan, képzelhetitek! Odafenn pedig az összes telefonok folyton csöngtek. Volt dolga a köszönetnyilvántartó, meg a panaszfelvevő osztálynak. Egész csomó kisegítő angyalkát kellett beállítani.

A fiatal Mikulás egész éjjel le nem hunyta a szemét, várta, hogy mi lesz. Nem kicsi dolog – az állásáról van szó! Kora délelőtt aztán megkezdődött a nagy munka.

A Jóisten parancsára az ő dolgozószobája előtti váróterembe állították fel a finommérlegeket, amelyek mellett képzett és hitet tett mérnökangyalok állottak. A Mikulásüzemből kis iparvasúton hordták át a teméntelen örömet és a rengeteg bosszúságot. A mérnökangyalok lemérték azokat, és külön rakták egymástól, az írnokangyalok pedig pontosan feljegyezték az eredményt.

A Mikulás ott állt az ablaknál, és leste a dolgot. Nem szólt bele. Ez most már nem az ő dolga. Ő csak az eredményt várta.

Reggel nyolc óra felé érkeztek meg az első szállítmányok, s tizenegy óra után már akkora forgalom volt, hogy egymást verték le lábukról az angyalkák. Most már pillanatonként térült-fordult a kisvonat, s a felvonógépek öntötték a mázsálókra a szegény gyerekek örömét és a gazdagok bánatát.

Odagyűltek mind a legfőbb angyalok és szentek, hiszen ilyen még nem volt a mennyországban. Tizenegy óra után a Jóisten maga személyesen vette át a vezetést és ötpercenként kérte a jelentést: hogy állunk? S a főmérnök jelentette:

– Felséges Atyám, ötmillió mázsa öröm, hat és félmillió bánat.

Az öreg Mikulás – mert ő is eljött a nagy eseményhez – odament az öccséhez.

– Látod, látod – mondta –, minek ilyesmibe kezdeni? Szégyenbe kevered az egész családot!

A fiatal Mikulás csak állott összefont karokkal. Féltizenkettő után az öröm túlnőtt a bánaton.

– Öröm: nyolcmillió hektoliter, bánat: hétmillió és kilencszázhatvanezer kilométer.

Nosza, fellélegzettek könnyebbedve az angyalok és szentek, akik mind a fiatal Mikulás pártján voltak, amint látták, miről van szó. Ám nem sokáig tartott az öröm. Tizenkét óra után valami négyszázhetvenezer font bánat jött egyszerre. A számok most már folyton váltakoztak, hullámzottak. Kora délutánra a szegény gyermekek öröme felvágódott kilencvenhatmillió tonnára! Igen ám, de mostantól, bár apránként, de csupa elkeseredett jelentések érkeztek.

– Még két gramm öröm – jelentette a főmérnök –, félmillió uncia bánat... – S aztán rendre egyre kisebb tételek érkeztek. – Huszonöt deka bánat... tizenkilenc gramm öröm... – S így tovább. Este hat órakor így állottak: huszonnégymillió véka öröm, huszonhárom mérföld bánat. Tehát győzne az öröm?... Akkor odalent a földön egy gazdag gyerek, aki igazi pónilovat kért s pamutból való rongyos foxit kapott, mérgében úgy elkezdett sírni, hogy rosszul lett, orvost kellett hivatni hozzá. Ez megint négy kilóval elbillentette a mázsát, noha Szűz Mária azt mondta, hogy nem igazság, mert a mérgelődés nem tiszta bánat ám! De hát, hiába!

Már-már lezárták a mérést, amikor odalentről újabb öröm érkezett, majdnem nyolckilónyi. Ugyanis egy szegény gyerek, aki a házmester fia volt egy nagyúri házban, látta, hogy a háziúr fia hogy elbúsulta magát, mert nem rádiót kapott, amit kért, hanem csak egy tábla olcsó csokoládét. Kapta magát, nekiadta az építőszekrényét, amit neki hozott a Mikulás. Ezen aztán mind a ketten úgy örültek, hogy az közösen valami nyolc kilót tett ki. De még mindig hiányzott az örömhöz tán másfél deci, s most már csend lett, nem jött több semmi.

Némán állottak a szentek, s a fiatal Mikulás sápadtan várta az ítéletet. Gábor, Rafael és Mihály főangyalok egy sarokban súgtak-búgtak – elég nem szép, hogy így sikerült, a szegényeknek eleget volt rossz, próbálják egy kicsit a gazdagok is, biztosan jobbak lesznek a bánattól. Ám hiába minden, a számok beszélnek, s már nyílt az ajtó, belépett a Jóisten, hogy ítéletet tegyen, s a fiatal Mikulást elcsapja tisztéről.

Akkor egyszerre csak az történt, hogy Jézus Krisztus urunk, aki mindig is pártolta a szegényeket, elment a két nagy csomó mellett, s

mintha csak úgy véletlenül tenné, palástja szegélyével jó maréknyit a bánatból odasepert az örömhöz. Még sebzett kezével bele is nyúlt, s megkeverte szórakozottan. Egyszeribe billent a mérleg...

A Jóisten egyedül látta csak meg a dolgot, de nem szólt egy szót sem, csak mosolygott. Kezét a fiatal Mikulás vállára tette, s azt mondta:

Jól van, győztél! Kedvemre való vagy! Azt hiszem, még sokra viszed, s különb feladatokra is használhatlak.

A Jóisten ítéletére megszólaltak mind a mennyei muzsikák.

Eddig volt, mese volt. Tán furcsa, ugye? Hihetetlen? Hát mesét mondok én, nem igazságot.

60. oldal

A varázsfuvola

Az operatörténet alapján írta: Szecsődi Tamás Leó

Tamino, Taminóhoz, Taminonak, Taminára, Papageno, Sarastro, Monostatos, Pamina, Paminát

Ágak zörrentek az erdőt járó királyfi háta mögött. Hátranézett, s megfagyott ereiben a vér. Egy kígyó, egy szörnyeteg óriáskígyó! Gonosz zöld szemei fenyegetően meredtek előre, száját hatalmasra tátva kivillantak méregfogai.

Tamino a kardja után kapott, ekkor azonban nyílvessző szisszent át a levegőn, s átütötte a szörnyeteg torkát.

A királyfi megkönnyebbült.

– Ki vagy te, megmentőm? – kiáltotta hangosan az erdő csöndjében. – Bármi is a neved, lépj elő!

A bokrok kettéváltak, s egy díszes tollruhás, különös ifjú jelent meg.

– Papageno vagyok, a madarász, szolgálatodra! – hajolt földig. –

Én pusztítottam el a rettenetes fenevadat! Ugye, megjutalmazol?

Az ösvény túloldaláról női hangok kacagása hallatszott.

– Még hogy ő volt, hiszen íja sincs! – nevetett valaki a közelben. – Büntessük meg a nagyotmondót!

A három hölgy úgy bukkant elő hirtelen, mintha valami varázslat uralta volna az erdőt. A középsőnek fekete palástja volt, a másik kettőé csukaszürke.

– Éj királynője! – dadogta Papageno ijedten. – Bocsásd meg szavaimat!

– Lakatot a szájára! – parancsolta szigorúan az úrnő, s udvarhölgyei egyből elnémították a szegény madarászt. A királynő most Taminóhoz fordult.

– Szép úrfi, segíts rajtam! – suttogta, de szavai mögött inkább bujkált ravaszság, mint gyöngeség. – Egyetlen lányomat, Paminát fogva tartja a gonosz Sarastro mágus. Hatolj be a birodalmába, s hozd vissza őt nekem! Nézd, itt az arcképe, erről fölismerheted! – s egy vékony láncon függő képecskét adott át Taminonak.

A királyfi ránézett a képre, s ellenállhatatlan szerelemre lobbant a rajta látható lány iránt.

– Megmentem őt neked, még ha az életemmel fizetek is érte! – ígérte.

A királynő arcán zord mosoly jelent meg.

– Tudtam, hogy nem szabad téged a kígyó zsákmányául hagyni – felelte, majd a madarászhoz fordult:

– Te pedig, Papageno, elkíséred őt veszélyes útjára, és akkor feloldom a nyelvedet. Beleegyezel?

– Mmmmm. – nyöszörögte a szegény, pórul járt, lelakatolt szájú ember.

Éj királynője karjának egyetlen intésére lehullott a lakat, s a három hölgy úgy eltűnt az ösvényről, mintha soha ott sem lettek volna. Jelenlétükre csak az avarban heverő arckép, s mellette egy tölgyfából faragott apró fuvola emlékeztetett. Tamino mindkettőt fölvette, a képet nyakába akasztotta, a kis hangszert kezében forgatta.

– Csak tudnám, merre induljak? – sóhajtott. Hol találom Sarastro mágus földjét?

– Ha útelágazáshoz érünk, fújj bele a fuvolába – mondta Papageno –, s a szíved megmondja majd, melyik irányt válaszd!

Így indultak útnak, hogy megtalálják az országot, s benne a világszép fogoly királylányt.

Taminára eközben Monostatos, a szerecsen szolga vigyázott.

– Szeretnél hazajutni? – kérdezte a naphajú királyleányt.

– Nagyon szeretnék! – sóhajtotta Tamina. – Engedj vissza az országomba, kérlek!

– Mondod, hogy tetszem neked? – kérdezte Monostatos, és megpróbált lágyan mosolyogni. Sajnos, ez nem nagyon sikerült neki. Ekkor toppant be az ajtón Papageno!

– Szép Tamina, itt jön már megmentőd, a délceg, vitéz királyfi! – kiáltotta, ám ekkor meglátta a szerecsent. Alaposan megrettent tőle.

– Segítség, egy koromember!!!

De a másik sem volt nála nagyobb vitéz.

– Segítség, egy óriáspapagáj!!! – bömbölte ijedten Monostatos, s ketten kétfelé futottak.

Ekkor lépett be az ajtón Tamino, s nem talált bent mást, csak a tágra nyílt szemű Paminát.

– Érted jöttem, hogy megszabadítsalak – dadogta, amikor már meg tudott szólalni a lángoló nagy szerelemtől.

Mielőtt azonban Pamina felelhetett volna, újból feltűnt Monostatos.

– Sarastro nagyúr, Sarastro nagyúr! – kiáltotta. – Ellenség lopódzott országodba!

– Hallottam, szolgám, hallottam – dörögte egy mély, mennydörgésszerű, s mégis inkább nyugalmat mint félelmet keltő hang, s megjelent a főpap, Sarastro.

– Mint ahogy azt is hallottam, hogy méltatlan szolgaként viselkedtél, s a rád bízott lányt magadnak kívántad feleségül – zengett érces hangja a teremben. – Ezért most távoznod kell országomból, menekülj oda, ahová való vagy, az Éj álnok királynőjének szomorú földjére!

A szerecsen futásnak eredt, s csak távolról hallatszottak halkuló szidalmai:

– Megbánod még, Sarastro, hogy elkergettél engem, lásd, keservesen megbánod!

Az ősz mágus-főpap egy ideig hallgatott, majd így szólt.

Pamina, gyermekem, itt az ideje, hogy megtudj egy titkot! Apád, a bölcs uralkodó, halála előtt rám bízott téged, mert tudta, hogy felesége, az Éj királynője sötétségbe borítja majd országát. Nálam kellett nevelkedned mindaddig, amíg Tamino királyfi fel nem bukkant a birodalmamban, hogy szerelmével megajándékozzon téged. Most ő megérkezett, s ha akarod, s kiálltátok mind a próbákat, férj s feleség lesztek, s uralmatok visszahozza majd a fényt országotok népének. Akarjátok, hogy így legyen?

– Bármilyen próbát kiállunk egymásért – felelte egyszerre Pamina és Tamino.

– És velem mi lesz? – kiáltott fel méltatlankodva Papageno. – Rám nem vár jutalom?

– Azt majd meglátod, ha továbbkíséred gazdádat a próbatételek ösvényén – mosolygott titokzatosan Sarastro. – Egyet ígérhetek, ha hűségesen kitartasz, neked sem lesz okod panaszra!

* * *

Ismét kettesben járták az ösvényt, Sarastro főpap országának útjait: Tamino és Papageno. A próbatétel különválasztotta a szerelmeseket egymástól. Némán kellett haladniuk, egyetlen szót se szólhattak útközben. Pedig a hallgatás nehéz volt, árnyképeket láttak, az Éj királynőjének és udvarhölgyeinek alakját. Szóltak is hozzájuk:

– Ó, ti hiszékenyek, hagytátok, hogy ellenségünk, Sarastro behálózzon benneteket! Nem a boldogság felé visz ez az út, hanem a gonosz főpap várbörtönébe!

Hallották a suttogó hangokat, de Tamino egy szóval sem felelt rájuk, s szeme pillantásával Papagenonak is megtiltotta, hogy kinyissa a száját. Amikor az árnyak látták, hogy hiába minden ravaszságuk, eltűntek, mintha soha ott sem lettek volna. A madarász megkönnyebbülten kiáltott fel:

– Végre abbahagyták a sok susmogást, pusmogást! De mit szólsz, Tamino, milyen hősiesen hallgattam egész végig?

Válaszul megdördült az ég, és Sarastro szavait hallották:

– Papageno, Papageno! Elbuktad a próbát, te szószátyár! Taminonak egyedül kell továbbmennie, te pedig itt maradsz földbe gyökerezett lábbal, s meglátod, milyen asszonyt kapnak itt a fecsegő fickók!

Így is történt! Szegény Papageno egy lépést sem bírt továbbmenni, ott maradt magában, s látnia kellett, amint Tamino továbbhaladva eltűnik egy kanyarban.

Az árnyak eközben Paminát is meglátogatták.

– Hallgass rám, az édesanyád vagyok! – suttogta az Éj királynője. – Légy jó kislány, nekem higgyél, ne az ellenségünknek, Sarastronak, aki mindannyiunk vesztét akarja! Lásd, szegény szolgáját, Monostatost is elűzte magától, mert parancsa ellenére úrnőként bánt veled, jó szívvel volt hozzád! Vedd át ezt a tőrt, és öld meg vele a gonosz főpapot!

Az árnyak sűrűsödni kezdtek, valóságos testet öltöttek, és Pamina előtt immár hús-vér valóságban állt a királynő, s a mézesmázos mosolyú szerecsen szolga.

A lány felsikoltott.

– Mit akartok tőlem? Nem hiszek nektek, érzem, hogy hazudtok! – és kétségbeesett futásnak eredt.

Futott, futott, ahogy a lábai bírták, úttalan utakon, indás bozótoson keresztül, míg végül zihálva, fáradtan kijutott az ösvényre, melyen kedvese közeledett.

– Tamino, segíts! – kiáltotta. Üldöz az anyám és Monostatos!

A királyfi ránézett, szemében részvét csillogott, de ajka néma maradt, nem szólhatott. Pamina most rémült csak meg igazán.

– Hallgatsz, Tamino, nem felelsz! Mégiscsak anyámnak volt igaza? Becsapott a főpap, és rászedtél te is?

Ekkor azonban Sarastro hangját hallották:

– Nyugodj meg, Pamina, és ne kételkedj kedvesedben! Némasága csak szerelmét mutatja; most állta ki a legnehezebb próbát, hogy kezedet elnyerhesse. Mostantól már nem kell hallgatnia, és együtt

mehettek tovább! Várlak benneteket, az út végén találkozunk!

A szózat elhangzott, a szerelmesek megölelték, megcsókolták egymást, s kéz a kézben elindultak. Elmesélték egymásnak az árnyak látogatását, csábítását, soha végére nem értek volna a mesélésnek, ha újabb akadály nem állja útjukat. Tűztenger partjára értek, vadul lobogó lángok világába, mely fölött vékonyan ívelt át egy hosszú függőhíd.

Tamino a zsebébe nyúlt, elővette a kis fuvolát, s belefújt. Varázslatos hangok járták táncukat körülöttük, s ahogy a hídra léptek, lecsendesítették alattuk a lángokat. Ugyanígy segítették őket a tűztenger mögött csapkodó szilaj hullámverésben. A szerelmeseknek se tűz, se víz nem tudott ártani.

Lépésről lépésre haladva végre megpillantották a tisztást, ahol Sarastro palotája állt. A közepén egy virággal feldíszített oltár mellől hívogatóan intett feléjük a bölcs főpap-mágus, s körülötte álltak rendjének tagjai.

Ekkor azonban szemben velük a vékony függőhídon fölbukkant az Éj királynője és a szintén éjfekete Monostatos.

– Megtagadtad szülőanyádat, aki a világra hozott, hűtlen, gonosz gyermek! – süvöltötte feléjük gyűlölködő hangon a királynő. – Szakadjatok szét, tartókötelek, híd, hullj alá a mélybe, tűztengerbe, szökőár hullámsírjába! – kiáltotta rettenetes hangon.

A kis függőhíd ingani-lengeni kezdett, Pamina és Tamino kétségbeesetten kapaszkodott a huzalkorlátba. A szörnyű hintázás egyre erősödött, be kellett hunyniuk szemüket, hangjuk alig hallatszott tűz s víz robajában:

– Sarastro, segíts, ne hagyj elveszni bennünket!

Ekkor lecsillapult a lengés, elhalkult a vihar dühe, s egy pillanatig még látták, ahogy a gonosz királynőt szolgájával együtt elnyeli a mélység.

– Jöjjetek, a fény tisztására, hogy elteljetek vele, és visszatérvén országotokba átadhassátok népeteknek! – zengett feléjük ünnepélyesen Sarastro hangja. Vár rátok a boldogság, amit bátorságotokkal, hűségetekkel megérdemeltetek!

De mi történt szegény Papagenoval, aki bőbeszédűsége miatt földbegyökerezett lábbal ott maradt az ösvény mentén? Egy fogatlan,ráncos anyókát látott közeledni az úton. Megszólította.

– Anyó, segíts rajtam, gonosz varázs tart fogva engem!

Az öregasszony arcán az ezernyi ránc csúf vigyorba futott szét:

– Segítek én, ha feleségül veszel! Különben itt maradsz szoborrá dermedve!

Most rémült csak meg igazán Papageno, mindent megígért nagy ijedtségében. Az anyóka odatipegett hozzá, érintésével megszabadította őt a mozdulatlanságból, aztán megpördült, ledobta bő szárnyú kabátját, eltűntek ráncai, s fiatal, virágzó leánnyá változott.

– Mit nézel, te mamlasz? – kacagott. – Papagena vagyok, akinek házasságot ígértél! Induljunk a tisztásra, gazdáink már várnak ránk!

Papagenonak nem kellett kétszer mondani, kézen fogta párját, másik kezével kedves pánsípját húzta elő a zsebéből, és fecsegve, muzsikálva indultak el az ösvényen a tisztás felvirágzott oltára felé.

Így lettek ők a nagy próbatételeket kiálló, hősi célokért küzdő, országukat bölcsességgel irányító Tamino és Pamina mellett egy örökké játékos, vidám, csevegő házaspár, hogy mindörökké kiegészítsék egymást, mint fönséges hegycsúcsot az oldalában csörgedező forrás.

Roráte

Fekete István

pottyan lepottyan lepottyanik	melegszik melegedett bemelegedett	megmerevedik megmerevedett megmerevedtek

Olyanok ilyenkor a csillagok, mint az álmos gyerek szeme. Kicsit hunyorognak, és még nem tudják: sírásra vagy nevetésre nyíljanak-e, avagy aludjanak tovább. Hát, csak pislognak.

Enyhe az idő, a szél csak a kerítések mellett lézeng, ámbár elég hűvösen. Az ablakok néhol nézik már a hajnalt, néhol nem, és a csizmák nem kopognak a gyalogjárón, inkább csak cuppognak.

Néhol egy halk szó, néhol az se. Néhol csak árnyak járnak, néhol kis lámpások imbolyognak, és mutatják, hova kell lépni, ámbár hiszen sár van mindenütt.

Az ég még sötét, s a nappal ágyát csak hinni lehet a keleti égen, s ez elég. Egyébként nem gondol rá senki, mert a búzák kikeltek már, a krumpli a veremben, s a jószág betelelt.

Ajtó nem csattanik, kiáltás nincs, a tegnap gondja, mintha aludna, a mai még nem ébredt fel, s a falu csak tiszta önmagát viszi hajnali misére.

A külső mozgás befolyik a templomba és megnyugszik. Suttog még egy kicsit, vár, s amikor már a gyertyák lángja is megnyúlik a várakozástól, felkiált az időtlen vágy: „Harmatozzatok égi Magasok...”

Mise végére egészen bemelegedett a templom; majdnem otthonos lett, legalább is így érezte ezt Baka Máté az alszegből, de így érezte Hosszú Illés is – ugyanonnan –; bár, ha tudták volna, hogy most egy véleményen vannak, hát inkább nem érezték volna. Nagy harag volt ugyanis a két öreg között, kitartó, régi harag, aminek már formája

sem volt, nem is emlékeztek, hogy ló volt-e az oka vagy asszony, mindenesetre ragaszkodtak hozzá, mint beteg szilva a fához.

És most bóbiskolva várják, hogy kiürüljön a templom. Az ajtóban még mozgás van, hát csak ülnek, sőt Illés a lábát is kinyújtja, mert úgy kényelmesebb. Illés nem szereti a tolongást, de amúgy is ráér. Félszemmel odasandít Mátéra, hogy mozdul-e már, de Máté nem mozdul... – amilyen kutya konok ember volt világéletében – gondolja Illés –, azt akarja, hogy én menjek előbb, de abból nem eszel, pedig már a gyertyákat is eloltogatta a sekrestyés. Azután: csend.

Illés gondol erre, gondol arra, állát belesüllyeszti a meleg nyakravalóba, és szeme szép lassan lecsukódik.

– Nem! – ijedt meg. – Ezt igazán nem szabad – és Mátéra néz, aki – úgy látszik – elaludt.

– Ez hát el, a híres – mosolyodik el –, pedig három hónappal fiatalabb. Nem nagy idő, az igaz, de mégis csak fiatalabb. Aztán milyen sárga a füle... akár a halotté...

– Jóságos Isten, csak nem lett vele valami?!...

Harag ide, harag oda – a rothadt szilva is lepottyanik egyszer a fáról –, csendesen odamegy, és kicsit borzongva megérinti Máté vállát:

– Hallod-e, Máté?! – Máté felhorkan: – No! – és néz Illésre, mint a csodára. – Te vagy az, Illés?

– Én hát, mondom megnézlek, mert olyanformán ültél... És nézi egymást a két öreg.

A templomban meleg csend, a kőszentek mosolyognak.

– Kicsit megszédültem – hazudja Máté, de áhítattal, mert tele van a szíve és szereti most Illést így közel látni –, már elmúlott.

– Na, hál Istennek, hát akkor menjünk. És egymás mellett kicsoszognak a templomból.

– Mi volt ez, Szentatyám? – néz fel az egyik kis pufók angyal Szent Péterre, amikor az ajtó becsukódott. – Olyan meleg lett a szívem egyszerre.

– Két ember kibékült – mondja a főszent, és melegen sóhajt.

– Csoda! – suttog a kis angyal.

– Hát bizony a mai világban...

– És most mit csinálnak?

– Nézz utánuk, fiam.

A két öreg már Illés háza elé ért. Az utca üres, a kémények lágy selymet füstölnek a reggelnek, s a kertekben puhán békét álmodnak a fák.

– Gyere be, Máté, régen voltál nálunk – mondja Illés –, lángost sütött a lányom...

A kis angyal kérdőn néz a főszentre:

– Mi az a „lángos”, Szentatyám?

A toronyban ekkor ütött hetet az óra, s ettől a földi hangtól megmerevedtek újra a szobrok, de a mosolygás mintha ott maradt volna az arcukon.

62. oldal

A két szánkó

Fekete István

szánkógyártás szánkügyártást szánkógyártáshoz	megbokrosodik megbokrosodott megbokrosodhatott	megalázott megalázottság megalázottságtól

Hogy miért kellett nekem az a második szánkó, most már pontosan nem is tudom, de valószínűleg a nagyravágyás, az elsőség kívánása volt a fő ok; és – talán – az is, hogy az árjegyzékben megláttam azt a furcsa alakú, magas lábú szánkót, amelyen egy fiú lovagolt bojtos sapkában. A mérhetetlen sebességet pedig a fiú nyakában lógó sál repülése mutatta.

Nagyon tetszett!

Persze nem a sál, ami falunkban ismeretlen jószág volt, hanem a szánkó repülésének valósága.

Néztem a képet, gondterhelt fejem tenyerembe hajtva, és – mint már

annyiszor – oda lyukadtam ki, hogy ebben a sorsdöntő kérdésben nem segíthet más senki a világon, egyes-egyedül Görbic Pista bácsi.

Pista bácsit meg is találtam az istállóban, amelynél kellemesebb helyet ilyen sorsdöntő kérdések elintézésére el sem tudtam képzelni.

– Idenézzen, Pista bácsi! – és mutattam a száguldó gyereket.

– Jól megüli... – nézte az öreg a képet – nem is tudom, hogy tud az a gyerek rajta megmaradni.

– De a szán! Pista bácsi... Látja, mint a szél...

– Látom hát, de én igaziban szeretném látni, hogy eszi le a fene róla.

Ezen a kritikán nagyon elkeseredtem – zörögve reszketett kezemben az árjegyzék –, és Pista bácsi már értette arcom ilyen elborulását. Kiment a szerszámos kamrába, én pedig felrohantam a házba, hogy a szükséges engedélyt a szánkógyártáshoz megszerezzem.

Két nap alatt elkészült a gólyalábú új szánkó. Olyan lett, mintha egy fejőszék alá talpakat vertek volna. De ott, az istállóban, nagyon kényelmes ülés esett rajta.

– Remek! – mondtam.

– Az – helyeselt az öreg –, ha ezen ki nem töri a nyakát, akkor már az életben nem töri ki.

Apámnak azonban nem voltak ilyen aggályai. Kissé mintha elmosolyodott volna, aztán megjegyezte, hogy ők most elmennek az erdőre fáért, és ha netán mégis kitörném a nyakam, hát haza ne merjek jönni ...

Én tehát két szánkóval vonultam ki ebéd után, ahol már kellően ki volt síkosítva a domboldal, és messziről hallatszott a gyerekek visongása.

Megérkezésem először csendes bámulatot, és később – be kell vallanom – derültséget keltett.

– Ki csinálta ezt a rondaságot? – kérdezte Ödön, mire Berta Jancsi azonnal mellém állt, mert Jancsi mindig és mindenütt az ellenzéket képviselte.

– Az igaz, hogy nem szánkó – mondta –, hanem *fakutya,* de majd meglátjátok, röpül, mint a szél. Na, eredj, Pista!

Ezek után nyeregbe ültem, és noszogatva kissé a fakutyát, valóban röpültünk. A szánkó egyszerűen kiment alólam, de külön is elég gyorsan leértünk.

– Meg kell szokni – mondtam, és megkerestem a kabátgombjaimat, amelyek lemaradtak a „röpülésben” ...

De hát nem lehetett azt a furfangos szerszámot megszokni, és amikor már tizedszer is hason érkeztem a célba, szégyen ide, szégyen oda, átültem a régi szánkóra, amely megtűrt magán, a „fakutyát” pedig félrelöktem.

– Megpróbálhatom, Pista?

Ezt Péter kérdezte, aki jó barátom volt, talán a legszegényebb gyerek a faluban. Azonban napokkal előbb valamin összevesztünk, s most ez a kérés a teljes kibékülést jelentette.

Azonnal tele lett a szívem melegséggel, de egy kis aggódással is, mert szerettem Pétert, aki nem mindig volt egészséges.

– Szívesen, Péter, de úgy járs, mint én.

– Megpróbálom.

Az első lemenetel neki sem sikerült, de a másodiknál már nyeregben maradt, és azután egyre jobban, egyre gyorsabban és biztosabban repült a szánkó, át a völgyön, és még a túloldali dombra is messze felfutott.

– Csoda – mondta Berta Jancsi –, persze érteni kell hozzá ... Láttad Pétert? Nem úgy ül rajta, mint macska a köcsögszárítón ...

Ettől egy kis irigység kezdett felhozakodni bennem.

– Add ide, Péter azt a szánkót, majd én megmutatom ...

– Lemehetek addig a másikkal?

– Nem. Várj ...

Az irigység már komiszságba csapott át bennem, s az a szánkó szinte megbokrosodott alattam. Ment az erre, ment az arra, néha megbillent, mintha le akarna vetni, végül rászaladt valami vakondtúrásra, amin nem volt hó, lefékezett s én, mint a hullócsillag ...

Csúnyán megütöttem magam, s a keserű, irigy harag úgy elöntött, hogy szinte fuldokoltam.

Pórázra vettem a két szánkót.

– Hazamegyek ...

– Nem hagynád itt az egyiket? – kérdezte Péter szerényen. – Nem!

Elindultam hazafelé, fuldokolva a méregtől, megalázottságtól, nem tudom én, még mitől, s a két szán úgy kalimpált utánam, mint a rossz lelkiismeret. Gondolataim fáradtan tisztultak, a szívem hidegen vergődött, aztán nem éreztem semmi mást, csak nagy szomorúságot és szégyenkezést, hogy ostobán és gonosz eszeveszettséggel megbántottam szegény beteg barátom. – Megálltam, majd letértem az útról, ami hazafelé vezetett. Nemsokára már Péterek kertjében húztam a két szánkót, amelyek addigra úgy jöttek utánam, mint két jól nevelt kutya.

Az udvarban senki, a konyhában sötétség.

– Rozi néni?

– Te vagy az, Pista? Gyújtom a lámpát.

A lámpa fellobbant, s a fény a fehér falakról lassan lecsúszott a földre. Ott álltam, kezemben az egyik póráz s mögöttem a megszelídült fakutya.

– A szánkót is behoztad?

– Be, Rozi néni, be ... mert ezt a szánkót én Péternek adom ... karácsonyra. Sötét volt már, amikor hazaértem, csak a hó világított. Apámék akkor rakták le a fát.

– Hát a másik szánkó?

– Péteréknél hagytam. Péternek nincs szánkója ...

Apám, kezében egy nagy hasábfával, megállt egy pillanatra, aztán – mintha eldöntött volna magában valamit – feldobta a fát és eligazította.

– Mire vársz? Eredj be és húzd le a csizmát. Gondolom, hogy nézel ki... Nem, azt még én sem tudtam, hogy nézek ki, de nagyanyám, amikor felém fordította a lámpát, azt mondta:

– Jézusmária! ... apád agyonver ...

Gyorsan levetkőztetett, s én már csak az ágyból sóhajtottam ki:

– Nagymama, a kabátgombok a nadrágzsebben vannak ...

– Hát, tudod fiam, megérdemelnéd ... és az orrod, Atyaisten, mi van az orroddal?

Másnap is ágyban maradtam, és akkor éreztem, hogy én még így összeütve, nyúzva, törve nem voltam soha életemben.

De ilyen boldog se!

66. oldal

Boldogasszony hava

Az óesztendőre ráhullott a hó, és eltemette. Könnyű fehér takarót kapott, melyet erőtlen, langyos kis szélgyerekek összetépnek, neki még sincs belőle ébredése soha. Majd ha a melegedő nap előtt földhöz lapul a tél fehér arca, és kibukkannak alóla a füvek meg a rögök, azok már az új esztendő gyermekei lesznek, akik nem is emlékeznek a régire, amely elment, és elsüllyedt abban az örökkön növekedő óceánban, amelynek neve: Idő.

Szél jár a dombhátakon, és felborzolja a szalmakazlak oldalát. A kazal végében a földön sármányok keresgélnek a polyva között, és ijedten dobják magukat a szél szárnyára, ha meglibben a kazal ormán a csóva, melyet arató kezek fontak még a nyári napsütésben. A kazal tetején hóból van a kucsma, de a friss vágás szalmaszálai között a nyár zizeg, az augusztusi nap sárga lángja szikrázik, s a kánikulában fürdő sarló szikkadtsága álmodik. Járhat a szél hóval, hideggel. Ásíthatnak érdes, szikrázó éjszakák: a szalma, melynek parányait a nap építgette, el nem ereszti a meleget. Oda jár hálásra az apró tollas nép. A kazal magához öleli, megmelegíti a didergő testeket, amikor a téli éjszaka befúrja magát mindenüvé, és gonoszul csillognak éber hidegséggel a csillagok.

(Fekete István)

Havazás után minden tiszta és békés.

Különlegesen szép, ha érintetlen hóra lépünk, ahol még senki sem járt. Egyszer kipróbálhatod, hogy mezítláb futsz át a teraszon vagy a kerten! (Aztán jól törölgesd meg a lábad, hogy újra megmelegedjen!) Ha a havas erdőben jártok, megfigyelhetitek, hogy mi járt előttetek arra. Felfedezhetitek az őzek, vaddisznók patanyomát, a rókák, nyulak, borzok, mókusok mancsainak nyomát. Ha követiek a nyomokat, azt is megláthatjátok, hogy merre haladtak, egyedül voltak vagy sem. A fák nehezen bírják a nedves hó súlyát tartani, ha vastagon belepi őket. Ilyenkor könnyen letörhetnek az ágaik. Segíthetünk ezen, ha az elérhető ágakat jó erősen megrázzuk, így a hó lezúdul róluk. Bármennyire élvezetes a hó, a jeges, fagyos januári hidegben jól esik a fűtött, jó meleg szobában találni elfoglaltságot. Készítsetek gombjátékot! Hogy hogyan, azt megtaláljátok az olvasókönyvetek végén!

Január első jeles napja ***újév napja*** (január 1.): az év első napja. Tanultatok köszöntő verset tavaly is, az idén is fogtok.

Vízkereszt napján (január 6.) emlékeztek meg a kisded Jézust felkereső három királyról. Kik voltak a három királyok? Gáspár, Menyhért és Boldizsár napkeleti bölcsek, csillagjósok voltak, de királyként is emlegetik őket. Amikor Betlehemben Heródes király idejében Jézus megszületett, bölcsek jöttek napkeletről. Amikor meglátták a gyermeket az anyjával, Máriával, leborultak és hódoltak neki, majd elővették kincseiket, az ajándékaikat: aranyat, tömjént és mirhát – így ír róluk Máté evangélista.

Érdekes kérdés, hogy mi tette a tömjént és a mirhát az aranynyal egyenrangú ajándékká. Az arany megőrizte szerepét évezredeken át, ám tömjénről és mirháról mintha kevesebbet hallanánk, jelentőségük elhalványult az ókor óta. Tudjátok egyáltalán, hogy mi az? A tömjén és a mirha egyaránt gyanta, amelyeket a fákról jó illatukért már legalább ötezer éve gyűjtenek. A gyanta a fák nedve, amely a növényekből kifolyva a kérgen megszilárdul. A fák tulajdonképpen védekezésül termelik, időleges védelmet biztosít megsérült, megsértett kérgüknek. Egyetlen fa több kilo-

gramm gyantát termelhet egyetlen évben. Az egyiptomiak már négyezer éve gyűjtötték a gyantákat, segítségükkel sebeket, bőrgyulladásokat próbáltak gyógyítani. A gyanták lassan-lassan annyira megkövesedhetnek, hogy féldrágakő lesz belőlük: a borostyánkő évmilliókkal ezelőtt élt fenyőfélék megkövesedett gyantája. Gyanta ma is sokféle formában bukkan elő az életünkben. A hegedűsök gyantázzák a vonójukat, de gyantát tartalmaznak a rágógumik, fogkrémek, parfümök. Kétezer évvel ezelőtt az akkori emberek szemében nagy becsben tartott mirha és tömjén értéke vetekedhetett az aranyéval. Egyformán értékes ajándékot hozott a három király.

Ebben a hónapban van a ***magyar kultúra napja*** (január 22.) Ekkor azt ünnepeljük, ami megkülönböztet minket, magyarokat a földkerekség minden más népétől: a saját kultúránkat. Ezen a napon különös hangsúlyt kap az irodalmunkkal, nyelvünkkel, képzőművészetünkkel, néphagyományainkkal és minden más, a kultúránkhoz kapcsolódó dologgal való foglalkozás. Ezt azért éppen január 22-én tesszük, mert Kölcsey Ferenc, a 19. század nagy költője, írója és gondolkodója 1823-ban ezen a napon fejezte be Himnusz című költeményét. A hazafias költészet remekét Erkel Ferenc megzenésítésében 1844. július 2-án mutatták be a pesti Nemzeti Színházban.

Mivel vízkereszt után kezdődik a farsangi időszak, a bálok, mulatságok, jelmezes felvonulások, vagyis a vidámság ideje, így januári meséink is vidámak. Vannak köztük az iskolai vagy osztályfarsangon előadható mesék, versek, vidám szórakozást ígérő játékok, a hónap könyve is vidám és könnyű olvasmány, Janikovszy Éva: Ha én felnőtt volnék című kisregénye. A hónap témája is a vidám irodalom. Gyűjtsetek sok humoros mesét, faragjatok ti is vicces versikéket.

Januárban a történelemben nagyot ugrunk, majd 150 évet. A második félévben az 1848-as időkben kalandozunk. 1848. március 15-ről mindenki hallott már, Petőfi Sándorról is. Januárban megismerkedünk az 1848-as forradalmat megelőző időkkel, és e korszak mesébe illő, legendás alakjával, Wesselényi Miklóssal.

Versek januárra

Újévi köszöntő

népköltés

Adjon Isten minden jót
ez új esztendőben:
Jobb időt, mint tavaly volt,
ez új esztendőben:
Jó tavaszt, telet, nyárt,
jó termést és jó vásárt,
ez új esztendőben.
Adjon Isten minden jót,
ez új esztendőben:
zsíros esőt, kövér hót,
ez új esztendőben;
bő aratást, szüretet,
egészséget, jó kedvet
ez új esztendőben.
Adjon Isten minden jót
ez új esztendőben:drága jó
bort, olcsó sót,
ez új esztendőben;
jó kenyeret, szalonnát,
tizenkét hónapon át
ez új esztendőben!
Adjon Isten minden jót
ez új esztendőben:
vegye el mind a nem jót
ez új esztendőben:
mitől félünk mentsen meg,
amit várunk legyen meg
ez új esztendőben!

Betemetett a nagy hó

Kányádi Sándor

Betemetett a nagy hó
erdőt, mezőt rétet.
Minden, mint a nagyanyó
haja, hófehér lett.

Minden, mint a nagyapó
bajsza, hófehér lett,
csak a feketerigó
maradt feketének.

A hónap könyve

Ha én felnőtt volnék….

regényrészlet

Janikovszky Éva

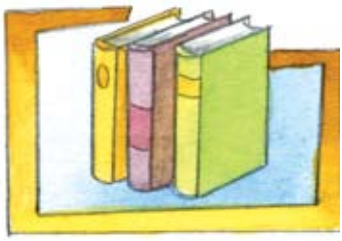

Minden gyerek tudja, még a legkisebb is, hogy rossznak lenni sokkal mulatságosabb, mint jónak lenni.

Folyton jónak lenni iszonyúan unalmas, és amellett fárasztó is. Ha sokáig ülsz mozdulatlanul egy széken, elzsibbad a lábad. Ha késsel-villával igyekszel enni, kirepül a hús a tányérodból.

A felnőttek folyton csak azt mondják:

– Legyél jó! – Meg azt, hogy:

– Ne legyél rossz! – Meg azt, hogy:

– Fogadj szót! – Meg azt, hogy:

– Viselkedj rendesen!

Könnyű azt mondani. Mert hiába mondják azt a felnőttek, hogy addig örülj, amíg gyerek vagy! Minden gyerek tudja, még a legkisebbek is, hogy felnőttnek lenni sokkal jobb!

A felnőtt azt a ruhát veszi fel, amelyik eszébe jut, ha tűzoltószirénát hall, nyugodtan kihajolhat az ablakon, és nem kell akkor lefeküdnie, amikor a legérdekesebb a tévé.

De ez még nem minden. A felnőtt azt csinál, amit akar, a gyereknek pedig azt kell csinálnia, amit a felnőtt akar. A felnőtt folyton rászól a gyerekre:

– Vedd fel a pulóvered!

– Mosd meg a kezed!

– Ne rágd a körmöd!

– A lábad elé nézz!

– Rakd el a játékaidat!

És ha a gyerek nem fogad szót, akkor az következik, hogy:

– Hányszor mondjam, hogy mosd meg a kezed, így nem lehet asztalhoz ülni!

– Hányszor mondjam, hogy vedd fel a pulóvered, meg akarsz fázni?

– Hányszor mondjam, hogy a lábad elé nézz, mert orra fogsz esni!

– Hányszor mondjam, hogy ne rágd a körmöd, még nézni is rossz!

– Hányszor mondjam, hogy rakd el a játékaidat, mindig én rakodjak utánad?

És ha a gyerek még mindig nem fogad szót, akkor az következik, hogy:

– Mondd, édes fiacskám, hányszor mondjam, hogy mosd meg a kezed!

– Vedd fel a pulóvered!

– A lábad elé nézz!

– Ne rágd a körmöd!

– Rakd el a játékaidat!

– Hányszor mondjam? Hányszor mondjam? Hányszor mondjam?

69. oldal

Mesék januárra

A buták versenye

Illyés Gyula népmese feldolgozása

gyerekkel szolgagyerekkel szolgagyerekekkel	félreugrik félreugrott félreugrottál	kopogtat bekopogtat bekopogtatott

Volt egyszer egy parasztember, meg annak egy nagy akaratú felesége. Az mindent jobban akart tudni az uránál. Pedig már csak azért sem tudhatott többet nála, mert kivételesen buta asszony volt.

A parasztember, ahogy az már illik, maga

szokta vásárba vinni a gabonáját. Mert ott aztán még az okosnak is föl kell csavarnia az eszét, mivel a kereskedők igen hajlanak a szegények becsapására. Kiváltképpen a gabonavásárló kereskedők.

Elmúlt az aratás, a cséplés. Készült hát a szegény paraszt megint a vásárba.

Hát a felesége, az a rövid eszű, de hosszú nyelvű, most is kezdi kötni az ebet a karóhoz, hogy így-úgy, mért csak a férje megy mindenüvé. Hogy most már ő is megy egyszer a vásárba.

Azt mondja neki végül is az ura:

– Hát akkor menj te!

S azzal elengedte a szekér búzával s a kis szolgagyerekkel.

A falutól talán öt kilométernyire lehettek, mikor az asszonynak eszébe jutott, hogy hát nem tudja, mennyit kell kérni a búzáért, elfeledte megkérdezni az urától a búza árát! Mondja tüstént a kis béresgyereknek:

– Eridj vissza, kérdd meg a gazdádtól, hogy adjuk a búzát!

A gyerek visszament, s bekiáltott az ablakon. A gazda ki sem jött, ő is csak úgy az ablakon át mondta, adják csak ők is úgy, ahogy jár; vagyis, ahogy általában veszik.

Elérkeznek a vásárba, az asszony meg a gyerek. Hamarosan odament hozzájuk egy ravasz kereskedő. Kérdi az asszonyt:

– Hogy adja a búzát?

– Ahogy jár – mondja egyszerűen az asszony.

A kereskedő azt felelte, elmegy megkérdezni, hogy jár most a búza. De közben azon gondolkozott, hogy csapja be ezt az asszonyt, aki még alkudni sem akar. Amikor visszajött, azt mondta, hogy a búza most úgy jár: felit adják hitelbe, felit meg várakozás fejibe.

– Jól van, ha úgy jár, hát úgy adom – mondja a buta asszony. – És pénzt mikor kapok? – kérdezte.

– A legközelebbi vásárkor!

– Jó! De hogyan ismerünk egymásra? Mert az sokára lesz.

Feleli a ravasz kereskedő:

– Én odaadom magára az én rossz kabátom, maga meg ideadja a bundáját. Ki-ki megismeri a holmiját, így egymásra találunk.

A buta asszony ezt nagyon okosnak találta. Rögtön levetette a bundát, átadta a kereskedőnek, a kereskedő meg odaadta az asszonynak az ő rossz kabátját. Kész volt a vásár. Elindultak hazafelé. A kereskedő vitte a búzát, a buta asszony vitte a nagy büszkeségét, hogy ő is tud vásárra járni.

A gazda megkérdi tőle, ahogy hazaért:

– Hogy adtátok a búzát?

– Ahogy járt! – feleli az asszony.

– Helyes. A pénz hol van? – kérdi az ember.

Mondja nagy gőgösen az asszony:

– Pénz nincs, mert a búza most úgy jár: fele hitelbe, fele várakozás fejibe.

Csodálkozik az ember, de még kérdi:

– Mégis, pénzt mikor kapsz?

Mondja emelt fővel a szellős agyú asszony:

– Legközelebbi vásárkor!

Néz az ember, most már haragosan, s kérdi:

– Honnan ismered meg a kereskedőt?

Feleli csípőre tett kézzel a butaságtól most már harcias asszony:

– Megcseréltem a bundámat az ő kabátjával! Erről találunk egymásra.

Az embert elhagyta a türelme. Azt kiáltotta:

– Még ilyen bolondot sem láttam!

Feleli mérgesen az asszony:

– Mert mit lát maga? Hisz sehova se jár! A vásárban is én voltam.

Az ember még jobban megmérgesedik:

– Jó! Megyek máris világgá, s addig haza se jövök, míg ilyen bolondra nem találok!

Elindult valóban az ember tüstént a világba. Lassan ment, mert szentül hitte, úgyis sokat kell mennie, az ő feleségénél nehezen lel butábbat. Egy sötét erdőn ment átal. Meglátott messziről valami világot, s arra tartott. Bekopogtatott oda.

Beköszönt:

– Adjon isten jó estét!

Egy vénasszony fogadta.

– Mi járatban van? – kérdezte az embert.

Az ember már megcsinálta a tervét a buta fejűek kipróbálására. Tehát szép nyugodtan azt felelte:

– Most érkeztem a másvilágról.

A vénasszony egy cseppet sem csodálkozott.

– Nem találta ott véletlenül a fiamat? – kérdezte suttogva.

Az ember most már azon volt, hogy a butaság mélységét megismerje.

– Dehogyis nem! Csonttal s ronggyal kereskedik.

– Igazán? – kérdi kerek szemmel az asszony.

Az ember csöndesen folytatja a szót:

– Rongyos szegény, rossz a kabátja is, maga húzza a szekeret.

– Jaj, jó ember, visszamegy még maga oda?

– Vissza én, holnap reggelre már ott is kell lennem.

– Van egy szürke lovam, nem vinné el neki? Hogy ne neki magának kelljen húzni azt a szekeret!

– Dehogynem! Elviszek én akármit.

– Maradt még vagy három kalácsom is az ünnepről; aztán sütök még három libát, meg gyűjtöttem egy kis pénzt, amiről az uram nem tud. Vigye el neki, hogy legyen mivel forgasson egy kicsit. Meg most jut még eszembe: a férjem elcsalt a múlt vásáron egy bundát egy buta asszonytól, vigye el szegénynek azt is, hogy ne fázzék.

„Úgy látszik, ráakadtam, akit kerestem – gondolta az ember. – Nem is kellett olyan messze mennem."

De nem szólt. Lepihent ott egy kicsit, az asszony meg nekifogott a sütésnek. Levágta a libákat, s elkészítette az útravalót. Reggel felkelt az ember, felnyergelte a lovat, s úgy ment el.

Alig ment el az ember, mindjárt érkezett haza a kereskedő.

Az asszony hangos vidámsággal fogadta, már messziről:

– Gyere, gyere, hírt hallottam a fiunkról!

A kereskedő hitetlenkedve nézett rá:

– Menj el, tán megbolondultál?

– Nem is hiszed? Itt a bizonyíték! Nézd meg, elküldtem a lovat neki. Szegény csonttal meg ronggyal kereskedik odaát; maga húzza

a szekeret! Küldtem neki egy kis kalácsot is, meg három libát, s még a kis gyűjtött pénzből, amiről te nem is tudtál. Na, meg a bundát is, amit arról az asszonyról lecsaltál!

A kereskedő nagyot lélegzett, úgy ránehezedett a haragosság.

– Ki volt az, te boldogtalan, akinek te ezeket adtad?

– Egy ember a másvilágból! Egyenesen a másvilágba ment vissza.

– Csak butaság ne volna a világon – kiáltotta az ura. – Hogy valaki ilyen hiszékeny, ilyen tökkelütött, ilyen buta tudjon lenni!

Azzal a kereskedő elindult nyomban az ember után. Az ember már messziről észrevette, hogy valaki mérgesen siet utána. Bement a közeli erdőbe, megkötötte a lovát egy fához. Arrébb, az erdő szélén is volt egy fa, amelyik úgy állott, mintha el akart volna dőlni. Az ember fogta magát, nekidőlt, úgy tett, mintha azt támasztotta volna.

A kereskedő odament hozzá, és kérdezte tőle:

– Mondja! Nem látott egy embert erre menni egy szürke lovon?

Az ember látta, hogy a kereskedőnek a méreg már-már az eszét veszi.

Azért így felelt:

– Dehogyis nem láttam! De hiába is megy utána, mert az olyan erős ember, hogy senkitől nem fél!

A kereskedő megriadt egy kicsit. Nyelt egyet. De a mérgét csak nem nyelte le.

– Mondja, magától sem fél? – kérdezte.

Felelte az ember nyugodtan:

– Tőlem fél.

– Nem lenne szíves, hogy nekem visszahozza azt az embert? Adok száz forintot.

Az ember azt gondolta: „No, kipróbálom ennek is a butaságát.” S azt felelte:

– Nem mehetek! Mert arra vagyok ítélve, hogyha ezt a fát nem támasztom, apám, anyám, testvérem, mind meghalnak.

A kereskedő valóban se látott, se értett a dühétől és fukarságától. Azt mondta:

– Tartom én addig azt a fát, csak menjen gyorsan! Hozza vissza, mert nagyon sok mindent elcsalt a feleségemtől!

Az ember bólintott, átvette a pénzt, köszönt, szépen felült a lóra, elindult, és elment egyenest haza.

A kereskedő egész nap várta az embert, hogy jöjjön vissza. Mikor megunta a várást, nagy óvatosan félreugrott, nehogy ráessen a dűlő fa. Akkor értette meg, hogy őt, a nagy ravaszt is lóvá tették.

Az emberünk ezalatt hazaért.

– Miért jöttél haza? – kérdezte otthon az asszony, akit a konokság akkor is még megtartott a butaságban.

– Mert van olyan buta még, mint te! – felelte az ember.

– Nem megmondtam? – vágott vissza tüstént az asszony. – Nem volt igazam?

Az ember békét akart, s azért csöndesen azt mondta:

– Igazad volt. Nem te vagy a legbutább.

70. oldal

A nárciszsárga villa

regényrészlet: Családom és egyéb állatfajták
Gerald Durrell

Spiro, Spiróval, Lugarecia, Lugarsziának, Larry, Leslie, Theodore, Theodore-t

pillantjuk megpillantjuk megpillantottuk	rátermett rátermettség rátermettséggel	szóda szódabikarbóna szódabikarbónát

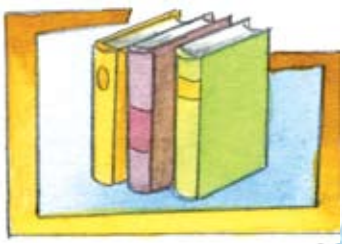

Az új villa hatalmas volt, magas, négyszögletes, velencei stílusú kastély, fakult nárciszsárga falakkal, zöld zsalukkal és rókavörös tetővel. Egy tengerre néző dombon állt, körülötte kócos olajfaligetek és csöndes citrom- és narancskertek.

Az egész hely fölött ódon mélabú lebegett, a ház falai repedeztek és málladoztak, az óriási szobák visszhangoztak, a verandákon kupacokban állt a tavalyi avar, a futónövények és a szőlő benőtték, hogy az alsó szobákban állandó zöld félhomály derengett. Téglafalas, roskadt kis kert terült el a ház oldalának hosszában, kovácsoltvas rácsát ragyásra marta a rozsda. Rózsa, kökörcsin és muskátli nőtt összevissza a begyepesedett ösvények között, és a borzas, ápolatlan mandarinfákat úgy beborították a virágok, hogy illatuk már szinte terhes volt. A kert mögött a gyümölcsös békés és csendes volt, csak a méhek döngtek, és néha csattant fel madárhang a lombok között. A ház és környéke csöndesen, bánatosan pusztult, elfeledve hevert a domboldalon, s lebámult a csillogó tengerre és Albánia sötét, kopasz dombjaira. Olyan volt ez a ház és környéke, mintha félig álomba merült volna. Ott hevert kábultan a tavaszi napfényben, átadva magát a mohának, páfránynak és az apró gombák seregének.

Természetesen Spiro találta a házat, ő szervezte költözésünket is a lehető legnagyobb rátermettséggel és legkevesebb felfordulással. Három nappal azután, hogy megpillantottuk a villát, már vonult is a hosszú, poros szekerek sora az úton holminkkal megrakva, és a negyedik napon már be is rendezkedtünk.

A birtok végén kis házacska állt, ott lakott a kertész meg a felesége, Öregecske, meglehetősen rozzant párocska volt, szinte együtt rokkantak meg a birtokkal. A kertész dolga volt a víztartályok feltöltése, a gyümölcs leszedése, az olajbogyó kipréselése, és évente egyszer összevissza csípték a méhek, mikor kiszedte a mézet a citromfák mögött megbújó tizenhét kaptárból. Mama egy szerencsétlen pillanatban felfogadta a kertész feleségét, hogy kisegítsen a villában. Lugarsziának hívták, sovány, baljós jelenség volt, a haja mindig kibújt a hajtűk és fésűk korlátai közül, melyekkel koponyájához rögzítette. Végtelenül érzékeny volt, amit mama hamarosan tapasztalhatott, mert munkájának a legnagyobb tapintattal fogalmazott bírálata már könnybe borította barna szemét, és ilyenkor zavarba ejtő bánat ömlött el rajta. Oly szívszaggató látvány volt, hogy mama nemsokára beszüntetett mindenféle bírálatot.

Egyetlen dolog varázsolt mosolyt és némi fényt Lugarecia sötét bőrű képére, kutyaszemébe: ha betegségeiről beszélhetett. A legtöbb ember számára a képzelt betegség csak vesszőparipa, de Lugarsziának minden idejét kitöltötte. Amikor odaköltöztünk, a gyomrával volt baja. Reggel hétkor, mikor behozta a teát, leadta az első jelentést gyomra állapotáról. Szobáról szobára járt a tálcákkal, és mindegyikünknek pontról pontra beszámolt belső részeivel vívott éjszakai küzdelmeiről. Művésze volt a vizuális ábrázolásnak: nyögött, lihegett, haldokolt, ide-oda vonaglott a szobában, és oly élethű képet festett szenvedéseiről, hogy a gyomrunk is belefájdult a részvétbe.

– Nem csinálhatnál valamit ezzel a nőszeméllyel ? – kérdezte Larry egy reggel mamától, mikor Lugarecia gyomrának különösen rossz éjszakája volt.

– Szerinted mit csinálhatnék ? – kérdezte mama. – Adtam neki szódabikarbónát.

– Talán attól volt olyan rossz éjszakája.

– Biztosan nem táplálkozik helyesen – vélte Margó.

– Egy jó diéta kellene neki.

– Az ő gyomrának már csak egy szuronydöfés használna – vágta rá Larry epésen –, ezt én tudom a legjobban. . . ezen a héten kétségbeejtő pontossággal értesültem Lugarecia vastagbelének minden kis rángásáról.

– Tudom, hogy kicsit idegesítő – mondta mama –, de hát végtére is valóban szenved szegény asszony.

– Ugyan – szólt Leslie –, a betegség minden pillanatát élvezi! Olyan, mint Larry, mikor valami baja van.

– Akárhogy is – mondta mama gyorsan –, ki kell bírnunk, mert mást nem kapunk a közelben. Majd megkérem Theodore-t, hogy vizsgálja meg, ha legközelebb eljön.

– Ha mind igaz, amit ma reggel mondott nekem – jegyezte meg Larry –, akkor Theodore-t fel kell szerelned csákánnyal és bányászlámpával is.

– Larry, ne légy undorító – szólt rá mama szigorúan. Megkönnyeb-

bülésünkre Lugarecia gyomra hamarosan meggyógyult, de szinte közvetlenül ezután a lába mondta fel a szolgálatot, és szánalomra méltóan bicegett körül a házban, hangos és sűrű nyögések közepette. Larry kijelentette, hogy mama nem szobalányt fogadott fel, hanem egy vámpírt, és azt ajánlotta, hogy kössünk rá láncot golyóval. Ez legalább előre jelezné jövetelét, és időnk maradna a menekülésre, mert Lugarecia újabban azt a szokást vette fel, hogy hangtalanul mögénk lopakodott, azután hangosan és váratlanul a fülünkbe nyögött. Attól a naptól fogva Larry a szobájában reggelizett, amióta Lugarecia levette cipőjét az ebédlőben, hogy pontosan megmutassa, melyik lába ujja fáj.

De Lugarecia betegségein kívül egyéb baj is akadt a házban. A bútor (melyet a villával együtt béreltünk) fantasztikus gyűjteménye volt az ereklyéknek, melyek húsz év óta voltak a szobákba bezárva. Minden darab sántított, csúnya, kényelmetlen és használhatatlan volt, utálatosan nyikorgott, és ha az ember túl erőteljesen haladt el mellettük, puskalövésszerű reccsenéssel, porfelhő kíséretében szilánkok váltak le belőlük. Első este kiesett az ebédlőasztal egyik lába, és az egész vacsora a földre ömlött. Néhány nap múlva Larry leült egy óriási és szilárdnak tetsző székre, mire a támla azonnal eltűnt egy orrfacsaró porfelhőben. Amikor mama kinyitotta a ház nagyságú ruhásszekrényt, és az egész ajtó a kezében maradt, úgy döntöttünk, hogy mégiscsak tenni kell valamit.

– Nem fogadhatunk vendégeket olyan házban, ahol puszta ránézésre szilánkokra hullik minden – mondta mama. – Nem tehetünk mást: néhány új bútort kell vennünk. Ilyen drága vendégeink se voltak még!

Másnap reggel Spiróval beautóztunk a városba, mama, Margó meg én, hogy bútort vásároljunk. Észrevettük, hogy a város zsúfoltabb, lármásabb a megszokottnál, de arra nem gondoltunk, hogy valami különös esemény van készülőben, míg be nem fejeztük az alkudozást a bútorkereskedőnél, és el nem indultunk az üzletből a szűk, girbegurba utcákon.

75. oldal

Zsákdobás (karokon dobálás)

Egymással szemben állunk föl két sorban, a párok keresztben összefogják a kezüket: ők a zsákdobók. A lánc egyik végére hasal egy gyerek, karját előrenyújtja: ő a búzás-vagy liszteszsák. A többiek összefogott karjaikat egyszerre meglendítik, és ezzel a mozdulattal előredobják őt. Mindig tovább és tovább lendítik, míg a lánc másik végére nem ér. Ott aztán leeresztik, s beáll a sorba. Az egyik utolsóval összefogja a kezét, ettől persze mindenkinek megváltozik a párja. Akinek nem marad párja a sor elején, azt repítik előre.

Az Alföldön ezt a játékot „csónakozásnak" nevezték, Borsodban „halazás", a Dunántúlon „szalmahordás" néven játszották.

Kakasviadal

Ez páros játék, de mivel rövidek a menetek, érdemes bajnokságot rendezni. Kell egy nagyobb üres tér, ott alakítsatok ki egy nagyobb kört! A párbaj úgy zajlik, hogy két játékos egymással szemben fél lábon áll, s kezeiket a hátuk mögött összefogják. A többiek a körben maradva biztathatják a bajnokukat. Jelzésre kezdődik a kakasviadal: a két játékos ugrálva összecsap. Próbálják egymást hátratett kézzel, fél lábon ugrálva kilökni úgy az egyensúlyból, hogy az ellenfél kénytelen legyen letenni a másik lábát is. Ha ez sikerül az egyikőjüknek, akkor a körben álló szurkolóseregből behívhat valakit, akivel ismét felveszi a versenyt. Ha az újonnan behívott játékost is legyőzi, akkor egy következőt hívhat. Mindig a győztes játékos szólíthat újabb ellenfelet azok közül, akik még nem párbajoztak vele. A játékot az nyeri meg, aki utolsónak marad bent győztesként. Körmérkőzést is játszhatunk: minden játékos minden társával mérkőzik. Egy-egy győzelem 2 pontot ér. Döntetlen a játék akkor, ha egyszerre teszik le a lábukat. Ilyenkor mindkét játékos l-l pontot kap. Az eredményeket összesítjük, az nyer, akinek a legtöbb pontja gyűlt össze. Fejjel támadni nem szabad. Büntetése a kiállítás.

Kibillentő

Ez is a kakasviadalhoz hasonló párbaj, de itt nem lehet ugrálni. Sőt ellépni sem. A két versenyző egymástól kartávolságra, szorosan összezárt lábbal áll szemben egymással. Kezüket tenyérrel az ellenfél felé fordítva, összezárt ujjakkal maguk előtt tartják. Az a feladatuk, hogy az ellenfelet kibillentsék az egyensúlyából úgy, hogy ők nem lépnek el. A játékosok csak a tenyerük belső felével érhetnek az ellenfelükhöz. Tilos az ellenfél kezét megfogni, vagy más testrészéhez (alkar, mellkas, stb.) hozzáérni. A tenyérnek folyamatosan az ellenfél felé kell mutatnia. A játékos háromféleképpen nyerhet: ha ellép ellenfele, ha hozzáér ellenfele a tenyerén kívül a testéhez, ha ellenfele úgy tartja a kezét, hogy nem látható a tenyere. (Leengedi a kezét, maga felé fordítja tenyerét, stb.)

A kibillentőből is lehet a kakasviadalhoz hasonlóan bajnokságot szervezni.

Állatosdi

Egy játékos kivételével mindenki kitalál egy állatnevet magának, miközben körben ülnek. Az új nevét hangosan sorban egymás után mindenki elmondja a többieknek. Ez után kezdődik a játék. Az ülők hátra teszik a kezüket. A középen álló mond egy állatnevet, s elindul felé, hogy a kezében lévő összetekert újságpapírral rácsapjon a fejére. A nevezettnek ezt úgy lehet elkerülnie, hogy mond maga helyett egy másik játékost. Ha mond nevet, mielőtt a fejéhez ér a papír, akkor már csak a nevezettnek lehet a kobakjára csapni. Ha ez sikerül, helyet cserélnek. Akkor is helycsere következik, ha az ülő játékos a kezét előveszi a háta mögül, s azzal védi a fejét. (Akkor is tilos, ha közben mondott nevet.) A felálló játékos átadja a nevét és az újságpapírt a leülőnek. Mihelyt leült, nevet kell mondania maga helyett, mert az ő új neve hangzott el utoljára.

Ezt a játékot szabadban vagy nagyobb teremben játszhatjátok fogójátéknak is. Ez a névfogó. Ilyenkor nem kell újságpapír, csak a fogónak meg kell érintenie azt, akinek a neve utoljára hangzott el.

Titkos karmester

A játékosok körben állnak, vagy ülnek. Egyvalaki kimegy a teremből, és a többiek rövid idő alatt megegyeznek abban, hogy ki lesz a „karmester”. A kiválasztott testhelyzetét, gesztusát, arckifejezését felveszik a többiek. Ezután behívják a játékost, aki a kör közepére áll. A karmester időnként tesz egy jellegzetes mozdulatot, mondjuk, megfogja a bal fülét, vagy keresztbe teszi a lábát, elmosolyodik, amit mindenki átvesz, vagyis megismétli ezt a mozdulatot, viszonylag gyorsan. Aztán megint változtat, és a következőkben megigazítja a haját, a többiek szintén hasonló mozdulatokkal megigazítják a hajukat. A játék célja, hogy a csoport tagjai úgy figyeljenek a karmesterre, hogy ne buktassák le, de mégis engedelmeskedjenek az irányításának, utánozzák a mozdulatait. Aki kiment, annak kell körben forogva, sétálva kitalálni a megfigyelései alapján, hogy kit utánoznak a többiek. A lebukott karmester megy ki a következő körben, s a csoport meg újra megbeszéli, hogy ki tölti be a „karmester” szerepét. A játékosnak három lehetősége van, hogy rámutasson a karmesterre. Ha mindhármat elhibázta, ismét ki kell mennie, s új karmestert választ a csoport.

Helyzetfelismerés

Kiküldünk egy játékost a helyiségből. A többiek kitalálnak egy helyzetet, azt is, hogy a kint várakozó játékosnak mi lenne benne a szerepe. Ezután beállunk egy jellemző helyzetbe, mint egy állóképbe, kihagyva a várakozó helyét. Lehet ez például egy esküvő, ahol a várakozó lány lenne a menyasszony. Jelzésre bejön a játékos, a többiek mereven, néma csendben várakoznak, hogy megtalálja-e a szerepét. Úgy próbálkozik, hogy szerepeket vesz fel, vagyis a tippelt szerep szerint kezd beszélni, viselkedni. Fotózni kezd, s utasításokat ad, vagy pincérként tálcát kínál körbe, rendőrként igazoltatni kezdi a jelenlévőket, vagy bankot próbál rabolni, stb. Azzal nem oldhatja meg a helyzetet, ha csak megmondja, hogy szerinte mi a helyzet, s neki mi lenne a dolga. A példánkban, ha megfogja (végre) a vőlegény kezét, s igent rebeg, az állókép megindul. A pap összeadja a párt, a

nászné p éljenez, csókot követel, a tanúk gratulálnak, stb. Próbáljatok kezdetben valamilyen főszerepet osztani a kint lévő játékosnak, különben nagyon sokáig kell mozdulatlanul maradni. Az is rövidíti a várakozási időt, ha a kint lévőre jellemző szerepet osztottatok. Fontos, hogy a kitaláló ismerhesse a helyzetet. Nem szerencsés pl. egy lányra a bokszmeccs bírói szerepét osztani! A közösen olvasott, vagy az olvasókönyvben szereplő mesék, történetek is jól felhasználhatóak ebben a játékban. Nem kell mindenkinek szereplőnek lennie a helyzet kialakításakor. lehet bútorokat, növényeket, épületeket is formázni az állóképben a játékosoknak. Nagyon sok minden múlik a szereplők mimikáján, testhelyzetén, térbeli elhelyezkedésén, tekintetének irányán. Ha ezek nem elég pontosak, nagyon nehéz dolga van a kitalálónak, s a játék sem elég érdekes.

Kacsintós

Dupla kört alkotunk úgy, hogy párok állnak egymás mögött, csak egy játékos marad pár nélkül. Ő a belső körben áll, mögötte senki. A belső kör tagjai ránézhetnek, de a külső kör tagjai csak az előttük álló párjuk sarkát figyelhetik. A pár nélküli ember rákacsint valakire a belső körből, akinek gyorsan oda kell futnia mögéje. Ha azonban a párja megérinti, amikor elindul, helyet cserélnek. Ha a párja nem kapta el, akkor beáll a kacsintó játékos mögé, és most az kacsint, aki egyedül maradt. Játszhatjátok úgy is, hogy a külső körben lévők guggolva nézhetik a párjuk sarkát. Egyszerre csak egy játékost lehet kacsintással hívni!

Krimi

Titkos sorsolással válasszatok ki egy játékost, vagy válassza ki a játékvezető. A sorsoláshoz készíthettek kártyát. Csak az egyiken legyen jel, a többi üres. A játékvezető úgy választhat hogy, mindenki leül lehajtott fejjel s becsukott szemmel, és akkor körbesétál, és valakinek a vállára teszi a kezét. Ő lesz a leleplezendő „gyilkos”, a többiek pedig mind nyomozók. A játék úgy indul, hogy mindenki sétálgatni kezd a teremben, s figyeli a

többiek viselkedését. A játékosoknak folyamatosan mozogniuk kell, nem állhatnak meg, csak akkor ha a játékvezető tapsol. A gyilkos úgy dolgozik, hogy feltűnés nélkül szemkontaktust teremt valakivel, és rákacsint, vagy megérint valakit. Ha ez sikerül, az illető „meghal", vagyis kiesik a játékból. Akire rákacsintanak, vagy megérintik, annak néhány másodpercet várnia kell – hiszen különben rögtön lelepleződne a „gyilkos", és vége lenne a játéknak. Kis szünet, pár lépés után csendben leül, ezzel jelzi, hogy áldozatul esett. Ha véletlenül összeütközik két játékos, mindketten kiesnek, nem állhatna vissza. A játékosok célja, hogy gyilkolás közben érjék tetten a gyilkost, azaz szemtanúi legyenek a kacsintásnak vagy az érintések úgy, hogy az nem rájuk irányul. Ez meglepően nehéz feladat, hiszen figyelni kell a többiek tekintetét, ami azzal a veszéllyel jár, hogy a megfigyelt szempár ránk villan, s az egyik lecsukódik. Ha egy nyomozó gyanút fogott, magasra emeli az egyik kezét, s úgy sétál tovább. Várja, hogy legalább hárman legyenek. Akkor a játékvezető tapssal megállítja a játékot, majd másodszorra is tapsol. A második tapsra a vádlóknak a gyanúsítottjukra kell emelni a tekintetüket, s egy határozott mozdulattal rá kell mutassanak. Ha mind ugyanarra a játékosra mutatnak, s az a gyilkos, akkor lebukott. Ha valamelyik vádló másra mutat, mint a többiek, akkor mind leülnek, kiestek. A játékvezető tapsára folytatódik a játék. A gyilkos akkor nyerhet, ha a játékosok száma háromra csökken.

Gordiuszi csomó

Küldjetek ki egy játékost! Alakítsatok kézfogással egy nagy kört! A játékosok szoros gombolyaggá bogozódjanak össze. A kezeteket ne engedjétek el! Át lehet bújni sorban a kezek alatt, át lehet lépni leengedett kezek fölött, az a lényeg, hogy a kör ne szakadjon el! Úgy legyen a gombolyag egyre bonyolultabb. Lassan mozogjatok, mert a gyors mozgástól fájdalmasan megfeszülhetnek a kezek, vállak! Ha kész a csomó, a kint várakozó bejöhet, hogy kicsomózza. Megkísérli a gombolyagot egyedül felfejteni. A kezével bontogatja, emelgeti a kezeket, húzza ki alóla a játékosokat, stb. A játékosoknak

csak olyan utasításokat, mozgásokat kell végrehajtaniuk, amelyek nem fájdalmasak! Ha bogozás közben a kör megszakad, akkor is a bogozó nyert. Ha sikerül a kört visszaállítania, meg is tapsolhatjátok! Bemelegítésként próbáljatok irányító nélkül magatok be- és kicsomózódni! Még érdekesebb, ha csukott szemmel próbálkoztok becsomózódni, s nyitott szemmel ki!

Játszhatjátok úgy is, hogy körben állva becsukott szemmel, leengedett kezekkel kezditek. Lassan, csukott szemmel tapogatózva induljatok középre, s az elsőnek megérintett kezet fogjátok meg. Egy játékvezető segíthet az üresen maradó kezeknek párt találni. Ha minden kéz kapcsolódik, akkor nyissátok ki a szemeteket, s próbáljatok a kezek elengedése nélkül minél inkább kicsomózódni! Így csak ritkán alakul ki egyetlen nagy kör a végére. Ha megszakad a kézfogás, kezdjétek előről! Ha valaki is gyorsan mozog, könnyen szakad a láncolat!

Helycsere

A játékosok körben ülnek, az egyikük a kör közepén áll bekötött szemmel. Az ülő játékosok sorban számot kapnak úgy, hogy valaki egyet mond, a mellette ülő kettőt, míg mindenkinek lesz száma. A játékosok felállnak, s máshová ülnek, hogy a számaik ne sorban következzenek. Indulhat a játék. A középen álló mond két számot. A tulajdonosaik felemelt kézzel jelzik, hogy az egyik az övék. Ezt követően úgy próbálnak helyet cserélni, hogy a középen álló, zajok alapján körbe tapogatózó játékos ne érintse meg egyiküket sem. A körben ülők semmilyen zajt sem kelthetnek a csere alatt, mert ezzel zavarnák a bekötött szemű, csak a fülére utalt játékost. Csak az kelthet zajt, aki nem ül! Ha a csere lebonyolódott, a körben ülők tapsoljanak, s a középen álló mond két másik számot. Ha megérintette az egyik játékost, akkor helyet cserélnek, az ő szemére kerül a kendő. A száma a kiülő játékosé lesz. Addig a többiek átülnek más székre, hogy a bekötött szemű társuk ne emlékezhessen a helyükre.

A csere közben felálló játékos nem ülhet vissza a helyére! Ha megteszi, akkor ő kapja a kendőt, mintha megérintették volna.

76. oldal

Romhányi József versei

Interjú a farkassal, aki állítólag megette Piroskát

Az Új Bárány riportere felkereste Ordast.
Interjút kér. Én leközlöm. Olvasd.

– Igaz volna ama vád,
hogy Ön orvul elfogyasztott egy egész nyers nagymamát?
– Egy nagymamát? Egy grammot se!
Ez az egész csak Grimm-mese!
– Hogy Piroskát Ön falta fel, talán csak az is hamis vád?
Nem hagyott meg belőle mást, csak egy fél pár harisnyát?
– Hogy én őt ruhástul? Mit ki nem eszeltek!
Én még az almát is hámozva eszem meg.
– Furcsa, hogy a kunyhóban, hol megevődtek mindketten,
mégis piros farkasnyálnyom díszeleg a parketten.
– Az úgy történt, hogy ők aznap meghívtak a viskóba.
Nagyon finom uzsonna volt, szamóca és piskóta,
s mivelhogy én evés közben állandóan vicsorgok,
a vérveres szamócalé a pofámból kicsorgott.
– Én úgy tudtam, hogy önnél szabály,
hogy csak friss húsárut zabál.
– Kacsa! Füvet rágok lomhán legelészve,
zsengét, hogy a gyenge gyomrom megemésszе.
– És meddig lesz Önnél a juhhús is tiltva?
– Eddig! De erről már nem írhatsz, te birka!

76. oldal

Kecskére káposztát

Egy kecskére bíztak egy szép fej káposztát.
Nem nyúlt hozzá, nehogy a gazdái átkozzák.
Hogy küzdött magával, és mit tett legvégül,
Elmondom kecskéül!

– Mekk!
Egyelek meg,
de remek
kerek!
Nem! Hess, becstelen kecskeszellemek!
Egyenes jellemek
benneteket elkergetnek!
Mekk!
De szerfelett kellenek
keblemnek
e levelek.
Egyet lenyelek!
Nem! Rendesen legelek...
Mekk!
De eme repedezett fedeles levelek,
melyeket emberek nem esznek meg,
nekem teljesen megfelelnek,
ezeket nyelem le.
Belembe lemehetnek.
Mekk!
Ejnye! Erre eme beljebb elhelyezett levelek
lettek fedelek.
Ezek e melegben egyre epedeznek,
meg– megrepedeznek.
Nem tehetek egyebet,
egy rend levelet lenyelek.
Mekk!

76. oldal

De erre eme bentebb szerkesztett levelek
egyre feljebb keverednek,
rendre fedelek lesznek,
melyeket szemetesvederbe tesznek.
Erre teremtettek benneteket?!
Mekk!
Elengedhetetlen meg kell ennem
e fejben lelt leveleket.
Le veletek!
Nyekk!
Te fej! Ne feledd: meg nem ettelek,
de megmentettelek!
Mekk!

Apróhirdetés-rovatot indítottak férgek és rovarok:

Házasság

Feleséget keres komoly
szándékú moly.
Szekrény van.
– – – – –
Kis testi fogyatékos,
önhibáján kívül –
középen elvált giliszta
hozzáillő házasfelet
keres.
– – – – –
Fábaszorult féreg
társaság hiányában
ezúton keres férjet.
Harkályok kíméljenek!

Jármű

Új traktort cserélne
ökrös szekérre
bögöly.
– – – – –
Kullancs terepjárót
venne,
bőrülésbe is
belemenne.

Kultúra

Iskolába járna
hátrányos helyzetű
fejtetű.
– – – – –
Tánccsoportnak is
alkalmas százlábú
irtó siker ellenére fellép.

76. oldal

Tenyérjósnál

Amit önnek jósolok,
talán nem mind jó dolog,
de mindazt, mit nekem elmond ez a tenyér,
elmondok őszintén egy pengő ötvenér'.
Durva, nagy vonások szelik át a tenyerét:
ön nehéz munkával keresi kenyerét.
Modora goromba, felfogása nehéz,
sőt nagyobb bajt is mond énnekem el e kéz:
Ön gyengeelméjű! Ütődött! Ön hülye!
Tenyérből jósoltat, s kezén a kesztyűje!

76. oldal

Kalandozás a magyar történelemben

Wesselényi, Wesselényinek, Széchenyi, Széchenyihez, Kossuth, Görgey Artúr, Klapka

A második félévben ugrunk az időben előre közel 150 évet, és az 1848-as forradalomról, a szabadságharc csatáiról, hőseiről olvasunk izgalmas, szép történeteket.

Itt is megismerkedünk majd önzetlen és bátor hazafiakkal: Wesselényi Miklóssal, Széchenyi Istvánnal, Kossuth Lajossal, nagyszerű hadvezérekkel: Görgey Artúrral, Damjanich Jánossal, Klapka Györggyel, Bem Józseffel, Gábor Áronnal.

Wesselényi Miklós

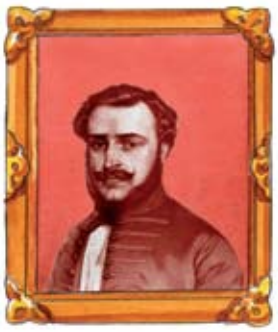

Wesselényi Miklós Széchenyi István jó barátja volt. Rendkívül erős testalkattal született, amit édesapja a korai rendszeres lovaglással, sportolással tovább fejlesztett. Még csak 6 éves volt Miklós, amikor az ágaskodó lótól húzódozó fiút e szavakkal dobta apja a ló hátára: Egy Wesselényinek félni nem szabad! Ostorával rácsapott a kantározatlan lóra, az megvadult, elvágtatott vele hegyen-völgyön át. De a hatéves, korához képest feltűnően erős, fejlett fiú belekapaszkodott a ló sörényébe, s szerencsésen került vissza édesanyja remegő karjai közé. Még alig volt kilencéves, s már magával vitte apja vadászatra. A hajtóvadászat során egy vadkan egyenest a fiúnak tartott, ő habozás nélkül célba vette, a lövés talált, de a vadkan nem esett el, s a megvadult állat bőszülten rohant a fiúnak. Az apa látva egyetlen fia halálos veszedelmét, egy lövéssel leterítette a vadat, amely Miklós lába előtt két lépésnyire holtan terült el.

24 éves korától fogva sírig tartó barátság fűzte Széchenyi Istvánhoz. Nagyon hasonlóan gondolkoztak hazájukról: fontosnak tartották, hogy Magyarország független ország lehessen, ahol igazságosan bánnak a szegény emberekkel is. Ez azért volt különleges dolog, mert ő maga – Széchenyihez hasonlóan – nagyon gazdag volt, óriási birtokokkal rendelkezett. A birtokát képező falvakban példát mutatott: nem dolgoztatta a parasztokat a maga hasznára. A pesti árvíz idején, 1838. március 13-án és 14-én kivételesen nagy testi erejével sok-sok bajbajutottat mentett ki az elszabadult Dunából.

Mondák a reformkorból

Három férfi Pest-Budán
részlet, Ruffy Péter nyomán

kereskedés kereskedések tollkereskedésekkel	otthontalan otthontalanok otthontalanokká	kereskedőnegyed kereskedőnegyedek kereskedőnegyedeinek

Milyen volt, milyen lehetett az 1838-as Pest-Buda, mielőtt rátört volna az ár? A Duna két partján – Pesten, Budán és Óbudán – körülbelül százezer ember él. A város lakott területe a mai Budapestnek csupán a tizedrésze. Pest négy kis negyedből áll: Belváros, Ferencváros, Terézváros, Józsefváros. A három utóbbi már külvárosnak számít; területük egy részét még mezők, kertek, kukoricaföldek borítják. Még nem áll a Lánchíd, még nem épült föl a mai Nemzeti Múzeum palotája sem. Csak a régi Nemzeti Színház, a Pesti Magyar Színház épülete áll már a mai Rákóczi út elején. A Rákóczi utat még Kerepesi útnak hívják. Még nincs vasút, még hozzá sem kezdtek a pest-váci vaspálya építéséhez. Budát Pesttel ideiglenes hajóhíd köti össze. Az emberek gyalog, lóháton, kocsin, a gazdag nemesek hintón közlekednek. Vidékre postakocsi vagy lovas gyorskocsi jár. A Belváros három kapuját – a Kecskeméti kaput, a Hatvani kaput, a Váci kaput – már lebontották ugyan, de a városka csak lassan terjeszkedik és nő a „külvárosok” felé. Az utcák nagy részét por és sár borítja, s csak néhány főútvonal – például a Váci utca – van kövekkel és kavicstörmelékkel fedve. A gyalogos macskaköveken bukdácsol, vagy sárban caplat. A városban már egy kis széljárás is sűrű porfelhőt kavar.

A hajóhídon hídpénzt szednek, csak a nemesnek nem kell fizetnie. Este ladikon kelnek át az emberek Budára, a német Várszínház előadására. Nincs villanyvilágítás; a jómódú hölgyeket és urakat szol-

gáik botra függesztett lámpákkal kísérik végig az utcákon. A Tabán és az Erzsébet híd mai pesti hídfője közt nagy csónakok, dereglyék szállítják a népet.

A Gellérthegy tetején nem a Citadella áll, hanem egy csillagvizsgáló. A hegy lankáin szőlőskertek pompáznak. A későbbi Lánchíd pesti és budai hídfője közelében az ország minden részéből és külföldről érkező hajók állomásoznak. Ez a két kikötő. A hajók körül állandó a zsibongás és a vásár. A kikövezett rakpartokon az ország minden mezőgazdasági és ipari termékét árulják. Különösen a fazékvásár nevezetes. Pest legnagyobb konyhapiaca a régi Hal téren, a mai Vámház körúti nagycsarnok közelében virágzik. De vásári nép, árusok serege zsibong a kikötőkön, a Hal téren túl még sok helyen: például a mai Kálvin tértől a Kerepesi útig húzódó útvonalon és a Kerepesi út mindkét oldalán. Szűrös falusiak, ködmönös emberek, falusi asszonyok és lányok kínálják a gyékényt, a hímzést, a csirkét, a tojást, a háziszőttest. A mai Király utcában további parasztpiacok; itt van a kereskedőnegyed is a nagy gyapjú-és tollkereskedésekkel. A mai Deák téren áll a nagy káposztapiac, a mai Józsefváros külső részén meg a marhavásár. S hol voltak még a nagy lóvásárok hangos lócsiszárokkal és környékükön csárdákkal?! Az utcákon lóháton ügető nemesek tűnnek föl, vagy úri hintók elől ugrik el a nép. A falusi asszonyok szamárhátról árulják a tejet; por száll, lárma szól, s innen is, onnan is szamárbőgés hallatszik. A Margitsziget még két szigetből áll, és magántulajdon, ahova tilos belépni. Vendégei is csak csónakon közelíthetik meg.

S ez a kezdetleges, szerény kis város mégis – már akkor is! – elbűvölte az idegent gyönyörű fekvésével, kereskedőnegyedeinek zsibongó élénkségével, kikötőinek forgalmával és a Belváros Dunaparti házainak fehér köveivel.

Aztán eljött 1838. március 13. Ebéd után megindult a Duna jege, de megállt. Öt órakor ismét megindult a zajlás, és a jégtáblák recsegve-ropogva tornyosulni kezdtek a partokon. A jég alól kiszabaduló víz pedig áttörte a gátat, és rázúdult Pest utcáira.

Már este volt. *Wesselényi Miklós* színházban ült. A hír hallatára

hazatért, fölült Hozdalám nevű kedvenc lovára, hogy lóhátról nézze meg az elöntött Belvárost.

A Váci utcán hasig vízben tört előre a lova. Csaknem teljesen víz alatt állt már a Kígyó utca is. A harangokat félreverték. Menekülőkkel volt tele minden, ameddig a szem ellátott. Wesselényi, lováról leszállva csónak keresésére indult. Amikor az árból szárazra lépett, ruhája teljesen testére fagyott. Ruhát váltott, és folytatta útját, hogy az emberek mentésére szolgáló, nagyobb csónakot találjon. Másnap, szerdán reggel már olyan ladikon evezett, amelyben egyszerre harminc embert lehetett elhelyezni.

Mentett nappal és éjjel. Járta a Belvárost, a Józsefvárost, a Ferencvárost, s a hullámokból, a háztetőkről mentette a nőket, az aggokat, a gyermekeket. Többször csónakot, evezőt és evezősöket váltott. Szerda este az elöntött városra sűrű köd borult. A harangok folytonosan zúgtak, s a harangzúgásba a víz állandó morajlása vegyült. Wesselényinek nem volt fáklyája, csak egy templomi gyertyája. A keskeny utcákon evezve hol mögötte, hol előtte, hol meg oldalt omlott össze egy-egy alámosott ház. Közben a lelkiismeretfurdalás is mardosta azokért, akiket nem tudott megmenteni. Ha száz embert pillantott meg a tetőkre húzódva, segítséget várva, keserűen gondolt arra, hogy a csónakba csak harmincan férnek, s mi lesz a többiekkel, míg visszaér hozzájuk. Többször is megtörtént, hogy vissza kellett utasítania olyan férfiakat, akik feleségük, gyermekeik, szüleik után föl akartak kapaszkodni a csónakba.

A város népe még nem élt át ehhez hasonló kegyetlen, kétségbeejtő éjszakát. Nőtt a víz, sűrűsödött a köd, hullt a hózápor, zúgtak a harangok, bömbölt az ár, kétségbeesetten kiáltoztak az emberek. Wesselényi százszor is kinyújtotta evezőjét vagy karját, hogy az árból kihúzzon valakit. Csütörtökön, de még pénteken is mentett. A romok közt, ahogyan emlékezéseiben írja, bútorok, vízbe fúlt lovak és marhák úsztak, a víz tetején pedig tükrök, családi képek, zongorák, ágyak, ágyneműk, bölcsők, gerendák, lámpák, kitépett kapuk, kalapok, cifra ruhák lebegtek.

A víz pénteken kezdett el apadni, miután előző éjjel érte el a legmagasabb szintet. Emberélet, menteni való már alig akadt. De nem ki-

sebb feladatot kellett megoldani, mint az otthontalanokká váltak elhelyezését, élelmezését, a veszélyessé vált sérült házak lebontását, a romok eltakarítását, a járványok megelőzését, a munka nélkül maradottak foglalkoztatását, az élet normális rendjének helyreállítását.

Wesselényi ekkor is a hatóság segítségére sietett, a mentés élvonalából az újjáépítés élvonalába lendült.

77. oldal

Tanulságos mesék januárra

A tékozló és a fecske

Ezópusz

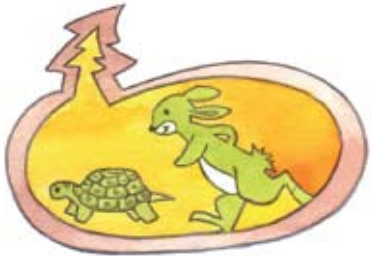

Egy férfi nagy vagyonhoz jutott. Ahelyett azonban, hogy egy részét félretette volna öreg napjaira, elkezdte olyan gyorsan költeni, ahogy csak tudta. Tékozlóvá vált, olyanná, aki úgy érezte, hogy mindent meg kell vennie, amit csak lát.

Nemsokára az ostoba férfinak semmije sem maradt a ruháin kívül, amit éppen viselt. De még ekkor sem aggódott. Hitt abban, hogy a jövő majd a gondjaiba veszi. És hogy valahogy majd csak elboldogul.

Egy nap, amikor egy szép tavaszi reggelen egy vidéki úton sétált, boldognak és gondtalannak érezte magát. A nap sütött és meleg volt a levegő.

Ahogy sétált az úton, rá sem hederítve a világra, felnézett az égre. A fehér felhők között egy repdeső madarat vett észre.

– Azt hiszem, egy fecske! – kiáltott fel izgatottan. – Csak akkor érkeznek, ha eljövőben van a nyár. Biztos még sok fecske követi majd. Ez pedig azt jelenti, hogy nemsokára itt a nyár.

A férfi azt gondolta, hogy megoldotta a problémáit. Ha jön a nyár, akkor nem lesz szüksége kabátra. Akkor pedig eladhatja, és a pénzen ételt vehet magának.

És pontosan ezt is tette: eladta a csodálatos kabátját az első embernek, akivel összetalálkozott az úton. De szinte abban a pillanatban elkezdtek rosszra fordulni a dolgok.

A tavaszi idő hirtelen nagyon hidegre változott, és emiatt sok madár és vadállat pusztult el. A vacogó férfi meglátta a fecske fagyott testét a földön. Miattad adtam el a kabátomat – jajongott. – Majd megfagyok miattad!

80. oldal

A farkas és a hegyikecske

Ezópusz

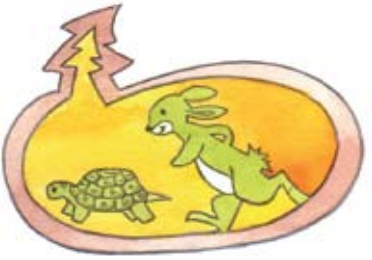

A ravasz farkas meglátott egy kecskét a hegy tetején legelni.

– Micsoda nagyszerű vacsora lenne belőle! – gondolta magában, és éhesen megnyalta a száját. Közelebb ment, és vágyakozva nézett a kecskére. Nem volt annyira biztos járású, mint a másik állat. Sehogyan sem tudott volna felmászni arra a sziklára, és ráugrani a kecskére. Valahogy meg kellett győznie a kecskét, hogy jöjjön le hozzá.

– Szervusz, kecske! – kiáltotta, és a legcsábosabb mosolyát erőltette az arcára. – Légy óvatos! Olyan veszélyesen magasan vagy azon a sziklán. Nem venném a lelkemre, ha bármi bajod esne. Tudod mit?! Miért nem jössz le ide, ahol a fű zöld és ropogós. Úgy beszélek hozzád, mint egy baráthoz!

De a kecske nem hagyta, hogy rászedjék. Lenézett a farkasra, és megrázta a fejét.

– Nem tudsz becsapni! – kiáltotta. – Téged nem az érdekel, hogy én zöld és ropogós füvet eszem vagy szárazat és barnát. Te nem akarsz mást, mint megenni engem!

81. oldal

Böjtelő hava

Ha sétára indulunk februárban, az erdőben és a kertben felfedezhetjük az első virágokat. Elsőként a télikét, majd a hóvirágot, a krókuszt, a téli jázmint. Az időjárás rendkívül változatos ebben a hónapban. A jeges, havas, fagyos időt felválthatja egy-két napos meleg nap. Épp úgy érdemes egy fagyos, de napos délutánon útnak indulni, mint egy szép derűs meleg februári napon, amikor a méhecskék előbújnak. Ilyenkor nemcsak a természet ébred fel. A nap melege csillogást és jóleső hangulatot biztosít. Sétánk során megfigyelhetjük a természet ébredését, rügyek, virágok megjelenését. Érdemes levélgyűjtemény készítéséhez, valamint levélpapír, meghívó készítéséhez összegyűjteni és lepréselni a talált rügyeket, virágokat.

A február az utolsó téli hónap. Nyugodtan készülődhetünk a tavaszi kertészkedésre. Készítsünk kiskertet az ablakpárkányra! Megfelelő locsolás, gondozás mellett az elültetett magokból nevelt palánták éppen akkorra erősödnek meg annyira, hogy kiültethetjük őket a szabadba, amikorra ezt már az időjárás is megengedi. Hogy hogyan készítsétek el kiskertjeiteket, megtaláljátok az olvasókönyvetek végén.

Februárban is vannak jeles napok, amelyekről már tanultunk, olvastunk a korábbi években. Emlékeztek? Harmadik osztályban volt szó már a *balázsjárás* szokásáról, idézzétek fel, hogy mi is az! Szent Balázsra emlékeznek ekkor a gyerekek, ki is volt Szent Balázs?

Ha januárban még nem ünnepeltetek volna *farsangot,* most sem-

miképp se mulasszátok el! Fel tudjátok-e idézni, hogy a néphagyomány szerint mettől meddig lehet farsangolni? A farsang vidámsággal kezdődik és böjttel ér véget. De valójában mit is ünneplünk, vagy netán valamitől búcsúzunk ilyenkor?

A farsang a tél és a tavasz küzdelmének jelképes megjelenítése is egyben, a tél búcsúztatásának és a tavasz várásának az ünnepe, erről már sok szó esett az elmúlt esztendőken. Farsang idején először – itáliai mintára – álarcos felvonulásokat és álarcos bálokat Mátyás király udvarában rendeztek.

Voltak olyan települések, ahol a tél és a tavasz küzdelmét jelmezekbe bújt szereplők játszották el. Természetesen a viadalból mindig a tavasz került ki győztesen, a tél pedig szégyenében elbujdosott. A legtöbb népszokás a farsangi időszak utolsó napjaihoz, a farsang „farkához" tartozott. Ezek a farsangvasárnap, a farsanghétfő és a húshagyókedd (Húshagyó kedd után következik hamvazószerda, ami már a húsvét előtti nagyböjt első napja.) Az utolsó farsangi napokon jelmezbe bújt emberek jártak házról házra, adományokat gyűjtöttek, köszöntőket mondtak, amellyel az esztendő bőséges termését és az emberek jövőbeli sikereit igyekeztek megjósolni.

A lakodalmak időszaka is farsang idejére esett. Ennek oka az volt, hogy különös kapcsolatot képzeltek az egybekelő ifjú pár és az ébredő természet, a tavasz közeledte között. A felnőttek, gyerekek, asszonyok, lányok, férfiak sokszor külön-külön farsangoltak. A farsang is a házasság témája körül forgott. Szokás volt például kicsúfolni azokat a lányokat, akik a farsang végén pártában maradtak, vagyis nem mentek még férjhez. Általános volt a tánc, bálozás, mulatás, a nagy evés-ivás szinte minden faluban. A bőséges farsangi evés-ivás egyik jellegzetes étele volt a fánk, ezt a hagyományt ma is őrizzük.

A farsang utolsó napját jelölő húshagyókedd elnevezés a hús evésének elhagyását, a böjt kezdetét jelzi. Amikor elérkezett húshagyókedd, éjfélkor megkondult a harang, jelezve, hogy vége a farsang-nak. Abbahagyták a mulatozást. A bíró letetette a vonót vagy dudát, mert „begyött a böjt." Másnap a hamvazó – vagy böjtfogadószerda, már a hosszú böjt megkezdésének első napja.

Ismert volt még a szerdát követő csonkacsütörtök elnevezés is, amely onnan ered, hogy ezen a napon még el lehetett fogyasztani a lakomák maradékát. A hívő katolikusok ettől a naptól kezdve húsvét vasárnapjáig nem ettek húst és zsíros ételeket. Ebben a negyven napban az egyház azért tiltotta a vigadalmat, még a lakodalmat is, és írta elő a böjtöt, hogy az emberek teljesen megtisztult testtel és lélekkel várják a közelgő keresztény ünnepet, a húsvétot.

A zsidó szokások szerint január végén, február elején ünneplik *a fák újévét, a fák ünnepét*. Izraelben ekkor kezdődik a fák rügyezése, némelyek virágzása (például a mandulafa) is. E napon fákat is ültetnek. Ez a nap a természet tiszteletének, megbecsülésének, a földhöz való ragaszkodásnak a napja. Ilyenkor szokás enni az Izrael földjén megtermő hétféle terményből. Ezek a következők: búza, árpa, szőlő, füge, gránátalma, olajbogyó, datolya. Másik elterjedt szokás, hogy tizenötféle gyümölcsöt fogyasztanak, utalásul a hónap tizenötödik napjára.

A *kínai újév ünnepe* nem esik egybe az európai újév ünnepével. A távol-keleti országban az újévi ünnepre január 21. és február 21. között kerül sor. Ennek az ünnepnek is számos elmaradhatatlan „kelléke van". Az egyik ilyen kínai újévi szokás a ház nagytakarítása. Az újévi ünnepség első napját megelőző napon a kínaiak kitakarítják a házukat, az ablakkereteket újramázolják. A takarítás folyamata is szigorú szabályokhoz kötött, a szemetet szigorúan a szoba közepére kell söpörni, majd a hátsó ajtón keresztül viszik ki a házból. A tavaszünnep első napján a tisztítószereket el kell rejteni a már kitisztított házban. E napon mindenki tiszta ruhát visel, a betegek felkelnek az ágyból, hiszen ha nem így tennének, akkor az azt jelentené számukra, hogy az újévben is sokat kell majd ágyba feküdniük. Az ünnepek alatt összegyűlik a család apraja-nagyja. Ilyenkor különböző játékokat játszanak, beszélgetnek. Az ünnep a gyerekeknek is kedvez, több okból. Egyrészt azért, mert bármilyen zsiványságot csinálnak az ünnepek alatt, nem kapnak büntetést érte. Másrészt pedig azért, mert hagyomány ilyenkor, hogy a gyerekek egy „piros tasakot" kapnak, aminek az alján papírpénz rejlik. Az ünnep során a legtöbb dísz piros színben pompázik, ugyanis a

piros a bőséget, a gazdagságot és a szerencsét jelképezi. A házakra kiakasztott piros sárkányok a rossz szellemek elűzését szolgálják, mint ahogy a petárdák is. A kínai kultúrában a sárkányok jóságosak, védelmet biztosítanak. Jellemző az ünnepre, hogy annak érdekében, hogy a következő évben ne kelljen semmiből se hiányt szenvedni az asszonyok bőségesen készítenek ételeket. Az étkezésnél elmaradhatatlan a nyolcszögletű tál, amelyből rágcsálnivalókat szolgálnak fel.

Tavaszünnepkor az üzleti élet leáll. A hitelezők még az ünnepek előtt igyekeznek behajtani a kölcsönadott pénzeiket, hiszen a kínaiak azt vallják, hogy az az adósság, amelyet az óévben nem tudnak behajtani, az új esztendőben is behajthatatlan marad.

Februárban folytatjuk az ismerkedést az 1848-as forradalmat megelőző időkkel, megismerkedünk Széchenyi Istvánnal, akit a legnagyobb magyarnak is neveznek. A hónap végén térjetek vissza rá, beszéljétek meg, vajon miért illik rá ez a megtisztelő megnevezés?

Februári meséink mind Kolozsvári Grandpierre Emil mesefeldolgozásai.

A hónap könyve Berg Judit: Rumini Zúzmaragyarmaton című regénye. A hónap témája Berg Judit meseregényei. A Ruminit már talán olvastátok harmadik osztályban, ha nem, ismerjétek meg! További kötetek a Rumini és a négy jogar, valamint a Galléros Fecó naplója című. Javasoljuk, hogy alakítsatok csoportokat, egy-egy kötetet olvassatok el, és mutassátok be a többeiknek!

Versek februárra

Régi tél

Illyés Gyula

Ha fáztam, ha nagyon fáztam,
kiszaladtam, korcsolyáztam,
befűtöttem magamat,
keringve a kert alatt,
körözve a Séd jegén
kályha lettem magam én!

Piros képpel, mint a kályha,
futottam be a szobába.
Tüzeltem, mint a parázs.
Ámult-bámult csak a ház.
Hamarább, mint Benedek,
zsákban hoztam meleget.

Nyitnikék

Szabó Lőrinc

Alszik a hóban
a hegy, a völgy;
hallgat az erdő,
hallgat a föld.

Mikor legutóbb
jártam itt,
nyár nyitogatta
pipacsait,

a nyár nyitogatta,
temette az ősz;
és volt, aki vesztett,
és nincs, aki győz.

Alszik a hóban
a hegy, a völgy,
hallgat az erdő,
hallgat a föld

Egyszerre mégis
rezzen a táj:
hármat fütyül
egy kis madár.

Lombnak, virágnak
nyoma sehol,
fekete csontváz
a fa, a bokor,

s halotti csipke
a díszük is,
az a törékeny
tündéri dísz,

mit rájuk aggat
éjszaka
fehér kezével
a zuzmara.

Háromszor hármat
lüktet a dala,
vígan, szaporán,
mint éles fuvola.

Az a fuvolás
a Nyitnikék!
Már kezdi is újra
az énekét:

kék füttyre mindig
'kvart' lefelé:
nem sok, de örülni
ez is elég.

Nyitni kék, fütyüli,
nyitni kék,
szívnek és tavasznak
nyílni kék!

Nyitni, de – nyitni,
de – nyitni kék!
Fütyülöm én is
énekét.

Nyitni kék, fütyüli,
nyitni kék,
a telet bírni
illenék!

Bírni és bízni
illenék!
Fütyül és elszáll
a Nyitnikék.

Nyitni kék! –
fütyülök utána
s nézek az eltűnő
madárra.

Nyitni kék, fütyülöm,
nyitni kék,
hinni és bízni
kellenék,

mint az a fázó
kis madár,
aki sírja, de bírja,
ami fáj,

akinek tele rosszabb,
mint az enyém,
és aki mégis
csupa remény.

Nyitni kék, indulok,
nyitni kék,
fog az én szívem is
nyitni még.

Nyitni kék! Ébred
a hegy, a völgy,
tudom, mire gondol
a néma föld.

Ő volt a szája,
a Nyitnikék,
elmondta a holnap
üzenetét:

a hitet, a vágyat
fütyülte szét,
kinyitotta a föld
örök szivét:

fütty – fütty – fütty, nyitni kék,
nyitni kék –
Nyisd ki, te, versem,
az emberekét!

Mennyi minden

Nemes Nagy Ágnes

Ez az ösvény, sose fösvény,
akármilyen keskeny ösvény.

Van itt minden, mennyi holmi!
Hogy is tudnám elsorolni?

Cipőfűző, plédoboz,
fenyőfáról két toboz,
szódásüveg cserepe,
gesztenyefa levele,
zöld csigák, zöld kövek,
fű– alatti bőr övek,
gerle tolla, kréta gyufa,
fényképen a Verne Gyula,
és a többi de szép, de szép!
Ezek,
azok,
izék,
mizék.
Bámulok csak ennyi kincsen:
mennyi minden, mennyi minden!

A hónap könyve

Rumini Zúzmaragyarmaton
regényrészlet
Berg Judit

bejelenteni bejelentenivaló bejelentenivalóm	függönyét bársonyfüggönyét bársonyfüggönyével	egyezik megegyezik megegyezett

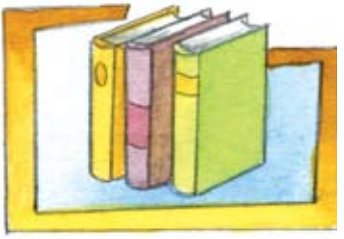

– Barátaim – mondta Bojtos Benedek –, régóta vesztegelünk Egérország kikötőjében. Itt az idő, hogy megint útra keljünk. Nem lesz könnyű utunk: Jégvárosba, az északi Zúzmaragyarmat fővárosába szállítunk élelmiszert. Indulás: három nap múlva. Jártunk már északon, tudjátok, hogy az idő egyáltalán nem kellemes. Ezért felszólítok mindenkit, hogy készítse össze legmelegebb ruháit.

Tartalék kesztyű, sál, sapka is legyen nálatok, és persze vastag, bélelt hótaposó csizma vagy bakancs. Jéggé fagyott matrózoknak ugyanis semmi hasznát nem veszem. Javaslom, hogy aki fázós, faggyút is csomagoljon, hogy azzal dörzsölhesse be a végtagjait.

– Meddig fog tartani az út? – kérdezte fennhangon Dundi Bandi.

– Úgy három-négy hónapig – válaszolt a kapitány. – Zúzmaragyarmaton most nyár van. Vissza akarok térni, mielőtt beköszöntene a tél.

– Nyár? – csettintett halkan Rumini. – És faggyú kell meg hótaposó? Milyen akkor a tél?

– Télen befagy a tenger – fordult hátra Bandi suttogva.

– Jó hely – fintorgott Rumini, de a kapitány fennhangon folytatta:

– Még egy fontos bejelentenivalóm van. Egy magas rangú úr is a hajónk utasa lesz. Rianástorky Jégcsap Hubert uraság, Zúzmaragyarmat helytartója, a király barátja. Eddig délen időzött, és most

tér vissza hazájába. A kapitányi fülke melletti kabint fogom a rendelkezésére bocsátani. Mindenkit felszólítok, hogy nagy tisztelettel bánjon ezzel a nevezetes vendéggel.

A kapitány egy pillanatig elgondolkozott, aztán egyenesen Rumini szeme közé nézett. – Aki piszkálni meri az utasunk csomagjait, azt az első utunkba eső kikötőben kirakom a Szélkirálynőről.

Rumini ártatlanul pislogott, Negró viszont fontoskodva bólogatott.

A kapitány végül átadta a szót Sebestyénnek, aki kihirdette a munkabeosztást:

– Ma mindenki szabadnapot kap. Szerezzétek be a szükséges felszerelést az útra. Holnap hajnalban megkezdődik a rakomány behordása a raktárba. Van valakinek kérdése?

A matrózok a fejüket rázták.

– Akkor oszolj. Este hatra mindenki érjen vissza a szállásra, Negró ellenőrzi a létszámot.

…

A következő két napon bizony nem sokat lógatta a lábát a legénység. Hatalmas munka volt a rengeteg áruval töltött ládát felcipelni a Szélkirálynő fedélzetére, onnan pedig lehurcolni mindent a raktárba.

– Szakad rólam a víz! – nyögte Dundi Bandi – Inkább vitorlát varrnék, vagy ágyneműt vasalnék. Szörnyű ez a cipekedés.

– Gyerünk, Bandi, már csak három láda maradt – veregette meg Bandi vállát Brúnó, a legerősebb matróz.

– Még három? - jajdult fel Bandi.

- Gyere már, na. Segítek én is – szólt Frici, aki éppen akkor mászott fel a raktárlépcsőn.

Negró a kapitányt kereste:

– Megtelt a raktár. Nem sok hely maradt az utasunk csomagjainak.

– Az nem foglal sok helyet – legyintett a kapitány. – Mondtam neki, hogy nagy rakományt viszünk, és megígérte, hogy csak néhány személyes holmiját hozza.

Ebben a pillanatban három zsúfolásig megrakott kocsit állítottak a Szélkirálynő mellé. (…)

– Kapitány úr, megérkezett Jégcsap Hubert úr csomagja! Három nagy kocsin hozták.

– Nem létezik – vett mély lélegzetet Bojtos Benedek.

– Jöjjön, kapitány úr, és nézze meg a saját szemével!

A kapitány döngő léptekkel vonult a korlátho z. Utat kellett törnie magának, mert addigra már a hajó teljes legénysége ott tolongott, és a kocsikat, meg a csillogó szakállú, pattogó hangú zúzmaratörpét bámulták.

– Állj – lépett előre a kapitány, – Mi ez a rengeteg holmi?

– Jégcsap Hubert úr személyes ingóságai – válaszolta türelmetlenül a törpe. – Hubert úr megegyezett a hajó kapitányával…

– Én vagyok a hajó kapitánya – vágott közbe Bojtos Benedek.

– Hát akkor segítsen, hogy ne essék baja a gazdám tulajdonának,

A kapitány komótosan lesétált a Szélkirálynőről, és a fejét csóválta.

– Nincs ennyi helyem a raktárban.

– Akkor menjen, és csináljon – csattant fel a törpe. Halványkék csizmájával még toppantott is, hogy nyomatékot adjon a szavainak.

A Szélkirálynő matrózai felhördültek ekkora szemtelenség hallatán. De a kapitány nyugodt maradt.

– Nézze, tisztelt uram...

– Zuzmó Alex vagyok – vetette oda a törpe.

– Nézze, kedves Zuzmó uram, a Szélkirálynő árut szállít Zúzmaragyarmatra. A megrendelt árut nem pakolhatjuk ki.

Zuzmó Alex elnézett a kapitány válla fölött, és gúnyos hangon mondta:

– Itt jön Hubert úr, neki mondja el a sirámait.

A kapitány megfordult, és ezüstszínű gyaloghintót látott közeledni. A hintót négy megtermett, jégkék szakállú zúzmaratörpe cipelte. A Szélkirálynő elé érve óvatosan letették a kis fülkét, és csendben félreálltak.

Zuzmó Alex hajlongva közelített a gyaloghintóhoz, félrevonta az ablak bársonyfüggönyét, és az ablakon behajolva, suttogva hadart valamit a bent ülő uraság fülébe. A gyaloghintó ajtaja egyszer

csak kinyílt, és egy pocakos, hegyi kristályokkal díszített szakállú zúzmaratörpe mászott ki belőle. Ő volt Rianástorky Jégcsap Hubert uraság.

3. oldal

Mesék februárra

Örömalma

Kolozsvári Grandpierre Emil

pillanat lepillant lepillantott	hárman hármójukat mindhármójukat	költözött visszaköltözik visszaköltözött

Volt egyszer egy öreg király, s annak három fia. Kettő közülük szép szál, derék legény, de olyan lusta, hogy az apjuk semmi hasznukat nem vette. A harmadikat Palkónak hívták. Ennek esze is volt, ügyessége is, csak éppen nőni nem tanult meg. Mikor az apja mellé ült a trónus lépcsőjére, testőrt állítottak melléje, hogy el ne tapodja, aki arra jár. Őt meg a pöttömsége miatt nem használhatta semmire az apja.

Búslakodott is az öreg király eleget, hogy holta után mire jut az ország. A három fiú folyvást kérlelte királyi apját, bocsássa őket el, hadd próbáljanak szerencsét. A két nagyobb fiúnak már vastagon serkent a bajsza, de még az ábécét sem tanulták meg, ezeket tudatlanságuk miatt nem engedte az apjuk. Palkót meg féltette, hogy elvész a göröngyök között.

Sok bújába, sok bajába egy napon belebetegedett az öreg király. Megijedtek a fiai meg a miniszterek, s összeültek tanácskozásra, hogy mitévők legyenek. Meghirdették országszerte a király betegségét, s tömérdek jutalmat ígértek a doktornak, ki majd meggyógyítja.

Egymás kezéből kapkodta a sok doktor a kilincset, de rendelhettek bármilyen orvosságot, az öreg király egyre betegebb lett.

Hírét vette a király gyászos állapotának egy öreg halász. Fölkerekedett, hogy ő majd lábra állítja a felséges királyt. Csak hát a palota kapujában útját állották az őrök. De a halász nem tágított. Arra ment a főporkoláb, meghallotta, milyen járatban van a halász, s parancsot adott, hogy vezessék a király elébe. Megvizsgálta az öreg halász a királyt, s ezt mondta:

– Mi sem könnyebb, mint ezt a betegséget meggyógyítani. Ha fiatalabb volnék, magam mennék el a Tavasz országába, hogy örömalmát hozzak. Mert aki emberfia abból eszik, azon nem fog se bú, se bánat.

– Ha csak ez kell – mondta a legidősebb királyfi –, elmegyek és hozok.

De mikor megtudta, hogy az almafát tündérek őrzik tüzes pallosokkal, mindjárt lelohadt a kedve:

– Az már baj – dohogta –. Nem elég, hogy kutyagolnom kell, még tündérekkel is verekedjem. Inkább alszom egyet.

Megszólalt a középső királyfi:

– Felséges apám beteg, felséges bátyám alszik, én nem mehetek el, mert nem marad, aki a házra vigyázzon.

Gondolta Palkó, hogy akármilyen kicsi, itt már csak ő segíthet. Elővezette a lovát, hozatott egy létrát, fölmászott a ló hátára, s nekivágott az ország útjának, hogy megkeresse Tavaszországot.

Ahogy az első keresztúthoz ért, meglátott egy kicsi gyíkot. Csinos kis gyík volt, de nagyon húzta a lábát. Leszállott, hogy utánanézzen, hátha segíthetne rajta. Mikor lehajolt hozzá, látta, hogy a gyík fején parányi gyémántkorona csillog, a lábait pedig valaki rossz lélek aranyfonállal összekötözte. Amint Palkó kioldozta a gyík lábát, amaz megszólalt:

– Köszönöm, Kicsi Palkó, hogy részvéttel voltál hozzám. Jótettedért jót várj. Tedd el az aranyfonalat, amit a lábamról leoldottál, még hasznát veszed. Most pedig jobbra menj, arra fekszik Tavaszország. Isten megáldjon!

A második keresztútnál Palkó keserves cincogást hallott. Egy kisegeret talált a diófa alatt. Az egér meg akarta enni a dió belét, de a feje benne ragadt a héjban, mint valami csapdában. Palkó a kisegeret is megsegítette. Hát amint nagy óvatosan elrántotta a dióhéjat az egér fejéről, látta, hogy a kisegér alighanem királyi nemzetségből származik, mert a fején aranykorona csillog. A koronás egér így szólt:

– Őrizd meg ezt a dióhéjat, s ha valami bajod támad, vesd a földre, s én ott termek nyomban. Most pedig jobbra térj, arra van Tavaszország. Isten megáldjon!

Kicsi Palkó most már tudta, hogy a harmadik keresztútnál is része lesz valami rendkívüli eseményben. Úgy is történt. Egy madárka repült feléje rémülten, nyomában egy óriási sas. Nem volt mit tennie, Palkó lekapta tollas süvegét, a kismadár belerepült, a sas meg eltátotta a csőrét ámulatában, hogy a kismadár úgy eltűnt, mintha a föld nyelte volna el. Koronás madár volt ez is, s az emberi beszédhez is értett. Szép szóval hálát mondott Palkónak, hogy megmentette az életét, aztán megtudakolta, hogy mi járásban van.

– Tavaszországba iparkodom – felelt Palkó –, egy zsákra való örömalmát akarok szedni, mert odahaza sok a bánat.

A kismadár megrázta a tollat, lett belőle egy hatalmas keselyű. Palkó felült a hátára, s már indultak is. Palkó a madár nyaka mellől lepillantott a földre. Látta, hogy Tavaszország olyan, mint egy nagy kert. Ennek a kertnek a közepén magasodott az örömalmát termő fa. Becses fa lehetett, mert egy hadseregnyi tündér őrizte, lángpallos mindegyik kezében. Ahány tündér, mind táncolt. Az örömalmáknak muzsikáló tehetségük volt. Nappal muzsikáltak, éjjel pihentek.

Nem volt más hátra, mint megvárni az éjszakát, mikor a sok tánc leveri a lábáról a lángpallosos tündéreket. Amint alkonyodni kezdett, a tündérek lassabban mozogtak, aztán elnyugodtak a fa alatt, ki-ki a feje alá rakta a lángpallosát. De volt egyéb baj is.

Ha csak a szél rálehelt, az örömalmák mindjárt megzendültek.

Kicsi Palkó vakarta a fejét, hogy mitévő legyen. Aztán eszébe jutott a koronás gyík meg a koronás egér. Majd ők segítenek. Földhöz csapta az aranyfonalat, ott termett a gyík. Földhöz csapta a dióhéjat, ott termett az egér.

A gyíknak megparancsolta Kicsi Palkó, hogy az aranyfonallal kötözze meg a tündéreket. Mikor ez megtörtént, szólt az egérnek, hogy másszon fel a fára, s rágja el az örömalmák szárát. Maga a fa alá állott, s a kalapját alája tartotta a lehulló almáknak.

Mikor a tarisznya megtelt, a keselyű visszavitte őket oda, ahol Kicsi Palkó lova legelészett. Ott először a keselyű bukott át a fején, s lett belőle egy ügyes királykisasszony. Aztán visszaváltozott királykisasszonyi mivoltába a gyík is, az egér is. Mindhármójukat egy gonosz tündér varázsolta el, s a varázslatot Kicsi Palkó oldotta föl.

Azzal megindultak hazafelé. A királyi palotában mindenki búsult, mert az öreg királyban már alig pislákolt az élet. Nem szólt Palkó egy árva szót sem, csak odatartotta felséges apja szája elé az almát. Alighogy az öreg beleharapott, mindjárt visszaköltözött belé az erő. Kiszökkent az ágyból, s olyan táncba kezdett, majd beszakadt a palota padlója.

Ezután Palkó a két bátyját kereste meg. Ott hevertek a sutban. Rettentő lustaságukban úgy meghíztak, hogy már ki sem fértek az ajtón. Palkó odavetett nekik egy-egy almát. Csodák csodájára, egyszerre emberséges királyfiakká változtak ők is. Az is eszükbe jutott, hogy ideje volna megházasodniuk. Az egyik tüstént eljegyezte a királykisasszonyt, aki gyík volt annak előtte. A másik azt, amelyik egér volt.

A nagy örömben csak Kicsi Palkó lógatta az orrát. Volt még egy királykisasszony, de restellte volna feleségül kérni, hiszen a bokájáig sem ért. Gondolta, talán az örömalma rajta is segít. Fogott egyet, beleharapott, s abban a szent percben daliás királyfivá növekedett. Most már nem volt miért restelkednie, megkérte mindjárt a harmadik királykisasszonyt. Akkora lakodalmat csaptak, hogy máig is tart, hacsak a boruk el nem fogyott.

4. oldal

Két sárkány – két legény

Kolozsvári Grandpierre Emil

szűkölködik szűkölködött szűkölködőt	doboltat kidoboltat kidoboltatta	végezetlen dolgavégezetlen dolgavégezetlenül

Volt egyszer egy szegény ember, s a szegény embernek volt két fia. Az egyiket hívták Istvánnak. A másikat hívták Jánosnak. Ez a két fiú személyében igen-igen hasonlított egymáshoz, természetben azonban erősen különbözött. István mogorván járt-kelt, bármit végzett, s inkább lustálkodott, semmint törte magát. Amellett az irigység is furdalta. János soha bele nem fáradt, se a munkába, se a jókedvbe, s ha csak egy karéj kenyere volt, a szűkölködőt akkor is örömmel segítette.

Valahányszor a szegény ember lustálkodni látta István fiát, mindig megjegyezte, hogy István holtáig koldus marad, János viszont meggazdagodik. – Nem lehet az, édesapám – szólalt meg János –, mert ha nekem lesz, neki is adok, szeretem én a testvéremet.

Egy napon a király kidoboltatta, hogy aki a lányát megszabadítja, feleségül kapja a lányt, s hozományul fele királyságát. A boldogtalan királykisasszony rettentő nagy bajba keveredett. Először megtetszett a hétfejű rézsárkánynak, aztán jött a hétfejű vassárkány és megtetszett annak is. A rézsárkány leült a királykisasszonnyal szemben, s ezt mondta: – „Én innen addig nem mozdulok, míg a kezedet el nem nyerem.” Leült a vassárkány is szemközt a királykisasszonnyal s hasonlóképpen fogadalmat tett: – „Ne legyen vassárkány a nevem, ha egy tapodtat is tágítok innét, míg a kezedet el nem nyerem.”

A királykisasszony semmiképpen nem kívánkozott a sárkánynéi állapotra, nem adta hát a kezét egyik sárkánynak sem. De mondhatott bármit, a két sárkány ott maradt mellette, őrizték egymást, és őrizték a királylányt. Hogy pedig valaki el ne ragadhassa, sárkánynyá változtatták őt is. Ily módon, ha valaki bement a trónterembe,

ott látta a királyt búslakodni. Vele szemben pedig három sárkány ült szorosan egymás mellett, oly hasonlatosak egymáshoz, mintha ikersárkányok lettek volna, ami pedig fölöttébb nagy ritkaság. S a három sárkány ugyancsak búslakodott.

Mikor a szegény ember meghallotta a hírt, így szólt István fiához: – Hasznodat úgysem veszem, amilyen rest vagy, menj szerencsét próbálni, hátha megkapod a fele királyságot.

István nagy ímmel-ámmal felkészült az útra, s elindult királylányt menteni. Átalvágott a sötét erdőn, s a sötét erdőből kiért a selymes rétre. Addigra meg is fáradt, kibontotta hát a tarisznyáját, s hozzálátott a pogácsához, mit hazulról hozott. Eddegélt, eddegélt, aztán megbosszankodott. Látta ugyanis, hogy a morzsára seregestül gyűlnek a hangyák. Csúnya irigységében a morzsát összesöpörte, a hangyabolyt megtiporta, s tovább folytatta útját.

Ahogy zsörtölődött, morgolódott magában, megpillantott egy kék vizű tavat. Abban a tóban tizenhét aranysárga kiskacsa lubickolt. Ezen a legény úgy megmérgelődött, hogy fölkapott egy marék követ, s dobálni kezdte a kacsákat. Amazok ijedten hápogtak, ijedten menekültek, s a jókedvük odalett.

Ettől István lecsillapult valamelyest, a lépést szaporázta. Másnap reggel meg is érkezett a királyi vár elé. A kaputmegkopogtatta. A kopogtatásra megnyílott egy kis ablak a kapun, s azon kikukkantott egy csúf vén banya.

– Mit akarsz, te legény? – kérdezte. – Jöttem királylányt szabadítani – felelt István. A vén banya kinyitotta a kaput s egy zsák kölest a földre borított. – Szedd össze, fiam – biztatta –, ez az első próba. Szedte volna István, csak hát még szét sem gurult a köles, egy regiment hangya rajzott elő, s úgy megtisztította a földet, hogy egyetlen árva mag sem maradt utánuk. Aznap hasztalan kopogtatott a legény, senki nem nyitott kaput. De reggel a csúfságos vén banya megint kikukkantott az ablakon. Mikor látta, hogy a legény ott van, vett tizenkét aranykulcsot, s bedobta a tóba. – Keresd meg a kulcsokat, fiam – biztatta –, ez a második próba. Levetkőzött a legény, belegázolt a tóba, az est leszálltáig turkált az iszapban, mindhiába.

Harmadnap olyan dühösen rugdosta a kaput, hogy az egész vár visszhangzott bele. – Hát te, mit akarsz itt? – támadt rá nagy hirtelen a csúfságos vén banya. – A két próbát nem állottad ki, menj haza szépen. De a legény makacskodott, hogy ha már idáig eljött, nem tér meg dolgavégezetlen. Addig-addig, míg a vén banya megnyitotta a kaput, s bevezette a trónterembe. István egyik felől ott látta a királyt, kinek özönben hullt a könnye, másik oldalt három sárkányt látott. Mind a három szomorú volt, mind a három sírt.

– Melyik a királykisasszony? – kérdezte a vén banya.

Bajos dolog eldönteni, hogy három szakasztott egyforma sárkány közül melyik nem igazi sárkány. A legény találomra rámutatott az egyikre s azt mondta, az a királykisasszony. Nem az volt.

Még ki sem mondta, nagyot rikkantott a két sárkány. A terembe betoppant egy óriás, fogta a legényt, kivitte a vár elé, földhöz csapta. A föld megnyílt, s elnyelte.

Várta a szegény ember, hogy a fia megjön. Mikor a reménysége elapadt, így szólt a kisebbik fiához: – Eredj, János, próbáld meg te!

János vette a tarisznyáját és nekivágott a sötét erdőnek. Mire a selymes rétre ért, megéhezett ő is. Leült egy vakondtúrásra, s nagyot harapott a pogácsából. A morzsa lepergett a fűre, s a hangyák gyűlni kezdtek rá. Mikor látta, milyen éhesek szegények, szétporlasztott egy pogácsát a markában, s elhintette, hadd lakmározzanak kedvükre.

Egyik-másik hangya úgy megtömte magát, hogy kétszeresre nőtt. Ezen a legény olyan jó kedvre derült, hogy fütyörészve rótta tovább az útját. Ahogy javában fütyörészett, megütötte szemét valami csillogás. A kék vizű tó volt az, s a tóban most is tizenkét kiskacsa lubickolt. Amint a legényt meglátták, feléje fordultak mind.

Ugyan mit akarhatnak? – töprengett a legény. De aztán eszébe jutott, hogy alighanem a kacsák is éhesek. Csakugyan úgy volt. Elosztott közöttük hat pogácsát igazságosan. A kacsák hálásan hápogtak, mintha a megmentőjüket üdvözölnék benne.

Másnap hajnalban János meglátta a királyi palotát, s hogy ne vesztegesse az időt hiába, mindjárt bekopogtatott. A kopogtatásra megnyílott egy kis ablak a kapun, s azon kikukkantott egy csúfságos vén banya.

– Mit akarsz, te legény? – kérdezte. – Jöttem királylányt szabadítani – felelt János. A vén banya kiborított egy zsák kölest a kapu elé, s így szólt: – Szedd össze, fiam. Ez az első próba.

Szedte volna János, hogyne szedte volna. Csak hát neki sem gyürkőzött még, egy regiment hangya máris visszahordta a tömérdek kölest a zsákba. János bekötözte ügyesen a zsákot, s beszólt a kapun a vén banyának, hogy itt a kölese.

A vén banya egy árva szót sem szólt, hanem tizenkét aranykulcsot bedobott a vár melletti tóba. Csak a fejével intett, hogy János keresse meg a kulcsokat.

Vetkőzni kezdett a legény, de még az inget sem rántotta át a fején, hát látja, hogy tizenkét kacsa lépeget felé. Mind a tizenkettő egy-egy aranykulcsot tartott a csőrében.

Megint beszólt a legény a vén banyának, hogy a kulcs is megvan. – Tudom lelkem – szólalt meg a vén banya a kapu mögött. – Honnan tudja kend? – kíváncsiskodott János. – Én onnan, fiam, hogy éppen most változtam, csúfságos vén banyából szépséges tündérkirálylánnyá. Háromszáz esztendeje szolgálok ebben a várban. Te váltottál meg a gonosz varázslattól azzal, hogy a hangyákat meg a kacsákat jó szívvel megetetted. Megsegítettél, most megsegítelek én is. A tündérkirálylány kinyitotta a kaput. A személye megváltozott, a gúnyája nem.

De akármilyen piszkos gúnya éktelenkedett rajta, a tündérkirálykisasszony szépsége világított, s János szeme könnybe borult, mintha napba nézne. – Odabent három sárkány van – magyarázta a tündérkisasszony. – A királylány az, ki a hetedik fejét az ölében nyugtatja. Nesze, ez a kard, ezzel vágd le a két sárkányt. Mikor azzal végeztél, öltsd föl ezt a tűruhát, s ott, ahol most állasz, toppants hármat. Előjön az óriás, ki a bátyádat fogva tartja. A többit bízd rá.

Egyebet nem mondott a tündérkirálykisasszony, hanem elröpült. Sietett a messzi tündérországba, hol tündérapja, tündéranyja háromszáz éve nem látta már, s az bizony tündérek között is nagy idő.

János fogta a kardot, s bement a trónterembe. A király a trónján görnyedezett, s szakadt a könnye. Szemben vele három hétfejű sárkány

sírt. – Melyik a lányom, te legény? – kérdezte a király szipogva. – Melyik volna – vonta meg a vállát János –, hát az ott, ki a hetedik fejét az ölében nyugtatja. De akkor már kardot is rántott, s hol az egyik sárkányra, hol a másikra sújtott. Ahányat sújtott, annyi fej gurult le. Először a rézsárkány lehelte ki a lelkét. Mikor kinyúlt, a királylány fejtől övig emberré változott. A vassárkány térdre borulva rimánkodott a legénynek, hagyja meg a nyakán maradék fejét, ne szomorítsa meg szüleit, van azoknak gondjuk amúgy is. De János nem kegyelmezett, hanem leütötte jártasan a vassárkány utolsó fejét. Ekkor a királylány övtől talpig is emberré változott.

János itt hagyta a lányt meg az apját, hadd örvendezzenek egymásnak, s kiment a kapu elé. Ott hármat toppantott, a föld meghasadt, s a hasadékon kihajolt az óriás. Akkora volt, kemencének beillett volna a szája, üllőnek a foga. – Mit keresel itt, te haszontalan féreg! – mennydörögte óriási hangon. – Most befallak.

Csakugyan befalta, de hát Jánoson tűruha volt, s a rengeteg tű összevissza szurkálta az óriás száját, nyelvét. Lenyelni nem bírta, kiköpni nem bírta, összeharapni sem bírta, mert János ott kucorgott a nyelvén. Utóvégre könyörgésre fogta az óriás. – Holtig szolgád leszek, holtig imádkozom érted, csak gyere ki a számból! Kimegyek – felelt János –, ha teljesíted három kívánságomat. Először is add vissza a bátyám! – Adom – nyögött az óriás, maga mögé nyúlt a hasadékba, s letette Istvánt épségben a földre. Fogadd meg szent esküvéssel – folytatta János –, hogy innen elhurcolkodsz és máshol ütsz tanyát. Fogadom – nyögött az óriás. – Harmadjára azt kívánom – folytatta János –, hogy két mestergerendát adj nekem! Az óriás keresett két vastag gerendát, János kipeckelte az óriás száját a gerendákkal, nehogy eszébe jusson a gonosznak összeharapnia. Aztán ügyesen kiugrott a földre. – Nagyot nőjél, koma – búcsúzott az óriástól János, s belépdelt a palotába. Többet aztán ki sem jött onnan, mert ott élt holtáig a szép királykisasszonnyal, édes boldogságban. Az óriás meg elszaladt ijedtében, s azóta sem hallotta hírét senki.

8. oldal

Bogaras király bogaras lánya

Kolozsvári Grandpierre Emil

legyintett meglegyint meglegyintette	különbözik különbözött összekülönbözött	korbács korbáccsal varázskorbáccsal

Volt egyszer egy király. Ennek a királynak az volt a bogara, hogy mindent gyűjtött. Állatot, madarat, csúszómászót; gyűjtött nyerget, lószerszámot, sisakot, páncélt, kardot, kopját. Gyűjtött követ, fát, bokrot, virágot, lepkét, asztalt, széket, fazekat, korsót, vedret, vasvillát. Azon iparkodott egész életében, hogy ami a világon van, abból neki is legyen. Száz tárházat épített, aztán másik százat. Idő jártával már több volt a tárház a birodalmában, mint a lakóház, annyi mindent összehordott. Büszkélkedett is, ha vendége akadt, hogy neki mindene van, amit a világ a hátán hordoz, csak éppen a hegyeket meg a tengereket nem vette be a gyűjteményébe, mivel akkora tárháza nincsen, amelyikben az Óperenciás tenger elférne. De majd lesz.

Ennek a királynak volt egy ügyes lánya. Mikor húszéves lett, azt mondta az apjának: – Felséges királyatyám, főbenjáró dologba akarok fogni. – Mibe, kedves lányom? – Én abba, királyatyám – felelt a lány –, hogy férjet keresek magamnak.

Megcsóválta a bogaras király a fejét, s így szólt: – Nem illendő az, kedves lányom, hogy magad járj férj után. Légy türelemmel, majd megkeresnek a házasulandó királyfiak. – Nem addig van az, apám – mondta a lány –, hanem én meghirdetem, hogy ki a kezemet akarja, idejöjjön, s álljon próbát. Azé leszek a legények közül, ki olyasmit mutat nekem, aminek mása nincs felséges apámuram tárházaiban.

A bogaras király megengedte, hogy királyi fullajtárok bejárják az országot, s meghirdessék a királykisasszony akaratát.

Özönben sereglettek a grófok, bárók, hercegek a királyi palotába.

Mindegyiknek volt valamije, amiről azt hitte, hogy a királynak nincs. Tízlevelű lóherét mutatott az egyik, nyolclábú borjat a másik, gyémánt palacsintasütőt a harmadik, aranylisztből sütött kalácsot a negyedik. De hiába. A király tárházában ez is, az is volt.

Élt abban az országban három jó barát. Az egyiknek volt egy terülj kendője, csak megrázta, s mindjárt rajta termett, amire gondolt. A másiknak olyan látcsöve volt, hogy nemcsak a világ minden zugába látott bele, hanem az emberek szívébe, májába is. A harmadiknak varázskorbácsa volt; ha azzal a korbáccsal meglegyintett valakit, ott termett, ahol akarta. Éppen házasodó korban voltak, gondolták, megpróbálják a szerencsét. Útnak indultak hát.

Hétnapi járóföldet mentek, aztán elérkeztek a bogaras király palotája elé. Ott elhatározták, hogy külön-külön járulnak a királylány elébe.

Elsőnek az a legény kopogtatott be a királyhoz, kinek a terülj kendője volt. – Minő portékát hoztál? – kérdezte a királykisasszony –, hadd lám, tudom-e párját mutatni?

A legény kiterítette a kendőt, megrázta, hogy terüljön meg s a kendő megterült. Ennek utána a legény a királykisasszonyt biztatta, hogy mutassa párját a kendőnek. Ilyen kendővel azonban nem találkozott sehol a bogaras király nagy tárházaiban. – No – mondta a királylány –, te most menj a vörös toronyba s várj három napig. Addig gondolkodom, hogy feleséged legyek-e vagy sem. A legény elment a vörös toronyba. A királylányhoz pedig bekopogtatott a másik legény, s mutatta a minden zugba belekukkantó látcsövet.

Annak sem leltek párjára a bogaras király tárházaiban. Ezt a legényt a királykisasszony a zöld toronyba küldte, hogy várjon három napig, addig ő gondolkozik. Harmadjára a varázskorbácsos legény járult a királylány elébe. Nem sokat magyarázott, hogy mi a tulajdonsága a korbácsnak, hanem szelíden meglegyintette a királykisasszonyt, annak pedig kerekre nyílott a szeme, mert abban a szempillantásban a szekrény tetején termett. – Van-e mása a korbácsomnak a te birodalmadban? – kérdezte a

legény. – Nincs – mondta a királylány –, de kormányozz le innen a szekrény tetejéről, mert erősen szédülök.

A királylány észre sem vette, máris a szilárd földön állt. A legényt elküldte a kék toronyba, hogy várjon három napig. Maga pedig csakugyan hozzálátott a gondolkozáshoz. Rákönyökölt a királyi asztalra, a fejét két tenyere közé fogta, a homlokát összeráncolta és gondolkozott, gondolkozott. De nem ment semmire. Szép volt mind a három legény. Tetszett mind a három. Sehogyan sem bírt választani.

Az ádáz gondolkodásban azt sem tudta, nappal van-e vagy éjszaka. Nem evett, nem ivott, csak a fejét törte, hogy mitévő legyen, kit válasszon. Addig-addig, hogy észre sem vette, s a három nap elmúlt.

Várt a három legény türelemmel. A negyedik napon mind a három megbosszankodott. – Ha nem kellek neki, ő sem kell nekem. – mondta büszkén a terülj kendős legény, s visszafordult hazafelé. Mérgében megszaporázta a lépést. Mikor már jól maga mögött hagyta a királyi palotát, elfáradt, egy tágas réten leült megpihenni egy vadalmafa árnyékába. Elterítette kendőjét, s vacsorát gondolt magának. Abban a szempillantásban a kendő megtelt különb-különbféle ételekkel, italokkal. De annyival, hogy egy regiment katona is kedvére eltelhetett volna belőle.

Jó étvággyal evett, kortyolgatott a borból. S ahogy ezt cselekedte, látja, hogy egy ember közeledik arrafelé. Az az ember nem más volt, hanem a barátja, aki mindenhová bekukkantó csövével próbált szerencsét a királykisasszonynál. Meghívta, hogy tartson vele. Még le sem ült a látcsöves legény, lidérces suhogás ütötte meg a fülüket. Fölnéztek, hát látják, hogy a korbácsos legény éppen ott sivít fölöttük a levegőben, mint valami sárkány. Integettek neki, az is észrevette őket, ügyesen leszállott.

Hármasban vacsoráztak tovább. A vacsora végeztével felsóhajtott a kendős legény:

– Be szeretném tudni, mivel foglalatoskodik az az álnok királykisasszony!

– Nézz bele a látcsövembe, mindjárt megtudod – mondta a második legény.Belenézett ő, bele a második, bele a harmadik. Mindegyik

azt látta, hogy a királykisasszony betegen hánykolódik ágyában, s már-már halálán van. Bizonyára a sok gondolkodás ártott meg neki. A királyfélék nem szoktak az ilyen foglalkozáshoz.

Nemcsak büszke volt a három legény, hanem jószívű is. Elhatározták, hogy nem tartanak haragot, megsegítik a királylányt. Kár volna, ha egy ilyen gyönyörű teremtés kimúlna a világból.

A harmadik legény sorra meglegyintette mindnyájukat a varázskorbáccsal. Alig szusszantottak egyet, máris a királyi palotában voltak. Ott a kendős legény kiterítette a kendőt, csodatévő orvosságot parancsolt. A lány megette, meggyógyult s hétszerre szebb lett, mint annak előtte volt. – No – mondta a kendős legény –, te az enyém, én a tied, meggyógyítottalak, feleségül veszlek. – Nem addig van az – mondta a látcsöves legény –, mert ha én nem segítek, soha meg nem tudhattad volna, hogy beteg. Én veszem feleségül.

Azt meg a korbácsos legény nem hagyta. Erősítette, hogy övé az érdem, hiszen ha ő ide nem varázsolja a kendős legényt, a királykisasszony kilehelte volna felséges lelkét.

– A három barát összekülönbözött s pörre ment. Pörösködtek, pörösködtek, addig-addig, míg a szép királykisasszony megöregedett és csúf királykisasszony lett. A csúf királykisasszonyt se a kendős, se a látcsöves, se a varázskorbácsos legény nem akarta feleségül. Kibékültek hát, és hazamentek. Ma is élnek, ha meg nem haltak.

12. oldal

Kalandozás a magyar történelemben

Gróf Széchenyi István

Önzetlen, hazaszerető ember volt, aki különleges előrelátással ismerte fel, hogy mi az, ami nagyon hiányzik ebből az országból. Meg is valósította elképzeléseit, a saját vagyonát áldozta rá. Nevéhez fűződik Magyar Tudományos Akadémia megalapítása, a dunai gőzhajózás megindítása és még sok-sok hasznos kezdeményezés, amely az egész ország érdekét szolgálta. Különleges szívügye volt azonban a Pestet Budával összekötő első híd, a Lánchíd megépítése. Joggal nevezte őt Kossuth Lajos a legnagyobb magyarnak. Mostoha sorsa nem tette lehetővé, hogy a 12 év után elkészülő hídon egyszer is átmehessen.

Mondák a reformkorból

Széchenyi és a magyar hajózás
Lengyel Dénes
(Eötvös Károly nyomán)

tekint tekintette megtekintette	megmagyaráz megmagyaráztat megmagyaráztatja	tart tartson tartsanak

Mennyit küzdött, fáradott, mennyit áldozott hazájáért Széchenyi István, a legnagyobb magyar!

Messze idegenben, külföldi útjain is csak hazája járt az eszében, egyre azt vizsgálta, ugyan mit hozhat haza a nyugati országok sok kincséből, ipari, kereskedelmi gazdagságából. Ha meg hazatért, itt-

hon a maradisággal küzdött, mert a nemesség egy része semmiképpen sem akart lemondani az előjogokról, nem fizetett adót és minden újításnak ellensége volt.

De Széchenyi minden nehézséget leküzdött: tőkét szerzett, hajóforgalmat teremtett a Dunán, a Tiszán, de még a Balatonon is. Addig a folyókon felfelé lovak vontatták a hajókat, még hinni sem akarták, hogy a víz ellen maguktól is felmehetnek. Hogy a gőz hajtja? Ugyan már, ki hiszi el ezt a boszorkányságot? Amikor a Tiszán az első gőzhajót bemutatták, Szabolcs vármegye küldöttsége Dobnál várta a hajón érkező Széchenyi grófot. Ebben a küldöttségben sok maradi nemes volt, ezek azt hitték, hogy majd felsül Széchenyi ezzel a csodahajóval. Kiszáll Széchenyi a hajóból, amely csoda módon víz ellen is megy magától, s mutatja is a küldöttségnek: lám, itt a gőzhajó! Bámulják is a hajót a küldöttség tagjai, hümmögnek, csóválják a fejüket, de nem szólnak egy szót sem. Széchenyi pedig azt reméli, hogy most már meggyőzte őket a haladás fontosságáról, hiszen saját szemükkel látják, mit tud a gőzhajó. Íme, az ország gazdasági haladásának egyik ígérete!

– No, hogy tetszik a gőzhajó? – kérdi a küldöttségtől. Egymásra néznek a nemes urak, egy ideig egyik se szólal meg, végül az egyik táblabíró lenézően mondja: – Hogy tetszik? De hiszen úgy kaparja a kereke a vizet, mint a kutya!

Elfelhősödött a gróf arca erre a szóra. Hej, mennyit kell még dolgozni, míg ezek az urak megértik, hová vezet az ipari, a kereskedelmi fejlődés, amely a nyugati országokat olyan gazdaggá, hatalmassá tette!

Az első balatoni hajó, a *Kisfaludy* gőzös hajóteste és gépezete Angliában készült, onnan szállították Balatonfüredre. Füreden folyt a szerelés munkája, de mielőtt elkezdhették volna, a sok száz vas alkatrészt szép rendben elhelyezték a parti gyepen. Csőszt fogadtak melléje, Ujj János őrizte éjjel nappal.

Amikor Széchenyi István is megtekintette a hajó alkatrészeit, látta ám, hogy nagy tömeg bámulja a sokféle vasdarabot. Most már ő is tanult az előbbi példából, gondolta megmagyaráztatja a derék csősszel, mit akar csinálni. Így legalább megérti ez a bámészkodó nép, mit jelent a korszerű

hajózás, miképpen szállít a gőzhajó utast is, árut is, hogyan fejlődik az ország ipara, kereskedelme…De kezdjük elölről. Azt mondta a csősznek:
– No János, kend okos ember, ne töltse itt az időt hiába. Itt a sok nép, mind tudni akarja mi a szándékom ezzel a sok vas alkatrésszel. Hát magyarázza meg nekik, hogy ebből olyan hajó lesz, amit gőz hajt, a gőzt pedig a kazánban a víz forralásával állítják elő, a gőz megforgatja a hajó kerekét. Tetszik ez a magyarázat Ujj Jánosnak, ígéri is szívesen:

– Megmagyarázom, gróf úr.

Néhány nap múlva odamegy Széchenyi, mert látni akarta, hogy mire ment Ujj János ezzel a magyarázattal. Meg is kérdezte mindjárt:

– No János, megmagyarázta kend a nézőknek, hogy ebből hajó lesz?

– Én megmagyaráztam.

– Mit mondtak rá?

– Nem hiszik.

– Hát azt megmagyarázta-e, hogy a hajónak kereke lesz?

– Én megmagyaráztam.

– Arra mit mondtak?

– Azt se hiszik.

– Hát azt megmagyarázta-e, hogy a kereket gőz hajtja?

– Azt nem magyaráztam meg.

– Miért nem magyarázta meg?

– Mert azt már én magam se hiszem.

Megharagszik erre a gróf, összevonja szemöldökét, és rákiált a csőszre:

– De ha én mondom János!

– Ha mondja, az a méltóságod dolga. De én nem szenvedem el, hogy az emberek bolondnak tartsanak, mert mindent elhiszek!

Meghökken a gróf, gondolkozni kezd azon, amit hallott. Nem is erőltette tovább a dolgot, csak annyit mondott kísérőjének:

– Szeretem a magyar parasztot, mert amit a saját eszével be nem lát azt ugyan semmiféle uraság kedvéért el nem hiszi.

14. oldal

A Lánchíd regénye

Lestyán Sándor és Vajda Pál nyomán

Széchenyi, Széchenyivel, Clark, Clarkot, Görgey, Görgeynek, Haynau, Haynaut

Pest és Buda fejlődésével egyre inkább szükségessé vált egy állandó híd építése. Sokat foglalkoztak is ezzel a tervvel. Mi volt az oka annak, hogy ez a nagy terv nem valósult meg? Nem tudták előteremteni az építéshez szükséges tömérdek pénzt, és féltek az árvíztől is. Olyan férfira volt szükség, aki az akadályokat tudásával, kitartó munkájával le tudja győzni! Erre a feladatra Széchenyi István vállalkozott.

Nemcsak a pénzt kellett előteremtenie és a terveket elkészíttetnie, az építést megszerveztetnie, hanem sok-sok harcot kellett megvívnia a magyar nemességgel is.

Valóban a nemesi szabadság megtépázását, a nemesi kiváltságok megnyirbálását is jelentette ez a törvény. A törvény szerint ugyanis egy gyalogszemély 1 krajcárt, egy lovas személy 4 krajcárt fizet a hídon, válogatás nélkül. Eddig a nemeseknek nem kellett fizetniük, ha át akartak kelni a Dunán. Nem a krajcárok miatt adták búnak fejüket a kiváltságos nemesi osztályhoz tartozók. Az „egyformaságon”, nemes és nem nemes egyenlő teherviselésén volt a hangsúly. A hídtörvény megtörte a jeget, mint ahogy a híd pillérei megtörik a Duna jegét, hogy ne csak az állandó közlekedés legyen biztosítva a testvérvárosok között, hanem kegyetlen árvíz se pusztíthasson többé! Persze, nem tetszett az egyenlő teherviselés! Egy előkelő tisztviselője a megyének lángba borult arccal mondta, hogy ő inkább Paksra kerül le átkelni a Dunán, ha Budára menni kénytelen, mintsem nemes létére vámot fizessen.

1840. július 28. nagy nap a Lánchíd történetében. Ezen a napon verték le az első cölöpét. A munka szépen haladt előre, és 1841. au-

gusztus 24-én ünnepélyes külsőségek között megtörtént a Lánchíd alapkőletétele.

Az ünnepély okmányát arany-és ezüstérmékkel együtt helyezték egy üregbe, mely „azonnal 130 mázsás kővel takartatott be”. Ez nyilván Clark ötlete volt, valamelyiké a két Clark közül. Mert ketten voltak: Clark Vilmos, a tervező és Clark Ádám, az építőmester. Nem rokonok, de mind a ketten Anglia szülöttei.

Clark Vilmos az, akinek tervét 1838. szeptember 18-án a hídbizottság elfogadta, s aki anyanyelvén megörökítette a hídépítés történetét: „Építése több nehézségbe ütközött, mint bármely építményé a világon. Büszkeség, előítélet és féltékenység volt a három leghatalmasabb ellenfél, külön-külön kellett megküzdeni valamennyivel.”

Clark Ádám, az építőmester 28 éves volt, mikor Széchenyi István és a tervezőművész rábízta a munkavezetést. A törékeny, hallgatag, komoly fiatalember több mint ezer embert irányított, s ha kellett, maga is közéjük állott a sorba. Ez nem jelentett számára különösebb nehézséget, hiszen egy angliai vas-és gépgyár előmunkása volt, mielőtt Pestre hívták. A két Clark egyformán hősi munkát végzett. Fáradhatatlanok, lelkesek voltak az első perctől az utolsóig. Magyar álom gondolta el a hidat, a reformkorban, de gyakorlatilag és technikai berendezkedésben még olyan szegények voltunk, hogy a két angol szakember nélkül nem épülhetett volna meg.

A nagy munka serényen folyt. A munkások százai hemzsegtek a cölöpverő gépeknél. Az ütemes zaj odahallatszott Széchenyi lakásához, aki egy Duna-parti házban bérelt magának lakást, hogy a Lánchíd építőudvarától csak néhány lépésnyire legyen. Majdnem minden nap személyesen meglátogatta az építkezést, elbeszélgetett a munkásokkal, sőt meg is ajándékozta őket. A munkások nagyon szerették Széchenyit, ragaszkodtak hozzá.

1848. július 18-án, amikor az utolsó láncot húzták fel a hídra, elszakadt az emelőlánc, és a nyolcezer mázsás teher átszakította a munkahidat, belezuhant a Dunába. Széchenyi és Clark Ádám, akik a munkahídon állottak, hideg fürdőt vettek a folyóban, de szerencsésen partra úsztak mind a ketten.

A hibát hat nap alatt Clark kijavította, sőt előzetesen fogadott is Széchenyivel, hogy hat nap alatt mindent rendbe hoz. „Clark Ádám megnyerte a fogadásunkat!” – jegyezte meg Széchenyi István augusztus 7-én naplójában.

A Lánchíd budai hídfőjét ma is Clark Ádám térnek hívják. Így emlékezik a főváros a nagy mű építőjére. A Lánchíd budai hídfőjénél áll a 0 kilométerkő. Innen számítjuk az egész országban a távolságokat. Láttátok-e már? Mit gondoltok, miért éppen a Lánchíd hídfőjénél helyezték el ezt a fontos jelzést?

18. oldal

Tanulságos mesék februárra

Az egér és a bika

Ezópusz

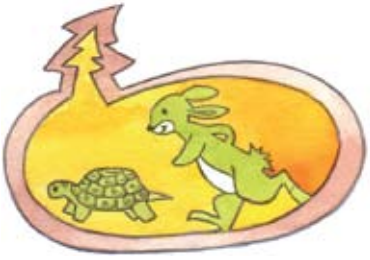

Amikor az eset történt, mindenkit meglepett. A szemtelen kisegér odament a bikához, amikor a hatalmas állat éppen legelt. A kisegér hirtelen előreugrott, és megharapta a nagy bika orrát.

A bika bömbölt meglepetésében és dühében. Az egér megfordult és elfutott. A bika – a szarvait leeresztve – az apró állat után dübörgött.

De akkor, amikor már úgy tűnt, hogy a bika elkapja az egeret, és feldobja a levegőbe, a kis állat beért a falban levő odújába, és ott már biztonságban érezte magát.

A bika felhorkantott, és patájával a földet kaparta az odú előtt; várta, hogy az egér előjöjjön, és szembenézzen vele. De az egér csak nevetett.

Ez azonban már túl sok volt! A bika kissé hátrált, majd fejjel nekirontott a falnak. Ezt többször is megismételte. Az erős fal

azonban még csak meg sem remegett. A bika érezte, hogy már nagyon fáj a feje. Szédült, és a térdeire rogyott.

Az egér pedig éppen erre várt. Ahogy a kifáradt bika elterült a földön, a feje igen közel került az odúhoz. Ekkor az egér előugrott, és ismét megharapta a bika orrát!

Ez alkalommal a bika dühös üvöltését a mezőkön is lehetett hallani. Felállt a lábaira és megpróbálta agyontaposni az egeret. De a hatalmas állat túl lassú volt. Az egér már ismét az visszamenekült az odújába.

A bika bömbölt és akkorákat dobbantott a lábával, hogy beleremegett a föld. Mást azonban nem tudott tenni. Ekkor egy vékony hang hallatszott a fal biztonságából: – Nem mindig ti győztök, ti hatalmas és erős állatok!

21. oldal

Az egerek és a menyétek

Ezópusz

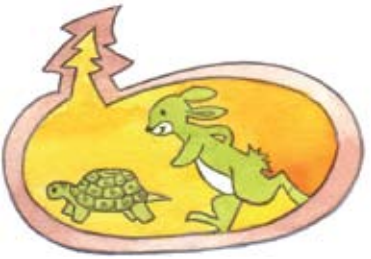

Az egerek és a menyétek már hónapok óta háborúztak egymással. A menyétek nagyobbak és erősebbek voltak az egereknél, és csatát csata után nyertek. Az életben maradt egerek gyűlést hívtak össze.

– Van egy tervem – mondta az egyik egér. – Az összes csatánkat azért veszítettük el, mert nincs egyetlen vezérünk sem. Én arra szavazok, hogy válasszunk négy egeret, akik a tábornokaink lesznek, és elvezetnek minket a csatába.

Az egereknek tetszett az ötlet. Négy egeret megválasztottak tábornoknak, hogy azok vezessék hadba őket. Hogy megkülönböztessék őket, tollforgónak nevezett hatalmas, tollakkal díszített sisakot adtak ennek a négy egérnek. Kaptak aztán hatalmas jelvényeket, amelyek szalagról függtek alá a nyakukból.

Nem sokkal később a négy tábornok kezdte nagyon fontosnak feltüntetni magát. Sok gyűlést tartottak, ahol terveket dolgoztak ki a menyétek legyőzésére. Olyan bátran beszéltek, hogy az büszkeséggel és erővel töltötte el őket.

Amikor úgy érezték, hogy már készen állnak, csatába vezették a többi egeret. Azaz csak vezették volna, mivel az összes tervük kudarcba fulladt. Egy kemény csata után az egerek elmenekültek.

A legtöbb egér elérte a lyukat és megmenekült. A négy tábornok is futott, de nagyon nehézzé tette őket a tollforgós sisakjuk és a jelvényük, ezért ők voltak az utolsók, akik elérték a lyukat. Amikor pedig odaértek, a sisakjuk és a jelvényük olyan nagy és nehéz volt, hogy nem tudtak elég gyorsan bebújni. A menyétek elkapták a négy tábornokot, és nem kegyelmeztek nekik.

22. oldal

Böjtmás hava

A levegő tele van titokzatos illatokkal, lassan olvadoznak, és egyre fogyatkoznak a hófoltok, a fényben sütkérező domboldalról messzire száll az éledő föld és a zsendülő zöld fű fűszeres, tömény jó szaga. A Nap sincs már egyedül: a virgonc kedvű Déli Szél segít neki fölébreszteni a hosszú téli álmát alvó természetet.

Nem is kell a kalendáriumba pillantani: elég egy jó szippantás a langyos levegőből, máris mindenki tudja, hogy március van, s hogy nemsokára megérkezik a tavasz.

Legjobban persze a növények és a madarak tudják. Nagy a sürgés-forgás, zsongás-bongás, készülődés mindenütt. A Déli Szél kedves csiklandozására sorra ébredeznek a rügyfejecskék.

– Ó, de jót aludtam! – nyújtózik egy icipicit a gyönge hóvirág. – Itt az ideje, hogy kinyíljak és fehér szirmaimmal köszöntsem a tavaszt.

– Már vártalak benneteket – mondja a napsugárnak és a szellőlengésnek a bóbiskoló illatos hunyor, még álmos lehet szegény, mert igencsak hunyorog a fényben.

Kezdődik a virágvetélkedő. A tavasz üdvözlésére versenyre kelnek a korai virágok. A napos lejtőkön nagy, sötétlila virágaival bókol a kökörcsin. Még az éjszakai lehűlés, a csípős hideg sem riasztja vissza: ez az ő ideje, szirmot akar bontani az emberek és a szorgos rovarok örömére. Akárcsak a fürtös gyöngyike. Virágai kis harangocs-

kákhoz, csengettyűkhöz hasonlítanak. Lila fürtökben ágaskodnak, hogy minél jobban érje őket a napmeleg. És persze arra is nagyon áhítoznak, hogy észrevegyék és meglátogassák őket a méhek: valóságos mézcsárdával várják a kis röpködőket.

Mi az, talán csak fehér, kék és lila színnel lehet köszönteni az ébredő tavaszt? – zsörtölődik az erdei tisztáson nyílni készülő kankalin. – Én bizony sárga leszek! – És olyan sárgán virít, hogy belekáprázik az ember szeme. Mintha megirigyelnék az illegő-billegő kankalint: sárga ruhába öltözik a hérics, a bogláros szellőrózsa és az úton – útfélen látható aprócska növény, a mezei tyúktaréj. S nehogy lemaradjanak, hamarosan kinyitja szirmait a pitypang és a salátaboglárka is.

A Déli Szél vidáman szálldos, ugrándozik tovább, a dombok lejtőin mókázva bukfencezik le a völgyekbe, gyönyörködik az apró virágok pompájában. Egy ritkás erdőszélen megpihen, s igencsak elcsodálkozik a látványtól.

– Nicsak rólad egészen megfeledkeztem – mondja röstelkedve, és zavarában egyre jobban kimelegszik. A bokor alján a tavalyi avar vastag rétegét áttörve, pici lila virágaival nézelődik az ibolya.

– Óh, én már tegnapelőtt kinyíltam – mondja a szerény kis virág –, csak nem szóltam róla senkinek. Minek dicsekednék? Minek versengenék? Egy kicsit csípte ugyan bimbóimat az éjszakai hideg, de éreztem, hogy nem várhatok tovább, és egyszerűen csak kinyíltam.

Az ibolya finom illatát fölkapja örömében a Déli Szél, elárasztja vele az egész vidéket. S az emberek, amikor a virágárusnál meglátják az első ibolyacsokrot, nyomban kitalálják: semmi kétség, közeledik a tavasz!

(Ténagy Sándor nyomán)

Ha márciusban sétára indulunk, megláthatjuk azt is, hogy megkezdődtek a munkák a földeken. Dolgoznak a traktorok, vetőgépek. Elboronálják a szántóföldeket, gabonát, répát vetnek. A kertekben is előkészítik az ágyásokat a veteményezésre: ásnak, kapálnak, gyomlálnak, gereblyéznek, veteményeznek.

Március közepén van egyik legkedvesebb nemzeti ünnepünk, ***március 15***. Ekkor emlékezünk meg az 1848-as forradalmunkról, és az azt követő szabadságharcról. Ebben a hónapban sok szép történetet olvashattok erről, és az ezt közvetlenül megelőző időszakról. Az ünnepre ti is készíthettek magatoknak kokárdát. Sokféle formája alakult ki, a hagyományos forma készítésének leírását elhelyeztük az olvasókönyv végén.

A márciusi népszokások közül harmadik osztályban már olvastunk a ***gergelyjárásról,*** az iskolás gyerekek köszöntő, adománygyűjtő játékáról. Idézzétek fel, hogy miért is jártak házról-házra a gyerekek tanítóikkal Gergely napon!

Előadhatjátok ti is a közeli óvodában az iskolába készülő kicsiknek. Kedvet csinálhattok nekik az iskolához, bár igaz, hogy ma már nem választás kérdése, hogy akar-e a gyerek iskolába járni vagy sem. Száz év óta már mindenkinek kötelező, s ez így is van jól.

E hónapban ünneplik a zsidók farsangját, a ***purimot.*** A purim örömünnep, amikor arra emlékeznek a zsidók, hogy az ókori Perzsiában a zsidógyűlölő, nagyhatalmú Hámán főminiszter elhatározta, hogy az országban élő összes zsidót elpusztíttatja, mivel egy Mordeháj nevezetű zsidó férfi megsértette őt, nem hajolt meg előtte. Azonban Eszternek, a perzsa király zsidó származású feleségének közbenjárására megmenekült a zsidóság. E megmenekülés örömünnepe a purim, a sors fordulásáé, a rossz jóra változásáé. Szép szokás, hogy purim ünnepén megajándékozzák a zsidók embertársaikat, barátaikat. De a megajándékozottak között kell, hogy legyen rászoruló, valamiben szükséget szenvedő embertárs is! Legjellegzetesebb sütemény purimkor a hámántáska, amely mákkal vagy szilvalekvárral töltött háromszögletű sütemény. Purimkor szokás jelmezekbe öltözni, tréfás színdarabokat előadni, mulatni, vigadni.

Március 22-én van a ***víz világnapja***. Víz nélkül nincs élet. Ahogy Földünkön nő a népesség, egyre több és több vízre volna szükség. Sok országban viszont nagy gond a vízhiány. Meg kell becsülnünk a tiszta, egészséges ivóvizet, amely életet jelent. Magyarországon vízben nincs ugyan hiány, mégis fontos, hogy takarékosan bánjunk vele.

A tiszta ivóvíz nálunk is érték, mert sok energia, szerkezet, csővezeték, s rengeteg ember munkája szükséges ahhoz, hogy a csapot megnyitva folyjék belőle az iható minőségűvé tisztított víz. Sok mindent tehetünk a takarékos vízfogyasztásért. Például: a nyitva maradt csapokat zárjuk el, a csöpögőket javíttassuk meg, zuhanyozáskor ne folyassuk magunkra órákig a vizet!

A március hónapot teljes egészében az 1848-as forradalom és szabadságharc híres eseményeinek és legendás hőseinek megismerésére szenteljük. Megismerkedünk Kossuth Lajossal, Görgey Artúrral, Damjanich Jánossal és Klapka Györggyel. Ne mulasszátok el elkészíteni az olvasókönyvetek végén leírtak alapján a kokárdát!A hónap témája is az 1848-as forradalom és szabadságharc. Keressétek meg lakóhelyeteken az 1848-as emlékhelyeket, ismerjérek meg őket, gyűjtsetek, készítsetek róluk minél több képet, történetet! A hónap könyve: Mándy Iván: Robin Hood című kisregénye.

Versek, énekek márciusra

Kölcsey Ferenc: Himnusz

részlet

Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Megbünhödte már e nép
A multat s jövendőt!

Értünk Kunság mezein
Ért kalászt lengettél,
Tokaj szőlővesszein
Nektárt csepegtettél.
Zászlónk gyakran plántálád
Vad török sáncára,
S nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára.

Őseinket felhozád
Kárpát szent bércére,
Általad nyert szép hazát
Bendegúznak vére.
S merre zúgnak habjai
Tiszának, Dunának,
Árpád hős magzatjai
Felvirágozának.

Petõfi Sándor: Nemzeti dal

Talpra magyar, hí a haza!
Itt az idõ, most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés, válasszatok! –
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Rabok voltunk mostanáig,
Kárhozottak õsapáink,
Kik szabadon éltek–haltak,
Szolgaföldben nem nyughatnak.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Sehonnai bitang ember,
Ki most, ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongy élete,
Mint a haza becsülete.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Fényesebb a láncnál a kard,
Jobban ékesíti a kart,
És mi mégis láncot hordtunk!
Ide veled, régi kardunk!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

A magyar név megint szép lesz,
Méltó régi nagy hiréhez;
Mit rákentek a századok,
Lemossuk a gyalázatot!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Hol sírjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!
(Pest, 1848. március 13.)

Kossuth Lajos azt üzente

népköltés

Kossuth Lajos azt üzente,
Elfogyott a regimentje.
Ha még egyszer azt üzeni,
Mindnyájunknak el kell menni,
Éljen a magyar szabadság,
Éljen a haza.

Esik eső karikára,
Kossuth Lajos kalapjára,
Valahány csepp esik rája,
Annyi áldás szálljon rája!
Éljen a magyar szabadság,
Éljen a haza.

Most szép lenni katonának

népköltés

Most szép lenni katonának,
Mert Kossuthnak verbuválnak.
Kossuth Lajos nem lett volna,
Katona sem lettem volna,
Éljen, éljen a nemzet.

Gyere pajtás katonának,
Téged tesznek kapitánynak!
Pár esztendő nem a világ,
Éljen a magyar szabadság!
Éljen, éljen a nemzet!

Föl, föl vitézek...

népköltés

Föl, föl vitézek a csatára,
A szent szabadság oltalmára!
Zeng, dörög az ágyú, s csattog a kard,
Ez lelkesíti csatára a magyart!

Híres Komárom be van véve,
Klapka György a fővezére,
Büszkén kiáll a csatatérre,
Bátran kiáltja, huszárok, előre!

Édes hazánkért hősi vérünk,
Ontjuk hullajtjuk nagy bátran, míg élünk.

A hónap könyve

Robin Hood
regényrészlet – A király vadászai
Mándy Iván

Robin Hood, Oroszlánszívű Richárd, sherwoodi erdő

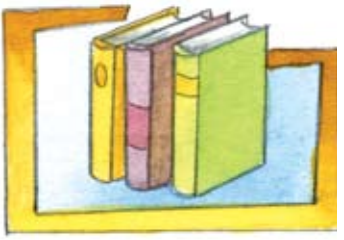

Nem, hát Robin Hood nem is tudott szebbet elképzelni, mint egy ilyen gyönyörű erdőben barangolni! A fák levelein átsütött a puha, aranyos fényű, délutáni nap, a madarak daloltak, és mindez olyan szép volt, olyan vidám, hogy Robin Hood énekelni kezdett. Egy régi-régi vadászdalt énekelt, amit még az apjától tanult. Közben megsimogatta pompás íját meg vadászkését. Ezek voltak a cimborái. Rajtuk kívül aztán nem is volt senkije. A szülei meghaltak, és a rokonai igazán nem sokat törődtek vele.

Megzörrent az egyik bokor. Hatalmas, széles vállú férfi állt Robin Hood előtt. Ruhája cafatokban lógott, fél szemén kötés. Robin megállt. Az íjához kapott.

– Ki vagy? Mit akarsz?!

– Bujdosó vagyok. És csak arra voltam kíváncsi, hogy ki dalol ilyen vidáman. Kinek van még kedve nótázni?... Ne félj, semmit sem akarok. Hagyd az íjadat, a normannok elől menekültem, pajtás. Fölégették a házamat, a feleségemet elhurcolták. De egyszer még bosszút állok a normann kutyákon!– mondta, és megrázta az öklét.

– Te is menekülsz? ... De nem! Hiszen akkor nem dalolnál.

– Jó helyen jársz éppen! – mondta Robin. – A sherwoodi erdő a királyé. A király vadászai biztosan megvédenek.

Az idegen legyintett.

– Nem sok jót hallottam a király vadászairól. Hidd el, nem szeretnék velük találkozni. De azt tudom, hogy a sherwoodi erdő tele van bujdosóval. Őket keresem. Gondoltam, talán te útbaigazítasz.

– Én bizony nem láttam őket –csóválta a fejét Robin. – S elszomorít, hogy így beszélsz Oroszlánszívű Richárd vadászairól. Éppen hozzájuk megyek.

– A vadászokhoz?

– Azokhoz. Én is királyi vadász szeretnék lenni. Ez minden vágyam. Akkor aztán a cimborákkal együtt járhatom ezt a gyönyörű erdőt, hogy vigyázzak a királyi vadakra. Mert, tudod, csak az erdőt szeretem, a vadászatot...

– Akkor hát nincs dolgunk egymással – mondta az idegen. A következő percben eltűnt a bokrok között. Egy darabig még hallani lehetett, ahogy megzörrennek körülötte az ágak, aztán megint csönd volt.

Robin továbbment, de már nem énekelt. Nem, hát ehhez aztán semmi kedve se volt. Elszomorította az idegen. Elkergették a házából, és most menekül, mint az űzött vad. Ó, micsoda élet! . . . Nem csoda, ha elkeseredett, és még a király vadászairól is rosszat mond. Pedig azok biztosan megvédenék. Ohó, amott egy szarvas!

Robin az íjához kapott. Aztán elmosolyodott. No, még csak az kéne, hogy lelőjem ezt a vadat! . . . Akkor aztán biztosan fölvesznek a királyi vadászok közé. Hiszen aki egy királyi vadat elejt, kötélre kerül. Éppen ez lesz az én feladatom is, hogy elcsípjem a vadorzókat. De mit is mondott az idegen? ... A sherwoodi erdő tele van bujdosókkal. No, majd szólok a fővadásznak, hogy oltalmazzuk meg ezeket a szerencsétleneket.

– Megállj! Egy lépést se tovább!

Hét-nyolc, sisakos férfi állt előtte. Mintha a földből nőttek volna ki. Az egyik sisakos vállán ezüstös kürt csillogott.

Robin csak nézte őket. Milyen ragyogó vitézek! Ezek biztosan a király vadászai. Nemsokára ő is ilyen pompás sisakot kap…

24. oldal

Kossuth Lajos kormányzó

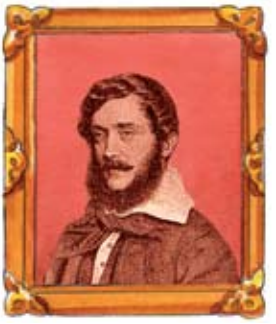

Kossuth Lajos hosszú életű ember volt, 92 évet élt, az 1800-as évek legelejétől egészen a legvégéig. A magyar haza felvirágzásáért, az osztrák hatalom törvénytelenségei ellen küzdő hazafiak vezetőjüknek tekintették őt. Az 1840-es években erőfeszítéseket tett hazánk függetlenségének előmozdítására. 1848 márciusában kiemelkedő szerepet játszott a kirobbant forradalom vívmányainak törvénybe foglalásában. A Batthyány Lajos vezetésével megalakuló első független magyar kormányban pénzügyminiszter volt. A szabadságharc hónapjaiban mindent elkövetett a forradalommal elért sikerek megóvásáért. Rendkívül népszerű volt az emberek körében, nagyon szerették és tisztelték őt. Csodálatos tehetségű szónokként képes volt lelkesíteni az embereket, mozgósítani a lakosságot a szülőföld megvédelmezésére. Nem véletlenül őrzi annyi népdalunk az emlékét: *Kossuth Lajos azt üzente elfogyott a regimentje, ha még egyszer azt üzeni, mindnyájunknak el kell menni….*

A szabadságharc során kormányzóvá is megválasztották, ami azt jelentette, hogy ő volt az ország legfőbb vezetője. Amikor az oroszok közreműködésével az osztrákok leverték a magyar szabadságharcot, Kossuth önkéntes száműzetésbe vonult, vagyis elhagyta Magyarországot. Élt Angliában, Amerikában, Olaszországban. Ott is halt meg 92 esztendős korában, de végső nyughelye Budapesten, a Kerepesi temetőben van. Ha arra jártok, keressétek meg a sírját! Bizonyosan a ti településeteken is van Kossuth Lajos utca, tér, szobor, Kossuth Lajos nevét viselő iskola, mozi vagy bármi más. Vegyétek számba ezeket!

Görgey Artúr honvéd tábornok

Katonai tanulmányok után Görgey Artúr kémikusi végzettséget szerezve tudományos munkát végzett. Majd a haza szolgálatába állította hadtudományi ismereteit és magasrangú katona lett. A szabadságharcban Kossuth Lajos kormányzó fővezérnek nevezte ki. Kivételes hadvezéri képességének volt köszönhető, hogy a harc kibontakozásakor a lelkes és tapasztalatlan önkéntesekből pár hónap alatt komoly hadsereget szervezett. A gyakorlott osztrák csapatok meg akarták semmisíteni a magyar sereget. Ezzel szembeszállva Görgey 1849 tavaszán magabiztosan vitte sikerre a fényes tavaszi hadjáratot. Hatvan, Tápióbicske, Isaszeg, Vác, Nagysalló, Komárom voltak a győztes nagy csaták helyszínei. Budavár bevétele és a második komáromi győzelem után az osztrák hadsereg olyan súlyos helyzetbe került, hogy Ausztria kénytelen volt az orosz cár segítségét kérni. Görgey hadvezéri teljesítményét az ellenség is ámulva csodálta. Az orosz cár így írt erről:

„Sehogy sem tudok napirendre térni a fölött, hogy Görgey hogyan kerülhette meg hadseregünket előbb a jobb-, aztán a balszárnyán, hogyan tehetett ilyen hatalmas kört, hogy teremhetett délen…!”.

Az orosz cár csodálkozását, értetlenségét fejezte ki fővezérének írott levelében az iránt is, hogy Görgeyvel nem tudtak döntő csatát vívni a legalább ötszörös túlerőben levő oroszok. Görgey megőrizte katonái épségét, nem vitte őket a biztos halálba. Világosnál, 1949. augusztus 13-án feladta a kilátástalan küzdelmet, csapatai a sokszoros túlerőben lévő cári csapatok előtt letették a fegyvert. Saját hadvezéri dicsőségénél többre tartotta honvédei életét, akiket így megmentett a reménytelen harcoktól. Nem rajta, a szabadságharc legkiválóbb hadvezérén vagy a honvédek lelkesedésén, harci ügyességén múlott, hogy a magyar szabadságharc ügye szomorú véget ért, hanem az osztrákok által idehívott sokszoros túlerőn. Görgey Visegrádon halt meg 98 esztendős korában, sírját megtalálhatjátok a Kerepesi temetőben, Budapesten. Ha ott jártok, ne mulasszatok el egy szál virágot vinni a sírjára!

Damjanich János

Lengyel származású ember volt, aki a magyar szabadságért áldozta életét. Az aradon kivégzett 13 vértanú tábornok egyike. A szabadságharc bukása után az osztrákok bíróság elé állították. A hadbíróság előtt bátran vállalta, hogy hadtestparancsnokként, Görgey vezetésével részt vett minden ütközetben, amit az osztrák hadsereg ellen vívtak.

Klapka György

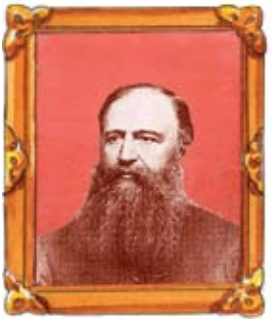

A szabadságharc hadvezérei között ő volt a legtalálékonyabb. Kitűnő képzettségű vezérkari tisztként fontos szerepe volt az 1849-es év nagy csatáinak megtervezésében. Hadászati elgondolásai ötletesek, és merészségük ellenére kivitelezhetőek voltak. Ezt azzal érte el, hogy terveit a lehető legaprólékosabban kidolgozta. A nagyszerű, dicsőséges csaták elméleti kigondolója ő volt, de a csaták megvívásához nélkülözhetetlen volt Görgey és Damjanich tábornokok kivételes hadvezéri képessége.

Mondák az 1848-as forradalom és szabadságharc korából

Három férfi Pest-Budán

Ruffy Péter nyomán

mámor örömmámor örömmámorban	tanácskozik tanácskoznak tanácskozzanak	találkozó találkozóhely találkozóhelyére

Az egyik belvárosi templomfalon, a Tudományos Akadémia épületén, s a Múzeum-kertben egy-egy kőtábla áll. A táblák három férfi emlékét hirdetik: Wesselényi Miklósét, Széchenyi Istvánét, Petőfi Sándorét. Wesselényi volt Pest „árvízi hajósa", a hídépítő Széchenyi a nagyváros megálmodója, már-már megalapítója, Petőfi pedig a Pestről kiinduló magyar szabadságharc költője, s legnagyobb forradalmára.

A Lánchíd még épült, Wesselényi még élt, de már majdnem világtalanul, mikor fölvirradt a harmadik férfi, s Pest-Buda történetének egyik legnagyobb napja. 1848. március 15.

Azzal szerettem volna folytatni, hogy tekintsünk föl a Nemzeti Múzeum lépcsősorára, ott szavalta el Petőfi a forradalom és a magyar szabadságharc nagy énekét, a *Nemzeti dal*t.

De ez nem lenne igaz.

Azzal szeretném folytatni, hogy fénylő tavaszra, napsütésre ébredt a város azon a régi napon. De ez sem lenne igaz. Március 15-én havas eső hullt, a nép, a forradalmi ifjúság esernyők gombái alatt gyülekezett. A német ajkú város tele volt vidéki magyarokkal, akik egy vásárra szekereztek föl.

A bécsi forradalom már kitört, de Pesten még nem tudták. Petőfi

Sándor megírta *Nemzeti dal*át. Az egyetemi ifjúság március 19-re, vasárnap estére nagy vacsorát tervezett, hogy megünnepeljék a forradalmak virradását.

De a történelem másként határozott. Március 14-én este egy távolból érkező ifjú tér be a Pilvax kávéházba, a hazafias ifjúság találkozóhelyére. Ő hozza a hírt, hogy Bécsben is kitört a forradalom. És mi tétovázunk ?! – kiáltja közbe Petőfi Sándor. – Nem! Cselekedni fogunk!

Jókai megírja *Kiáltvány*át, megszövegezik a nemzet követelését, a *Tizenkét pont*ot, s másnap délelőtt felolvassa a *Kiáltvány*t, s Petőfi elszavalja – itt, és nem a Nemzeti Múzeum lépcsőjén! – *Nemzeti dal*át a Pilvax ifjúsága előtt.

Kitódulnak az utcára. Szakad az eső. Az egyetem felé indulnak, hogy az ifjúsággal tanácskozzanak. Először az orvosokhoz, azután a mérnökökhöz, végül a jogászokhoz mennek, s mindenütt ismertetik a *Kiáltvány*t, *a Tizenkét pont*ot, Petőfi pedig elszavalja a harcba hívó *Nemzeti dal*t. Petőfi emlékezése szerint valaki azt kiáltotta: – Most menjünk a cenzorhoz, és vele írassuk alá a *Kiáltvány*t és *a Nemzeti dal*t! „Rabok voltunk mostanáig” – így szól a *Nemzeti dal*. Minden magyar sor kinyomtatásához a cenzor, Bécs engedélye kellett. Már elhangzott az esküvés:

Esküszünk, esküszünk, hogy rabok továbbnem leszünk!

S Petőfi így felel:

– Cenzorhoz nem megyünk, nem ismerünk többé semmi cenzort; el egyenesen a nyomdába!

Lefoglalják Landerer és Heckenast közeli nyomdáját, cenzori engedély nélkül nyomtatják ki a nemzet követeléseit s a *Nemzeti dal*t.

A Nemzeti Múzeum előtt rendezett tömeggyűlésen elhatározzák, hogy kiszabadítják budai börtönéből Táncsics Mihályt. Másnap örömmámorban úszik a város, győz a forradalom, megindulnak Kossuth honvédei, s a huszonöt éves Petőfi Sándor és március tizenötödike bevonul egy nép, egy ország történelmébe.

25. oldal

A pesti vásár népe

Illyés Gyula

növendék orvosnövendék orvosnövendékek	szállingózik odaszállingózik odaszállingóztak	tanács helytartó helytartótanács

A 48-as forradalmat, 1848. március 15-én a nagy eseményeket egy vers indította el, noha verset akkoriban sem sokkal többet olvastak, mint ma. A mi történelmünk e legnagyobb fordulatát egy pár fiatal költő indította el. Ezt büszkén emlegethetjük. De ez a vers egy pillanat alatt bejárta az országot, ami magában még nem nagy dolog, de behatolt oda is, ahol a nemzet sorsát intézték és sarokba szorította a nemzet ellenfeleit. A vers szerzője – Petőfi – körül egyszeriben legendák keletkeztek.

A márciusi mozgalomnak tömeget, erőt és tekintélyt az a jó pár tízezer vidéki magyar adott, aki épp akkor a pesti vásárra feltolult. Mert vásár volt. Azokra a napokra esett a háromnapos, országos nagy márciusi vásár.

Ezzel ezideig nem foglalkoztak; én rendkívül fontosnak tartom. Az 1848-as forradalom tényleges megindulását ezzel magyarázom. Nem kis dolog történt. Három-négy napra a magyar nép markában tartotta a fővárosát. Petőfi legszebb fellépésének alkalmára a sors egy kis népi országgyűlést rendezett. Az a néptömeg akkor Petőfiék szavára a magyar szabadság, a saját szabadságának kivívásáért cselekvésre kész volt.

Ez a tömeg ütötte nagy nappá március 15-ét.

Délelőtt a mozgalom még csak egyszerű diáktüntetésnek indult. Legalább a helytartótanács szemében; valószínűleg ezért nem is gondolt rögtöni elfojtására. A tantermekből kitóduló jogászok, orvosnövendékek és kispapok lelkes kiáltásait elmaradt óra keltette jókedvnek gondolták.

A helyzet délután fordult komolyra.

Aki járt már vásárban, az tudja, hogy három-négy órára a legnagyobb vásár is oszladozni kezd, főleg, ha még az eső is csepereg. A rákosi vásár ott zajlott le nem messze a Múzeum mögött; a Rákos mezeje akkor még majdnem odáig benyúlt a városba. Három óra felé a gyülekezet bomlani kezdett, de az emberek még nem hagyták el Pestet, mert a vásár másnap is folytatódott. Az ország minden részéből összesereglett gazdatisztek, kisemberek, parasztok, juhászbojtárok és iparosok – hacsak egyéb dolog híján is – odaszállingóztak a Múzeum elé, ahol egy hatalmas vers őket, az ügyes-bajos dolguk után járó hétköznapi embereket egyszeriben magyarokká, egy nemzet tagjaivá, izzó honfiakká keresztelte.

A vásár akkoriban nemcsak az áruk csereberéjét jelentette. A vásár napjára jelentek meg a könyvek, a színházak legsikeresebb darabjukat játszották, a politikai pártok akkor tartották legfontosabb összejövetelüket. Szóval a vásár egy kicsit az eszmék és gondolatok beszerzési forrása is volt. Az „Ellenzéki Kör” most, 1848-ban is nagy ünnepséget tervezett, több száz terítékes vacsorát, méghozzá a szabad ég alatt ugyancsak a Rákos mezején. A vacsorából nem lett semmi; de azok is, akik a vásárra nem csupán eladni-vagy vennivalójuk miatt jöttek fel, a délutáni népgyűlésen, a Múzeum előtt azok is megjelentek.

Ez a veszélyes erejű tömeg – amelyben az ország minden értékes rétege így képviselve volt, – ez áramlott aztán az alig maroknyi írógárda felszólítására a városháza elé, majd a helytartó budai székházához. Ezzel az erővel nem lehetett újat húzni, erről mindenki érezhette, hogy ez maga az ország. A bécsi hatalom képviselői kitekintettek az ablakon és a fiatal írók minden követelését teljesítették. Semmi kétség nem lehetett, hogy azok valóban a nemzet nevében beszéltek és a nemzet nevében fogalmazták meg azt a 12 pontot, melynek puszta felmutatása a magyar történelem egy korszakának vetett így véget és egy újat nyitott meg.

A pesti vásár abban az évben örömünneppel zárult. Másnap, 16-án a várost kivilágították, egymást érték a felvonulások, köztük

Landerer nyomdájának száz alkalmazottja kék vászonzekében, fejükben piros-fehér-zöld papírsüveggel. Emich könyvkereskedésében Petőfi megvilágított arcképe ragyogott. A Nemzeti Színházban a felvonások közti szünetben a Nemzeti Dalt szavalták és énekelték. A fiatal költőnek is, ahol csak megjelent, újra és újra el kellett szavalnia lelkesítő költeményét. A vidékről feljött magyarok áhítattal hallgatták a verset, hisz ez a számukra íródott; megértették a költőt; megfürdették szívüket a lelkesedés áramában. Másnap szétoszlottak, elhagyták Pestet. Sose vittek haza ilyen becses vásárfiát.

A márciusi eszmék oly gyors, országos diadalát is ezzel magyarázom.

28. oldal

Ezer vasas német, három huszár

Rákosi Viktor

képviselő képviselőház képviselőházzal	süllyeszt elsüllyeszt elsüllyesztette	rendőrök titkosrendőrök titkosrendőrökkel

A 1848-as esztendő karácsony ünnepe után igencsak rosszra fordult a kedve a főváros lakosságának. A kormány Kossuthtal és a képviselőházzal Debrecenbe költözött. Csak a beteg és sebesült honvédek maradhattak itt, különben aki mozogni tudott, az mind letakarodott az Alföldre, a Tisza mögé, hogy ott felkészüljön a németnek fogadására. Január elsején az a hír terjedt el, hogy az összes iskolát bizonytalan időre bezárták. Erre Bárdyné elküldte Gyurkát a piarista gimnáziumba, ahová a fiú járt: tudja meg, mi igaz a dologból.

A Városház téri piarista gimnázium kihalt és szomorú volt. Az öreg portás megkérdezte, hogy mit keres itt.

– Meg akarom kérdezni, igaz-e, hogy végképp becsukták az iskolát.

– Be azt, fiam, nagyon hosszú időre.

– Miért?

– Hát a hetedik és nyolcadik osztályos tanulók legnagyobb része beállt honvédnek. Most mentek el a sereggel.

– De hát a többi osztály?

– Azoknak meg a tanáraik mentek el.

– Kalmár is? – kérdezte fellángoló szemmel Gyurka.

Kalmár volt a történelemtanáruk, aki oly lelkesülten beszélt nekik mindig a magyar nemzet hőseiről.

– Az volt a legelső – felelt a portás.

Ezt hallani olyan jólesett Gyurkának. Tehát nemcsak szóval, hanem tettel is bebizonyította, hogy hazafi.

– Bizony, fiam, nem lesz itt tanítás, míg vége nem lesz a harcnak. Tizenkét tanár úr ment el katonának.

Gyurka nagyon meg volt hatva. Ezek papok voltak, reverendát viseltek, és az Isten szolgálatára esküdtek, mégse haboztak a haza védelmére sietni. És szégyellni kezdte magát, hogy ő még csak kísérletet se tett arra, hogy honvédnek bevegyék. Legalább dobosnak elvihetnék.

Gondolatokba merülve elkezdett sétálgatni az utcákon. A plébániatemplomnál, ahol az Eskü tér van, kijutott a Duna-partra. Uramfia! Mit látott! A hajóhídon, amely ott Pestet és Budát összekötötte, egy ezred osztrák vértes haladt éppen át. Gyurka keze ökölbe szorult, megfenyegette a német katonákat, és dühösen toppantott a lábával.

Íme az első ellenséges katonák Magyarország fővárosában. Gyurkának kicsordult a könnye, mert érezte, hogy nem tehet ellenük semmit. Legszívesebben elsüllyesztette volna a hajóhidat, hogy hullottak volna mindnyájan a vízbe.

Tompa dübörgéssel keltek át a „vasas németek” (úgy hívta őket a magyar nép) a hídon. Mikor a parton sorakoztak, trombitajel hangzott, s erre egyszerre ezer kard repült ki a hüvelyéből. Aztán ötven-ötven főnyi csapatokra oszolva, lassú, óvatos ügetéssel szétmentek mindenfelé a városba, hogy a lakosság megtudja a nagy eseményt,

az osztrák hadak bevonulását a magyar fővárosba. Gyurka a plébánia falához támaszkodva nézte a jelenetet. Egyszerre csak egy tüskés szakállú, borotválatlan ember lépett hozzá.

– Mit csinálsz itt, fiú? – kérdezte kemény hangon Gyurkát.

Gyurka nem olyan gyerek volt, akire könnyen rá lehetett ijeszteni.

– Mi köze hozzá? – felelt vissza hetykén.

– Takarodjál azonnal haza, mert különben bekísérlek.

– Hova?

– A rendőrségre.

– Hát maga micsoda?

– Titkosrendőr vagyok.

Gyurka most már meghökkent. Belátta, hogy kár hencegnie, avval úgysem használ senkinek, magának meg árt. Azért csak ennyit felelt:

– Jó-jó, hiszen nem akarom én felfalni a vasas németeket.

– Ne szájaskodjál, tacskó, te kis betyár magyar, mert kifogyok a türelemből!

– Majd befogná maga a száját, csak a honvédtiszt bátyám itt volna! – kiáltott Gyurka, azzal futásra vette a dolgot, és a mérges rendőrt, aki hiába igyekezett utána, jó messzire elhagyta.

Gyurka nem is sejtette, hogy tulajdonképpen milyen nagy veszedelemben forgott, és mennyi ijedséget okozhatott volna a mamájának. Amint az osztrák újra betette a lábát Pest-Budára, azonnal elárasztotta a várost titkosrendőrökkel (akkor spicliknek hívták őket), akik azonban nem a rossz embereket keresték, akik ártalmasak voltak, hanem a hazafiakat hajszolták. Aki a magyar kormány mellett nyilatkozott, aki egy magyar forradalmi nótát dalolt, aki nemzetiszínű kokárdát mert föltűzni, azt azonnal elfogták, és börtönbe hurcolták. Gyurkának is ez lett volna a sorsa, akármilyen gyerekember volt is őkelme, egypár napig ott tartották volna a rendőrségnél, s még talán meg is verték volna. De hát a gyerek úgy tudott futni, mint a nyúl, s a német spicli nem tudta utolérni.

A Belváros utcáin keresztülvágva a Nemzeti Színház elé jutott.

Az utcák, bár még csak kora délután volt, olyan csendesek, néptelenek voltak, mint éjjel. Senki se volt kíváncsi az ellenséges katonák bevonulására, pedig ugyancsak nagy lármát csaptak. Minden jóérzésű ember bevonult a lakásába, még a kapuját is bezárta, és azon búsult, hogy mi lesz szegény hazánkból, amelynek szívét íme, az ellenség elfoglalta.

Amint Gyurka a Nemzeti Színház előtt a Kerepesi útra ér, nagy bámulatára látja, hogy három magyar huszár áll ott a Griff vendéglő előtt, a fölnyergelt lova mellett. Egy percig sem habozik, hanem odafut.

– Huszár bácsi – szól –, maguk talán nem is tudják, hogy a vasas németek, egész regiment, már átkeltek a hajóhídon?

– Biz azt mi nem tudtuk, kis öcsém – felelt a nagy bajuszú káplár egészen nyugodtan, meg se mozdulva a helyéből.

– De mindjárt itt lesznek ám, huszár bácsi, mert én gyalog jöttem a hídtól, aztán már itt vagyok.

– Fél ám az, öcsém, hát lassabban jár lovon, mint te gyalog.

– Édes huszár bácsi, fussanak el, mert mindjárt itt érik a vasasok! – könyörgött Gyurka.

– Futni? – szólt megvetőleg a másik huszár. – Jegyezd meg, fiam, hogy ezt a szót: futni, a huszár nem ismeri. Majd csak előbb megiszszuk a borunkat.

Lódobogás hallatszott. De a huszárok azért nyugodtan megvárták, míg a Griff-fogadós mindegyiknek kihozta a pohár borát, ezt felhajtották, a nyeregbe ugrottak (Gyuri nagyot köszönt nekik), s elvágtattak a Kerepesi úton kifelé. Mikor a vértesek a színház elé értek, már a huszárok jó messzire jártak.

– Miféle lovas katonák azok? – kiáltott egy tiszt Gyurkára németül.

– Nem tudok németül – felelt vissza Gyurka magyarul. Pedig az ármányos kölyök egészen jól megértette a kérdést.

– Huszárok azok, százados úr – mondta az egyik lovas.

– Hajrá, utánuk! – ordított a tiszt, s a csapat vágtatva megindult a Kerepesi úton.

Gyuri kárörvendve nézett utánuk: ezek a vassal kirakott nehéz németek ugyan nem fogják utolérni a mi könnyű huszárjainkat. Nem is érték. Egy félóra múlva visszatértek, iszonyú dühösen. Gyuri pedig ujjongva tért haza: íme, három magyar fittyet hány ezer németnek.

31. oldal

Gyurka érdemrendet kap

Rákosi Viktor

morzsolódik szétmorzsolódik szétmorzsolódjék	szembeszáll szembeszállhat szembeszállhattak	verekedik kiverekedheti kiverekedhették

Fagyos, csikorgó téli hideg, üvöltő szél, gyakori hófergeteg: ilyen időben történtett előre Görgey hadserege. Előttük a Kárpátok meredek bércei, mögöttük az üldöző osztrák. A honvéd a hóna alá fogta a puskáját, a kezét meg eldugta, hogy le ne fagyjon. A huszárok leszálltak a lóról, egyrészt hogy a derék állatok könnyebben tudjanak fölfelé kapaszkodni, másrészt pedig, hogy a gyaloglásban fölmelegedjenek egy kicsit. Aki fáradtnak vagy gyöngének érezte magát, azt kocsira tették és betakargatták, mert aki az út szélén eldőlt, az megfagyott, vagy megették a farkasok. Szerencsére az ellenség ugyanilyen bajokkal és akadályokkal küzdött, ezért csak lassan nyomulhatott a magyarok után. De azért mindig készen kellett lenni arra, hogy mikor legkevésbé várják, rájuk csap. Sokszor pihenés közben, mikor nagy tűzrakások mellett melegedtek, egyszer csak ellenséges ágyúgolyó csapott a magyarok közé. Megharsant a riadó, s újra tovább kellett sietni. Megtörtént, hogy az osztrák főzte meg ebédjét annál a tűznél, amelyet a mi honvédeink raktak. Sokszor elkeseredve mondogatták a mi katonáink, hogy mit futunk, álljunk szembe az ellenséggel, verjük meg, vagy essünk el egy szálig.

De a fővezér nem engedte, hogy akkor még gyönge, fiatal hadseregünk szétmorzsolódjék az egyenetlen harcban. Csak szokják meg a fáradtságot, a nélkülözést, a szenvedéseket, így edződnek majd igazi katonákká. S ha azzá lettek, akkor aztán következik a leszámolás. S a katonák fogcsikorgatva meghajoltak a parancs előtt. Azokat irigyelték, akik mint utócsapat a visszavonulást fedezték. Azok legalább szembeszállhattak az üldöző ellenséggel, s kedvükre kiverekedhették magukat, és ebben melegszik ki csak istenigazában az igazi magyar gyerek. Az volt nekik fűtésük a csikorgó hidegben.

A három vitéz fiúval, Gyurival, Palival és Stramm Szepivel úgy bántak a honvédek, mintha csak a testvéreik lettek volna. Amint valahol tüzet raktak, a három gyerek volt az első, akit melegedni engedtek. Akinek egy falat kenyere vagy szalonnája volt, az megosztotta a gyerekekkel. Mikor a meredek, hóval borított hegyekre fölkapaszkodtak, tőlük sose kívánták, hogy segítsenek vontatni az ágyút. Sőt fölül tették őket az ágyúkra, s ronggyal betakarták a lábukat, hogy le ne fagyjon. És meg is érdemelték ezt a kényeztetést, mert mikor csatára került a sor, a három fiú oly ügyesen szolgálta az ágyúját, mint akármelyik vén tüzér. S még csak nem is hunyorítottak, mikor fejük fölött fütyültek el az ellenséges puskagolyók.

Mikor az ágyúüteg Guyon hadosztályához csatlakozott, az angol származású vitéz katona, aki ügyünket híven szolgálta egész végig, nagy szemeket meresztett a gyerekekre. Mikor a tisztek megmondták neki, hogy milyen körülmények közt álltak be a fiúk, és mily pompásan viselik magukat, megveregette a vállukat, és szólt:

– Jól van, magyar. Derék gyerek mind a három.

S a fiúkat ezzel a dicsérettel boldogabbá tette, mintha a napot lehozta volna nekik az égről. Kidüllesztett mellel, örömtől sugárzó arccal, katonásan szalutáltak Guyonnak.

Büszkék is lehettek erre a dicséretre, mert Guyon a magyar hadsereg egyik legvitézebb tisztje volt. Nagyszombatnál tízszer erősebb ellenséges csapaton keresztülvágta magát. Ha Guyont látta maga előtt a honvéd, ment, mint a förgeteg. Guyon maga is ott járt mindig, ahol a halált osztogatták, azt ette, amit a közkatona, ott hevert

köztük a tűz mellett, a fagyos földön, s minden honvédjét a fiának tekintette. Minden rosszat megosztott velük.

Görgey főhadvezér táborkarával Lőcsére érkezett. Ott jelentették neki, hogy Iglónál Guyont és seregét éjjel, álmában meglepte az ellenség, s a magyarok csak heves harc után tudták kiverni a városból a németet. A láztól gyötört, sápadt képű, szúrós szemű hadvezér dühösen kisietett a város végére, ahová éppen akkor érkezett Guyon előcsapata. Dühös volt, hogy Guyon miért engedte magát meglepni. A híd mellé állt tisztjeivel lóháton, és nézte, amint a fáradt honvédek katonás tisztelgéssel elvonulnak előtte. Amikor Guyon jött, intett neki, hogy álljon melléje. Guyon szótlanul odalovagolt.

A gyalogság után jött a tüzérség. A legelső ágyú a fiúké volt. Ezek, amint Görgeyt messziről meglátták, leugrottak az ágyúról, s feszes tartásban mellette lépkedtek.

– Állj! – kiáltott Görgey, amint a fiúkat meglátta.

Az ágyúk sora megállt.

– Miféle iskolás gyerekek ezek? – kérdezte Gyurkára és Palira mutatva.

– Ezek az én tüzéreim – felelt Guyon.

– Ugyan, kérem, hogy lehet ilyen gyerekeket az anyjuktól elszakítani? Nekünk férfiakra van szükségünk.

– De tábornok úr!

– Semmi de! Azonnal haza fogja őket bocsátani!

Ekkor Gyurka vakmerően előlépett, szétnyitotta mellén a köpönyeget, és megmutatta a piros szalagon lógó ezüst vitézségi érmet, amely a mellén csillogott.

Görgey hideg arcán meglepetés látszott.

– Hogy jutottál hozzá? – kérdezte Görgey szigorúan.

– Guyon ezredes úr az iglói csata után levette saját melléről, és az én mellemre tűzte.

Guyon megszólalt:

– Tábornok úr, amikor Iglónál éjjel az osztrák ránk rontott, az első pillanatban az összes tüzérem otthagyta az ágyúit. Csak ez a három gyerek maradt ott. Ennek a fiúnak az indítványára az ágyújukat

megragadták, betaszították egy sötét kapu alá, s mikor az osztrák a piacon legsűrűbben csoportosult, kétszer kartáccsal közéjük lőttek. E pillanatban vágtam én közéjük huszáraimmal, de megvallom, ha ez a két lövés az ellenséget meg nem ingatta volna, sokkal nehezebben boldogultunk volna velük.

Görgey arcán a szigorú vonások szemlátomást elsimultak ez elbeszélés alatt.

– Jól van, fiam, katona vagy. Ha olyan fiatal nem volnál, tisztté neveznélek ki – szólt.

– Hagyjon meg, kérem, tábornok úr, az ágyúm mellett! – könyörgött Gyurka.

– Jól van, ennek az ágyúnak te leszel a parancsnoka. Hogy hívnak?

– Bárdy György.

– Isten éltessen! Kívánsz még valamit?

– Kettőt!

– No, ki vele.

– Két társamnak, Vidor Pálnak és Stramm Szepinek is érdemrendet, mert éppúgy megérdemlik, mint én. A másik pedig... Hadd látogassam meg az édesanyámat, aki itt lakik a városban!

– Az első meglesz. A másodikat kérd Guyontól. Ezredes úr, ajánlom gondjaiba ezeket a derék ifjúkat.

Köszönt és ellovagolt. Minden haragját elfelejtette. Guyon persze megadta a kért szabadságot, s Gyurka öt perc múlva az édesanyja ölelő karjai közt volt.

34. oldal

A branyiszkói diadal

Rákosi Viktor

dübörgés ágyúdübörgés ágyúdübörgéssel	honvédzászló honvédzászlóalj honvédzászlóaljakat	vágtat vágtatott továbbvágtatott

Ugyan mit csináltak a fáradt magyar vitézek, mikor egy napra megálltak pihenni Lőcse város vendégszerető falai között? Azt hiszitek, ugye, fiaim, hogy az egyik fülükre lefeküdtek, a másikkal pedig betakaróztak, s úgy aludtak, mint a bunda? Ó, nem, nagyon csalódtok, édes fiaim. Nagy bált rendeztek, és kivilágos kivirradtig táncoltak.

Odakint, a hó alatt megdermedve, téli álmát aludta az egész természet. A hegyeken, a völgyekben, az útszorosokban az ellenség leselkedett. A magyar sereg jóformán egészen körül volt kerítve, de azért Lőcsén vígan voltak. A német ajkú, de hazafias és mindig hű magyar polgárság minden háznál lakomát rendezett az éhes honvédek tiszteletére.

A városháza összes ablakai fényben ragyogtak, és messze bevilágították a piacot. Ott tartották a tisztikar bálját, amelyen a polgármester, tanácsosok s előkelő polgárok családostul megjelentek.

Görgey tábornok kívánságára elment Bárdyné is, hogy bemutassa Gyurkát, a hős kis honvédet, és barátait, Palit és Szepit a tiszteknek. Persze hogy kézről kézre adták, ölelgették, csókolgatták a gyerekeket. Bárdyné büszkén nézte a fia diadalát.

Tíz órakor azonban a fiúk odaléptek a tábornok elé, és jelentették, hogy nekik el kell vonulniok a Guyon-hadosztállyal.

– Ma megengedem, fiúk, itt maradhattok.

– Nem fogadhatjuk el, tábornok úr, mert nincs, aki kezelje a legjobb ágyúnkat.

– De ha én mondom! Állítok más tüzéreket az ágyú mellé.

– Tábornok úr – szólt Gyurka –, ezt a kitüntetést a mellemen még csak ezután akarom kiérdemelni.

– Tábornok úr – esdekelt Pali –, a bajtársaink azt hiszik, hogy csupa félelemből mi könyörögtük ki magunkat. Engedjen el, kérem!

– Jól van, fiúk, menjetek. De íme, itt van mindegyiknek húsz darab körmöci arany. Ezt tegyétek a zsebetekbe! Még szükségetek lehet rá.

A fiúk köszönettel elfogadták, s a báli közönség éljenzése közt Bárdynéval hazamentek.

Bárdyné még jó meleg teát itatott velük, mindegyiknek adott egy pár jó meleg téli csizmát; jó kesztyűket, újdonatúj harisnyákat, ingeket pakolt a hátukon viselt bornyújukba, jó meleg kendőt csavart a köpönyeg alatt a derekuk körül, a tarisznyájukba friss cipót és hideg libát rakott, s forró csókok és könnyhullatások közt elbúcsúzott tőlük.

– Ne féljen, édes mama – szólt vigasztalólag Gyurka –, minket, tüzéreket fenyeget a legkevesebb veszedelem. Először meg nem fagyhatunk, mert az ágyú olyan meleg, mint egy kályha. Másodszor mi olyan messziről lövöldözünk, hogy mihozzánk az ellenség golyója sose jut el...

Tizenegy órakor a három ifjú vitéz már ott ült az ágyúján, s várta a jelt az indulásra. Guyon egész hadosztálya csendben sorakozott. A fehér havon sötéten húzódott végig a sereg. Egyszerre csak megismerték Guyon tábornokot, aki a városház kapuján jött ki tisztjeivel. A halk beszélgetés megszűnt a sorokban, mindenki mozdulatlanul várt. Guyon és tisztjei lóra vetették magukat, Guyon kivonta kardját, kiáltott:

– Nem dobol, nem trombitál, fiúk! Előre! Csendesen!

S amíg a városházából kihallatszott a zene, s vígan keringőztek a párok, a hadosztály lassan megindult a hideg éjszakában. Elöl ment két század huszár, azután a 13. és 33. honvédzászlóalj, majd huszonnégy ágyú s újra honvédek, köztük két zászlóalj honvédkatona, akik még nem szagoltak puskaport, s egy zászlóalj nógrádi önkéntes. A fegyverzörej, az ágyúdübörgés, a lópatkók csattogása egyre halkabban hallatszott, s a sereg csakhamar eltűnt az éjszakában.

Guyont és főbb tisztjeit kivéve az egész seregben senki sem tudta, hogy a kis csapat milyen vakmerő vállalatra indul. Arról volt szó, hogy az ellenségtől körülvett magyar seregnek a Branyiszkón keresztül utat törjenek, hogy így a magyarok a Szepességről Eperjesre vonulhassanak, s az ellenség körmei közül kiszabaduljanak. És mi volt ez a Branyiszkó, amelyen keresztül a szabadulás útja vezetett?

Képzeljetek egy magas hegyet, amely oly meredek, hogy az út nem mehet föl egyenesen a tetejére, hanem csigavonalakban kanyarogva, s ugyanúgy a túlsó oldalon le.

1849. február 5. ragyogó szép téli reggel volt, mikor Guyon hadosztálya Korotnokra, a Branyiszkó alá érkezett. Előttük állott fehéren a branyiszkói hegy, mely, amint a nap sugarai a megfagyott hóra tűztek, csak úgy szikrázott. Szinte vakította a honvédek szemét, amint ránéztek.

Ezt a meredek, csúszós, síkos, jeges hegyet kellett, fegyverrel a kézben, megostromolni, az ellenséget onnan kiverni és elkergetni. Vakmerő gondolat, hősök kellenek a végrehajtásához.

Guyon serege ilyen hősökből állott.

A hegy egész a csúcsig föl, tele volt osztrák katonákkal. Az egymás fölött lévő útkanyarulaton villogtak az ellenséges vitézek puskacsövei. Ágyúk torka ásítozott le a magyarokra.

Mikor lent a völgyben kibontották a nemzeti zászlókat, s éljenriadal vonult végig a magyar seregen, odafönt nagy mozgás támadt. Az osztrák tisztek szaladgáltak, árkokba, sziklák és kemény hóból hányt sáncok mögé gondosan elhelyezték embereiket. Azután meglóbálták a levegőben sipkáikat, és szokásuk szerint háromszor elkiáltották: „Hurrá!” Ami azt jelentette: Gyere, magyar, készen állunk a fogadásodra. A magyar nem is sokáig váratott magára.

Korotnoknál, a hegyen fölvonultak az ágyúk, s alulról elkezdtek a németre lövöldözni. Jól látták Gyurkáék, amint a magyar golyók becsapódtak fönt a hegyoldalba, de nem sok kárt tettek a németben. Guyon villámsebesen ide-oda lovagolt, és rendezte a csapatokat. Megállt az ágyúk mögött, s a hatást nézte.

– Ez semmi – mondta –, rohamra kell menni.

– Ez annyi volna, tábornok úr, mint fejjel nekimenni a falnak – szólt egy őrnagy.

– Hát nekimegyünk fejjel a falnak – kiáltott Guyon mérgesen –, de Branyiszkónak a miénknek kell lennie, ha mind itt veszünk is!

Azzal továbbvágtatott, a két újonc zászlóaljat rohamra sorakoztatta, s nekizúdította a hegynek.

Mint a macskák, négykézláb másztak föl az apró felvidéki gyerekek a hegyre... az első útkanyarulatnál kizavarták a németeket... de a második sáncból egyszerre közéjük lőtt vagy ezer ember, s erre honvédeink hanyatt-homlok futottak, csúsztak, hemperegtek le a hegyről. A hó egyszerre piros vérfoltokkal lett tele. Guyon az ágyúkhoz vágtatott, s ordítva szólt a tüzérekhez:

– Kartácsra tölts! Lőjetek közéjük, ha idáig futnak. Ha gyáva a magyar, ne éljen tovább! Mi magunk öljük le! Gyurka és Pali rémülten néztek egymásra. Hogy ők magyarokra lőjenek? Soha!

Ekkor előlépett egy fiatal katolikus pap, Erdősy Rafael honvédlelkész. Reverenda volt rajta, kezében feszületet tartott, fejét honvédsipka borította.

– Tábornok úr – szólt Guyonhoz –, ne lövessen a saját katonáink közé! Nem gyávák ezek, de új katonák, akik még sohase voltak csatában. Szedesse rendbe őket, és én feszülettel a kezemben fölviszem őket a Branyiszkó tetejére.

– Jöjjön, tisztelendő úr! – intett Guyon az ifjú papnak, és a 33. zászlóaljjal lesiettek az előttük fekvő völgybe, újrasorakoztatni a szétzilált csapatokat. A tüzérség vezetője pedig végiglovagolt az ágyúk előtt.

– Ti pedig lőjetek, fiúk, oly gyorsan és jól, ahogy még sohase lőttetek! – kiáltott, aztán maga is leugrott lováról, a legelső ágyú mellé állt, és úgy dolgozott, mint egy közlegény.

A tüzéreknek se kellett több. A huszonnégy ágyú elkezdett dörögni, s a magyar golyók csapkodták keményen az osztrákok hadállását. Az ágyúk csakhamar füstfelhőbe voltak borítva, a tüzérek alig láttak tovább az orruk hegyénél. A siketítő bömbölésből élesen hallatszott ki a tisztek rikácsolása: „Tölts! Tüzelj!” Egy óra hosszat tar-

tott az *ágyúzás,* s a fiúk oly kormosak voltak, mint a kéményseprők. Az ágyújuk egészen átmelegedett, s ők úgy dolgoztak, hogy szinte csurgott róluk a verejték. Le is dobáltak magukról kabátot, kendőt, minden felsőruhát, az egyik tüzér ingujjra vetkőzött.

Ezalatt Guyon lent rendbe szedte a honvédeket, közelebb vitte az ellenséghez, s puskából tüzeltetett rájuk.

Fölfelé csöndesedett egy kicsit a tüzelés. Guyon hallgatózott, hogy azok a honvédek, akiket az ellenség megkerülésére küldött, nem lövöldöznek-e még a hegy túlsó felén. De arrafelé semmi nesz se hallatszott. Az ellenség mindeddig egy tapodtat se mozdult.

Guyon tisztet küldött az ágyúkhoz, azzal az üzenettel, hogy folytassák a tüzelést. A gyerekek éppen hogy letörölték egy kicsit az izzadságot magukról. Arra már nem jutott idő, hogy valamit falatozzanak. Újra nekivetkeztek, s megint lövöldözni kezdték az ellenséget.

Ezalatt Guyon rohamra sorakoztatta a honvédzászlóaljakat... A honvédek csoportosultak. A puska hegyére tűzött szuronyok villogtak a nap sugaraiban. A tisztek kivonták a kardjukat, és Guyonra néztek. Egyszerre csak Guyon kivonta a kardját, s olyan hangon, mint mikor az oroszlán ordít, a hegytető felé mutatva szablyájával, elkiáltotta:

– Rajta, magyar!

– Rajta, rajta, rajta! – ordította egyszerre kétezer ember.

Erdősy Rafael, a hős pap megcsókolta a feszületet, magasra emelte, és messze hallatszó hangon kiáltotta:

– Utánam, vitézek, az Isten nevében!

És megindult a honvédek előtt.

És mint a gátját elszakított áradat, megindult a honvédsereg, neki a síkos, meredek hegynek. Az ellenség itt nem volt annyi, mint a magyar, de fedett állásban küzdött ellenünk. A mieink alig láttak belőle valamit, elbújva lövöldöztek katonáink közé. De nem sok idejük volt lőni, a honvéd ott termett a német nyakán. Az első útkanyarulatból csakhamar kiverték a németet. Akkor feljebb vonult a másodikba, és azt védelmezte makacsul, de a honvédeket többé nem lehetett megállítani. Hason csúszva, egymásba vagy fagyökerekbe

kapaszkodva nyomultak egyre följebb és följebb... Már a második útkanyarulatba ugráltak, döfésre tartott szuronnyal.

– Tüzet szüntess! – kiáltottak a tüzértisztek.

A mi ágyúink azért hagyták abba a lövöldözést, mert már a hegyoldal tele volt magyar katonákkal, s ezekben tettek volna kárt.

Pali és Gyurka tehát most ráértek nézni, hogyan folyik a csata. Csak puskaropogás, a dobok dübörgése és ádáz ordítozás hallatszott. Valami negyven dobos verte a rohamindulót. Guyon maga is leszállt a lováról, s a tartalékcsapat élén megindult a hegyen fölfelé. Tüzéreink elkezdtek éljenezni, és sapkáikat dobálták a levegőbe. Ami német még maradt ott fent, azt Guyon elsöpri. De már rá nem is volt szükség. Egyszerre csak éles trombitaszó hallatszott a hegytetőről. – Éljen a haza! – kiáltott egy vén tüzér, aki azelőtt az osztrákoknál szolgált. – Ösmerem ezt a trombitajelet, a németek visszavonulót fújnak. Győztünk!

Az ellenséges katonák sietve futottak fel a hegytetőre, s eltűntek szem elől. Csakhamar a hegyormon megjelent a 33. honvédzászlóalj, s megzendült a katonák kardala:

– *Hazádnak rendületlenül Légy híve, oh magyar; Bölcsőd az s majdan sírod is, Mely ápol s eltakar.*

– Győztünk, győztünk! – kiabáltak katonáink, és ujjongva borultak egymás nyakába. A nyugvó nap veres fénye bíborszínbe borította Branyiszkó diadalmas csúcsát.

...Jött a parancsolat. A lovakat befogták az ágyúkba, s a tüzérség a kanyargós utakon, ahol még az imént folyt a harc, megindult a csúcs felé. Fent a tetőn egy órát pihentek, s itt a fiúk elővéve, amit a mama Lőcsén nekik elpakolt, vígan és boldogan lakomáztak. Az éjszakát Sirokán töltötték, és február 6-án Guyon serege bevonult Eperjesre. Erdősy Rafaelnek semmi baja sem történt. Az Isten elhárította róla a golyókat. Ez volt a branyiszkói nagyszerű diadal, amellyel a felsővidéki magyar sereg áttörte az ellenség vasgyűrűjét, s utat nyitott magának a Tiszához, amely mögött aztán a magyar főhadsereggel egyesült. Február 5. a magyar vitézség történetének egyik legfényesebb napja.

38. oldal

A nagysarlói ütközet

Lengyel Dénes, Molnár György nyomán

ellenáll ellenállhat ellenállhatatlan	sipkások vörössipkás vörössipkások	erősített megerősít megerősítette

Mint az éhes oroszlán, új prédára lesett a honvédség a váci győzelem után, de Damjanich tábornok pihenőt rendelt el: jóltartotta, elrendezte csapatait, mielőtt új támadásra indult volna.

Amikor Welden osztrák tábornok, az olasz seregek legyőzője észrevette, hogy a magyarok nem támadnak, még jobban elbizakodott, és azt mondta:

– Nagysarló mellett lesz a magyar honvédség temetője!

Ha ezt mondta, hitte is, mert tüzérséggel, gyalogsággal az állásokat úgy megerősítette, hogy azokon áttörni nem volt lehetséges. De hátha mégis?

A honvédsereg zeneszóval, népdalok éneklésével töltötte az ütközet előtti éjszakát; úgy készült a csatába, mintha lakodalomba menne. Reggel hét órakor felsorakozott a két sereg.

A magyar honvédek vértől rozsdás fegyverrel, sötét atillában, haragospiros zsinórzattal, sisak, csákó helyett tábori sapkával, győzelmektől koptatott szürke vagy kék nadrágban.

Bezzeg az osztrákok! Csupa fény, pompa és ragyogás! Díszes fehér egyenruhát hordtak, rajta arannyal kivert cafrang, a fejükön tollas csákó.

Nagysarló környékének lakói titokban imádkoztak a honvédekért. Titokban kérte Istentől a magyarok győzelmét a református pap is, aki ugyancsak féltette a magyarokat, mert nála lakott a hős Welden tábornok, és ő ilyen szavakkal búcsúzott tőle reggeli után:

– Na, páter, ma fogsz látni magyart futni!

Ezután a tábornok felült a lovára, szép, arab pej ménen lovagolt, és

pompás kíséretével elvágtatott. Nagysarló mögött, a domb legmagasabb pontján veretett magának sátrat.

Welden tábornok egy erős osztrák hadosztályt a honvédek hátába, a Duna felé küldött. Ezzel a hadosztállyal akarta a magyar sereget a folyóba szorítani vagy megadásra kényszeríteni.

A magyar sereg balszárnyán Damjanich, jobbszárnyán pedig Klapka tábornok honvédei vonultak fel, középen fele-fele arányban meneteltek a két tábornok vitézei. Damjanich ágyúzással kezdte a harcot, aztán rohamra küldte a híres vörössipkásokat. Az osztrák vadászok nem tudták feltartóztatni a rohamot. A vörössipkások rohamoztak, lőttek, aztán hasra feküdtek, töltöttek, majd újra rohamoztak Végül pedig felhangzott a vezényszó: – Szuronyt szegezz!

Damjanich hőseinek szuronyrohama ellenállhatatlan volt. Az osztrákok futva futottak, és ezt kiáltozták:

– O weh, o weh, szurony székesz!

A bekerítésre küldött hadosztály csak késő délután érkezett meg, mert a felázott talajon lassan haladt, ezért a győztes honvédsereg most már teljes erővel ellene fordulhatott. A honvédek a domboldalról rohantak rá a szűk úton menetelő ellenségre, percek alatt szétverték az alakulatokat, a lovasok, az ágyúk és a társzekerek egymás után zuhantak le az útról a mélybe. Úgy szétverték az osztrák sereget, hogy még hírmondó se maradt belőle. Vagy talán mégis?

Mire Welden tábornok úr körülnézett, már csak egy közvitéz maradt a közelében, a díszes kíséret árkon-bokron túl járt. Bizony, azzal a közlegénnyel vonult vissza a tábornok úr a szállására, a református pap házába.

A tiszteletes úr pedig most már vidáman pipázott a háza előtt, hiszen mindenki a magyarok fényes győzelméről beszélt. Amikor a tábornok urat meglátta, elébe szegezte a pipáját, mint a honvédek a szuronyt, és azt kérdezte tőle:

– Mikor látok már magyart futni?

– Ó, azok az ördöngös vörössipkások, és az az átkozott szurony székesz! – felelte a tábornok.

42. oldal

A kutya és az oroszlán

Ezópusz

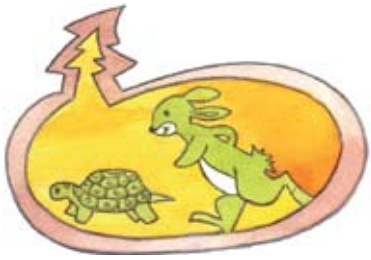

A kutya elhatározta, hogy meglátogatja az őserdőt, hogy körülnézzen ott egy kicsit. Még sohasem volt az őserdőben, és nem is ismerte azt a sok állatfajtát, amely ott élt. De ez nem is aggasztotta, hiszen nagy vadásznak tartották ott, ahonnan érkezett. Sok-sok állatot üldözött és ölt meg. Biztos volt benne, hogy az őserdő összes vadállata félni fog tőle. Nem sokkal később meglátta az oroszlánt, aki előtte sétált. Ez volt az első oroszlán amit a kutya látott. De ez a gondolat egyáltalán nem aggasztotta őt. Úgy gondolta, hogy hamarosan elkapja majd a nagy vadat.

A kutya egy darabig követte az oroszlánt az erdőn át. Aztán hirtelen elkezdett futni, hogy ráugorjon az állatra.

Éppen amikor elérte az oroszlánt, a hatalmas állat hirtelen megfordult és ránézett a kutyára. Valami figyelmeztette a kutyát, hogy a vadállat, akivel szembenéz, erősebb és kegyetlenebb bármelyik állatnál, amellyel valaha is találkozott. A két állat egy pillanatra egymásra bámult. Az oroszlán kitátotta a száját és bömbölt egy hatalmasat.

A kutya még soha nem hallott ilyen borzalmas hangot. A bömbölés visszhangzott a fák között. A kutya úgy érezte, hogy moccanni sem tud. Csak nézte az oroszlán félelmetes fogait. Felismerte az erőt a vadállat vállaiban. Ekkor a kutya megfordult és elfutott.

Olyan gyorsan rohant ki az őserdőből, ahogy csak tudott, miközben szíve kalapált a félelemtől. Csak egy valamit kívánt, és az az volt, hogy minél nagyobb legyen a távolság közte és a között az állat között, akinek ilyen félelmetes a bömbölése és ilyen ijesztőek a fogai.

A róka, aki figyelte őket, csak hangosan nevetett, és azt kiáltotta, miután a kutya eltűnt: – Nem sok kellett ahhoz barátom, hogy megfuttassanak!

44. oldal

A falánk róka

Ezópusz

A pásztorok egy csoportjának az volt a szokása, hogy a vacsorájukat egy üreges fa rejtekében dugták el, mielőtt elindultak, hogy a nyájukra vigyázzanak.

A ravasz róka azonban látta, mit tettek. Néhány napig rejtőzködött, és figyelte a pásztorokat, amíg biztos nem lett benne, mikor van az a pár óra, amikor nem mennek vissza a fához az élelmükért.

Egy reggel figyelte, ahogy a férfiak – szokás szerint – eldugták az élelmüket, majd elmentek. Megvárta, amíg a pásztorok eltűntek a látóteréből, aztán az üreges fához futott. A rés a fában nagyon szűk volt, de végül mégis sikerült bepréselnie magát az odúba. Amikor már bent volt a fában, az éhes róka azonnal elkezdett falatozni. Evett, csak evett, amíg már nem bírt többet enni.

Ekkor megpróbálta kipréselni magát a résen. De legnagyobb rémületére, nem fért ki. Olyan sokat evett, hogy hatalmasra nőtt a hasa. Bármennyire is próbálkozott, az oldalát nem tudta behúzni annyira, hogy kiférjen a fa nyílásán.

A csapdába esett róka akkora zajt csapott, hogy az egyik barátja meghallotta azt és odafutott a fához. Segíts! – kérlelte a róka a fa belsejéből.

– Olyan sokat ettem, hogy túlságosan meghíztam ahhoz, hogy ki tudjak mászni.

– Csak egy dolgot tehetsz – mondta a barátja a fejét rázva.

– Mégpedig? – követelte a róka reményteljesen.

– Addig kell itt várnod, amíg eléggé lefogysz ahhoz, hogy ismét ki tudj mászni – mondta ki kereken a barátja.

45. oldal

Szent György hava

Nagy a vigadalom a madarak között is. A jó idő, a meleg napsütés, a zöldbe burkolódzó természet cifrább dallamokat csalogat elő az énekes torkokból. Kertünkben kivirágzott a barackfa, a cseresznyefán is pattognak, nyiladoznak a rügyek: kell-e ennél nagyobb öröm embernek, madárnak?

– Nincs tovább, nincs tovább! – cippegik, füttyögik, trillázzák a madarak a jó hírt: vége a télnek, a didergésnek, könnyebben találnak eleséget.

– Nyitnikék, nyitnikék! – serkenti munkára a virágokat és a szőlősgazdákat az ugrabugra széncinke, s olyan mutatványokat rögtönöz, hogy bármelyik cirkuszi légtornász megirigyelné. – Szépen, szépen! – szittyegi az erdőben az aranyos fejű királyka, hazánk legkisebb madara.

Úgy röpködnek, ugrándoznak, játszadoznak a fénybe nyúló ágak között, mintha sohasem lett volna tél, mintha elfelejtették volna, hogy nem is olyan régen más világ volt ezen a tájon.

– Szi-szi-szi – hallatszik egy különös hang, majd így fejeződik be a madárnyelvű üzenet: Cerr..cerr… Hát ez milyen madár lehet? Egy hosszú farkú, szürke ruhás, fehér tollsapkát viselő madárka röpdös az ágak között. Semmi kétség: ez az ügyes akrobata nem lehet más, mint az őszapó. Kedves szeretetreméltó kis jószág, a nevét a

fehér fejéről kapta. A cinegék rokona, s könnyen elképzelhető, hogy együtt jártak artistaiskolába. Még a legvékonyabb ágakon is könnyedén egyensúlyoz, onnan figyeli a kártékony rovarokat, hogy aztán gyorsan lecsapjon rájuk.

És a csúszkáról hallottatok-e már? Ez a furcsa nevű, kékesszürke hátú, rozsdás hasú madár néha a parkokban, a házak körüli fákon is látható, de igazi otthona az erdő. Nevét különleges képességéről kapta: olyan fürgén kúszik-csúszik a fák kérgén, vastagabb ágain, hogy még a harkályt is lepipálja. Nemcsak felfelé, hanem fejjel lefelé is biztosan jár-kel a fatörzsön, ilyen mutatványra a harkály biztosan nem képes, pedig ő híres kúszómadár.

A csúszkának igen hosszú lábujjai és tűhegyes karmai vannak, ezek segítségével kapaszkodik érdekes mutatványa közben. Szorgalmas rovarpusztító munkása a tavaszi erdőnek.

Ha vasárnap van, irány az erdő! A természetet kedvelő embernek mi sem izgalmasabb, mint az első tavaszi kirándulás! A reggelek még hűvösek. Ahogy baktatunk a domboldali ösvényen fölfelé, még látszik a lehelet. A nyirkos tavaszi párát nem sokára fölszippantja a napsütés, a friss és illatos levegő langyos is, hűvös is egyszerre. Ha gyönge szél lebben a fák között, azt hihetjük az erdő vett jó mély lélegzetet.

(Ténagy Sándor nyomán)

Olvastunk már róla, hogy a néphagyomány ***Szent György napjától*** (április 24.) számítja az igazi tavasz kezdetét. Szent György napja fontos határnap az évben. Emlékeztek még, hogy mit olvastatok már korábban erről?

Április hónap jeles ünnepe a ***húsvét.*** Szó volt már arról, hogy a húsvét mozgóünnep (mit is jelet ez?), de általában áprilisra esik. Arról is volt már szó a korábbi években, hogy húsvétkor a keresztények Jézus keresztre feszítését és feltámadását ünneplik. Az ünnep étrendje is jellegzetes. Első a bárány, a zsidóság Egyiptomból való menekülésének emlékére. Másik eledel a tojás, az élet ősi szimbóluma, amely a kereszténynél a feltámadás jelképe lett. Újabb keletű

húsvéti étel a sonka és a kalács. A húsvéti szokások közül a locsolkodásról és a tojásfestésről már olvastunk korábban. Nézzünk két újabb húsvéti szokást!

Érdekes, különleges húsvéti szokás volt Erdélyben, Apáca községben a ***kakaslövés*** is. Régen élő kakasra lövöldöztek íjjal és nyílvesszővel, újabban már csak festett céltáblára. A célba lövést tréfás rigmus kíséri. Először perbe fogják a kakast (szerencsére ma már nem élőt), majd elmondják a kakas búcsúztatóját. Ha a nyíl pontosan a kakas szívébe fúródik, véget ér a játék. A szokást kakasvacsora fejezi be.

A húsvétra következő fehérvasárnapon volt szokásos a ***komatálküldés***. A komatálat küldők egymást testvérré fogadták, sírig tartó barátságot kötöttek, s ezután magázták, és komának, a lányok mátkának nevezték egymást. A komatál tartalma tájanként változott, de nem hiányzott belőle a húsvéti tojás, a kalács, és egy kis üveg ital sem. A komatál átadása énekelt, mondott köszöntő kíséretében történt.

Fontos húsvéti jelkép még napjainkban is a ***barka***. A mi éghajlati viszonyaink között a fűzfabarka helyettesíti azokat a pálmaágakat, amelyeket lengetve üdvözölte a nép egykor a Jeruzsálembe virágvasárnap bevonuló Jézust. Ennek emlékére szentelik meg a barkát virágvasárnap. (Emlékezzünk rá, ez a húsvét előtti vasárnap.) A megszentelt barkának gyógyító erőt tulajdonítottak.

Napjainkban a barka továbbra is szívesen alkalmazott tavaszi lakásdísz. A barkaágnak – vagy bármely, kirügyező, levelező ágnak – további szerep is adódik a húsvéti jelképek világában. Például kifújt, zsinórra fűzött húsvéti tojásokkal díszítik fel. Az Amerikai Egyesült Államokban a német bevándorlók terjesztették el a tojásfát, amely valóban olyan látványt nyújt, mintha tojásokat termő fa volna.

Általában áprilisban ünneplik a zsidó hagyomány szerint ***pészah*** ünnepét, de a húsvéthoz hasonóan ez is mozgóünnep. Pészah a zsidók Egyiptomból való kivonulásának, a rabságból való megszabadulásnak az ünnepe. Az ünnep fő eseménye, a széder este, egy családi vacsora, amelynek keretében évről-évre elmondják az Egyiptom-

ból való kivonulás történetét, hogy minden gyerek megismerhesse, megtanulhassa azt. A széder este lebonyolítása egészen pontosan meghatározott, így az is, hogy milyen ételeket kell fogyasztani. Főtt tojást, csontos húst, tormát, alma, dió, fahéj és bor keverékét, zellert, retket vagy főtt burgonyát, amit sós vízbe mártva fogyasztanak el. Ezeket az ételeket meghatározott rendben teszik fel egy szép díszes tálra, majd megáldják. Hozzá kovásztalan kenyeret (pászkát) esznek és bort isznak. A pászka kizárólag lisztből és vízből készül, nem kelesztik, dagasztják, csak pár perc alatt összegyúrják, és már sütik is. (Kapható a boltokban, de otthon is meg lehet próbálni a készítését!) Így emlékeznek arra, hogy az Egyiptomból kivonuló zsidóknak nem volt idejük kenyeret sütni, ami lassú és nagyon időigényes munka, mert a tésztának kelnie kell. Pészah ünnepekor is kell a szegényeket támogatni pénzzel vagy liszttel, hogy a szabadság érzését mindenki átélhesse.

Április 22. a ***Föld napja***. A Föld napjának alapgondolata egy Egyesült Államokban élő egyetemi hallgató ötlete volt. Az első ünnepre 1970. április 22-én került sor, amelyen mintegy 25 millió amerikai vett részt, hogy felhívja a figyelmet bolygónk romló környezeti állapotára. A második Föld Napját húsz évvel később rendezték meg, ezóta Magyarországon is megünnepeljük minden évben.

Áprilisban meséink, szövegeink fő témája a játék. Olvashattok majd szabadtéri játékleírásokat is, amelyeket szép tavaszi napokon az udvaron mindenképpen próbáljatok is ki! A hónap témája is a játék: gyűjtsetek minél több játékleírást, próbáljátok is ki őket! Legyenek köztük táblás játékok is, amelyeket el is készíthettek, és az osztályban szabadidőtökben a későbbiekben is játszhattok velük!
Ebben a hónapban további élményeket, ismereteket szerezhetünk az 1848-as szabadságharc korából, erdélyi hősökkel, Gábor Áronnal és Bem Józseffel találkozhatunk. Megismerkedünk gyönyörű tavaszi versekkel is. A hónap könyve Békés Pál: A Félőlény című regénye.

Hová szaladsz vízipók?

Zelk Zoltán

– Hová szaladsz vízipók?
– Keresem a békát!
– Mért nem húzol kiscipőt?
– Gyorsabb így mezítláb!

– Miért futsz ily sebesen?
– Én leszek a násznagy:
ma tartják a lagziját
a békakirálynak...

– Hol lesz a lakodalom?
– A királyi házban:
sásból, nádból épített
tavi palotában...

– Hát a menyasszony ki lesz,
békakirály párja?
– Hetedhét mocsárnak a
legszebb békalánya...

Láttam, láttam

Nemes Nagy Ágnes

Láttam, láttam lappantyút!
Éjszaka, erdőn meglestem,
róka-vadásszal kettesben.

Nem volt ottan lámpa, se ház,
mentünk: én meg a rókavadász,
akkor az égen, fekete égen
valami röppent még feketébben,
valami röppent: lappantyú!

Két szeme lángja, két pici lámpa,
gurgula-hangja úszik utána.
Ketten láttuk, senki más,
ketten: én meg a róka-vadász!

Tavaszi felhők

Nemes Nagy Ágnes

Bodzavirágból, bodzavirágból
hullik a, hullik a sárga virágpor.
Fönt meg a felhők szállnak az égen,
bodzafehéren, bodzafehéren.

Szállj, szállj felhő,
pamacsos,
hullj le, te zápor
aranyos,
hullj le, te zápor,
égi virágpor,
égen nyíló bodzavirágból.

Somvirággal, kakukkfűvel

Kányádi Sándor

Somvirág, somvirág,
aranysárga a világ.

Kakukkfű, kakukkszó,
kirándulni volna jó:

fűzfasípot faragni,
fűzfalóval lovazni,

árkon-bokron által,
háton hátizsákkal,

menni, mendegélni,
este hazatérni:

fűzfalovam kocogva,
fűzfasípom tutogva,

somvirággal, kakukkfűvel,
kakukkszóval, tele szívvel.

A Félőlény
regényrészlet
Békés Pál

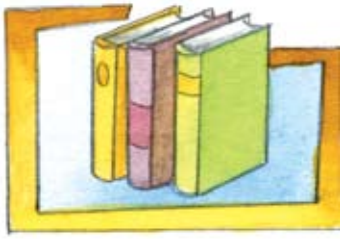

– Legalább egy búcsúteát – kérlelte Csupánc. – Még egyszer utoljára.
Egy perc múlva már a kerek farönk körül ültek. Az abrosz gyűrött volt, és a kancsó sem hófehér, de azért fenyőtűtea csurrant a csészékbe, és halkan csilingeltek a kiskanalak. Rakonc piros babos kendőbe bugyolált kis csomagot vett elő a bőrönd oldalzsebéből.

– Fahéjas sütemény – kínálta –, az útra készítettem... Kortyolgattak és falatozgattak. Csak nagy ritkán hangzott egy-egy szó.

– Parancsolsz még egy csészével?

– Vegyetek, csak vegyetek.

– Cukrot? Citromot? És hallgattak újra.

– Ez nem az igazi - mondta végül Rakonc. – Ha fejre állunk, akkor sem. A teázásokhoz hozzátartozott ő is – az odú felé intett.

– Úgy, úgy - bólogatott Csupánc. – És a mesék. A történetek. Mióta nem hallottunk már egyet sem.

– Legalább beadhatnánk neki egy csésze teát, hátha attól megjön a kedve.

Legyintettek, és hallgattak tovább. Később Porhany így szólt:

– És mi lenne, ha... – Ha?

– Ha magunk mondanánk történeteket.

A sosem hallott pompás ötlet lenyűgözte a társaságot.

– Úgy van! Nagyszerű! Óriási!

Kiujjongták magukat, majd udvariaskodtak egy sort.

– Kezdd el, kérlek.

– Nem, nem, csak utánad.

– Parancsoljatok, én majd később.

És megint hallgattak. Törték a fejüket.

– Egyszer volt, hol nem volt - kezdte végül Porhany.

– Igen? – derültek fel a többiek. – Igen? Porhany köhécselt, harákolt, és újra nekilendült. – Egyszer volt, hol nem volt... Inkább mégiscsak mondd te – intett kedvesen Rakonc felé. – Jól van, jól. Volt egyszer egy... De ennél tovább ő sem jutott. És Csupánc sem.

– Volt egyszer egy...

És végleg elakadtak. Mi volt egyszer? Mi volt hol nem? Volt egyáltalán valaha valami?

– Akkor nekünk most nincsenek történeteink? – és Porhany szipogni kezdett.

– Dehogynem – felelte Rakonc. – Csak odabent vannak. Ővele.

– Kint vagyunk a vízből. Bezárt mesék.

– Az is valami - vigasztalta Rakonc –, legalább tudjuk, hogy megvannak. Különben – folytatta kissé sértetten – foglalkozhatnátok velem is. Elvégre az én búcsúteám, és jólesne, ha...

Sosem derült ki, mi esett volna jól neki. E pillanatban ugyanis berregés hangzott, és egy rendkívül rút valamicsoda jelent meg az égen. Szárnya volt, de nem madár és nem is repülőgép, és egyáltalán – semmihez sem hasonlított. Szárnyán bőrleffentyűk, s ahogy a jószág csapdosott, a leffentyűk rusnyán leffegtek berregő hangot adva. A szeme – hát szeme volt vagy egy tucatnyi – mindmegannyi egy-egy kocsányon lógott, és dülledve leste a földet, az erdőt, a mezőt, semmi sem maradhatott rejtve előtte. Mondhatni: kukkolt. Innen kapta a nevét is. Úgy hívták: a kukkoló berregény.

– A földerítőrém! – igyekezett Porhany túlkiabálni a zajt.

– Már megint! Az órát lehetne hozzáigazítani a nyavalyáshoz. Kering egyet, és földeríti a kukkolójával, történt-e tegnap óta változás.

– Nem történt! – rikoltotta Rakonc az ég felé. – Még mindig pontosan annyira utálunk benneteket, mint tegnap! – A többiekhez fordult. - Azért jön mindig pontosan ugyanakkor, mert azt akarja, hogy megszokjuk. Hogy olyan természetes legyen az érkezése, mint a napfölkelte vagy a rügyfakadás. És ha már megszoktuk, akkor persze mindegy, hogy itt van-e vagy sem. És ha mindegy, akkor akár

itt is lehet! Csakhogy... – ordította hadonászva a repülő micsodának – én nem akarlak megszokni! Érted?! Egyszerűen nem akarlak!

A kukkoló berregény a hóna alá nyúlt (föltételezve persze, hogy akinek leffentyűs szárnya van, annak hónalja is lehet), és csak szórta, szórta a földre a – mit is? Nem látszott jól. És tovaleffegett.

A valamik lassan libegtek alá. Az egyik éppen Porhany csészéjében kötött ki, át is áztatta nyomban a fenyőtűtea.

– Csucs-csu-csu - hebegte Csupánc izgatottan–, teleszórta az egész erdőt! Rémröpcédula!

Rakonc kezébe nyomták a csöpögő papírt, mert az egész társaságból ő tudott egyedül rendesen olvasni. Nehézkesen betűzte a szúrós, hegyes írást. Végül megértette. Egyetlen mondat volt az egész:

A SZÖRNYEKÉ A VILÁG!

A kukkoló berregény már nem volt sehol. A rémröpcédulák beborítottak mindent, fönnakadtak az ágakon, a tüskéken, belepték a füvet, és a postaposzáta utálkozva csipegetett ki a fészkéből vagy féltucatnyit. Rakonc már-már a porszívóhoz kapott, hogy sebtiben föltakarítsa a szemetet, de mozdulata elakadt félúton.Teleszívta tüdejét kiserdei levegővel, és az ösvényre lépett.

– El sem búcsúzol?

– Már elbúcsúztam. – Vissza se fordult.

– Viszlát! – kiáltotta Csupánc.

– Viszlát – motyogta sírósan Porhany.

– Viszlát – zúgták a kókadozó levelű fák.

– Viszlát – zizegték a bokrok.

– Viszlát – nyelte könnyeit Rakonc, de csak ment tovább, ment elszántan.

47. oldal

A babros

Móricz Zsigmond

pittyeszt lepittyeszt lepittyesztette	könnycsepp könnycseppről könnycsepptől	igazgyöngy igazgyöngyök igazgyöngyökkel

Matyit mindig korholni kellett. Ha leült valahová, úgy el tudott motozni, hogy a reggelből este lett, s még semmit sem csinált. Az édesapja nagyon haragudott rá, mindig úgy hívta: te babros!

Egy kicsi kis faluban laktak, amelyik olyan kicsi volt, hogy ahol elkezdődött, már vége is volt. A Matyiék kertje alatt egy patak vize locsolgatta a füvek tövét. Itt szokott ő üldögélni a fűben, és gyűrűfűből gyűrűt kötött. Elébb a mutatóujjára, aztán a középső ujjára, aztán a nevetlen ujjára meg a kisujjára. De mikor a nagyujjára kötött, akkor a többi mind kibomlott. Nem restellte a fáradságot, újra hozzáfogott megkötni a gyűrűket sorban a többi ujjára.

Az édesanyja kiáltott neki:

– Matyi!

– Tessék!

– Gyere csak, fiam, hamar. Elküldelek a boltba. Hozol nekem két krajcárért élesztőt.

– Igenis.

Matyi felállott, és szokatlan gyorsan fenn is termett a tornácon. Az édesanyjának tetszett, hogy ilyen friss, és nevetett örömében, mikor a kisfia csillogó szemébe nézett.

– Látod, ezt már szeretem. Ha édesapád látna, most örülne ő is, hogy ilyen friss vagy, mint egy kis mókus.

Matyi nem szólott semmit, csak nevetett, és kérte a két krajcárt.

– Hát, fiacskám, itt a két krajcár, vedd az egyiket az egyik kezedbe, a másikat a másikba. Elmégy a bótoshoz, és megmondod neki, hogy adjon neked élesztőt, mert édesanyád kalácsot süt, és abba élesztőt kell tenni, hogy szép magas kalács legyen a tésztából.

Matyi frissen elszaladt, szaladt, szaladt, míg csak meg nem állott. Megállott, mert az út menti patakparton olyan szép kavicsokat látott, amilyeneket még soha életében. Csupa fehér kavics volt.

Matyi nagyon elcsodálkozott ezen, és gondolta magában, hogy egyet felvesz belőlük. Jó lesz az neki játszani. Mindjárt leguggolt, és a nedves kavicsok közt addig keresgélt, míg a legszebb fehéret ki nem választotta. Az olyan sima volt, mint egy pici kis galambtojás és olyan fehér, mint a hó. Matyi nagyon örült neki, s igen szerette volna, ha talál még egy ilyen szép kavicsot. Nem talált ilyen nagyon szépet, de egyet mégis felfedezett, amelyik csaknem olyan volt, mint az első. Akkor jutott eszébe, hogy öt kavicsra van szükség, ha azt a furcsa játékot játssza, hogy egyet feldob a levegőbe, s míg az leesik, addig fél kézzel mind összesepri a földön levőket, s már a tenyerében van a négy kis kavics, mikorra a levegőből lepottyan az ötödik, amelyet ugyanazzal a kezével elkap. Ha sikerül, akkor két kavicsot dob fel először, s aztán már hármat. Végül négyet dob már fel, s az ötödik kaviccsal a kezében próbálja őket elkapni. Nagyon kedves játék, éppen olyan babrosoknak találták ki, mint Matyi.

A két krajcárt közben ott szorongatta a markában, s csak a hüvelyk-és mutatóujjával szedegette a kavicsokat. De egyszer csak meggondolta magát, és letette a két krajcárt egy nagy lapos fekete kőre, s egész tenyérrel szedte a kavicsot.

– Matyi! Matyi! Nem látták a kisfiamat, szomszédasszony? – hallotta egyszer az édesanyja hangját.

Nagyon megijedt, s fel sem mert állani a patak fehér kövei közül, úgy hallgatott ott, mint egy kis sündisznó.

– Elküldtem a boltba élesztőért, adtam neki két krajcárt, és istenem, istenem, nem tudom, hova lett vele!

No, eszébe jutott Matyinak a két krajcár. Hej, de bizony nem tudta,

hova lett. Kereste szegény ijedten, s elfelejtette, hogy a fekete kőre tette le. Mindenütt nézte, csak ott nem, ahol volt.

Jött az édesanyja, s meglátta.

– Hát te itt vagy, te haszontalan, te babros! Hát így küldjelek el én téged valahová? Hát itt van a bolt? Itt árulják az élesztőt? No megállj, jöjjön csak haza apád a mezőről, majd lesz kutya-macska lakodalom!

Matyi nagyon megijedt, mert nem tudta, milyen lesz a kutya-macska lakodalom. Máskor mindig veréssel fenyegették, és azt már tudta, hogy nagyon rossz. De a kutya-macska lakodalom! Nahát ez igazán borzasztó lehet.

– Takarodj rögtön haza! Na megállj, most megnyúz apád! Én szépen bekovászolok, csak éppen bele kell tenni az élesztőt, a vizet is megmelegítettem már egy kis csuporban, és tessék, ez a semmirevaló kölyök nem jön, csak nem jön… No csakhogy ez a pénz megvan! Persze, leteszi a fekete kőre, ő meg azokat a rongyos fehér kavicsokat szedegeti. Juj, te babros!

Az édesanyja gyorsan elment a boltba. Matyi pedig búsan visszafordult. Lehorgasztotta az orrát, lepittyesztette a száját, és csak ment, mendegélt előre.

Úgy elbúsult azon, hogy ma meg kell tanulnia, milyen az a kutya-macska lakodalom, meg hogy az édesapja őt meg fogja nyúzni, és akkor ő hogy jár majd a világban, lehúzzák róla a bőrét!... Úgy elgondolkozott ezeken a szomorú dolgokon, hogy észre sem vette, mikor elment a kapujuk előtt.

Csak ment, mendegélt előre. Elérkezett egy szép kis tóhoz. Az a tó olyan szép volt, hogy az egész ég leszállott belé, s ahogy Matyi nézte, tisztán látta, hogy a fellegek nem odafenn az égen vannak, hanem lenn úszkálnak csendesen, mint a halacskák a tó fenekén.

Egyszerre ő is nagy kedvet érzett, hogy megpróbálja, hogy kell odalent úszni a tó fenekén. Mindjárt belement a vízbe. A víz jó meleg volt, de hiába ment egyre beljebb, a fellegeket többet nem látta. Az egész kis tavat összejárta pedig, hogy legalább egy akkora felleget tudjon kihalászni, mint egy kis csipkés zsebkendő. Gondolta,

ha azt hazaviszi az édesanyjának, akkor majd szólani fog az édesapjának, hogy most az egyszer még bocsásson meg a babrosnak, és ne tanítsa meg rá, milyen az a kutya- macska lakodalom.

Keresés közben kiért a tóból, s ott állott a parton.

Jaj, de akkor lett csak nagy az ijedelme. A ruhája csupa víz volt és sár. Mindjárt eszébe jutott, hogy ezért is ki fog kapni. Hamar hozzáfogott s levetkezett, hogy ne lássák meg otthon, milyen lucskos és sáros lett. Ott állott mezítelenül a tó partján. Ment, ment tovább előre, de egyszer már nem tudta, hogy hol van. Megijedt, hogy többet nem talál haza. Már nem emlékezett a borzasztó fenyegetésre, hogy megnyúzzák, mert tudta, úgysem tenné azt meg vele az ő édesapja, hogy úgy elcsúfítsa a kisfiát. Már bizony azt se bánta volna, ha egy kis verésen túlesik, csak legalább otthon lenne, s látná a kis dikót, a meleg tarka párnácskákkal, amelyeken aludni szokott.

Ahogy ott áll a fűben, és sír, arra hajtat a királyné aranyos kocsijával. A királynén igen fényes ruha volt, és a haja olyan sárga, mint a csillag. Hangosan kiáltott fel:

– Nézzétek csak, egy kisfiú!

Matyi ezen mindjárt elcsodálkozott, honnan tudja a királyné, hogy ő fiú, mikor ő bedobta a ruháját a tóba. És a királyné nem ismeri őt úgy, mint az édesanyja. De nem szólott semmit, csak nézett, nézett a királynéra a nagy fekete szemeivel, amelyek úgy csillogtak a könnycseptől, mint a harmat a fűszálon.

– Nahát, ez a kisfiú elveszett, ezt a kisfiút magunkkal kell vinni. Majd aztán kidoboltatjuk az országban, hogy akinek elveszett a kisfia, az jelentkezzék, illő jutalomban fog részesülni.

Matyit mindjárt felvették a kocsiba, és elhajtottak vele. A királyné ölében volt egy olyan szép icipici kisbaba, hogy a napra lehetett nézni, de arra nem. Matyi nem szólt, csak nézte a parányi cseppet, s elmosolyodott, mikor a picirit mosolyogni látta.

– Nézd csak, milyen barátságos ez a kisfiú! – mondta kacagva a királyné a komornájának. – Nahát, ezt nem fogom többet elereszteni magamtól!

– De felséges királyné – mondta a komornája –, hátha királyfi, és akkor haddal jönne az országra a papája, ha vissza nem adnók.

– No, ha királyfi, akkor hozzáadom a kislányomat feleségül. De honnan tudjuk meg, hogy királyfi-e vagy parasztgyerek, hiszen nincs semmi ruhája.

– Hát ennél semmi nincsen könnyebb, királyné asszony – mondta a komorna. – Majd meg tetszik látni este, ha lefekszik, csak az a fő, hogy egyedül aludjon egy szobában.

Hát, ahogy hazamentek a fényes királyi palotába, ott mindenki nagyon csudálkozott, hogy a királyné asszony hol fogta ezt a kis vad gyereket. Tiszta hófehér inget adtak rá, amelyik a sarkáig ért, de elébb megfürösztötték jól, amin Matyi igen csudálkozott, hiszen ő már fürdött a tóban. Enni is adtak neki, s mikor már evett is, ivott is, bevitték egy szép kicsi szobába, ott volt egy csúnya kicsi ágy.

– No, felséges királyné – mondta a komorna –, ha ez a fiú ebben az ágyban tud aludni, akkor ez parasztfiú. Mert ez olyan ágy, amilyet a parasztok szoktak vetni.

Avval Matyit felültették az ágyra, s otthagyták.

A szobában valami világító virág lógott fent a padlás közepén, amilyent Matyi még soha életében nem látott. Felállott az ágyra, hogy megfogja, mert azt hitte, valami nagy világító virág. De nem érte el. Hanem föntről meglátott az asztalon egy kis ládát. Hamar leszállott az ágyról, felmászott a székre, s megnézte, mi van a kis ládában. Hát borsó volt benne.

De olyan furcsa borsó, hogy ilyet már igazán nem látott soha, de soha életében. Fényes borsó, és a közepén mindeniknek egy kis lyuk volt. Olyan csillogó volt ez a borsó, mint a békatekenőnek a belseje.

Matyi belemarkolt, és elvitte magával az ágyba. De ahogy felmászott, mind kiömlött a markából, és széjjelgurult az ágyon. Ettől ő megijedt, mert tudta, hogy a királyéknál rendnek kell lenni, és félt, hiába jött el hazulról, majd ezek fogják megtanítani a kutya-macska lakodalomra.

Hozzáfogott hát összeszedni a borsót, és az a huncut borsó, ha az egyik markát teliszedte, a másikból újra szétgurult, ha azt összeszedte, akkor meg ebből ömlött szét.

Ezt pedig az ajtón át, egy kis ablakon keresztül mind lesték a királyné meg a komornája.

– No, felséges királyné asszony, most már az látszik, hogy nem parasztfiú, mert ha az volna, akkor mindjárt el is aludt volna az ágyban. Király fiú ez, tetszik tudni, azért is játszik a gyöngyökkel, a drága igazgyöngyökkel, mert ahhoz van szokva.

– Igazad van – mondta a királyné –, vidd át hát a másik szobába.

A komorna felvette Matyit az ölébe, és átvitte. Ott volt egy faragott ágy egy díszes szobában. Csupa csipke és csupa selyem volt az ágy. Olyan volt, hogy mikor Matyit beletették, nagyon megszeppent, mert azt hitte, most éppen a koporsóba teszik, s moccanni sem mert, így hamar elaludt.

– Mit mondtam, felséges királyné asszony – szólt a komorna, s igen büszke volt, hogy így eltalálta az igazságot.

– No hát most már szavamat adom – kiáltott fel a királyné –, hogy akár jönnek érte a szülei, akár nem, ezt a szép kisgyereket fölnevelem, és hozzáadom feleségül a piciri szép kislányomat.

Matyi csak egy hét múlva merte elmondani, kik az ő szülei. Felhívatták akkor a szüleit a királyi palotába.

De akkor már úgy megszerette a kis babrost a királyné, hogy azt mondta, többet nem adja vissza, hanem csakugyan állja a szavát, fel fogja nevelni, kitaníttatja a királyi tudományra, s csakugyan hozzáadja a lányát feleségül.

A Matyi édesapja nem tudott eleget csudálkozni rajta, hogy az ő kis babros fia ilyen jó lesz királynak, de aztán mégis belenyugodott.

– Hát, fiam, jó itt? – kérdezte a kisfiát.

– Bizony jó, édesapám, hanem azért mégis jobb volt otthon, mert ott a patakban olyan szép kavicsokat találtam, amilyen itt nincs. Mind magának adom ezt a ládikó gyöngyöt, ha elmegy, osztán hoz nekem abból a kavicsból. De a legszebb ötöt hozza ám el! Jól válassza ki!

Erre a Matyi apja meg az anyja hazamentek, s leguggoltak a patak partján a nagy fekete kő mellett, ahol a két krajcárt letette Matyi, s hozzáfogtak fehér kavicsot válogatni. De úgy megnézték, megforgatták valamennyit, úgy babráltak velük, hogy melyik a szebb, hogy a

falubeli szomszédasszonyok mind összegyűltek, és úgy nevettek.

– Nézzétek már ezt a szomszédot, hogy a kis babros elment királyfinak, hát ők lettek nagy babrosok helyette.

De az öregek egy szót sem szólottak, csak válogatták a kavicsokat, és közben azon tanakodtak, hogy a Matyi gyöngyeit el fogják adni, és az árán megveszik az egész határt, ameddig csak a patak folyik, és minden kavicsot összeszednek neki.

– Látod, apjuk, látod, mindig szidtad a kis babrost, hogy olyan furcsa volt, és most magunk is azt csináljuk.

No, csak ne beszélj, ne beszélj – szólott az öregapó –, szedd azt a követ, mert ha felnő a fiad, osztán király lesz, majd ő tanít meg rá, milyen az a kutya-macska lakodalom!

48. oldal

Tavaszi játékok

Fészekfogó

Tetszőleges, de páros számú játékos játszhatja. A játékosok közül kiszámolunk egy fogót és egy menekülőt. A többiek párosával elszórtan helyezkednek el egy nagyobb üres térben. Szembefordulnak egymással a párok, kezet fognak és kész a fészek.

A fogó és a menekülő a játéktér két ellentétes oldalától indul. Rajtjelre kezdődik az üldözés. Ha a fogónak sikerül megérintenie a menekülőt, akkor szerepet cserélnek. A menekülő a fogótól úgy szabadulhat meg, hogy bebújik valamelyik fészekbe, és ott az egyik fészekalkotó játékos mindkét kezét megfogja. Csak abba a fészekbe bújhat bele, ahol a játékosok felemelik a kezüket, ezzel kinyitják a fészket. Ha a fészek csukott vagy becsukódik, tovább kell menekülnie. A fészekben feleslegessé vált játékos lesz az új menekülő. A fészekben pár nélkül maradt játékosnak azonnal tovább kell futnia. Csak a fészken kívüli érintés számít. A fészket alkotó játékosok csak akkor engedhetik el a párjuk kezét, ha a fészekbe bújt menekülő mindkét kézzel megalkotta az új fészket!

Ha páratlan számú játékos van, akkor válasszunk egy játékvezetőt! A játékvezetőket 5 percenként cseréljük, hogy senki se maradjon ki a játékból. Ha szűk a hely, a menekülő és a fogó páros vagy fél lábon szökdécselhet. Nagyobb térben (pl. tornaterem, füves mező) páronként hasalva is jó játék. Olyankor annak kell menekülnie, aki a párból a másik szélre került, mert lehasalt melléjük a menekülő.

Tenyérbecsapó

A játékhoz két csapatot kell alakítani. Egy rövid távú versenyfutás első két helyezettje lehet a két kapitány, akik felváltva választanak maguknak csapatot. A két csapat felsorakozik egymással szemben, legalább 10-15 méter távolságra egyenes vonalban. A játék úgy indul, hogy valamelyik csapatkapitány kiválasztja egyik emberét, aki próbát tesz. A kiválasztott játékos elindul, és fel, alá sétálgat az ellenfél sorfala előtt. A sorfalban állók felemelik egyik kezüket nyújtott könyökkel maguk elé, tenyerüket felfelé tartva. A sétáló játékos kiválasztja egyiküket azzal, hogy a tenyerébe csap. A sorfalban állók nem mozgathatják a kezüket! Nem ránthatják félre, vagy lendíthetik fel, hogy megérintsék a kihívó tenyerét! Az érintés után a kihívó gyorsan visszafelé menekül a helyére. Az, akinek a tenyerébe csapott, megpróbálja megérinteni, mielőtt a helyére érne. Ha sikerül a kihívónak visszaérnie, akkor a kiválasztott fogoly lesz. Leül a kihívója mögé. Ha viszont utoléri, s megérinti a kihívóját, akkor abból lesz fogoly. Visszasétálnak, s a pórul járt kihívó az elfogó mögé ül. A következő körben a másik kapitány küld kihívót. A kapitányok magukat is választhatják, de játszhatjátok úgy is, hogy a kapitány csak akkor lehet kihívó, ha egyedül marad. A foglyul ejtett kapitány továbbra is irányítja a csapatát. Ha a fogollyá váló játékosnak voltak foglyai, azok kiszabadulnak, visszaállhatnak a csapatukba. A játéknak akkor van vége, ha az egyik csapat minden tagja fogollyá válik. Lehet időre is játszani, akkor a foglyok száma az eredményesség mutatója.

Rabló-pandúr

A rabló-pandúr játék elnevezésében és játékmódjában egyaránt a betyárvilágot, a szegénylegényeket és az őket üldöző pandúrokat idézi. A játékosok két, erőben nagyjából egyforma részre oszolnak. Az egyik rész a rablók, a másik a pandúrok. Érdemes választani egy bírót is, aki vitás esetekben segít dönteni. Mindkét csoportnak lehet valamilyen megkülönböztető jele. Például kendő, sapka, mellszalag, de ha a játékosok jól ismerik egymást, ez nem szükséges. Ki kell jelölni a játékteret, s a fogda helyét. Az ideális a játéktér elég nagy az elrejtőzéshez, vannak rajta bokros, fás részei. A fogda területét úgy érdemes kijelölni, hogy körberajzoltok egy akkora területet bottal, vagy kirakjátok hullott ágakkal, amelyben akár az összes rabló kényelmesen elfér. A fogda a terület középső részén legyen! A rablók egérutat kapnak, szétszélednek a területen. A bíró hangos „hopp!” kiáltással jelzi a játék kezdetét. A pandúrok elindulnak felkutatni a rablókat. Ha egy pandúrnak sikerül megérintenie egy rablót, akkor fogollyá válik. Kézen foghatja, s bevezetheti a fogdába. A rabló nem menekülhet el közben, hagynia kell normál tempóban vezetni magát. A fogollyal nem futhat a pandúr. Viszont, ha a pandúr önként elengedi a kezét, vagy a fogoly másik kezét megfogja egy másik rabló, megint szabaddá válik, menekülhet. A fogdába vetett rablók is megszökhetnek, ha egy szabad rablónak sikerül befutnia, s megérintenie őket. Tehát a fogdát is őrizniük kell a pandúroknak, nem elég üldözni a rablókat. A pandúrok a fogdába nem léphetnek be! A játék addig tart, amíg az összes rabló a fogdába nem kerül, vagy le nem jár a játékidő (10-15 perc). A játék végét a bíró három hangos „hopp!” kiáltással jelzi. Az a rabló, aki elhagyja a játékteret, végleg kiesik a játékból. A bíró más szabályszegés esetén is dönthet így.

Karszalagos hadijáték

A játékhoz két csapatot kell alakítani. Bírót is kell választani. Szükséges hozzá egy tágas játéktér. Sportpálya, iskolaudvar, vagy nagy rét. Kell még eltérő színű rugalmas krepp papír, amelyet 4-5 centiméter széles, 50 centiméter hosszú csíkokra kell felvágni. Ebből lesz a csapatok karszalagja. A megfelelő színű papírszalagokat a játékosok felcsomózzák egymás felkarjára úgy, hogy a szalagból szabadon maradó szárak körülbelül ugyanolyan hosszúak legyenek. A csomónak kívül kell lennie! A két csapat felsorakozik egymással szemben, s a bíró jelére kezdődik a játék. (Pl. sípszó, taps, hopp! kiáltás, stb.) A játékosoknak a küzdőtéren cirkálva úgy kell leszakítaniuk az ellenfél karszalagjait, hogy a magukét közben megpróbálják megőrizni. Akinek már nincs karszalagja, az elhagyja a játékteret. Tilos az ellenfelet megfogni, megragadni, lökdösni. A földre került ellenfelet nem szabad támadni. Ha valaki elesett, akkor a bíró megállítja a játékot. Jelére mindenki köteles megállni, abbahagyni a játékot! Odamegy az elesetthez, felsegíti, az ellenfeleket legalább két méter távolságra parancsolja. Csak akkor lehet ismét támadni, ha a bíró ismét elindította a játékot! A bíró szabálytalanság esetén is leállíthatja a játékot. Ilyen lehet, ha valaki nem hagyja el a játékteret, pedig már nincs karszalagja, vagy erőszakosan játszik. A szabályszegőről a bíró leszakíthatja a szalagot. Kizárhatja a következő játékból is. A karszalag elvesztése akkor is kieséssel jár, ha kioldódik, lesodródik, és nem letépi az ellenfél. A szabálytalanul leszakított szalag helyett a bíró köthet fel újat.

Japán rögbi

A játékot tágas területen, füves, vagy salakos pályán érdemes játszani. Szükséges egy nagyobb, könnyű gumilabda. A játékosok közel azonos szélességű terpeszállásban kört alkotnak úgy, hogy cipőik széle összeér. Így a kör teljesen zárt lesz. Ha valakinek kicsi a hely, akkor tágítsa a kört. Lépjen egy lépéssel hátrébb, s a mellette lévő lépjenek

mellé. Ha túl széles a hely, akkor pedig fordítva, befelé lépjen. Fontos, hogy senkinek se legyen túl széles, vagy túl keskeny terpeszállása. A játék kezdetén a játékosok lehajolnak, s összekulcsolják a kezüket. A kezdő játékos maga elé helyezi a labdát, s összekulcsolt kézzel elüti. A többiek vigyáznak, nehogy átmenjen a lábuk között. A labdát összekulcsolt kézzel kell gurítani is, kivédeni is. Akinek átmegy a labda a két lába között, az kiesik, kivéve, ha a labdát nem összekulcsolt kézzel ütötték, gurították. A körből kipattanó labda után az első kiesésig az megy, aki felett kipattant. Ha már van kieső, akkor a labdaszedés az ő feladata. A kiesők kört formáznak a játszók körül. A labdaszedő kívülről, valakinek a lába között gurítja be a labdát. Ha csak három játékos marad, akkor már háttal állnak. Az utolsó kettőt meg lehet tapsolni! Védekezésként a lábakat összehúzni, behajlítani, leguggolni tilos. Aki mégis megteszi, kiáll.

49. oldal

Kalandozás a magyar történelemben

Bem József honvéd tábornok

A magyar emberek hosszú évszázadokon át Magyarország testvér-országának tekintették Erdélyt. Az osztrákok törvényeket sértő uralkodása egyformán sújtotta mindkét ország lakóit. Így nincs azon semmi csodálni való, hogy az 1848-49-es magyarországi szabadságharc törekvéseivel, céljaival tökéletesen azonosulni tudtak az Erdélyben élő magyarok is. A lelkes erdélyi mozgalmak éléről hiányzott azonban egy olyan katonai vezető, ki a jószándékú emberek cselekedeteit összehangolja.

Kossuth Lajos nagyon megörült, amikor Bem József, az európai hírű lengyel szabadsághős felajánlotta szolgálatait a magyar kormánynak, és tüstént ki is nevezte az erdélyi seregek fővezérévé. Bem tábornok megjelenését az erdélyi magyarság örömmel és reménykedve fogad-

ta. Bem hamarosan rá is szolgált a bizalomra. Rendkívüli hadvezetői képességeinek köszönhetően a különböző harci helyzeteket hamar felismerte, és minden ellenfelet megelőzött hihetetlen gyorsaságával. Az elbizakodott osztrák seregek nem egészen nyolc napon belül csalódottan vették tudomásul, hogy Bem Erdély felét felszabadította. Hiába volt azonban Bem honvédtábornok legendásan bátor katona, hiába voltak kiváló hadvezéri képességei, amelyeket a szabadságharc vezérei közül csak Görgeyéhez lehet hasonlítani, az egyesült osztrák-orosz seregek többszörös túlereje végül Erdélyben is győzedelmeskedett, a szabadságharc ügye itt is elveszett.

Gábor Áron honvéd őrnagy

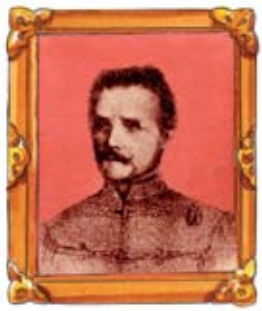

Erdélynek, azon belül szűkebb hazájának a Székelyföldnek önvédelmi harcában játszott fontos szerepet. A katonák egyre kilátástalanabbnak látták a harcot, mert – amint mondták – ágyú és lőszer nélkül gondolni sem lehet sikeres háborúra. Az erdélyi magyarság körében is nagy-nagy bizonytalanság lett úrrá. Ekkor lépett a színre Gábor Áron, és mondta el fogadalommal felérő szavait: „Lesz ágyú!” Szavai óriási lelkesedést váltottak ki a nép körében. A falvak, városok sorban ajánlották fel rézből való harangjaikat, réz-és ónedényeiket, amelyekből ágyúkat és ágyúgolyókat lehetett önteni.

Gábor Áronnak azonban nemcsak az ágyúgyártásról kellett gondoskodnia, hanem a tüzérség megszervezéséről is. Amellett, hogy nagymértékben hozzájárult Bem tábornok katonai sikereihez a szabadságharc katonai felszerelésének előteremtésével, a csatározások színhelyéről sem hiányozhatott. Az orosz csapatok bevonulása után 8 órás ágyúcsata végén találta el az ellenség ágyúgolyója. Bem tábornokon kívül senki sem tudta úgy lelkesíteni katonáit, mint Gábor Áron. A jól ismert dal őrzi emlékét: Gábor Áron rézágyúja fel van virágozva… Ha ismeritek, énekeljétek el a tiszteletére!

Mondák az 1848-as forradalom és szabadságharc korából

A furulya

Móra Ferenc

odaad odaadhat odaadhassa	sikoltozik sikoltoztat sikoltoztatta	csörrenés kardcsörrenés kardcsörrenésre

Tápiószele ma sem valami nagy faluja Pest megyének, a szabadságharc idején pedig még kisebb volt. Nem a háza volt kevesebb, hanem a népe. Aki magabíró ember volt, az beállt honvédnak. Asszonyokon, gyerekeken, öregembereken kívül senki se maradt otthon a bogárhátú házacskákban.

Annál nagyobb volt az ijedtség, mikor egy reggel azzal szaladtak haza a kanászgyerekek a mezőről:

– Jön az ellenség! A vezérüknek rettentő nagy szakálla van. Úgy lobog a szélben, mint a zászló.

Az asszonyok jajveszékelve tördelték a kezüket, s bizonyára már a jajgatásukkal elijesztik az ellenséget, ha az öregbíró rájuk nem parancsol:

– Nem ürgeöntés lészen itt most, asszonyok, hanem harc, háború. Ki-ki vaslapátot fogjon a kezébe, avval köszöntse a kisajtóban a németet!

Maga az öreg bíró is leakasztotta a szögrül a kaszát, s kegyetlen haraggal vagdosta vele az orgonabokrokat, mikor egyszer csak megharsant a trombita a faluvégen.

– Uccu, mákos! – rikkantotta el magát a bíró. – Hiszen ezek a mieink!

Nem németek voltak azok, hanem a Damjanich vörössapkásai. Lobogó szakállú vezérük maga Damjanich tábornok. Útban voltak Bicske felé. Oda várták vacsorára az osztrákot, s ugyan igyekeztek, hogy le ne maradjanak a nagy dínomdánomról, ahol acélgombócokkal, karddal muzsikálnak.

Azaz csak igyekeztek volna, ha a szeleiek útjukat nem állják. De útjukat állták ám tyúkkal, kaláccsal. A Templom tér zöld pázsitján terítettek nekik. Ott telepedett le maga a tábornok is egy fölfordított hordón, valami kőszentnek a lábánál. Ott fogadta a szeleieket, akik mindenféle ügyes- bajos dolgokban járultak eléje. A szelei bíró például arra kért engedelmet Damjanichtól, hogy odaadhassa az apai örökségét az osztráknak.

– Micsoda kelmednek az apai öröksége? – nézett nagyot Damjanich a különös kérésre.

– Német Andrásnak hívnak. De én mától fogva Magyar Andrásnak szeretném magamat hívatni.

Damjanich jót nevetett a furcsa ötleten, s odafordult egy öregasszonyhoz, aki már rég ott ácsorgott körülötte:

– Mi járatban van, szülém?

Az meg nem egyebet kívánt, mint hogy közelről megnézhetné: igaz-e az, hogy a Damjanich köpenyét rostává lyuggatták már a golyók?

– Biz igaz, lelkem – mosolygott a tábornok, s poros, kerek köpenyét szétterítette a földön. Csakugyan több volt azon a lyuk, mint a posztó.

Nem telt bele félóra, vagyont ért az a rossz köpönyeg. Teleszórták a szelei asszonyok nyakba való gyönggyel, ezüst fülbevalókkal, aranygyűrűkkel. Kinek mi drágasága volt, mind odahányta rakásra.

– A hazának adjuk, fegyverre, katonára!

Az öregemberek ritkaságképpen tartogatott ezüsthúszasokat, a gyerekek krajcárkákat dobáltak a köpenyegre.

– Van már hadi kincstárunk is – mosolygott a tábornok, s érezte, hogy könnybe lábad a szeme. S bizony még sírva fakad a háborúk kemény hőse, ha egyszerre meg nem nevetteti valami.

Öreg vak koldus botorkált hozzája a templom sarka felől. Egyik kezében bot, avval tapogatta az utat. A szájában furulya, azt sikoltoztatta a másik kezével. Rongyos szűre sarkát egy lompos kutya ráncigálta előre, belekapaszkodva a fogával.

– Nini, az öreg Csiha be akar állni vörössapkásnak! – mondogatták a falubeliek.

A vak ember szomorúan mosolygott, kivette a szájából a furulyát, és előrenyújtott kézzel megállott Damjanich előtt.

– Szegény koldus vagyok – kezdte halk, fájdalmas hangon, mire a tábornok egy ezüstpénzt dobott a tenyerébe.

– Isten megáldja kendet!

Az öreg Csiha fakó orcája tűzbe borult. Szétnyitotta a tenyerét, s ujjai közül az ezüstpénz csengve hullott a köpenyre. De most már a koldus hangja is úgy csengett, mint az ezüst:

– Nem alamizsnáért panaszkodtam, uram. Azért fáj a szegénységem, hogy én semmit sem adhatok a hazámnak. Legalább tábornok úrnak szeretnék valami emléket adni. Fogadja el tőlem a kutyámat. A Guruj kutyát.

Az emberek kacagtak, a Guruj kutya neve hallatára gyanakodva hegyezte a fülét, Damjanich maga is elmosolyodott:

– Jó ember, mit csinálna maga a kutyája nélkül? Én meg mit csinálnék vele a háborúban?

– Ő a legnagyobb kincsem. Jó szívvel adtam volna. Egyebem sincs – motyogta zavarodottan Csiha, s kibotorkált az emberek közül. A Guruj kutya nem sértődött meg a visszautasításra, inkább örült neki. Víg csaholással ugrándozta körül a gazdáját.

A tábornok pedig fölkelt, és körüljárta pihenő hadát. Ahogy kerülfordul egyet, megint előtte áll a vak koldus.

– Tábornok úr – mondta reszkető hangon –, legalább a botomat fogadja el. Nagyon szép bot. Farkasfej van a végire faragva.

Azzal odanyújtotta a farkasfejes botot, amit Damjanich szelíden hárított el magától:

– Nem fogadhatom el, jó öreg. Mire támaszkodnék azután, szegény világtalan? Nekem lesz mire támaszkodnom, míg élek: jó kardom.

Ráütött kardjára, s a kardcsörrenésre a vak ember ijedten rezzent össze.

– Pedig oly szép farkasfej. Érzem a kezemmel, milyen szép lehet – botorkált odább szomorúan.

Hanem azért harmadszor is csak visszajött. Most már szinte sírva könyörgött:

– Tábornok úr, legalább a furulyámat fogadja el! Valódi kőrisfa. Csontnyaka van neki. A vége egy kicsit meg van hasadva, de ha összeszorítja az ember a kezével, nagyon szépen szól.

Abban a percben megdördült Bicske felől az ágyú. Damjanich kigyulladt arccal pattant a lovára. A furulyát siettében a dolmánya alá dugta, éppen a szíve fölé. S egy-két perc múlva már Bicske felé robogott a serege élén. Vak Csiha boldogságtól ragyogó arccal integetett utána:

– Adjon neki szerencsét a magyarok istene!

Adott is.

A bicskei csatában az ellenség első golyója Damjanich tábornokot találta. A csaták hőse hátrazökkent a nyeregben. A másik percben már kirántott karddal vágtatott előre.

– Nincs baj, fiúk! – nyugtatta meg elsápadt tisztjeit. – Csak megütött az az ostoba golyó, de egyéb kárt nem csinálhatott. Megakadt valamiben.

Egy óra múlva vége volt a bicskei csatának. Az osztrák fűbe harapott, vagy elinalt, mint a nyúl. A vörössapkások kergették őket a tábori tüzek világánál egy darabon.

Maga Damjanich fáradtan heveredett le a tűz mellé. Ahogy ott könyököl, érzi, hogy valami töri az oldalát.

– Ugyan mi lehet ez? – gombolta ki nagy kíváncsian a dolmányát.

Vak Csiha furulyája volt. Csontnyaka széttörve, benne a megakadt golyó. Az mentette meg aznap a hadak oroszlánjának életét.

49. oldal

A huszár

Móricz Zsigmond

sereglett egybesereglett egybesereglettek	sarkantyúz sarkantyúzta megsarkantyúzta	bizonyít bizonyította bebizonyította

Nyerges Mihály huszárt az ezredes levéllel Gyarmatra küldötte. A huszár átadta a levelet a bírónak. – Ebédelt-e már, vitéz uram? – kérdezte a bíró. – Még nem – felelt a huszár.

– Ha nem veti meg asztalomat, szívesen látom ebédre, a lovának meg jut abrak az istállóban.

A huszár örömmel elfogadta a bíró hívását. A lovát úgyis meg kellett abrakoltatnia, de magának is jólesett az étel, mert hajnal óta egy falatot sem evett.

A huszár látására sokan egybesereglettek a bíró házában. Mindenkinek volt katonafia, vagy testvére, vagy egyéb rokona és gondolta, hátha látta a huszár, vagy talán hallott róla. Legalábbis annyit megtudnak tőle, nem esett-e el. (Mert 1849-ben vagyunk, a szabadságharc idejében.)

Több huszárról, honvédgyalogosról, honvédtüzérről kérdezősködtek ebéd közben a falusiak. Némelyikről tudott beszélni a vitéz, másokról semmi hírt sem hallott, nem is ismerte.

– Hát Tóth Sándor huszárról, az én fiamról, hallott-e valamit, vitéz uram? – kérdezte egy anyóka.

– A gyarmati Tóth Sándorról? Az a legjobb pajtásom.

– Nincs-e valami baja?

– Egészséges, mint a makk.

– Hála érte a jóistennek – sóhajtotta az anyóka.

– Az bizony már őrmester – mondotta a huszár –, mert nagyon kitüntette magát Isaszegnél.

– Hogy történt? Beszélje el, vitéz uram! – kiáltottak mindenfelől.

– Hát úgy történt – kezdte a huszár –, hogy az ezredes úr fontos üzenettel küldötte Klapka tábornokhoz.

Ebben a percben berohant egy fiú.

– Huszár uram, vasas németek jönnek! Fusson, meneküljön!A huszárnak a szeme pillája sem rezdült meg.

– Hányan vannak? – kérdezte.

– Hárman.

– No, háromtól nem ijedünk meg. Hol vannak most?

– A kiserdőnél.

– Hát akkor még ráérünk.

Ezzel folytatta a történet elbeszélését.

– Tóth Sándor megsarkantyúzta a lovát, s elvágtatott. Egyszer egy sor német baka állta az útját. Sándor azonban nem ijedt meg. Kikereste, merre áll ritkábban az ellenség, s mint a szélvész, úgy rontott rajta keresztül. Jobbrúl, balrúl szólt a puska, száz golyó repült feléje, de Sándor nem törődött vele. Egy német katona szuronnyal támadt rája, azt Sándor kardjával levágta, és szerencsésen áttört az ellenségen.

Most újra fölrántották az ajtót, s egy asszony bekiáltott:

– Katona uram, a vasasok már a hídon is átjöttek!

– Akkor is ráérünk még – mondotta nyugodtan a huszár, s folytatta beszédét. – Nyargalt Sándor Klapka hadteste felé. Hát egyszerre, bum, bum, megszólal az ágyú. Az út mentén egy domb volt, annak tetején muzsikált három osztrák ágyú. A német tüzérek, hogy észrevették a magános huszárt, feléje fordították az ágyúkat. Gyáva ember visszafordult volna, de Sándornak eszébe se jutott a hátrálás. Gondolja: egy haláltól már megmentett az Úristen, megvéd engem az ágyútól is. Ha pedig elesem, hazámért esem el. Bömbölt az ágyú Sándor előtt is, Sándor mögött is, feltúrta a földet az ágyúgolyó, de őt magát egyik sem érte. Úgy elnyargalt az ágyúk torka előtt, hogy a haja szála sem görbült meg.

Az ablakon bekiáltottak:

– Huszár uram, a vasasok már a falu szélin vannak!

Nyerges Mihály huszár erre fölkelt az asztaltól, megnyergelte, kantározta a lovát, fölpattant raja és elvágtatott egyenesen a vasasok elé.

A falu szélén találkozott velük. A vasasok meghökkentek, mikor a huszár egyszerre előttük termett. Nyerges Mihály nem sok időt engedett nekik a bámulatból való felocsúdásra. Két mestervágással kettőt levágott közülük, a harmadik megfutamodott, de a huszár utolérte, mire a vasas is szembeszállt vele, de nem sokáig harcoltak. A vasas csakhamar összevagdalva fordult le lováról.

Nyerges Mihály pedig visszatért a bíró házába, letelepedett az asztalhoz, s mintha mi sem történt volna, folytatta a Tóth Sándor vitézi tetteinek elbeszélését.

– Két mennykő nagy dragonyos rugaszkodott Sándor után. Mikor már jó messzire értek az ellenségtől, Sándor megfordította a lova fejét, és nekitámadt a dragonyosoknak. Egymaga megverekedett két némettel, és levágta mind a kettőt. Az üzenetet pedig átadta hűségesen Klapka tábornoknak. Ezért aztán mindjárt megtették őrmesternek Sándort. Nincs is annál különb, vitézebb huszár az egész seregben! A bíró közbeszólt:

– No, vitéz uram, mégis különb huszár, mert Sándor egyszerre csak két német katonát vágott le, vitéz uram pedig az imént hármat.

A huszár a fejét rázta.

– Amit én tettem – mondotta szerényen – kicsiség ahhoz képest, amit Sándor tett.

Így szólt a huszár. És ezzel bebizonyította, hogy igazi hős volt. Mert az igazi hős örömét leli abban, ha a katonapajtásai vitézségét dicsérheti, a maga tetteivel azonban nem dicsekszik.

56. oldal

Bem apó kisdobosa

Dékány András

háromszög háromszögecske háromszögecskék	tanulmány tanulmányozás tanulmányozásába	mereszt kimereszt kimeresztette

A hegyi út egyik gödréből egy ágyút és a hozzá tartozó lőszerkocsit igyekeztek kiemelni a tüzérek. Se a lovak, se az ökrök nem bírtak a teherrel. Bem tábornok serege itt vert tábort egy éjszakára, hogy hajnalban támadásra induljon. A tábornok nem pihent, sátrában ült a tábori asztal előtt. Az asztalon kiterítve a térkép, annak tanulmányozásába mélyedt. Időnként felnézett, figyelt, és azon bosszankodott, hogy a megsüllyedt ágyút a tüzérek nem tudták kiemelni. Bem apó apró termetű ember volt, de termetéhez képest felettébb dühös természetű. Szeme villámokat szórt a legcsekélyebb hibáért. Egyedül akkor lágyult el a tekintete, ha ránézett a XII. zászlóalj embereire, a Kossuth-huszárokra és a tüzérekre, Gábor Áron fiaira. De most még rájuk is haragudott: mit kínlódnak annyit egy nyomorult ágyúval!

– Az ördög vigye el, ügyetlen népség!

A tábornok sátrában vaskondérba helyezett parázs igyekezett meleget teremteni. Bem apó felállt, tenyerét a parázs fölé tartotta.

– Hű, de hideg van! – morogta. – Az ördög vigye el!

Hirtelen oldalt nézett. Szemét kimeresztette. Egy gyerek állt a térkép-asztal mellett!

– No né! – bökte ki a tábornok. – Ki lennél, mit keresel itt?

A legényke olyan nyugodtan állt, mintha világ életében tábornokok között töltené szabad idejét. Parasztgyerek volt, amolyan erdei emberke, öltözéke bocskor, halinanadrág, birkabekecs, s akkora bárányból süveg a fején, hogy azon már mosolyogni kellett. Lehetett úgy tizenkét éves. A félelmet nem nagyon ismerhette, mert nyugodtan válaszolt:

– Balta Mózsi a becsületes nevem, Medgyesről jöttem.

– Jól van – bólintott a tábornok elmosolyodva –, én meg Bem tábornok vagyok.

– Tudom – intett a gyerek –, azért is jöttem. Maga talán okosabb, mint a tüzérei.

– Mi a bajod velük?

– Elzavartak az ágyútól. Nem boldogulnak vele. Mondtam, adjanak kötelet, csinálok én olyan emelőt, hogy menten az útra kerül. Erre nevettek és elzavartak. Én meg bebújtam azon a lyukon, és most itt vagyok. Az ágyút mégsem lehet a gödörben hagyni! Az ilyen gödröt hívják nálunk medvevésznek. Abból ugyan nem kerül ki semmi, csak úgy, ahogy mi szoktuk, erdei emberek!

Bem apó meghatódva nézett a gyerekre. Ez igen! Legényke még, és máris ember. A sátorbejáró felé kiáltott:

– Hé, Micki, ide hozzám!

Máris tábornoka előtt állt Mickievic, Bem apó mindenes őrmestere. Megdöbbenve meredt a gyerekre.

– Hát ez hogyan került ide?

A tábornok felmordult:

– Úgy, hogy kendtek nem őrzik jól a tábornoki sátort! Vigye ezt a gyereket az ágyúhoz, és mondja meg a tüzéreknek, Bem apó üzeni, fogadjanak szót a gyereknek!

– Parancsára! – vágta ki feszesen Mickievic őrmester.

Mózsi, ahogy a katonáktól látta, kezét a süvege széléhez érintette. Tisztelgett. Bem apó ugyanígy tett. Most a legényke szeme megakadt valamin. Észrevette ezt a tábornok is. Egy dob, igazi hadidob volt a sátorbejáró elé állítva. Csillogott az oldala, villogott rajta az összes feszítőcsavar. Piros-fehér-zöld háromszögecskék díszítették a dob peremét. A vak is jól láthatta, hogy ez nem más, mint Bem apó hadidobja, amit akkor vernek meg, ha a vezér kiadja a parancsot a támadásra. Balta Mózsi nagyot sóhajtott:

– Dob. Csudaszép dob!

– Az bizony, dob – mondta a tábornok, és biztatóan veregette meg a fiú vállát.

– No eredj, és segíts, ha tudsz! – Ördögadta kölyke! – dohogta Bem apó, és újból a térképhez telepedett.

Mire hajnalodott, a mécsesek lobogó fényében előtte állt hűséges embere, Mickievic őrmester, mögötte pedig az erdei legényke.

– Tábornok úr, jelentem, a Gábor Áron-tüzérek hetes ágyúja a helyén van! Sikerült kiemelni.

Balta Mózsi nagy komolyan intett.

– Azt bizony sikerült. Megmondtam, így lett.

Akkor csatolta éppen a kardját Bem apó, s már kérette a lovát is. Rámutatott a legényke csúcsos süvegére:

– Mondd, gyerek, kell neked az a süveg?

Balta Mózsi meglepődött.

– Bizony kell, mert benne van a fejem!

– Én meg azt mondom, cseréld el ezzel, ni! Jó nagy koponyád van, nem esik le róla!

Leemelte az egyik Kossuth-huszár csákóját. Nagy nevetés közben a süveg a huszár, a csákó a legényke fejére került. Most a dobra mutatott.

– Megvernéd, ha parancsolnám?

Ekkor már Balta Mózsi a mennyekben érezte magát, Bem apó valóságos katonává avatta az ügyes gyereket.

– Megverném? De mennyire! Értem én a dobolást. Az erdőben fűzfa dobbal adunk hírt.

– Hát akkor, fiam – mondta Bem apó, és intett a tiszteknek –, parancsomra te adod meg a jelt a támadásra. Gyerünk!

Micsoda mozgás, jövés-menés volt odakünn! Lovasok vágtattak, gyalogosok meneteltek. Az ágyúkat felvontatták a hegyoldalra. A derengésben és a hó világításában elég jól lehetett látni.

Bem apó a lovára pattant. Ott állt mellette – dobogó, boldog szívvel – Balta Mózsi kislegény, a sereg új dobosa. Szemét a tábornokra függesztette, úgy figyelte a parancsot.

– Verd! – hangzott a parancs.

És Balta Mózsi rávágott a dobra. Belezengett a hegy, a környező erdők, a völgy. Kürtök harsantak. Ágyúk dörögtek.

– Előre! – harsogta Bem apó.

– Előre! – harsogta ezer és ezer torok. Rohamra indultak a honvédek, hogy elsöpörjék az ellenséget.

És Bem apó lova mellett egy kislegény szaladt boldog lihegéssel. Verte a hadi dobot csatára, diadalra! Így lett Balta Mózsi erdei legényke Bem apó kisdobosa.

58. oldal

Tanulságos mesék áprilisra

A nyúl és a teknős

Ezópusz

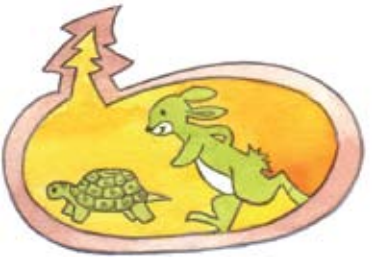

A nyúl nagyon gyorsan tudott futni, mint a legtöbb állat a fajtájából, és mindig piszkálta a teknőst a lassúságáért.

– Olyan lassú vagy – sóhajtotta, miközben a teknős eltotyogott mellette. – Nem lennék meglepne, ha te lennél a leglassúbb teremtmény a világon. Gondolom még azt sem tudod, hogy mit jelent az, hogy sietni.

– Ó, azt hiszem tudnék elég gyorsan mozogni, ha kellene – mondta a teknős mosolyogva, és ezzel tovább araszolt.

A nyúl csak nevetett. – Milyen nevetséges állítás! – gúnyolódott. – Feltételezem, hogy most azt gondolod, hogy még le is győznél egy futóversenyen.

A teknős megállt és gondolkodott.

– Pontosan erről van szó – válaszolta végül.

– Rendben van – mondta neki a nyúl dühösen. – Ha bolondot akarsz csinálni magadból, akkor mérkőzzünk meg! A javasolt verseny hatalmas érdeklődést váltott ki az állatok körében. A verseny napján nagy számban jelentek meg , hogy lássák, amint a róka elindítja a két versenyzőt a pályán, amit ő alakított ki. A nyúl hatalmas tempóban vágott neki és hamarosan messze maga mögött és a látókörén

kívül hagyta a teknőst. Nemsokára feltűnt a célvonal a rohanó nyúl előtt. Hirtelen azonban egy gondolata támadt, lelassított és megállt.

– Úgyis én fogom megnyerni – gondolta magában. – Megvárom itt a teknőst, hogy ő is láthassa ahogy átszaladok a célvonalon.

Ezzel a gondolattal a fejében a nyúl leült egy fa alá és várta, hogy feltűnjön a teknős. Nagyon meleg volt és a nyúl nemsokára mély álomba merült.

Időközben a lassú és öreg teknős kitartóan battyogott. Elhaladt a fa és az alvó nyúl mellett is. Aztán pedig áthaladt a célvonalon. Az ünneplő állatok éljenzése ébresztette fel a nyulat. Legnagyobb meglepetésére azt látta, hogy elvesztette a versenyt.

59. oldal

Herkules és a kocsis

Ezópusz

Egy férfi a lovát és a kocsiját vezette a sáros úton, amikor a kocsi kerekei hirtelen mélyen elmerültek a sárban. A férfi leszállt a bakról, és megpróbálta megtolni a kocsit. De az meg sem moccant. A kocsi teljesen beragadt. A férfi felemelte a fejét és kétségbeesetten felkiáltott: – Miért kell ennek is pont velem megtörténnie? – jajgatott. – Miért nem jön már valaki és segít nekem?! Például a hatalmas Herkules! Ő a legerősebb ember a Földön! Hol van most, amikor szükségem lenne rá?!

Herkules meghallotta, hogy a nevét kiáltják, és megnézte, hogy miért is szólították. – Hagyd abba a jajgatást, és tedd a vállad a kerékhez! – mondta keményen a kocsisnak.

Hogyan várhatod el másoktól, hogy segítsenek neked, amikor te sem segítesz magadon?! Ha azt mutatod, hogy te is hajlandó vagy kivenni a részedet, akkor én is örömmel segítek.

60. oldal

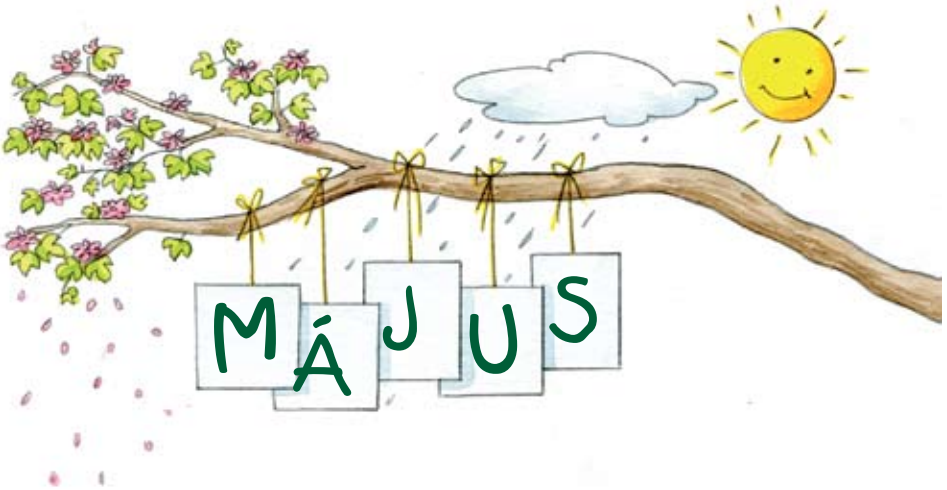

Pünkösd hava

Szárnyas menetrend

Cinkék, pintyőkék, királykák ugrándoznak önfeledten, a tölgyfa magasba nyúló ághegyén pedig feketerigó trillája zeng boldogan. Érdeklődve pislognak a kirándulókra: bizonyára ismerősöket keresnek az emberek között. A fák zsenge lombja sejtelmesen susog a dédelgető szélben. A friss, remegő levelek úgy villannak a napfényben, mintha apró tücskök lennének. De hol vannak a vándorok? Nem kell sokáig várni, május elejére csaknem valamennyi vándormadár visszaérkezik szülőhazájába. Mintha valami titkos menetrend szerint utaznának, szinte ugyanazon a napon érkeznek minden esztendőben. S nemcsak az időpont, az útirány is mindig azonos. Az időjárás persze gyakran beleszól a " szárnyas menetrend" alakulásába; a lassan mozduló tél bizony néhány napos késést okozhat a madárfelvonulásban.

A tudósok és a lelkes természetbarátok télutón és kora tavasszal kezdik madár-naptáruk összeállítását, vagy ellenőrzik a korábbi években készült madárkalendáriumok pontosságát. Nincs ilyenkor kedvesebb és szórakoztatóbb foglalatosság, mint a vándormadarak érkezésének megfigyelése. A madárkalendárium nem más, mint ezeknek a megfigyeléseknek pontos leírása.

Akinek már van ilyen naplója, csak fellapozza és kiolvashatja belőle, hogy mely napon milyen madár érkezése várható. S nincs annál nagyobb öröm, mint amikor először pillantjuk meg a várva várt utazót! Ilyenkor beírjuk a madárnaptár megfelelő lapjára:

„Március 4.: pontosan megjelentek a seregélyek. Március 29.: megszólalt az első csil-csal füzike. Április 6.: itt van az első füstifecske." Vagy ha napokig nem látjuk azokat a madarakat, amelyeknek a naptárunk szerint már meg kellett volna érkezniük, biztosak lehetünk benne, hogy a rossz idő változtatta meg a menetrendet. Ilyenkor azt jegyezzük be a naplónkba, hogy hány napot késtek a vándorok. De nem csupán a madarak tavaszi érkezéséről, hanem őszi távozásáról is érdemes feljegyzéseket készíteni. Így lesz teljes a madárkalendárium.

(Ténagy Sándor nyomán)

Semmiképpen se mulasszuk el a kirándulást a májusi erdőben! Napközben már olyan jó meleg van, hogy levehetjük a cipőnket, harisnyánkat és nyugodtan futkoshatunk, sétálhatunk mezítláb. Fontos, hogy lassúak és óvatosak legyenek a lépteink. Még ha szúr, nyom, fáj, olykor csíp is. Általában a gyerekek sokkal könnyebbek, mint a felnőttek, mindenesetre a séta mezítláb egészen más, mint cipőben. A lábunkon is öt ujj van, hasonlóan, mint a kezünkön. Próbáljuk meg lábunkkal vagy lábujjainkkal egy követ elhajítani, vagy egy ágat felemelni! Milyen messzire tudsz egy követ elhajítani? Tudsz-e fűszálat tépni a lábaddal? Sok tisztáson nyílik a pitypang, sárgán virít a nedvdús zöldben. Fonjunk a virágából koszorút a fejünkre! Mindenkinek jól áll, olyan, mint egy különleges ékszer.

Május 10-én ünnepeljük a ***Madarak és Fák Napját***. Több mint 100 éves jeles nap ez, Magyarországon először 1902-ben ünnepelték meg a Madarak és Fák Napját. Ebben az évben Párizsban az európai államok egyezményt kötöttek a mezőgazdaságban hasznos madarak védelmének érdekében. Ettől fogva az iskolákban megemlékeznek a körülöttünk levő természet tiszteletéről és védelméről. Régen e napon gyümölcsfákat kellett ültetni és öntözni, és megemlékezni a

hasznos madarakról. „A természetben a maga helyén minden egyenértékű, egyenjogú, legyen az akár a legparányibb légy dongása, vagy a Vezúv kitörése. E hatalom birtokában nincs sem megvetni – sem letaposnivaló, s ez nagyon is érdekünk.” – írta 100 évvel ezelőtt Hermann Ottó, a híres természettudós. Vegyük komolyan a szavait!

Május fontos jeles napja ***pünkösd*** ünnepe, amely húsvét után az ötvenedik napra esik, erről már olvashattatok harmadik osztályban. Az ünnep tartalmát és eredetét szemügyre véve, legalább három szálból fonódik össze: ősi, pogány szokások, a zsidó-keresztény ünnep, a természet megújulásához kapcsolódó örömünnep.

A legősibb szál a pogány régmúltban gyökerező, termékenységet, tavaszt köszöntő ünnep. Egyesek szerint visszavezethető a római Floráliákra. A floráliák olyan tavaszi ünnepi alkalmak voltak az ókori Rómában, amikor Flóra istennőt köszöntötték. Flóra a római mitológiában a növényvilág és a virágok istennője.

Ma is szorosan kapcsolódnak a pünkösdhöz a virágok. Egyes helyeken például már kora hajnalban az ablakokba, vagy a ház kerítéslécei közé tűznek zöld ágakat, virágokat (bodzát, pünkösdi rózsát, jázmint) azért, hogy ne csapjon bele a házba a villám.

A pünkösd elnevezés a görög pentekosztész, azaz „ötvenedik” szóból származik, ugyanis ez az ünnep a húsvét utáni 50. napon kezdődik. Ennek megfelelően ez is mozgóünnep. Az 50 nap a zsidó vallásból ered. Ők ünneplik ugyanis a pészah utáni ötvenedik napon savuotkor az aratás, az első gyümölcsök és a Tízparancsolat adományozásának ünnepét, de erről még olvashatunk júniusban!

A keresztények pünkösdkor azt az eseményt ünneplik, amikor a Szentlélek Jézus mennybemenetele után leszállt az apostolokra. Hirtelen hatalmas szél támadt, lángnyelvek jelentek meg. Előállt Szent Péter, és prédikálni kezdett. Sokan megértették beszédét, és belőlük alakultak az első keresztény gyülekezetek. Pünkösd tehát a katolikus egyház születésnapja is.

A magyar pünkösdi szokások elsősorban a keresztény ünnephez kapcsolódnak, de a szokás egyes elemei (mint például a pünkösdi királynéválasztás vagy a zöldágazás) régebbi, pogány időkre nyúlnak visz-

sza. Jól tudták a régiek, ilyenkor meg kell állni egy pillanatra. A nagy nyári munkák előtt ünnepelni kell. Köszönteni az új életet, imádkozni a bő termésért, gyermekáldásért. Erre is szolgált a pünkösd, a húsvét utáni ötvenedik nap. A templomokban évről évre megemlékeztek erről a napról, a lángnyelveket a pünkösdi rózsa szirmaival helyettesítették, a Szentlélek jelképeként fehér galambot repítettek szabadon. A legjellegzetesebb pünkösdhöz kapcsolódó szokások: az ügyességpróbákkal egybekötött pünkösdi királyválasztás, a tavaszköszöntés, a pünkösdi királynéjárás, amelyben a kislányok vettek részt, és a faluköszöntés, pünkösdölés, amelyben kislányok és kisfiúk is közreműködtek.

Ezt a hónapot Benedek Eleknek szenteljük. Erdélyi származású ember volt, így nem csoda, hogy gyönyörű meséket tudott írni az erdélyi Szent Anna-tóról. Ezek közül kettőt olvashattok a könyvben, és még három fordulatos meséjét fogjuk feldolgozni. A hónap témája Benedek Elek mesevilága. Gyűjtsetek minél több mesét tőle, ismerjétek meg életét, keressetek képeket is róla!

Lesznek a hónapban tavaszi versek, és Ezópusz meséi sem fognak elmaradni! A hónap könyve Ende: Gombos Jim és Lukács, a masiniszta című izgalmakban bővelkedő regénye lesz.

Versek májusra

Köszöntő anyák napjára (magyar népköltés)

Már megjöttünk ez helyre,
anyánk köszöntésére.
Anyám, légy reménységben,
köszöntlek egészségben.

Amennyi a zöld fűszál,
égen ahány csillag jár,
májusban a szép virág:
annyi áldás szálljon rád.

Füstbe ment terv

Petőfi Sándor

Egész úton – hazafelé –
Azon gondolkodám:
Miként fogom szólítani
Rég nem látott anyám?

Mit mondok majd először is
Kedvest, szépet neki?
Midőn, mely bölcsőm ringatá,
A kart terjeszti ki.

S jutott eszembe számtalan
Szebbnél– szebb gondolat,
Míg állni látszék az idő,
Bár a szekér szaladt.

S a kis szobába toppanék…
Röpült felém anyám….
S én csüggtem ajkán…szótlanul…
Mint a gyümölcs a fán.

Mama

József Attila

Már egy hete csak a mamára
gondolok mindig, meg-megállva.
Nyikorgó kosárral ölében,
ment a padlásra, ment serényen.

Én még őszinte ember voltam,
ordítottam, toporzékoltam.
Hagyja a dagadt ruhát másra.
Engem vigyen fel a padlásra.

Csak ment és teregetett némán,
nem szidott, nem is nézett énrám,
s a ruhák fényesen suhogva,
keringtek szálltak a magosba.

Nem nyafognék, de most már késő,
most látom, milyen óriás ő –
szürke haja lebben az égen,
kékítőt old az ég vizében.

Mikor a gyermek…

Gárdonyi Géza

Mikor a gyermek gőgicsél,
az Isten tudja mit beszél!
Csak mosolyog és integet…
Mit gondol? Mit mond? Mit nevet?

S mint virággal az esti szél,
az anyja vissza úgy beszél,
oly lágyan és oly édesen…
De őt sem érti senki sem.

Hogy mit beszélnek oly sokat,
apának tudni nem szabad.
Az égi nyelv ez. Mély titok.
Nem értik, csak az angyalok.

A hónap könyve

Gombos Jim és Lukács, a masiniszta

regényrészlet

Michael Ende

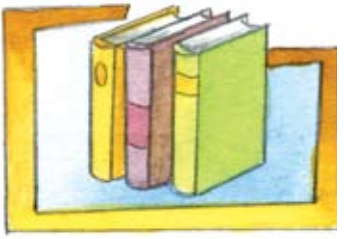

Lukács, a masiniszta egy egészen parányi kis országban éldegélt, amelyet úgy hívtak: Gyöngyélet Földje.

Ez a föld a többi országhoz, Németországhoz, Afrikához vagy Kínához képest például rendkívül kicsike volt. Kétszer akkora lehetett, mondjuk, mint a lakásunk, s az egészet jórészt az a hegy foglalta el, aminek két csúcsa volt a Kis-Orom és a Nagy-Orom. A hegyen kis hidakkal és átjárókkal tarkított utak kacskaringóztak. Ezen kívül vonatsín is kanyargott rajta. Öt alagúton át vezetett az útja, amelyek keresztül-kasul szelték a hegy gyomrát és az ormokat.

Természetesen házak is voltak Gyöngyélet Földjén, méghozzá egy egészen jelentéktelen ház, meg egy másik, egy kis bolttal. A hegy lábánál parányi vasútállomás épül. Itt lakott a bakterházban Lukács, a masiniszta. Fönt a hegyen, a két orom között kastély magasodott.

Ebből is látható, mennyire túlzsúfolt volt ez az ország. Nemigen fért volna el benne semmi egyéb. Talán még megemlíthetném, hogy igencsak kellett vigyázni az embernek, hogy át ne lépje az országhatárt, mert akkor bizony beázott volna a cipője. Gyöngyélet Földje ugyanis sziget volt.

Szigetünk valahol a hatalmas, végtelen óceán közepén terült el, határait éjjel-nappal aprócska hullámok nyaldosták. Igaz, néha csöndes és tükörsima volt tenger: a nap, a hold megláthatta magát benne. Ezek mindig különlegesen szép, ünnepélyes pillanatok voltak, ilyenkor Lukács is kiült a partra gyönyörködni.

(…) Itt éldegélt tehát gőzmozdonyával a masiniszta Lukács. A gőzöst Emmának hívták. Megbízható, kissé régimódi kövérkés szertartályos mozdony volt.

Ezek után persze jogosan kérdezhetné bárki: minek egy ilyen aprócska országnak gőzmozdony.

Nos hát egy mozdonyvezetőnek feltétlenül szüksége van mozdonyra. Mit vezetne különben? Liftet talán? Akkor viszont liftkezelő lenne nem mozdonyvezető.

Márpedig egy vérbeli masiniszta, masiniszta akar lenni és semmi egyéb. Különben is Gyöngyélet Földjén egyetlen lift sem volt.

Kis, köpcös ember volt ez a mi Lukácsunk, akit csöppet sem érdekelt van-e szüksége bárkinek is mozdonyra avagy sem. Munkaruhában járt, és ellenzős sapkát viselt. A szeme kék volt, mint a derült ég Gyöngyélet Földje fölött. A keze meg a képe viszont csak úgy feketéllett az olajtól és a koromtól. És bár nap nap után különleges masinisztaszappannal mosakodott, a kormot az sem hozta le teljesen. Lukács a munkája folytán az évek során egyre feketébb lett, olyan mélyen a bőrébe ivódott a korom. Ha nevetett – s ez gyakran előfordult –, pompás fehér fogai csak úgy villogtak: a legkeményebb diót is összeroppanthatta volna velük. …Mellesleg még művész is volt. Méghozzá köpőművész! Olyan pontosan tudott célozni, hogy három és fél méter távolságról eloltott egy égő gyufát. De ez még mind semmi! Olyat is tudott, amit a világon senki nem csinált volna egykönnyen utána: hurkot tudott köpni. (…)

Lukácson és Emmán kívül éltek még néhányan Gyöngyélet Földjén. Az országban uralkodó király például, aki a két orom közti palotában lakott. Háromnegyedtizenkettedik Alfonznak hívták. (…) Háromnegyedtizenkettedik Alfonz királynak két alattvalója volt – Lukácsot nem számítva, aki persze nem alattvaló, hanem mozdonyvezető volt.

Az egyik alattvalót Feszes úrnak hívták. Feszes úr többnyire keménykalapban, hóna alatt összecsukott esernyővel sétálgatott. (…) A másik alattvaló egy rendkívül kedves asszonyság volt. Telt, sőt gömbölyded, ha nem is annyira, mint Emma gőzös. Pirospozsgás arca volt, és Mitmond néninek hívták, így egybeírva. Valamelyik őse nagyothalló lehetett, és azért nevezték el így az emberek, mert mindenre rákérdezett: „Mit mond?” Ez a név aztán rajta is ragadt.

(…) Egy szép napon kikötött a postahajó Gyöngyélet Földjén, s a postás lépett ki a partra, hóna alatt hatalmas csomaggal. – Lakik itt valami Ficsurné vagy ehhez hasonló? – kérdezte hivatalos képet vágva, ami egyébként nem volt szokása. Lukács Emmára nézett, Emma a két alattvalóra, a két alattvaló egymásra, s még Gyöngyélet Földjének királya is kinézett az ablakon, pedig sem ünnep, sem háromnegyed tizenkettő nem volt. (…)

A csomagon a következő címzés volt:

Xicsurnénak
SyönnygéleX Fölgye
Ó ucca 133 hármasik emlet

61. oldal

Ki volt Benedek Elek?

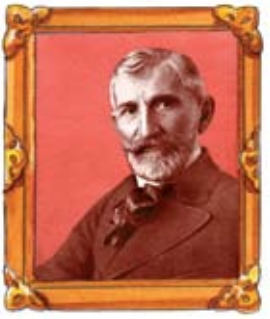

Erdélyben a Székelyföldön született közel 150 esztendővel ezelőtt, Kisbaconban, a Székelyföld talán legeldugottabb táján. „Kicsiny falu az én falum, legkisebb az egész vidéken s a legszebb.” A falu lakói melegszívű, becsületes emberek voltak, akik évszázados meséket, legendákat, történeteket őriztek a lelkük mélyén, amelyeket aztán munka közben vagy esténként meséltek egymásnak s gyerekeiknek. Ebben a szép, természet- és emberszerető világban nőtt fel Benedek Elek, de a legnagyobb ajándék számunkra az, hogy meg tudta őrizni, tovább tudta adni olvasóinak mindazt, ami az ő gyermekkorát széppé tette.

Feldolgozott számos magyar népmesét, saját meséit először fiának kezébe adta, később unokáinak ajánlotta. Írt ifjúsági regényeket, hosszú éveken át szerkesztett gyerekeknek szóló újságokat. Élete alkonyán visszatért szülőföldjére, ahol fáradhatatlanul dolgozott tovább. Munka közben érte a halál 70 éves korában. Az egykori kisbaconi birtok közepén álló kúriája ma emlékház.

Szent Anna tava

Benedek Elek

parancsolta parancsolta összeparancsolta	hirtelenkedik hirtelenkedés hirtelenkedését	feltekint feltekintett feltekintettek

Mint egy nagy tál fenekén a víz, pihen Szent Anna tava, égbe nyúló hegyek aljában. Körös-körül fenyvesek koszorúzta hegyek. Járjatok be minden földet, s szebb képet ennél nem találtok. Ugyan, ki gondolná, hogy ennek a gyönyörűséges tónak a helyén egykor, réges-régen, szörnyű magas hegy volt, s hogy tetején büszke vár, amely kevélyen nézett le a csíki meg a háromszéki falukra. De nem egymaga kevélykedett e vár Csík-és Háromszék felett: átellenben, egy órányira, a ként lehelő, fojtós szagú Büdös- barlang felett is vár állott. Jaj, de rég lehetett! Nyoma sincs most e várnak. No, de az emléke, szomorú emléke megmaradt mind a két várnak.

Két testvér lakott a két várban, mind a kettő kevély, gőgös, szertelen. Szívükben nem lakozott szeretet senki iránt. A föld népét sanyargatták, fosztogatták, s egymást sem szerették. Mindig vetélkedtek, dicsekedtek: kinek van többje. Mind a két vár pincéjében kádakban élére verve állt a tenger arany, ezüst.

Egyszer aztán honnét, honnét nem, messze földről egy nagy úr jött látogatóba a büdösi vár urához. Hatlovas hintón jött. Na, ilyen hintót, ilyen hat lovat még nem látott. Színarany volt annak a hintónak a kereke, tengelye, rúdja; arannyal, ezüsttel, gyémánttal volt kiverve a lovak szerszáma, s haj! A lovak tüzesebbek voltak a sárkánynál. Hiszen nem is volt többet nyugodalma a büdösi vár urának, amint meglátta ezt a hintót, ezt a hat lovat. Mindjárt rászegődött a vendé-

gére, nem hagyta békében: adja el neki a hat lovat hintóstul, szerszámostul.

– Adok érette hat kád aranyat.

– Nem eladó – mondotta a vendég.

– Ráadásul a torjai uradalmat.

– Nem eladó!

„Megállj – gondolta magában –, azért mégis az enyém lesz!" Nagy vendégséget csapott, folyt a bor, akár az Olt vize, s mikor a vendég virágos kedvre derült, a büdösi vár ura elővette a kockajátékot. Arra számított, hogy majd a kockán elnyeri a lovakat hintóstul, szerszámostul. Hát jól számított, mert velejárt a szerencse. Elnyerte a vendégének mind a pénzét, s tetejébe a hat szép lovat, mindenestül. Ahogy aztán elbúcsúzott a vendég, első dolga volt, hogy meglátogassa a testvérét. Csak úgy repesett a szíve az örömtől, mikor eléállott a hatlovas hintó. Hej, de megirigyli majd ezt a testvére! Lehet aranya, ezüstje több, mint őneki, de ilyen hatlovas hintaja nincsen.

A testvére éppen ott ült a vár pitvarában, mikor bevágtatott a hatlovas hintón. Szeme-szája elállt a csudálkozástól.

– No, öcsém, van-e ilyen hat lovad?! – kiáltott diadalmasan.

– Ilyen nincs – mondta az öcs –, de lesz különb.

– De már azt szeretném látni!

– Hát még huszonnégy óra sem telik belé, meglátod! Nagyot kacagott a büdösi vár ura.

– Ennél különb! Én meg azt mondom, legyen a tied a váram, s minden uradalmam, ha ennél különb hat lóval jössz hozzám.

– Nem is hattal, tizenkettővel!

A büdösi vár ura föl sem ment az öccséhez, csak meg akarta mutatni a lovait, hadd lepje el a sárga epe az öccsét, megfordult s hazavágtatott, mint a sebes szél, még annál is sebesebben.

Egész nap tűnődött az öcs, hogy honnét szerezzen különb tizenkét lovat. Hiába tűnődött, hiába törte a fejét, nem tudta elgondolni, hogy hol találna nagy hirtelen olyan hat lovat, nem olyat, különbet, s nem is hatot, tizenkettőt. Keservesen megbánta a hirtelenkedését. Hanem egyszerre csak mi jutott eszébe? Az jutott eszébe, hogy várába ho-

zatja a vidék legszebb tizenkét leányát, azokat hintóba fogatja, s úgy megy a bátyjához. Összeparancsolta a jobbágyait, s küldte őket mindenfelé, ki hol a legszebb leányt tudja, hozza ide.

Egy fél nap sem telt belé, jöttek a jobbágyok s velők a leányok, voltak százan is, egyik szebb a másiknál, de a legszebb köztük egy Anna nevű volt. Ezt választotta először a vár ura. Aztán még tizenegyet melléje. S mikor ott állottak külön, szép sorjában, a szín alól előhúzatta aranyos hintaját, s elébe fogatta a tizenkét leányt.

Szegény leányok! Reszketve állottak a hintó előtt. Szemükből szakadt a könny, mint a záporeső, feltekintettek az égre, oda sóhajtottak segítségért. Aztán az úr felugrott a bakra, kieresztette bakos ostorát, nagyot rittyentett, hogy csak úgy zengett-zúgott belé az erdő.

– Gyí, előre, gyí!

A lányok támolyogva léptek előre, de meg sem tudták mozdítani a nehéz hintót.

Hej szörnyű haragra gerjedt a hatalmas úr! Elővágott a rézcsapós ostorral, éppen Annára, aki legelöl állott. Patyolatfehér húsából kiserkedt a vér, s jajszava felhatott a magas egekig.

– Gyí, Anna, gyí – ordított az úr, s másodszor is rávágott.

– Verjen meg az egek ura! – jajdúlt föl Anna. – Süllyedj a föld alá, ártatlanok megölő gyilkosa!

S ím, abban a pillanatban elfeketedett az ég, villámlott, dörgött, ég-föld megindult, recsegtek-ropogtak a fák, a vár tornya ingadozni, hajladozni kezdett, aztán hirtelen összeomlott, utána az egész vár, s a föld süllyedt mind alább-alább, mígnem egyszerre víz alá borult. És halljatok csudát, mikor lecsendesült az ég haragja, a vár helyén egy gyönyörűséges tó pihent, s a tóban tizenkét hattyú úszkált. Távol tőlük egy sárkány vergődött a tó forgatagában, erőlködött, hogy megfogja a tizenkét hattyút, de nem tudott kikerülni a forgatagból.

A tizenkét hattyú meg csak úszott, úszott szép csöndesen, kiszállottak a tó partjára, ottan megrázkódtak, s leánnyá váltak ismét. Siettek haza mind a falujukba, csak Anna maradt ott. Kápolnát építtetett a tó partján, s ebben a kápolnában töltötte az életét csendes imádkozással. És jöttek, zarándokoltak a népek mindenfelől a kis kápolnához,

együtt imádkoztak a szent életű leánnyal, kit még életében szentnek nevezének, halála után pedig róla nevezték el a tavat Szent Anna tavának.

62. oldal

A kápolna harangja

Benedek Elek

kapaszkodik belekapaszkodott belekapaszkodom	királynét tündérkirályné tündérkirálynét	pásztorlegény pásztorlegényecske pásztorlegényecskét

Elmondottam már nektek a Szent Anna-tó regéjét. De még azt nem mondottam el, hogy régesrégen, sok száz esztendővel ennek előtte, tündérek is laktak e tóban, akik esténként feljöttek a tó színére, ottan játszottak, enyelegtek, közbenközben énekeltek, olyan szépen, olyan édesen, hogy aki hallotta, azt hitte, mennyből leszállottak az angyalok, azok énekelnek.

A földi népek azonban kápolnát építettek a tó partjára, Szent Annának az emlékezetére, s honnét, honnét nem, szereztek egy olyan harangot, melynek a hangja szebb volt, ezerszerte szebb a tündérek hangjánál. Egy barát lakott a kápolnában, s ez nemcsak reggel, délben, este, de éjfélkor is meghúzta a szépen csengő harangot. Mikor a tündérek meghallották a harang csengését, mintha csak egyszerre megnémultak volna, torkukon akadt az ének. Szomorúan, haragosan szállottak le a tó fenekére.

Ettől az órától fogvást nem volt nyugodalma a tündérek királynéjának.

– Hallod-e – mondta a szolgájának, a hétsinges szakállú törpének –, hozd el nekem azt a harangot, különben nem lesz itt maradásom!

Mondta a hétsinges szakállú törpe:

– Ne búsulj, királyné, még ma éjjel elhozom azt a harangot. Amint esteledett, alkonyodott, kiment a tóból, be az erdőbe.

Ment, mendegélt, s egyszerre csak tűzvilágot látott. Odamegy, hát egy pásztorlegényecske hever a tűz mellett.

– Jó estét, szegény juhászlegény!

– Adjon Isten, hétsinges szakállú törpe! Hallod-e te, szegény juhászlegény, egyet mondok, s kettő lesz belőle.

– Hallom, hétsinges szakállú törpe, hallom.

– Azt mondom én neked: lopd el a kápolna harangját, s annyi aranyat s ezüstöt adok érte, hogy az unokád unokája is hatlovas hintón járhat.

Nem szólt erre a juhászlegény egy jó darabig, gondolkozott: tegye-e, ne-e, de mégiscsak rosszra fordult a gondolatja, s mondta:

– Jól van, hétsinges törpe, ellopom a harangot.

Még az éjjel el is lopta, a törpének odaadta.

– Nesze, vigyed! Hol a pénz?

– Ott van annak a fenyőfának a tövében, ni!

Csakugyan ott is volt a temérdek arany s ezüst annak a fának a tövében, amelyikre a törpe mutatott. Fölveti a vállára nagy nehezen a zsákot (mert abban volt a pénz), s elindul a szállása felé, de ím, ahogy egyet lép, lesüpped térdig, még egyet lép, lesüpped derékig, még egyet, s lesüpped mellig. Haj, teremtő szent Istenem, megijed a juhászlegény szörnyűségesen, ledobja a zsákot. Nagy üggyel-bajjal kimászik a süppedékből, szalad a tűzhöz, lefekszik, de feküdhetett: nem jött a szemére álom.

Reggel harangozni akar a barát, s hát volt szépen csengő harang, nincs szépen csengő harang. Megy a juhászlegényhez, s mondja neki könnybe lábadt szemmel:

– Hallgass ide, juhászlegény! Ellopták a szépen csengő harangot! Ugyan nem vetted-e észre, ki járt erre?

– Nem vettem észre, szentatyám – mondotta a juhászlegény, de nem mert a barát szemébe nézni.

Jól van, ez így, annyiban maradt. A népek más harangot öntettek, de annak rekedtes volt a hangja, s esténként, mikor a barát meghúz-

ta, feljöttek a tündérek a tó színére, mindenféle csúfondáros verseket kiabáltak a kápolna felé.

Majd megszakadt a szíve szegény barátnak, amint az istentelen csúfolódásokat hallotta. De még a juhászlegénynek sem volt nyugodalma.

„Egy életem, egy halálom – mondotta magában –, visszakerítem a harangot!”

Egy este aztán, amikor fel szoktak jönni a tündérek, a tó mellé terelte a nyáját, ottan összekötözte a juhoknak a szarvát, s azt mondta nekik:

– Amikor én azt mondom: „Ó, Mária, Jézus neve”, belekapaszkodom a farkatokba, s ti csak húzzatok engem!

Azzal leült a tó partjára, a lábát vízbe lógatta, s várta, hogy jöjjön a tündérek királynéja.

Hát csakugyan felbukkan a tó közepén a tündérkirályné aranyhajas feje, s hogy meglátta a juhászlegényt, hívta, hívogatta, édes szókkal csalogatta:

– Jer ide, jer, jó dolgod lesz itten! Visszafelelt a juhászlegény:

– Jer ide te!

A tündérkirályné kiúszott a tó partjára.

– Ha te nem jöttél, eljöttem én. Jer velem, nem bánod meg. Nyújtotta a kezét a juhászlegénynek, a juhászlegény is az övét, aztán egyszerre húzni kezdették egymást: a tündér a juhászlegényt be, ez a tündért kifelé. No most, melyik az erősebb? Akár hiszitek, akár nem, a tündér volt az erősebb: berántotta a juhászlegényt a tóba.

De ebben a pillanatban a legény nagyot kiáltott:

– Ó, Mária, Jézus neve! – s egyik kezével a juhok farkába kapaszkodott, a másikkal megfogta a tündérkirályné kezét. A juhok nekihuzakodtak, s egyszerre kirántották a gazdájukat is, a tündérkirálynét is a tóból.

– Eressz el! Eressz el! – könyörgött a tündérkirályné.

– Elébb add vissza a szépen csengő harangot!

– Csak azt ne kérd, kérj akármit! Adok még aranyat, ezüstöt, többet, amennyit adtam.

– Nem kell nekem sem aranyad, sem ezüstöd, kell nekem az én lelki üdvösségem. Add vissza a harangot!

Mit volt mit nem tenni, a tündérkirályné lekiáltott a tó fenekére:

– Hé, hétsinges szakállú törpe, hozd fel a szépen csengő harangot!

Egy pillanat sem telt belé, jött a törpe a haranggal. Akkor aztán a juhászlegény eleresztette a tündérkirálynét, s szaladt a haranggal a kápolnába. Egyszeriben visszatették a helyére, s éjfélkor ismét megcsendült a szépen csengő harang. A tündérek, ahogy meghallották a harang szavát, nagy sírással, jajgatással elköltöztek a tóból, hová, merre, a jó Isten tudja – többet itt senki lélek nem látta őket.

65. oldal

A tizenkét varjú

Benedek Elek

könnyhullás könnyhullatás könnyhullatások	megvigasztal megvigasztalódik megvigasztalódott	készülődik nekikészülődik nekikészülődött

Egyszer volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl – onnan túl, innen innen – volt egy szegény özvegyasszony, annak tizenkét fia s egy leánykája. Fájt is szegény feje eleget, hogy mivel tudja eltartani ezt a tengersok gyermeket, mert száraz kenyér is mikor volt, mikor nem az asztalfiában.

Jön haza egyszer a tizenkét fiú, körülfogták az anyjukat, hogy lépni sem tudott a szobában, s ahányan voltak, egyszerre mind kenyeret kértek. Senki ne csudálja, hogy a szegény asszony elvesztette a béketűrését, s nagy elkeseredésében egyszer azt találta mondani:

– Ó, Uram, bárcsak varjúvá változtatnád ezeket a fiúkat!

Na, halljatok csudát, mi történt! Abban a szempillantásban a tizenkét fiú varjúvá változott, s merthogy éppen nyitva volt az ablak:

Huss! Kirepültek, s mire csak egy jajszót is mondhatott volna az anyjuk, úgy eltűntek, mintha a föld nyelte volna el őket!

Haj, édes jó Istenem, a szegény özvegyasszonynak éjjel-nappal folyt a könnye, mint a patak. Az özvegyasszony leánykája tudta, hogy miért kesereg az édesanyja:

– Lelkem, édesanyám, én többet nem nézhetem a sírását, elmegyek világgá, s addig vissza sem fordulok, míg a bátyáimat meg nem találom.

Hiába beszélt a szegény asszony, hogy ne menjen, a kislány keserves könnyhullatások közt elment világgá.

Ment, mendegélt a kisleány, s egyszer egy nagy rengeteg erdőbe ért. A rengeteg erdőben talált egy kis házat, s bement oda nagy bátran. Egy öregasszony ült a kemence alatt, de olyan öreg, hogy az orra a térdét verte. Köszönti a kisleány illendőképpen:

– Adjon isten, jó estét, öreganyám!

– Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál, mert különben bekaptalak volna! Hát hol jársz itt, hol a madár sem jár?

Mondja a kisleány, hogy a bátyjait keresi, akik elrepültek tizenkét varjú képében.

– Hát bizony, ha azokat keresed, éppen jó helyen jársz – mondja az öregasszony –, mert itt repülnek minden áldott nap az én házam felett, szörnyű károgással. Hanem így el nem mehetsz hozzájuk, mert olyan magas sziklán laknak, hogy annak a teteje az eget veri. De ne búsulj, kisleányom, van nekem olyan csudaírem, hogy ha azzal megkenem két gyenge válladat, szárnyad nő, s a bátyáidhoz repülhetsz.

Megvigasztalódott a kisleány erre a beszédre, mindjárt levetette az ingecskéjét, az öregasszony pedig jól megkente a csudaírrel mind a két vállát.

– Reggelre olyan szárnyad lesz, hogy az Óperenciás-tengeren is túlrepülhetsz. Úgy is lett. Az öregasszony aztán isten hírével útnak eresztette. A kisleány repült, csattogtatta szép sudár szárnyacskáit, hogy csak úgy suhogott bele a levegőég.

Hét nap s hét éjjel folyton repült, akkor aztán felért a szikla tetejére. Itt egy olyan ragyogó aranypalotát talált, hogy a szeme is káprázott

a ragyogástól. Gondolta, hogy itt laknak bizonyosan a bátyjai, mert megszámlálta, s éppen tizenkét szoba volt, minden szobában egy ágy. Nekikészülődött, pompás vacsorát főzött, tizenkét személyre terített. Tizenkét tányérba levest méregetett, aztán mind a tizenkét tányérból evett egy keveset.

Várta, várta, sokáig várta a bátyjait, de azok csak nem jöttek, s a kisleány erősen elálmosodott. Sorban nézegette, próbálgatta a tizenkét ágyat, hogy melyikbe feküdjék, aztán mégiscsak a tizenkettedikben maradott. Abba szépen lefeküdt, s elaludt.

Alighogy elaludt a kislány, jön haza a tizenkét varjú nagy károgással:

– Ugyan ki járhatott itt? Végigrepdesik a szobákat, sorba vizitálják az ágyakat, betekintenek, kukucskálnak az ágyak alá, s hát a tizenkettedik ágyban kit látnak!

– Ez a mi húgocskánk! – károgott egyszerre a tizenkét varjú, s összecsattogtatták a szárnyukat örömükben. Abban a szempillantásban fölébredt a kisleány.

– Ó, lelkem, testvéreim, csakhogy megtaláltalak. Jertek haza velem, jertek, ne sirasson többet az édesanyánk!

– Haj – sóhajtott a legidősebb varjú –, most még nem mehetünk veled, míg az átok alól fel nem szabadulunk. Eredj haza te magad, édes húgom, s mondd meg az édesanyánknak, hogy varrjon nekünk tizenkét inget s gatyát. Amíg varr, senkihez egy szót se szóljon, máskülönben kárba megy keserves-kínos munkája. Így szabadulhatunk fel az átok alól.

Repült haza az édesanyjához a leány, s elmondta a bátyjai üzenetét.

Egyszeriben elővette a szegény asszony, ami vászna volt, szabott tizenkét inget s tizenkét gatyát, s meg nem állott a keze, varrt éjjel-nappal. Jöttek hozzá a szomszédasszonyok, kérdezték, vallatták, hogy ugyan kinek varr. A szegény asszony egy szót sem szólt, míg mind a tizenkét inget s tizenkét gatyát meg nem varrta. Mikor a tizenkettedik is kész volt, berepült az udvarra nagy szárnycsattogtatással a tizenkét varjú. Kétszer-háromszor körülrepdestek, s aztán – huss! – be a

szobába. Ottan leszállottak a földre, az anyjuk rájuk dobta a ruhákat, s egyszeriben visszaváltoztak fiúkká. Elhozták az aranypalotából a temérdek kincset is, amit varjú létükben gyűjtöttek össze.

Sírt a szegény asszony, de most már örömében. Jött az egész falu csudát látni. Bezzeg volt ezentúl kenyér, de még kalács is annyi, hogy a kutyának is kalácsot vetettek.

Aki nem hiszi, járjon utána.

68. oldal

Gyöngyvirág Palkó

Benedek Elek

szólítja előszólítja előszólította	takarodj takarodjatok eltakarodjatok	menyasszony menyasszonytánc menyasszonytáncot

Itt sem volt, ott sem volt, de valahol mégis volt, volt egyszer egy király, s annak egy akkora fiacskája, mint egy ütés tapló; Palkó volt a neve. Búsult a király éjjel-nappal, sóhajtozott:

– Istenem, istenem, kire hagyjam az országomat? Elveszik ettől a pöttömnyi gyermektől, bizonyosan el.

Búsult a királyné is, sírt éjjel-nappal, s egyszer csak olyan beteg lett a sok sírástól, hogy hívatták a csudadoktorokat: egy sem tudta meggyógyítani. Mikor a halála órája közeledett, hívatja a királyné az urát, s mondja neki:

– Lelkem uram, ha meghalok, temettess a kertbe, s a síromra ültess egy szál gyöngyvirágot. De őriztesd jól, nehogy ellopják, mert ha ellopják, még a sírban sem lesz nyugodalmam. – Azzal a királyné behunyta a szemét, s többé ki sem nyitotta.

A temetés után kihirdette az egész országban, hogy akinek van gyöngyvirága, csak hozza el, s amelyik legszebb lesz, azt majd elül-

tetik a királyné sírjára, s nem feledkezik meg arról, aki a legszebbet hozza.

Na hiszen, hoztak erre gyöngyvirágot az ország minden részéből, de mennyit! Szekérszámra hozták a legszebbjét, s a király udvarában mozogni sem lehetett a sok gyöngyvirágtól. De melyik a legszebb? Azt bizony hetvenhét kertész sem tudta eldönteni.

Gondolkozott a király: hogyan tegyen igazságot. Egyszerre csak előszólítja Palkó fiát. Azt mondja neki:

– Gyere, te babszem, hunyd be a szemedet, s válassz a hetvenhét gyöngyvirágból, hadd veszem legalább valami hasznodat.

Rosszul esett Palkónak, hogy az uraapja ilyen kevésre becsüli, de behunyta a szemét, s választott. Ahogy kiválasztott egyet, kérdi a király: ki hozta ezt a gyöngyvirágot?

Nagy későn előtipegett a tengernyi népből egy öreg anyóka, kinek az orra a térdét verte s mondja:

– Felséges királyom, életem-halálom kezébe ajánlom, ezt a gyöngyvirágot én hoztam Tündér Ilona kertjéből.

Nagyot nézett a király: higgyen-e, ne-e a vénasszony beszédjének, de amint kezében forgatta a gyöngyvirágot, egyszerre csillogó fehér gyémánttá változott minden gyöngye. Csuda, hogy meg nem vakult szertelen ragyogásától.

– Na – mondta a király –, elhiszem, hogy Tündér Ilona kertjéből való, de most már itt maradsz a palotámban, te vénasszony, te ültetted el, te gondozod ezt a virágot, s hogyha elvész, fejedet vétetem.

– Jól van, felséges királyom – szólt a vénasszony –, én elültetem, meg is őrzöm, csak azt az egyet kérem, hogy Palkó királyúrfi mellettem legyen minden éjjel.

– Bánom is én – mondta a király –, úgysem veszem semmi hasznát ennek a babszemnek. De hallod-e, te babszem, neked is a fejedet vétetem, ha csak egy gyöngyszem is elvész a virágról.

Azzal a vénasszony elültette a virágot, s többet el sem mozdult mellőle. Palkó pedig, mikor estére kelt az idő, nyakába akasztotta kis tarisznyácskáját, egy cipócskát tett bele, s lement a kertbe. A vénasszony már ott ült a gyöngyvirág mellett, s fonogatott.

– Jó, hogy jössz – mondja Palkónak –, mert már elálmosodtam. Én

most lefekszem, s ha tizenkettőt kondít az óra, kelts föl, mert akkor eljő Tündér Ilona, s ha nem leszünk ébren, visszaviszi a gyöngyvirágot.

Jól van, a vénasszony lefeküdt, s aludt, mint a bunda. De nem aludt Palkó. Elővette tarisznyájából a cipócskát, levágott belőle egy karéjt, s eddegélt. Eközben csak elébe áll egy kis törpe emberke. Még kisebb volt Palkónál is, de akkora szakálla volt, hogy hétrőfnyire húzódott utána.

– Jó estét, Gyöngyvirág Palkó – köszönt a törpe.

– Adjon Isten – fogadta Palkó.

– Hát te mi jóban jársz, te törpe ember?

– Azt mindjárt megmondom. Tudod-e, hogy ki az, akit te őrzöl? Ez a Törpeország királyának a leánya, gyöngyvirág képében. Tündér Ilona a törpék országában járt egyszer, s mikor meglátta a törpe királykisasszonyt, aki olyan szép volt, hogy a napra lehetett nézni, de rá nem, addig könyörgött Törpeország királyának, hogy csak egy hétre, kettőre adja a leányát az ő udvarába, mert nála még ezerszerte szebbé válik, hogy így s hogy úgy, mígnem a király csakugyan odaadta leányát Tündér Ilonának. Na, hiszen azóta sem látta. Tündér Ilona irigykedett a törpe királykisasszony szépségére, s oly gonoszul bánt vele, hogy a sok sírásban, évelődésben meghalt szegény. Az öreg dajkája, aki vele volt, mindig ott sírt, ott üldögélt a sírja mellett. Hát egyszer csak a sírból egy gyémánt gyöngyvirág nőtt ki.

S az a gyöngyvirág meg is szólalt egyszer, amint a vénasszony sírdogált:

– Ne sírj, öreg dajkám, hanem húzz ki innen tövestül, mert én vagyok az eltemetett királykisasszony. Az éjjel azt láttam álmomban, hogy meghalt Fehérország királynéja, s gyöngyvirágot kíván a sírjára. Vígy oda, mert azt is láttam álmomban, hogy addig nem lesz belőlem élő lélek, míg olyan anyának a sírjára nem ültetnek, aki sokat búslakodott a törpe fia miatt.

– Na, megörült a vénasszony – mondta a törpe –, mindjárt kihúzta a gyöngyvirágot, s ment vele, ahogy csak győzték a vén lábai. De van Tündér Ilona palotájában egy vén boszorkány, ez kihallgatta a

vénasszony meg a gyöngyvirág beszélgetését, s elmondta Tündér Ilonának. Hát tudd meg, hogy Tündér Ilona addig meg nem nyugszik, míg ezt a virágot innét el nem lopatja. Vigyázz, Palkó, s bizony nem bánod meg!

Ezzel a törpe ember lába közé kapta hétrőfös szakállát, s úgy ellovagolt azon, hogy egy szempillantás alatt híre-pora sem volt.

„Hm! – gondolta Palkó – furcsa beszéd, amit ettől a törpe atyámfiától hallottam. De már most csakugyan el nem alszom, ha addig élek is. Egy életem, egy halálom, csak azért is megmutatom az édesapámnak, hogy nem vagyok én olyan mihaszna babszem."

Amint ott üldögélne, gondolkoznék magában, egyszerre csak nagy erős surrogás-burrogás kerekedett a feje fölött, mintha csak ezer meg ezer madár repkedett volna a levegőben. Még föl sem nézhetett, csak elébe toppant tizenkét tündérkisasszony, valamennyi ragyogó aranyruhában, aztán közrefogták, s úgy táncoltak körülötte. Közbe-közbe még énekeltek is, de olyan szépen, mintha angyalok szállottak volna le a földre. Aztán hívták, csalogatták Palkót, hogy menjen velük. Azt mondták: jobb, ha megy, mert ha nem, úgyis elviszik.

– Na bezzeg! Majd veletek megyek! – rikkantott Palkó.

– Eltakarodjatok innét, mert mindjárt csúfot láttok!Azzal oldalba lökte a vénasszonyt:

– Keljen fel, öreganyám, eljöttek a gyöngyvirágért. A vénasszony egyszeriben talpra állott, csípőre tette a kezét:

– Hát itt sem hagytok békét ennek az ártatlan léleknek, gonosz tündérek? Mi? Na, megálljatok!

Fölkapta a guzsalyát, s azzal, supp! supp! ne neked is! úgy eldöngette a gonosz tündéreket, hogy azok mind keserves jajgatással röpültek vissza Tündér Ilona országába.

Na hiszen, kaptak aztán otthon Tündér Ilonától! Hogy még egy vénasszonnyal meg egy babszemnyi gyerekkel sem tudtak elbánni. Táncoltak, énekeltek, ahelyett, hogy kihúzták volna a gyöngyvirágot, s vitték volna szó nélkül!

Következő éjjel más tizenkét tündért küldött el Tündér Ilona, de ezek éppen úgy jártak, mint az előbbiek. Azt gondolták: már mért

ne táncolnánk, énekelnénk, azért csak elbírunk egy vénasszonnyal meg egy babszem-gyerekkel. De biz Palkó második éjjelre magával vitte a kis kardját is, s csakugyan megtáncoltatta a tündérek hátán. Ha a tündérek meg akarták fogni, meghúzódott egy-egy virág levele mögött, s nem találták meg.

– Na – mondta Tündér Ilona –, most magam megyek egyedül, majd meglátjátok, hogy elhozom én a gyöngyvirágot.

A vénasszony este lefeküdt, Palkó pedig ébren maradt. Egyszerre csak hallja, hogy valaki megszólítja. Néz mindenfelé, de nem lát semmiféle élő lelket.

– Hát nézz csak erre – mondja egy hang –, én beszélek, a gyöngyvirág, törpekirály kisleánya.

S ahogy ezt a szót kimondta: a gyöngyvirág visszaváltozott törpe királykisasszonnyá.

Haj! megörült Palkó, csakhogy táncra nem kerekedett nagy örömében. Most már jöhet Tündér Ilona, nem talál gyöngyvirágot, s mehet vissza nagy bosszúsan. De a törpe királykisasszony tudta, hol jár Palkó esze, s azt mondta:

– Ne hidd, Palkó, hogy Tündér Ilona visszamegy nálam nélkül, ha itt talál éjfélkor. Hiába változtam vissza azzá, ami voltam, akkor még inkább elvisz magával. Hej, csak volna itt az én pillangós hintóm, búmat sem mondanám, egy szempillantásra otthon lennék az én apám országában.

Ahogy elsóhajtja magát a törpe királykisasszony, egyszerre megvilágosodik a sötét éjszaka, s hát – lássatok csudát! – aranyos hintó szállt alá a magasságból, elébe fogva két tarka-barka pillangó. A hintó körül egy sereg törpe, ki szárnyán, ki pillangón röpkedett, bukfencezett, szinte kibújtak a bőrükből nagy örömükben, hogy újra feltalálták a kisasszonyukat.

– Na, Palkó – mondta a törpe királykisasszony – , jössz-e velem? – De bizony megyek – felelt Palkó.

Azzal a hintóba kerekedtek s repültek a pillangók, mint a sebes szélvész. Mikor aztán felszállottak jó magasra, hogy még a legmagasabb fa is alattuk volt, azt mondja a törpe királykisasszony Palkónak:

– Nézz le, Palkó, mit látsz? – Felelte Palkó:

– Látom, hogy valami szörnyeteg okádja fölfelé a lángot.

– Ez Tündér Ilona táltos lova – mondta a törpe királykisasszony. Csak a hold meg a nap közé érjünk, odáig már nem tud felrepülni a táltos. S repültek a pillangók, s utánuk a táltos.

– Nézz vissza, mit látsz? – szólt a törpe királykisasszony.

– Azt, hogy mindjárt utolér Tündér Ilona. S ahogy ezt kimondta, megcsapta hátba a láng, mely a táltos ló szájából hetven mérföldre előre csapott ki.

– No, még egyet iramodjatok, pillangóim! – biztatta a törpe királykisasszony a pillangókat. Hipp! hopp! Repültek a pillangók, s mikor éppen a hintó utolsó kerekét csapta meg a láng, a hold fölé repültek.

Tündér Ilona nagy mérgesen visszafordult, Palkóék pedig repültek tovább, a hold és a nap között. Egyszerre csak megszólalt Palkó:

– Jaj istenem, odalent feledtük a vénasszonyt!

– Jaj, jaj – csapta össze a kezét a törpe királykisasszony –, bizony ottfeledtük, s most majd Tündér Ilona elviszi az országába, s meghalatja szörnyű halállal. Sírt a törpe királykisasszony, hogy az ő dajkáját most már soha többé nem láthatja. De Palkó megvigasztalta:

– Ne félj, majd elhozom én, ha addig élek is, csak hazaérjünk a te apádhoz.

Haza is értek szerencsésen. No, de volt is öröm a törpekirály udvarában. Örült a vén törpekirály a leányának, de még Palkónak is. Azt mondta, hogy keresve se találhatott volna alkalmasabb vőt Palkónál! Mindjárt neki adta fele királyságát s a leányát. De a törpe királykisasszony azt mondta, hogy ő addig el nem járja a menyasszonytáncot, míg a dajkája haza nem kerül.

Búsult Palkó, mert sajnálta a vénasszonyt, de mégis gondolta, nem lesz olyan könnyű elhozni a Tündér Ilona országából. Azok a tündérek úgyis fenik rá a fogukat, s ha valahogy észreveszik, kitekerik a nyakát.

Amint így tűnődnék magában, beállít hozzá a törpe ember, kinek a szakálla hétrőfnyire húzódott a földön. Megkérdezi, hogy mi nagy

búja lehet, mikor olyan nagy lehetne az öröme. Mondja Palkó, hogy mi a búja-baja.

– Hiszen azért egyet se búsulj – mondta a törpe ember. – Felülök a szakállamra, elrepülök Tündér Ilona udvarába, ott felkapom a vén dajkát, s vele hazarepülök.

Alighogy ezt mondta, már lába közé kapta a szakállát, s úgy eltűnt, mintha a föld nyelte volna el. Na, éppen jókor érkezett Tündér Ilona udvarába, mert annak a kellős közepén egy magas fakazal volt rakva, s arra volt kikötve a vénasszony, hogy megégessék. Éppen akkor érkezett meg Plutó is az alvilágból, hogy alágyújtson a kazalnak. Már ki is vette a zsebéből a gyújtót, el is húzta a térdén, a gyújtó meg is villant, fa is tüzet fogott, de abban a minutában a törpe ember letoppant a kazal tetejére, feloldotta a vénasszonyt, felkapta, a szakállára ültette, s úgy elnyargalt vele, hogy a tündérkisasszonyok majd megpukkadtak mérgükben, mikor ezt látták. Hát még Tündér Ilona! Fel akart ülni a táltos lovára, hogy elfogja őket, de a táltos ló éppen akkor törte ki a lábát, s feküdt a jászla előtt, meg sem tudott mozdulni. Így aztán a törpe szépen hazaérkezett a vénasszonnyal.

Most már csakugyan volt nagy öröm, de mekkora! Csaptak olyan lakodalmat, hogy hetedhét országon túl is híre ment. Palkó a törpe embert megtette udvarmesterének, akinek a nagy örömtől még hét rőfre nőtt a szakálla. Így volt, vége volt, igaz volt. Aki nem hiszi, járjon utána.

70. oldal

Melyik ér többet?

Benedek Elek

cseperedik felcseperedik felcseperedett	egyezik megegyezik megegyeztek	pillantás pillantásra szempillantásra

Arra, arra, lefelé, egy kicsit felfelé, Tiszán túl, Dunán túl, hol a kurta farkú tarka malac túr, volt egyszer egy király s annak három fia. Mikor mind a három fiú annyira felcseperedett, hogy serkedezett a bajuszuk, azt mondta nekik a király: – No, édes fiaim, most már menjetek, lássatok országot-világot!

Elindult a három királyfi három szép paripán, s mentek hegyeken, völgyeken, erdőkön, mezőkön keresztül, hol lefelé, hol felfelé, de mindegyre csak elfelé.

Addig mentek, mendegéltek, míg egyszer csak egy rengeteg nagy városba értek. Kérdik a város végén egy fiútól:

– Hé, fiú, miféle város ez a falu? Feleli a fiú: – Ez a fehér király városa. Megörültek a királyfiak, hogy a király városába értek, mentek egyenest a királyi palotába, ott is a király elé, s elmondták, hogy kik s mik ők.

Örvendett a fehér király a fiúknak, mert erős barátságban volt az apjukkal. De hát még a királyfik örültek csak igazán, amikor meglátták a fehér király leányát. Sok szép leányt láttak a hazájukban, de ilyen szépet nem. Bezzeg közrefogták mind a hárman, kellették magukat, s ahogy a vacsorának vége volt, mind a hárman bementek a király szobájába, s megkérték a leányát mind a hárman.

– Hát én most melyiknek adjam? – tépelődött a király.

– Hej, hej! csak volna még két leányom! Mit csináljon? Egyiket sem akarta magára haragítani, hát azt mondta:

– Halljátok, fiúk, én most egyiknek sem adom a leányomat, hanem menjetek tovább, s amelyik mához esztendőre a leghasznosabb do-

loggal tér vissza, azé lesz a leányom. Itt a kezem, nem disznóláb.

A fiúk kezet csaptak, s még hajnalban útra kerekedtek. Együtt mentek, amíg egy nagy rengetegbe nem értek, itt az út háromfelé ágazott, megegyeztek hát, hogy hárman háromfelé mennek, s majd egy esztendő múlva találkoznak ezen a helyen.

Elváltak békességgel, s ment ki-ki az útjára. Sok országot bejárt mind a három fiú, mindent jól megnéztek, vizsgáltak, egy s más dolgot megvettek, aztán ismét eldobták, mert még többet érőre akadtak. Hanem telt-múlt az idő, vissza is kellett már fordulni, egy-egy dologban mégiscsak megállapodtak mind a hárman, s mire az esztendő letelt, visszakerültek abba a rengeteg erdőbe, ahol egymástól elszakadtak.

Bezzeg, hogy mindjárt azt nézték, melyik mit hozott. A legidősebb azt mondta: – Nézzétek, én egy olyan messzelátó üveget vettem, hogy a világ végére lehet vele látni.

A középső azt mondta: – Én egy olyan köpenyeget vettem, hogy csak belé kell bújni, s odarepít egy szempillantásra, ahová parancsolod.

A harmadik azt mondta: – Én meg egy olyan narancsot vettem, hogy a halottnak, ha még nem telt el huszonnégy óra a halála után, csak az orra alá kell tartani, s egyszerre fölébred.

Ahogy ezt mondják egymásnak, a legidősebb belenéz a messzelátóba, s hát csak kiejti a kezéből ijedtében.

– Talán bizony valami rosszat láttál? – kérdezték a testvérei.

– Jaj, ne is kérdjétek, halva fekszik a királykisasszony! Belenéz a másik kettő is a messzelátóba, s hát csakugyan igaz: halva feküdt a szép királykisasszony.

– Hamar, hamar – kiáltott a középső királyfiú –, bújjatok a köpönyegembe, egyszeribe ott leszünk, s hátha még fel lehet támasztani.

Belebújtak a köpönyegbe, s hopp! Már ott is voltak a király palotájában.

A legkisebb királyfi előveszi a narancsot, a királykisasszony orra alá tartja, s lám, egyszeribe felpattan a szeme, mosolyog a szája!

Na, volt nagy öröm. Volt ám, de nem sokáig. Mert a királyfiak összevesztek a leányon. A legidősebb azt mondta: – Engem illet, mert

én láttam meg, hogy meg van halva. A középső azt mondta: – Azt bizony megláthattad volna, mert ha nincs az én köpönyegem, még most is az erdőben volnánk. Engem illet a leány.

– Úgy? – mondta a legkisebb. – Hát aztán mit értünk volna azzal, hogy az egyik meglátta, a másik ideröpített, ha nincs az én narancsom?

Nem tudott igazságot tenni a király köztük, össze kellett hogy hívassa az ország bölcs embereit, hadd tegyenek azok igazságot. Ezek aztán összeültek, hét nap, hét éjjel tanakodtak, az egyik erre beszélt, a másik arra, míg a hetedik éjjel mégis megegyeztek, hogy a legkisebb királyfit illeti meg a királykisasszony.

Ebben megnyugodtak az idősebb fiúk is, s úgy járták a kállai kettőst az öccsük lakodalmán, hogy döngött belé a palota földje. Egyszerre csak, a nagy vigasság közben, előveszi a legidősebb fiú a messzelátóját, s beléje kukkint.

– Gyere csak, gyere – mondja a köpönyeges öccsének –, nézz bele, s mit látsz?

– Látok – mondja az – két szép leányt, olyan szépek, mint két ragyogó csillag. – No, ha látsz, bújjunk a köpönyegbe, s nézzük meg őket közelebbről.

Még meg sem gondolták jól, már ott is voltak. Az ám, a szomszéd király leánya volt az a két leány. Megkérték a kezüket: adták, vitték a köpönyegben. Meg sem álltak hazáig. Hazaért akkorra az öccsük is a feleségével.

Még csak most volt víg lakodalom. A sánták is rúgták a port, ahogy tudták. Tál, tányér elég volt, étel, ital kevés volt, mégis minden jól volt.

74. oldal

Kinga királyné gyűrűje

Balogh Béni

építhetné építhetnénk újjáépíthetnénk	vendégel megvendégel megvendégeltél	bátorodik bátorodott megbátorodott

Messzi, túl az égig érő Tátra havas csúcsain, túl a szelíd hajlatú lengyel dombokon, folydogál a kék Visztula. Partján még ma is áll az ősi Wawel vára, a mesés, ódon szépségű Krakkó városában.

Itt élt hajdanán a daliás termetű, de halk szavú Boleszláv lengyel király feleségével, a csudaszép Kingával, IV. Béla magyar király egyik leányával.

A vad tatárok nemcsak a magyarok földjét, hanem Lengyelhont sem kímélték. Futott előlük mind, aki élő. A lengyel királyi pár végül is az erdélyi havasok egyik zegzugos völgyében, egy sóbánya mély üregében keresett menedéket. Már talán egy éve is ott éltek, amikor egy lengyel vitéz érkezett, s hozta a nagy hírt: Batu kán vad martalócai hazatakarodtak.

Nosza, fölkerekedett hát a királyi pár, bár jól tudták, hogy egy elpusztított ország vár reájuk. Ám alighogy elhagyták a sóbányát – ami különben a királyné hozománya volt –, amikor elébük toppant egy szakállas vén koldus.

– Jó uram s kegyes úrnő, adjatok egy falatot, ha Istent ismertek! – könyörgött a toprongyos aggastyán. Erre a szépséges, szőke Kinga kettétörte az útra készített lepényt, s a koldusnak nyújtotta.

– Nagyon köszönöm, ismeretlen úrnő! – hálálkodott az öreg. – Nem is felejtem el soha –, s azzal megcsókolta a királyné kezét ott, ahol a drágaköves aranygyűrű csillogott.

Ezután a királyi pár és a hírnök tovább folytatta útját az elpusztított Lengyelország felé. Mentek, mendegéltek hegyen át, völgyön át, amikor egyszer csak elérték a Magas-Tátra zordon birodalmát. Köz-

ben leszállott az este, s az elcsigázott királyné egy lépést se tudott tovább menni. A hírnök és a király erdei mohából puha fekhelyet készített neki. Ám hiába volt a test fáradtsága, a szelíd, gyönyörű Kinga szemét messzire elkerülte az álom. Hogyne, hiszen alig evett valamit a hosszú úton, mostanra meg már egy mákszemnyi betevő falatjuk se maradt. De ő mégsem magára, hanem a két kísérőjére gondolt, akik most is éhesen szenderültek álomba.

– Ó, bárcsak adhatnék szegényeknek akár egy harapásnyi kenyeret – búsongott magában a rengeteg riasztó csendjében.

Hanem akkor – álomnak rémlett – az egyik közeli, magos fenyő mellől nesztelenül előlépett egy sötétzöld ruhás karcsú alak. Kinga királyné ajka hirtelen sikoltásra nyílt – azt hitte, valami rabló.

– Ne félj tőlem – hallatszott egy suttogó leányhang. – Én az erdő tündére vagyok. Erdő apó, a mi gazdánk, akit te nemrég megvendégeltél, most elküldött engem meghálálni jóságodat. Azt üzeni neked, hogy fényes gyűrűdbe varázserőt lehelt. Bármi kívánságod legyen, csak forgasd körül háromszor az ujjadon. Ám jól vigyázz! Csak hármat kívánhatsz, s erről nem szólhatsz senkinek sem. Aztán a karcsú alak a hirtelen támadt fényesség közben, illa berek, nádak, erek, csak eltűnt!

Kinga királyné egy darabig azt hitte, káprázat játszott vele, ám kíváncsisága nem hagyta nyugodni. Fölkelt hát moha fekhelyéről, és a még parázsló tábortűz mellé telepedett. Aztán úgy cselekedett, ahogy a tündér mondotta.

– Jóságos jótevőm! Adj minekünk hétnapi eleséget – suttogta.

Hát uramnak fia, halljunk csak csudát! A tábortűz mellett, a hűvösen bólogató, magas fenyők alatt gomba módra nőttek ki a földből a zsákok, a batyuk, az iszákok.

Az eleddig kételkedő Kinga királyné megbátorodott, és most már egymás után, sorra bontotta ki valamennyit. Friss cipók, sajtok, füstölt oldalasok hullottak ki belőlük.

Reggel, amikor a korgó gyomrú király és a hírnök fölébredtek, ugyancsak elámultak. A királyné azonban még hites urának sem árulta el, kinek köszönhetik a csodás eleséget.

Mindhárman jól belakmároztak, új erőre kaptak, s másnap aztán elérték a határt is. Arcra borulva megcsókolták az anyaföldet, úgy adtak hálát megmenekülésükért a Teremtőnek.

– Mi már nem éhezünk, de a szegény lengyel nép még igen – mondta magában a jóságos királyné, s aztán egy óvatlan pillanatban – amikor a király és a hírnök nem figyeltek reája – háromszor egymás után megforgatta gyűrűjét, s közben ezt suttogta:

– Ó, jóságos jótevőm! Küldj népemnek ezer társzekér gabonát!

Alighogy kimondotta, máris nagy dübörgés támadt mögöttük. A király és a hírnök azt hitték, visszatértek a tatárok, de Kinga csak mosolygott, majd az urához fordult:

– Felséges férjuram, ezt az ezer szekér gabonát most hazavisszük Lengyelhonba, s szétosztjuk a mieinknek. Hadd legyen kenyerük s vetőmagjuk szegényeknek!

Harmadnap egy domboldalra értek, ahonnan már jól látszottak Krakkó várának, a Wawelnek kiégett tornyai. A királyné szeme könnybe lábadt.

– Ó, bárcsak idehozhatnám erdélyi sóbányámat! Annak jövedelméből újjáépíthetnénk a várat!

És ekkor eszébe jutott a gyűrű. Megforgatta hát háromszor, miközben ezt suttogta:

– Jóságos jótevőm! Hozd ide hozományomat, királyi sóbányámat!

E pillanatban a királyné legnagyobb ámulatára a drágaköves gyűrű lesiklott az ujjáról, majd sisteregve belefúródott a domboldal földjébe.

A király és a hírnök menten nekiláttak a keresésnek, de bizony hiába. Nagyon elbúsult erre a királyné, hiszen a szép gyűrűt menyasszony korában kapta a halk szavú Boleszlávtól. El is határozta, megkeresteti, kiásatja, akármennyi időbe telik is!

Alighogy hazaértek a lerombolt Krakkóba, máris futárt küldött bányászokért Magyarországba. Jó fél esztendőre rá meg is érkezett a száz magyar bányász, s ott, azon a helyen, a Wieliczkai domboldalon, ahol a gyűrű a földbe fúródott, serényen nekiláttak a munkának.

Hetvenhat nap és ugyanannyi éjjelen dolgoztak már, de hiába. Ám a hetvenhetedik napon ugyancsak elámultak attól, amit ott láttak: a kiásott, hatalmas üregben, egy óriási sóoszlop kellős közepében tűzpiros-aranylón ott csillogott a királyné gyűrűje!

Azon a helyen aztán a Wieliczkai domboldalban, nagy sóbányát nyitottak, mely az erdélyinek a szakasztott mása volt. Fel is épült jövedelméből az ódon Krakkó szépséges Wawel vára.

Ott lent a bánya mélyén mind a mai napig vakítóan csillog-villog a szépséges Kinga királyné sóból kifaragott szobra is, a legenda pedig nemzedékről nemzedékre tovább száll.

76. oldal

Tanulságos mese májusra

A kaszás meg az ostoba farkas

litván népmese

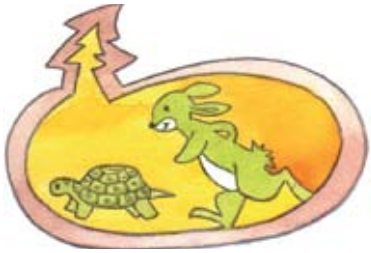

Egyszer egy paraszt kiment a rétre kaszálni. Mikor elfáradt, elővette a kenyerét a tarisznyából, és jóízűen nekilátott. Meglátta ezt a farkas, és odament a kaszáshoz.

– Mit eszel, ember?

– Kenyeret!

– Adj belőle nekem is, hadd kóstolom meg!

Letört a kaszás egy darabot és odaadta a farkasnak. Nagyon ízlett neki a kenyér, hát így szólt:

– Ez aztán a jó falat! Magam is ennék ilyet mindennap! Taníts meg rá, hogy csinálod. A kaszás tanítani kezdte a farkast: – Ősszel felszántod a földet, megboronálod, aztán beveted rozzsal. A rozs egész télen a földben pihen a hó alatt, tavasszal kizsendül, aztán nyár közepén megérik. Az érett rozsot learatod, kévébe kötöd, asztagba rakod, aztán ha jól kifújta a szél, megszárította a nap, behordod a szérűre. A rozsot kicsépeled, elviszed a malomba és lisztet

őröltetsz belőle. A liszt mellé kovászt erjesztesz, aztán tésztát dagasztasz, és végül berakod a kemencébe.

– Nehéz és hosszadalmas munka ez! – sóhajtott a farkas.

– Én ezzel nem foglalkozom. Mondd meg inkább, hol szerezhetnék valamit, amivel gyorsan jóllakhatom! Gondolkodott a kaszás, aztán elhatározta, hogy megleckézteti a lusta farkast.

– Ha nem akarsz a kenyérrel bajlódni, akkor menj ki a legelőre, ott találsz egy kancát a csikójával. Azt a csikót edd meg.

Máris szaladt a farkas a kancához. Amikor a csikó meglátta, bebújt az anyja hasa alá, a kanca meg akkorát rúgott a farkasba, hogy fölhemperedett. Nagy nehezen föltápászkodott, és visszament az emberhez.

– Nem bírok azzal a kancával! – panaszkodott neki. – Nem engedi, hogy megegyem a csikót.– No, ha nem bírsz vele, akkor eredj a rétre, ott birkák legelnek. Válaszd ki a legkövérebbet és fald föl azt.

Futott a farkas a rétre, és odakiáltott a legnagyobb kosnak:

– Én most fölfallak!

– Mit tegyek? Nem ellenkezhetem veled – felelte a kos.

– Csak arra kérlek, hogy őrizd meg épségben a bundámat. Tudod, hogy csináljuk? Te állj a palánk elé, vesd meg jól a lábad, és tátsd akkorára a szádat, amekkorára csak tudod. Én majd nekifutok, és egészben ugrom a szádba!

Megörült a buta farkas a könnyű ebédnek. Odaállt a palánk elé, jól megvetette a lábát, és fülig tátotta a pofáját. A kos teljes erejéből nekifutott, szemközt öklelte a farkast, az meg úgy eldőlt, hogy csak este tért magához. A kos ez alatt bemenekült az akolba.

Amikor a farkas feltápászkodott, nézett jobbra, nézett balra – kereste a kost.

– Felfaltam, vagy nem faltam fel? – töprengett. De mivel sehol se látta, így okoskodott: – No, ha nincs itt a kos, akkor bizonyára felfaltam! – mondta, azzal elégedetten visszament az erdőbe.

79. oldal

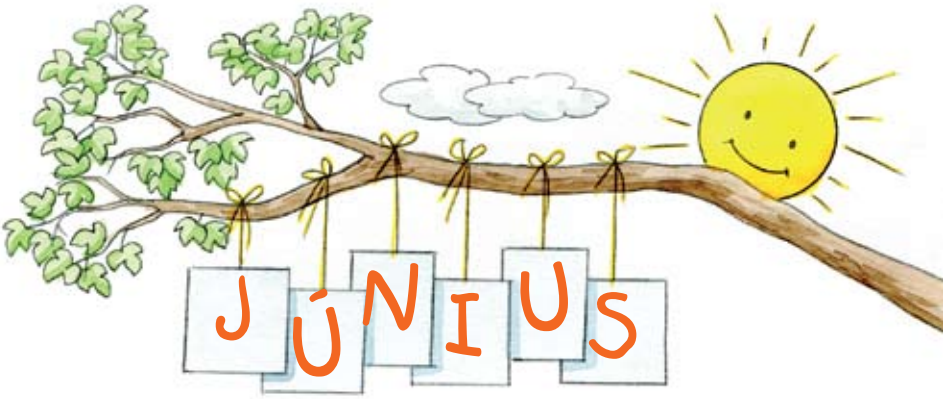

Szent Iván hava

A nyár már itt topog az ajtó előtt. Késő estig világos van, a madarak versenyt éneklenek. Ha belehallgatunk az erdei hangversenybe, meghallhatjuk, hogy a sokféle madárhang úgy olvad össze egységes dallammá, mintha egy nagy zenekar játszana. A madárszimfónia kottáját akár híres zeneszerző is írhatta volna, olyan pompás hangzatok váltogatják egymást. Karmesterre pedig nincs szükség ebben a zenekarban, hiszen valamennyi muzsikus kitűnően érti a dolgát. Kellemes fuvolázó hang szólal meg a lombok magasságában. „Dülia-dióI, dülia-dióI" – fújja az aranymálinkó, a jókedvű fuvolás. Valahol az erdő mélyén visszhangzik a kakukk ércesebb, messzire szálló hangja. Ő a zenekar klarinétosa. Minden kiáltása mintha hívogatás lenne: nem is tudunk ellenállni, lassú léptekkel indulunk az erdő sűrűjébe. „Pink, pink " – halljuk fejünk fölött a finom pengetést. Egy pintyőke röpdös ágról-ágra, végre elrejtőzik a zöld levelek közé, és rázendít gyönyörű nótájára. A szajkó több hangszeren muzsikál: ő a zenekar mindenese. Olyan jól utánozza a madárhangokat, hogy füttyögésével néha még a szakértőket is megtéveszti. Csöndesen gubbaszt egy faágon, mintha semmi sem érdekelné, közben suttyomban figyeli a körülötte dalolgató madarakat. Aztán gondol egyet, hirtelen felröppen a legmagasabb lombok közé és hangosan énekel, akárcsak a rigó vagy a fülemüle. Szorgalmasan dolgozik a madárzenekar dobosa is: a fakéreg görcseibe kapaszkodva kopog a harkály. Dobolá-

sától visszhangzik az erdő, a csöndes völgyekben néha kilométerekre elhallatszik ez a mély ritmuskíséret. Talán a legszebb pillanat az erdei hangversenyteremben, amikor megszólal az ágak között rejtőzködő fülemüle, a híres énekművész. Sokan a földkerekség egyik legszebb hangú madarának tartják. Küllemével ugyan nem nyerne versenyt, nincs rajta semmi feltűnő, nem visel cicomás tolldíszeket. Vörhenyszürke tollruhájának egyszerűségét azonban feledtetni tudja gyönyörű hangjával. Különös csattogás jelzi az előadás kezdetét, mintha végigpróbálná a skálahangokat, aztán néhány gyors futam után érzelmes, lágy dallamok következnek, majd egyre erősödő trillákban fejeződik be a csilingelő strófa. Kezdi mindjárt elölről, talán még cifrábban, még játékosabban.

(Ténagy Sándor)

A júniusi természetben nem csak a madárdal gyönyörű, hanem sok minden más is. Itt vannak például az illatok: virágzik az akác, a bodza. A bodzavirágot mindenképpen érdemes közelről megcsodálni, hiszen nemcsak illatos, hanem csodaszép is. (Szoktatok belőle bodzaszörpöt készíteni?)

A kertekben a frissen vágott fű és a számtalan virág illatát is élvezhetjük. Ha módunk nyílik rá, gyűjtsünk nyírfaleveleket. Egy fáról csak néhány levelet szakítsunk le, hogy ne ártsunk neki. Otthon terítsük ki egy újságpapírra és szárítsuk meg egy árnyékos helyen, majd tegyük el egy dobozba.

A kertben nyíló virágok között találunk mérgezőket is, azokban csak gyönyörködjünk, ne tépjük le! Ilyenek például a gyöngyvirág, a gyűszűvirág, a kecskerágó, a vadgesztenye.

Vannak azonban gyógyító növények is a júniusi kertben, útszélen! Ilyen a kamilla, a zsálya, a körömvirág, a lándzsás útifű, a levendula. A lándzsás útifű friss levelei segítenek horzsolás, rovarcsípés esetén, de akkor is érdemes lábunkra tenni pár levelet, ha nagyon fáradtnak érezzük a lábainkat a sok séta, szaladgálás után. A levendula csodálatos illatát otthon is élvezhetjük, ha leszedjük a virágot, és illatpárnát készítünk belőle. Szekrénybe téve távol tartja a molylepkéket. (Az illatpárna elkészítését részletesen megtaláljátok az olvasókönyvetek végén.)

Júniusban már vannak szünidei napok is, amikor este nem kell korán lefeküdni a másnapi iskola miatt. Menjünk éjszakai sétára! Vigyünk magunkkal zseblámpát, hogy jól láthassuk, hogy a késő esti órán mennyi-mennyi útitársunk van az úton. Az éjszakai séta után különösen jól fogunk aludni. Jó későn kell indulnunk, ha tényleg sötétben szeretnénk sétálni, hiszen ebben a hónapban sokáig világos van. Már olvastunk róla, hogy június 21. a nyári napforduló napja, ekkor a leghosszabb a nappal és legrövidebb az éjszaka. Ezt a napot, Szent Iván napját, sokfelé, sokféleképpen ünneplik. A tűzugrás szokásáról olvastunk már, Európa-szerte elterjedt.

Május-június hónapban ünneplik a zsidók ***savuot*** ünnepét. A zsidó hagyomány szerint Isten ezen a napon nyilatkoztatta ki a tízparancsolatot, és ekkor adta át a *Tórát*, a zsidók szent könyvét.

Ezen az ünnepen szokás az otthonok, zsinagógák virágokkal való díszítése. Az ünnepen egész éjjel tanulmányozzák a Tórát. Ezen az ünnepen tejes ételeket esznek. Szép szokás még az adakozás, hogy mindenkinek teljes lehessen az öröme. A savuot naptári időpontját, a többi ünneptől eltérően, nem állapítja meg pontosan a Tóra, csak annyit, hogy a pészah utáni 50. napra kell esnie.

A keresztény egyházakban a savuotnak megfelelő pünkösd (az ötvenedik nap húsvét után) az évnek mindig másik naptári napjára, de állandóan vasárnapra esik.

Ebben a hónapban Fekete Istvánnal ismerkedünk meg, karácsony táján már olvastunk tőle meséket. (Melyek is voltak azok?) Most megismerjük életét és leghíresebb regényét, a Tüskevárt. Ez a könyv már a nyár, a vakáció hangulatát idézi, miként Fésűs Éva balatoni meséje. Lesz még egy utolsó történet a szabadságharc korából: Sipkáról, a híres toronymászóról. A hónap szép nyári verseit se mulasszátok el megtanulni! A hónap témája a nyár, a vakáció: ha készültök közös táborozásra, nézzetek utána annak a vidéknek, ahová mentek, gyűjtsetek képeket, ismereteket a környék látnivalóiról. Ha nem mentek közös táborozásra, felidézhetitek az előző év nyarát, az akkori nyaralás, táborozás emlékeit képekben, történetekben!

Versek júniusra

Balaton-parton

Nagy László

Balaton-parton,
a nádi világban
megbújtam egyszer,
s csodaszépet láttam:
bóbitás nádon
nádiveréb– fészket,
sásbokor alján
kis vízicsibéket.
Vadruca moccant,
topogott a vízre,
barna liléit
vízi útra vitte.
Senki se látta,
csak magam csodáltam,
ott a víz partján még sokáig álltam.
Játszott a nádas széllel és derűvel,
s hazaindultam nádi hegedűvel.

Napsugár-hívogató

Kányádi Sándor

Tavaszutó, nyárelő,
meggyet érlelő,
mézillatú napsugár,
bújj elő!

Tavaszutó, nyárelő,
mézet pergető,
búzasárga napsugár,
bújj elő!

Tavaszutó, nyárelő,
búzát érlelő,
barna bőrű napsugár,
bújj elő!

Tavaszutó, nyárelő,
bőrünk perzselő,
júniusi napsugár,
bújj elő!

Csilingel a gyöngyvirág

Zelk Zoltán

Csilingel a kis gyöngyvirág.
Fehér a ruhája,
meghívja a virágokat
tavaszesti bálra.

Öltözködik az orgona,
lila a ruhája,
kivirít a kankalin, a
szegfű és a mályva.

A vadrózsa rájuk nevet,
bolondos a kedve,
a rigó is füttyent egyet:
hej, mi lesz itt este!

Táncra perdül a sok virág,
illat száll a légben,
őrt állnak a gesztenyefák,
illemtudón, szépen.

A szellő is megfürdik a
virágillatárban,
s arra ébredünk fel reggel:
napsugaras nyár van.

Ki volt Fekete István?

Fekete István 1900. január 25-én született a Somogy megyei Göllén. Apja Fekete Árpád tanító, iskolamester. Anyja Sipos Anna. Édesapja kemény, kitartó munkával alapozta meg családja jövőjét, megbecsülését Göllén. Kántortanítóként dolgozott, tudásával, tisztességével és szigorával elnyerte a falusi emberek tiszteletét, de mint gazdálkodó is eredményes volt. Az apai nagyanya sokat mesélt unokájának, s melegszívű idős asszony ellensúlyozta a fiú számára az apa keménységét és szigorát. A falu környékét nagyon jól ismerte, mert barátaival bebarangolták a környék legapróbb zugait is. Járták a nádast, a rétet, az erdőt. Ezek a barangolások rengeteg élményt és emléket adtak a már író Fekete Istvánnak. Jól ismerte a vidéken élők egyszerű életét is: róluk mintázta a regényeiben szereplő alakokat is. Nagyon szerette az állatokat, ezt a vonzalmát örökítik meg állatregényei. A család a későbbiekben Kaposváron élt, ahol iskolai tanulmányait folytatta. Itt sok barátot szerzett, akik közül a legismertebb Bütyök, a Tüskevár Kondoray Bélája. (Ez lesz e havi olvasmányunk.)

Az első világháborúban katona volt, majd elvégezte a Gazdasági Akadémiát, és uradalmi intéző lett. Első műveit a Nimród című vadászújság közölte. Jó barátság fűzte Kittenberger Kálmánhoz, a nagy Afrika-vadászhoz. Első történelmi regényét egy történelmi pályázatra írta, és elnyerte vele az első díjat. Címe: A koppányi aga testamentuma. Állatregényei tették híressé itthon és külföldön: Vuk, Csí, Bogáncs, Kele, Hu, Lutra és a Téli berek, a Tüskevár. Fekete Istvánt a természettel együtt élő, titkát ismerő, vele naponta találkozó ember élményei avatták íróvá. Új műfajt teremtett, amellyel a civilizáció révén a természettől eltávolodott embert újra természetközelbe tudta hozni. Életútját, munkásságát talán az alábbi, tőle származó idézettel jellemezhetnénk: „Kerestem az utat, a patakot, a nádast, a cserszagú erdőt...s közben – megtaláltam a Hazámat.”

A hónap könyve

Tüskevár
regényrészlet
Fekete István

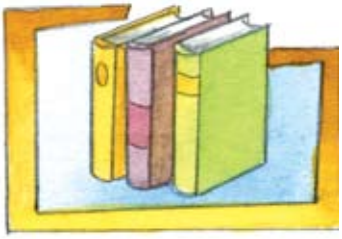

Ladó Gyula Lajos – Tutajos – budapesti fiú a Kis-Balaton vidékén tölti a szünidőt. Nagybátyja István bácsi hívja meg oda, mert tudja, hogy Tutajost nagyon érdekli e vadregényes természet, a nádasok, sások, tocsogók, tavak és az ezerféle madár birodalma. A kalandos nyaraláshoz csatlakozik Tutajos osztálytársa és barátja, Kondoray Béla, Bütyök is. István bácsi Matula Gergelyre, az öreg pákászra bízza a fiúkat, aki megismerteti velük e mesebeli táj minden zegét-zugát és számos életre szóló kalandban van részük.

…Hopp, cipőüzlet! Ide bemegyünk. *(Mondta István bácsi.)* Erős szandált kérek a fiúnak…– majd egy másik boltban azt mondta: – Egy jóravaló bicskát szeretnék! Legyen rajta lyukasztó, csavarhúzó és körömreszelő is.

Aztán a könyvesboltba mentek, aztán a sportboltba.

– Teljes horgászfelszerelést kérek a fiúnak!

– Parancsoljon – rakta ki a boltos a csodás készségeket–, megvolt a vizsga, bizonyára. És remekül sikerült...

– Színjeles!

István bácsi enyhén hajlamos volt a túlzásokra, és Tutajos barátunk derékig elpirult.

– Kérem úgy csomagolni, hogy vidékre lesz…

Gyula Lajos az utcán akadozva mondott köszönetet.

– Megérdemled, egy szót se többet!

– Még azt sem tudom, hogy elengednek-e?

– El! Miért ne engednének el, hiszen…azaz, persze, hogy elengednek. Bízd csak rám.

István bácsi majdnem kibökte, hogy Gyula nyaralása ügyében már

terjedelmes levelezés történt, kikötésekkel és ígéretekkel, amiket ő egyáltalán nem szándékozott betartani. A jó szülők elképzelése szerint ugyanis gyermekük lehetőleg ne menjen istállóba, ahol rúgó és öklelő fenevadak vannak, ne menjen gépekhez közel, ne másszon fára, ne menjen mély vízre, ne menjen a nádasba, erdőbe, elég nagy az udvar és a kert, a kert végében a kis patak pedig fürdéshez éppen elég.

– Szerencse még, hogy a méhesről megfeledkeztek meg a gémeskútról és a papírvágó ollóról is….

– Első az ágy – verte ki Matula a pipát –, először rendbe tesszük a gunyhót. Szénát kell hozni. Két hosszú rudat húzott ki a kunyhó mellől.

– Van egy petrence, tavaly megázott, de a kocsi is megsüllyedt volna. Felét behozzuk, elég lesz. Olyan ágy lesz belőle…

A petrence elég messze volt, és Gyula megjegyezte a tájat, a bokrok formáját, egy-egy fát. Lassan kialakult benne valami önkénytelen tájékozódás. A fű itt méteres volt s alul még erősen harmatos. Matula lelökte a petrence tetejét, és a két rudat átszúrta a kis kazalon.

– Elbírja?

– Hogyne! – állt a rudak közé Gyula

– Csak lassan, le ne dűljön.

– Juj! – ugrott Tutajos, mint egy szöcske. – Matula bácsi, egy nagy kígyó!

– Ne fogja meg, fene a kígyóját, büdös lesz a keze.

– Én?... – és Gyula nem akarta mondani, hogy nincs az pénz, hogy a hideg bujkál a gerincén, még ha ránéz is.

– A kunyhóban is mindig van egy-kettő, na fogja meg. Tutajos riadtan nézett, amerre a kígyó elcsúszott.

– Emelje!

A fele petrencét szépen felemelték, de Gyula nem lelkesedett az ügyes szénahordásért.

„A kunyhóban – gondolta– egy-kettő? Te jó Isten… ”

– Nehéz? – szólt elöl a feddő hang, mert a rakomány megbillent. –

Akkor pihenhetünk.

– Nem, Matula bácsi, csak megbotlottam.

Matula erre nem szólt, Gyula pedig arra gondolt: miért mondta, hogy nem nehéz, amikor nehéz? Micsoda szamárság ez? A valóság az, hogy igenis nehéz! És úgy látszik, hogy itt a réten csak a valóság a járható út. Nehéz? Úgy érzi, hogy a válla szakad le és karjai olyan hosszúra nyúltak, mint Bütyöké.

„Nem nehéz?...Te ökör!" – mondta Gyula Lajosnak, és fogai összecsikordultak, szeme pedig úgy kidülledt, mint a fenti szarvasmarhának, csak nem olyan békésen! Gyula e pillanatban még a kígyót is elfelejtette.

(…)

Matula megvetette az ágyat, egy pokróccal letakarta.

– Próbálja ki.

Gyula végigfeküdt a szénaágyon.

– Nagyszerű, – Matula bácsi.

– Mondtam ugye? A többit megcsinálom magam, maga meg fogjon ebédre valamit. Kukacot talál a parton, szöcske van elég a fűben, de kenyérgombóccal is megpróbálhatja. Én addig összebarkácsolok egy polcot, amire kirakodunk.

(…)

Egy termetes gilisztát húzott a horogra. A giliszta erősen tiltakozott szabadon maradt részével, de ezt nem is lehetett tőle rossz néven venni. Ezt a kaszálást úgy látszik, a víz alatt is folytatta, mert csakhamar erősen megrándult az úszó, és úgy maradt félig a víz alatt.

– Hát most bevágjak vagy ne vágjak?

(…)

– suttogta a fiú…. Az úszó azonban elindult, és Gyula most már nem tétovázott. A bevágásra berregni kezdett az orsó.

– Hohó! – óvatosan megállította a halat, ami nagy zenebonát csapott a víz alatt. Most visszafelé rohant – Gyula feltekerte a felesleges zsinórt –, aztán újra másik irányba, s a fiú engedte, de már fékezett. Ez a játék (ami csak Gyulának volt játék) végtelen örömmel töltötte el, mert most már igazán érezte, hogy *kezében van* a bot, és *kezében*

van a hal is. A hal már fáradt.

– Most levegőt adok neki – magyarázta Csikasznak a dolgot, ahogy a valóságos horgászoktól hallotta –, s akkor már úgy megy a szákba, mint a bárány.

De a hal más véleményen volt, mert nekirugaszkodott még párszor, amíg fel lehetett húzni a levegőre. (…)

Tutajosunk kerek szemmel álmélkodott. A hal hosszú volt, és szája mint a kacsáé.

Csuka! Hej! De milyen szép csuka! Csak Matula bácsi látta volna, és Kengyel látta volna,…és Piri mama és a mama, apám és Bütyök… és az egész osztály.

81. oldal

Mesék júniusra

Szélfiúcska a Balatonon

Fésűs Éva

pöccint odapöccint odapöccintette	visszafojt visszafojtva lélegzetvisszafojtva	csattogtat megcsattogtat megcsattogtatta

A városi szélfiúcska nagyon sok kéményfüstöt nyelt a télen, sőt még egy gyárkémény fekete kormát is beszippantotta. Mire jött a tavasz, köhögősen, bágyadtán ténfergett a vidám virágok között.

– Nem jól van ez így! – mondta az édesanyja, aki egész nap a sétatéri fák haját fésülgette. – Elküldelek nyaralni Nádi Szél bácsikádhoz, jó levegőre, hogy felerősödjél!

Nádi Szél bácsi a Balaton déli partján lakott, egy szőke nádas mélyén. Valamikor sok duhaj vihart kavart a tó vizén, de most már csak

a békanótához szolgáltatott kísérőzenét. Örült, hogy a füttyös hangú, városi kisöccse felvidítja öreg napjait, és olyan szeretettel fogadta a szélfiúcskát, hogy mindjárt az első napon friss halszagot hozott neki reggelire.

Szélfiúcska eleinte csak a nádasban játszadozott. Zizegtette a nádakat, fodrokat rajzolt a vízre, és vékony hangján városi nótákat dúdolt a bácsikának. Nádi bácsi pedig esténként azokról a régi viharokról mesélt, amiket Ő korbácsolt végig a Balaton vizén. Micsoda hullámnyájakat terelt a partra! Hogy megtáncoltatta a vitorlásokat! Hej!...

Szélfiúcska lélegzetvisszafojtva hallgatta a történeteket, és megkérdezte:

– Most miért nem teszel már ilyet? Miért bújtál el ebben a nádasban, hiszen még nem is vagy nagyon öreg!

Nádi bácsi kedve elborult, és nagyot sóhajtott.

– Mert egyszer rossz vége lett a mókának. Felborítottam egy csónakot, és a mély vízből ketten nem tudtak kiúszni. A jó szelek tanácsa büntetésből ebbe a nádasba száműzött engem. Soha többé nem mehetek ki a tó vizére, pedig néha majd belepusztulok a vágyakozásba, hogy még egyszer hófehér vitorlákat dagaszthassak!... Pedig csak játszottam. Nem akartam rosszat.

– Elhiszem, Nádi bácsi – felelte halkan a szélfiúcska, és aznap nem beszélgettek többet.

Szélfiúcska szépen kezdett erősödni, és másnaptól fogva minden délelőtt leszaladhatott a szép, homokos strandra, hogy enyhítse a nyári nap tüzet. A strand tele volt vakációzó gyerekekkel, pihenő felnőttekkel, s amikor a szelíd fuvallat a bőrükhöz ért, mind azt mondták:

– Ó, de kellemes kis szellő!

Szélfiúcska legszívesebben egy szöszi kislány mellett táncikált, aki homokvárat épített a parton. Amikor elkészült a vár, megcsattogtatta a tornyába tűzött papírzászlót. A kislány kacagott örömében:

– Fújjad, csak fújjad, aranyos szellőcske!

A szélfiú másnap is egyenesen a homokvárhoz futott, és lebegtette, lobogtatta a zászlót, de a szöszi kislány nem jött. Helyette egy siheder szél csapódott oda, és kinevette a szélfiúcskát:

– Én meg a barátaim ennél sokkal jobb játékot tudunk. Gyere velünk, ha van erőd és bátorságod!

Hogyne ment volna a szélfiúcska!...

A siheder és társai – megannyi zabolátlan, hajat kócoló, port keverő szélgyerek – ott kergetőztek a víz felett, és egy tarka-barka, pillekönnyű strandlabdát görgettek a hullámok hátán, ide-oda. A sekély vízben egy kislány kapdosott vidáman a labda után. Szélfiúcska boldogan ismerte fel benne az ő szöszi játszótársát. Mindjárt odapöccintette neki a labdát, hogy megfoghassa, de a siheder szélgyerekek kiütötték a kezéből, és újra elsodorták. A kislány nevetve, ujjongva, gondolkodás nélkül indult utána. Még egyet lépett, még kettőt, még... még... egyre tovább, vígan sikongva, játszadozva, míg egyszer csak a víz már a derekán felül ért.

Szélfiúcska megszeppent.

– Ne menj tovább, fordulj vissza! – súgta-búgta bele a fülébe, sőt, még tajtékos vizet is freccsentett a szemébe, hogy megállásra bírja, de a kislány ezt is játéknak vélte, tovább kacagott, sikongatott nagy vidáman, és ment, bukdácsolt egyre beljebb, két kitárt karjával röpdösve a labda után.

Sejtelme sem volt a veszélyről. Ki gondolna ilyesmire a tündérkék nyári ég alatt, a bársonysimogatású, szelíden ringó Balatonban?

– Álljatok meg, baj lesz! – kiáltott rá Szélfiúcska a mély víz felé sodródó, siheder szelekre. – Ne vigyétek beljebb azt a labdát!

De azok olyan önfeledten hancúroztak, hogy talán meg sem hallották, vagy nem is akarták.

Szélfiúcska megpróbált ellenük szegülni, de gyönge volt a túlerővel szemben. Hiába fújta a part felé a labdát, ha azok valamennyien befelé fújták. Mit tegyen hát, hogy megfordítsa pajkos kedvüket, nehogy úgy járjanak, mint Nádi bácsi, s hogy baj ne érje a szöszke kislányt, aki vidám vakációra jött a Balatonhoz.

Hirtelen meglátta a nádast.

– Hé, fiúk – füttyentett akkorát, amekkorát csak bírt. – Ott az a nádas a parton, cibáljuk meg, és fogadjunk, hogy én érek oda legelsőnek!

– Mi? Micsoda? Te? – ekkora hetykeségre már a vad szélgyerekek is felfigyeltek.

– Én hát! Fogadjunk egy mesében! – bizonygatta szélfiúcska.

– Egy egész mesében? No, ez jó! – viháncolt a legnagyobbik siheder.

– Rajta, fiúk, mutassuk meg ennek az incifinci hullámcsipkézőnek, milyen az igazi, balatoni szélroham!

– Hurrá – zúgtak a többiek, s már vágtáztak is vissza, a part felé, végigszántva a hullámokat.

Vitték a labdát is magukkal, de már egy csöppet sem törődtek vele. A szöszi kislány is megfordult, és indult utána, kifelé.

Az öreg Nádi Szél mérgesen rezzent fel délelőtti szendergéséből, amint a nádas zúgni, imbolyogni kezdett a feje felett.

– Forgószeles nemulass! Miféle süvölvények vagytok? – mordult rá az odavágódó szélgyerekekre.

– Ezek a barátaim, bácsikám! – felelt helyettük kifulladva a legutolsónak odaérkező szélfiúcska. – Ne haragudj rájuk, én találtam ki a nádascibálást meg a versenyfutást, mert ez még mindig sokkal jobb játék, mint amit a tó vizén űztek.

És belesúgott valamit a bácsi fülébe.

– Akármit sugdosol, elveszítetted a fogadást! – hangoskodott a siheder szélgyerek.

– Tudom – mondta szélfiúcska. – Meg is kapjátok a mesét most mindjárt, ugye, Nádi bácsikám?

– Tőlem? – csodálkozott az öreg. – Mit akartok hallani?

– Azt a történetet, amiért balatoni szél helyett nádi szél lettél – kérlelte a szélfiúcska.

– Aha, értem! – nézett rá az öreg. – Hát akkor jó lesz, ha mind elültök itt szépen és nagyon figyeltek!

Nád se zizzent, hullám se csobbant, amíg a nádi szél meséje tartott. A haszontalan sihederek lélegzetet is alig vettek, úgy hallgatták. Csak szélfiúcska kandikált ki minduntalan a sűrű nádfüggöny mögül, annyira örült annak, amit a strandon látott. Pedig nem is történt ott semmi különös, csak egy szöszi kislány mászott ki jókedvűen a vízből, a tarka labdája után.

82. oldal

Mondák az 1848-as forradalom és szabadságharc korából

Sipka, a híres toronymászó

Krúdy Gyula

veszett eszeveszett eszeveszetten	visszhangzik visszhangozott visszhangozták	választás követválasztás követválasztást

Sipka, kiről mesélek, inas volt egy pesti ácsmesternél. Abban az időben örültek az ácsmesterek, ha inasuk volt. De nemcsak az ácsok, hanem mindenféle mesterek, mert a legények elmentek honvédnek. Nagy idők voltak. Kiütött a szabadságharc! Ahány épkézláb magyar volt, az mind elment arra, amerre a háromszínű zászlót vitték. Elment katonának. Hej, ment volna Sipka is, mikor az ácslegények, inasok otthagyták a gazdájukat. Együtt sorozták be őket a diákokkal. Nem volt különbség mesterlegény és tanuló ifjú között. Magyar volt mind a kettő, fejébe nyomták a honvédcsákót. Sipka is ott settenkedett a sorozóbizottság körül, míg egy nagy bajuszú kapitány rákiáltott:

– Nem mégyen mindjárt haza, te Hüvelyk Matyi! Sipka szégyenkezve futott el. Hát tehetett ő arról, hogy alig látszik ki a földből? A szívébe pedig nem láthattak. A szíve tele volt lelkesedéssel, hazaszeretettel. Könnyes szemmel faragta tovább a gerendákat, deszkaszálakat. A gazdája vigasztalta:

– Ne búsulj, fiam..

– Már hogyne búsulnék – felelt Sipka –, mikor gazduram is búsul, mert az öregsége miatt nem vitték el honvédnek.

– Igaz biz az – felelt sóhajtva az öreg ács. – De azért lehet, hogy még mi is tehetünk valamit a hazáért. Csak várjunk türelmesen.

Nagy csaták, háborúk híre érkezett. Az öreg ács esténként elolvasta az újságból a csaták híreit. Sipka lángoló szemmel hallgatta. Győztek a magyarok mindenfelé.

– No látod, fiam – mondta az ács –, nélkülünk is győznek a honvédek.

Sipka azért csak tovább búsult. Fordult az idő.Vesztett csaták, vesztett ütközetek híre érkezett. – Hej, ha én ott lettem volna, majd megmutattam volna! – kiabált Sipka. – Inkább meghaltam volna, mint hátráljak.

– Nono – szólt az ácsmester –, meghaltak elegen. Egyszerre Buda várába is bevonult az ellenség. A várfalakra ágyúkat raktak, és az ágyúk csövét Pest felé szegezték. Az öreg ács fejcsóválva mondta:

– Mind agyonlövöldöznek bennünket.

Nemsokára megdördültek az ágyúk. A nagy fekete ágyúgolyók búgva, sisteregve repültek Pest felé. Ahová repültek, ott ledöntötték a házakat, megölték az embereket. Sipka a gazdájával egy mély pincébe rejtőzve hallgatta az ágyúk dörgését. Napokig szóltak az ágyúk. A pesti házak romokban hevertek, az emberek meghaltak vagy elmenekültek.

Sipka esténként kilopódzott a pincéből. Körülnézett a romba dőlt városban. Egy este oly eszeveszetten rohant haza, hogy majd nyakát szegte a pincelépcsőn.

– Gazduram, itt vannak a honvédek! Ostromolják Budát. Az öreg ács egy szót se tudott mondani örömében, csak megölelte Sipkát.

– No, Sipka – mondta aztán –, most következett el a mi időnk! Van a padláson egy tucat háromszínű zászlóm. Régi követválasztási zászlók. Most kitűzzük azokat a pesti tornyokra. Azoknak is a legtetejére. Hadd örüljenek neki a honvédek a budai parton. Sipka nagyot ugrott örömében. Csakhogy végre tehet ő is valamit a hazáért!

Mindjárt lehozta a zászlókat a padlásról. Az esti sötétségben szépen elindult a mesterével. A budai várfalakról tüzet okádtak az ágyúk Pestre. Csapkodtak a golyók jobbra-balra. Sipka bátran haladt előre a belvárosi templomig. Ott a derekára kötött egy lobogót, s rúdját a kezébe fogta, aztán fel a toronyra! Nem volt az olyan könnyű

mesterség, mint hiszitek. A torony falán nincsenek lépcsők. Sipka a villámhárítón kúszott fel, és a fal kiugrásaiba, párkányaiba kapaszkodott. Nemhiába volt ácsmesternél. Eleget járt a torony tetején. A toronyfedés, tetőjavítás az ácsok munkája. Úgy kúszott felfelé, mint egy macska. Az öreg ácsmester nézett utána addig, míg könnybe lábadt a szeme.

Sokáig tartott, amíg Sipka a torony tetejére ért. Útközben pihent is egy darabot. De egyszer csak odafönt volt.

Kibontotta a zászlót. A háromszínű lobogó ott lengett a torony tetején az éjszakai szélben. A budai ágyúk gyilkos tűzzel dörögtek. Egyszerre csak ezer meg ezer torok kiáltása hangzott át a Dunán. A hegyek visszhangozták a kiáltást.

– Éljen a haza! – Ezt kiáltotta húszezer honvéd akkor, midőn rohamra indult a budai vár ellen. Sipka a torony tetejéről visszakiáltotta:

– Éljen a haza! A lobogó pedig lengett, lengett, mintha biztatná a túlsó parton küzdő magyarokat.

Mire felkelt a nap, már nem volt egyedül a pesti tornyon lengő zászló. Magyar zászló lengett a budai váron is. A honvédek bevették Buda várát. A magyar vezér, mikor meglátta a pesti zászlót, megkérdezte, hogy ki tűzte azt oda. Sipkát maga elé hívatta, és érdemrendet tűzött mellére. Késő öregkoráig büszkén mesélte Sipka, az ács, híres toronymászását.

– Nem voltam Budán, de mégis segítettem a vár bevételében – szokta volt mondani.

83. oldal

Pohárfogó játék

kellékek: joghurtos pohár, gesztenye, spárga, kézi fúró
elkészítése: A gesztenyét a kézi fúróval óvatosan átfúrjuk. 60 cm hosszú zsineget fűzünk bele, a végét megcsomózzuk. A joghurtos poháron is ejtünk egy lyukat, közel a széléhez. A zsineg másik végét ide fűzzük be és ezt is megkötjük. Kezdődhet a játék. A poharat lóbálva a zsinóron függő gesztenyét magasba lendítjük, és a pohárral megpróbáljuk elkapni. Addig gyakoroljátok, amíg nem sikerül 10-ből legalább 9-szer!

Levélfüggöny préselt levelekből

kellékek: lepréselt színes levelek, makk és gesztenye, erős cérna vagy vastagabb gyapjúfonal, hosszú tű, kézifúró
***elkészítése*:** A lepréselt színes faleveleket csomózzuk a száruknál fogva a fonallal egymás után sorba. A két levél között olyan hosszúra hagyjuk a fonalat, hogy az egész levél látható legyen, ne fedje egymást. Két levél közé hébe-hóba egy-egy gesztenyét vagy makkot is fűzhetünk, de ügyeljünk arra, hogy ne legyen túl nehéz a fűzér. A gesztenyét vagy makkot először természetesen a kézifúróval ki kell fúrni. Először a fonalra kössünk egy jó kövér csomót, aztán fűzzük rá a gesztenyét vagy makkot, így nem tud lecsúszni. A fonal végére kössünk majd egy hurkot, hogy fel tudjuk majd akasztani. Több hasonló fűzért egy hosszabb botra egymás mellé fűzve szép őszi levélfüggönyt kapunk.

Márton napi lámpás

***kellékek*:** 13 cm átmérőjű papír sajtos doboz, aqarellpapír vagy közönséges rajzlap (43x21 cm), préselt levelek, közönséges étolaj, ragasztó, kés, olló, mécses, vékony drót, bot.
elkészítése*:* Az aquarellpapír alá helyezzünk egy lepréselt levelet, rányomjuk, majd egy viaszkrétával, zsírkrétával színezzük a papírt addig, amíg a levél szélei, erezete jól láthatóvá válik (átnyomódik a papíron). Így töltsük ki az egész papírt. A sajtos doboz alján rög-

zítjük a mécsest (pl. erős ragasztóval), majd ráerősítjük a sajtos doboz peremére a doboz kerületének megfelelő hengerré összetekert és összeragasztott levélmintás papírt. Ezután az egészet jól átitatjuk étolajjal, hogy a mécses fénye szép fénnyel látszódjon át a leveles lámpásunkon. Végül szúrjunk az olló hegyével a lámpás két felső oldalán egymással szemben két lyukat, fűzzük át rajta a drótot, majd a dróttal erősítsük a botra. A bot végére érdemes egy barázdát vágnunk késsel, amiben megakad a drót, és nem csúszkál a mécsesünk.

Cinkeharang

***kellékek**:* agyag virágcserép (10 cm átmérő), gallyak, kókuszzsír (125 g), héjas napraforgómag (2 marék)
elkészítése: A virágcserép alján lévő lyukat gyurmával betapasztjuk, hogy ne folyjék majd ki belőle az olvadt zsiradék. Az ágakat beleállítjuk az így előkészített cserépbe. Fazékban megolvasztjuk a kókuszzsírt. Amikor felolvadt, belekeverjük a magokat, majd langyosra hűtjük. A még folyékony langyos masszát beleöntjük a cserépbe. Az ágat a szilárduló masszában középre igazítjuk. Erre szállhatnak majd rá az éhes madarak. Kihűlve a massza megszilárdul, kitehetjük az ablakpárkányra, kerti állványra.

Madárkalács

kellékek: hentesnél ingyen kapható faggyú, napraforgómag, lenmag, tökmag, egyéb apró magvak, (madáreledel néven kapható ilyen keverék a kisállat kereskedésekben), drót
elkészítése: a kissé megmelegített faggyúba belekeverjük a magvakat, 5– 8 cm átmérőjű gömböket formázunk belőlük, drótot szúrunk bele, hagyjuk megszilárdulni. Kiakasztjuk a fákra gazdag táplálékul téli madárvendégeinknek.

Szilveszteri játék

***kellékek*:** kartonlap, olló, vonalzó, színes ceruzák
***elkészítése**:* Egy nagy kartonra kört rajzolunk, és tizenkét tortaszeletre osztjuk. A 12 hónap neveit beleírjuk a szeletekbe. A család

körülüli, és végiggondolja milyen jó és rossz dolgok történtek az elmúlt évben. Decembernél kezdünk. Ha valaki eszébe jut valakinek megosztja a többiekkel. Ezt lerajzolja vagy ráírja a megfelelő hónapmezőre.

Gombjáték

kellékek: 70 cm hosszó gyapjúfonal, 3 cm átmérőjű, nagy lyukú gomb

elkészítés: A gyapjúfonalat befűzzük a gomblyukakba és a fonal végeit összekötjük. Ha négy lyuk van rajta, akkor két szembe lévőbe fűzzük. Úgy vesszük kézbe, hogy a mutató ujjainkat beleakasztjuk az összekötött zsinegbe úgy, hogy a gomb középen legyen, és lehessen tekergetni. Ha a gombot kicsit betekerjük, a fonal összehúzódik a tekeredéstől. Akkor meghúzzuk az ujjainkkal a fonalat, s a gomb forogni kezd. A lendülettől a fonal áttekeredik a másik irányba, s összehúzza az ujjainkat. Ha lendületét már elvesztette, ismét meghúzzuk, s akkor visszafelé játszódik le ugyanez. A fonalat sose hagyjátok teljesen lazán, mert akkor feltekeredhet! A kezünket folyamatosan egymáshoz közelítjük, majd széthúzzuk. Figyeljük meg a gomb mozgását, hangját!

Gyermekkert az ablakpárkányban

A meleg szobában az ablakpárkányon is nevelhetünk zöldséget és virágokat. Ezek a palánták később kiültethetőek a kertbe. A legmegfelelőbb növények paradicsom, karalábé, virágmagok. Szükségünk van: agyagcserepekre, virágföldre és magvakra. A jól kitisztított cserepeket megtöltjük virágfölddel, ebbe ültessük bele a magvakat. Egy magot a másiktól kb. 1 cm távolságra tegyük, ezzel elősegítjük a növényeink fejlődését. Gyöngéden helyezzük bele a magokat a földbe, majd temessük be. Öntözzük a cserepeket úgy, hogy a föld nedves legyen. Naponta egy, másfél deciliter vízzel öntözzétek, gyakran ellenőrizzétek, nehogy kiszáradjon. Ha túl sok víz kerül rá, az is ártalmas lehet. Hogy később tudjuk melyik cserépben, a cserép melyik részében milyen növény található, jelöljétek meg a cserepeken. Ha

növényeitek már több levelet hajtottak, ültetessétek őket nagyobb cserépbe. Ennél a műveletnél ügyeljetek arra, hogy a növény hajtásai, gyökerei ne károsodjanak. Ha benedvesítitek a földet, akkor egy kanál vagy lapát segítségével, földlabdával együtt emelhetitek ki a növényt. Az új cserépben kialakíthattok egy teknő alakú mélyedést, ebbe helyezzétek a növény földlabdás gyökerét, majd szórjátok körbe földdel (lazán). A kiültetésig itt fejlődhet tovább.

Levélmintás hímestojás készítése

kellékek: kifújt vagy keményre főzött tojás, apró levélkék, virágok, amelyet rá tudunk erősíteni a tojásra, nejlonharisnya darab, két marék vöröshagymahéj, víz

elkészítése: Az előkészített tojásra rásimítjuk a levélkéket, virágokat rászorítjuk a harisnyával és jól megkötjük, majd beletesszük a festő lébe, amelyhez 2 dl vízben felfőzzük a két marék hagymahéjat, majd leszűrjük. Ebben áztatjuk a tojásokat, amíg a kívánt színt el nem érjük. (Szép barnás, vöröses színre számítsunk.) Ezután a tojásokat kivesszük, megszárítjuk, majd lebontjuk róla a levelet, amelyek mintázata rajtamarad a tojáson.

Illatpárna vagy zsákocska készítése

kellékek: 22x10cm-es filcdarab vagy vászon, 1 marék lemorzsolt levendulavirág, gyapjúfonal, varróeszköz, olló, esetleg hímzőfonal

elkészítése: A méretre vágott filcet középen kettéhajtjuk és a széleit összevarrjuk. Kifordítjuk a zsákocskát. Megtöltjük a levendulavirággal. A felső szélétől 2 cm-re befűzünk egy gyapjúfonalat, majd összehúzzuk és masnira kötjük. Így készül a zsákocska. Ha illatpárnát szeretnénk készíteni, a megtöltés után behajtva a zsák felső szélét bevarrjuk a lyukat. Szekrénybe helyezve távol tartja a sok bosszúságot okozó molyokat. Ha nagyon szépet szeretnénk, és elég ügyesek vagyunk, a zsákocska megvarrása előtt egyik oldalára hímezhetünk levendulavirágot, vagy bármilyen más, szép mintát.

TARTALOMJEGYZÉK

SZEPTEMBER, Szent Mihály hava	**3**	-	
Versek: ***Varjúnóta*** *Zelk Zoltán*	**6**	-	
A cinege cipője *Móra Ferenc*	**6**	-	
Akácfa *Nemes Nagy Ágnes*	**7**	-	
A két Lotti *regényrészlet, Erich Kästner*	**8**	3	
A búzaszem *Fésűs Éva*	**12**	3	1
„Jól van, apjuk!” *Andersen*	**15**	5	
Egy véka tudomány *regényrészlet, Gerald Durrell*	**18**	8	
Kalandozás a magyar történelemben	**21**	-	2
Zrínyi Ilona *(Jókai Mór nyomán)*	**22**	9	
II. Rákóczi Ferenc fejedelem	**24**	-	
Zrínyi Ilona és II. Rákóczi Ferenc *Gaál Mózes*	**24**	11	3
Rákóczi hazatér *Thaly Kálmán nyomán*	**27**	12	
A szamár és az árnyéka *Ezópusz*	**29**	14	
OKTÓBER, Mindszent hava	**31**	-	
Versek: ***Itt van az ősz, itt van újra…*** *Petőfi Sándor*	**33**	-	
Jön az ősz *Kányádi Sándor*	**34**	-	
Kököjszi és Bobojsza *regényrészlet, Török Sándor*	**34**	16	
A villanyrendőr *Török Sándor*	**38**	17	4
A szerencsétlen ébresztőóra *Török Sándor*	**41**	20	5
A kis kuruc *Móricz Zsigmond*	**46**	22	6
Koncz Márton számítása *Gárdonyi Géza*	**50**	26	

Rákóczi kovácsa *Balogh Béni*	**53**	29	
Az északi szél és a Nap *Ezópusz*	**56**	32	7
NOVEMBER, Szent András hava	**58**	-	
Versek: ***Novemberi szél*** *Kányádi Sándor*	**60**	-	
Őzek, nyulak, szarvasok *Zelk Zoltán*	**60**	-	
Lóci óriás lesz *Szabó Lőrinc*	**61**	-	
Harisnyás Pippi *regényrészlet, Astrid Lindgren*	**63**	34	
Ki volt Móra Ferenc?	**65**	-	
Gergulics inasa *Móra Ferenc*	**66**	35	8
A békapásztor *Móra Ferenc*	**69**	39	
Az én dinnyeföldem *Móra Ferenc*	**72**	41	
A cinegekirály *Móra Ferenc*	**74**	43	9
Hogyan tanultam meg írni? *Móra Ferenc*	**77**	46	
Haragos Kengyela *Móra Ferenc*	**83**	50	10
Furfangos Támadi *Móra Ferenc*	**86**	53	11
A kutya és a tükörképe *Ezópusz*	**89**	56	
A jövendőmondó *Ezópusz*	**89**	58	
DECEMBER, Karácsony hava	**91**	-	
Színdarab: ***A három király útja*** *Szecsődi Tamás Leó*	**94**	59	
A repülő osztály *regényrészlet, Erich Kästner*	**103**	59	
A fiatal Mikulás *Török Sándor*	**105**	60	
A varázsfuvola *Szecsődi Tamás Leó átdolgozása*	**112**	-	
Roráte *Fekete István*	**119**	62	
A két szánkó *Fekete István*	**121**	66	

JANUÁR, Boldogasszony hava	**125**	-	
Versek: ***Újévi köszöntő*** *népköltés*	**128**	-	
Betemetett a nagy hó *Kányádi Sándor*	**128**	-	
Ha én felnőtt volnék…. *regényrészlet, Janikovszky Éva*	**129**	69	
A buták versenye *Illyés Gyula népmese feldolgozása*	**130**	70	12
A nárciszsárga villa *regényrészlet, Gerald Durrell*	**135**	75	
Farsangi játékok	**139**	76	
Interjú a farkassal… *Romhányi József*	**145**	76	
Kecskére káposztát *Romhányi József*	**146**	76	
Apróhirdetés-rovatot indítottak… *Romhányi József*	**147**	76	
Tenyérjósnál *Romhányi József*	**148**	76	
Kalandozás a magyar történelemben 2.	**148**	-	
Wesselényi Miklós	**149**	-	
Három férfi Pest-Budán *részlet, Ruffy Péter nyomán*	**150**	77	
A tékozló és a fecske *Ezópusz*	**153**	80	
A farkas és a hegyikecske *Ezópusz*	**154**	81	
FEBRUÁR, Böjtelő hava	**155**	-	
Versek: ***Régi tél*** *Illyés Gyula*	**159**	-	
Nyitnikék *Szabó Lőrinc*	**159**	-	
Mennyi minden *Nemes Nagy Ágnes*	**161**	-	
Rumini Zúzmaragyarmaton *regényrészlet Berg Judit*	**162**	3	13
Örömalma *Kolozsvári Grandpierre Emil*	**165**	4	

Két sárkány – két legény *Kolozsvári Grandpierre Emil*	**169**	8	
Bogaras király bogaras lánya *Kolozsvári Grandpierre Emil*	**174**	12	
Kalandozás a magyar történelemben 3. Gróf Széchenyi István	**178**	-	
Széchenyi és a magyar hajózós *Lengyel Dénes*	**178**	14	14
A Lánchíd regénye *Lestyán Sándor és Vajda Pál nyomán*	**181**	18	
Az egér és a bika *Ezópusz*	**183**	21	
Az egerek és a menyétek *Ezópusz*	**184**	22	
MÁRCIUS, Böjtmás hava	**186**	-	
Versek: ***Himnusz*** *részlet Kölcsey Ferenc*	**190**	-	
Petõfi Sándor: ***Nemzeti dal***	**192**	-	
Kossuth Lajos azt üzente *magyar népköltés*	**192**	-	
Most szép lenni katonának *magyar népköltés*	**193**	-	
Föl, föl vitézek... magyar népköltés	**193**	-	
Robin Hood *regényrészlet – A király vadászai Mándy Iván*	**194**	24	
Kalandozás a magyar történelemben 4. Kossuth Lajos kormányzó	**196**	-	
Görgey Artúr honvéd tábornok	**197**	-	
Damjanich János	**198**	-	
Klapka György	**198**	-	
Három férfi Pest-Budán *Ruffy Péter nyomán*	**199**	25	
A pesti vásár népe *Illyés Gyula*	**201**	28	

Ezer vasas német, három huszár *Rákosi Viktor*	**203**	31	15,16
Gyurka érdemrendet kap *Rákosi Viktor*	**207**	34	17
A branyiszkói Diadal *Rákosi Viktor*	**211**	38	18
A nagysarlói ütközet *Lengyel Dénes*	**217**	42	
A kutya és az oroszlán *Ezópusz*	**219**	44	
A falánk róka *Ezópusz*	**220**	45	
ÁPRILIS, Szent György hava	**221**	-	
Versek: ***Hová szaladsz vízipók?*** *Zelk Zoltán*	**225**	-	
Láttam, láttam *Nemes Nagy Ágnes*	**225**	-	
Tavaszi felhők *Nemes Nagy Ágnes*	**226**	-	
Somvirággal, kakukkfűvel *Kányádi Sándor*	**226**	-	
A Félőlény *regényrészlet, Békés Pál*	**227**	47	
A babros *Móricz Zsigmond*	**230**	48	
Tavaszi játékok	**236**	49	
Kalandozás a magyar történelemben 5. Bem József tábornok	**240**	-	
Gábor Áron honvéd őrnagy	**241**	-	
A furulya *Móra Ferenc*	**242**	49	
A huszár *Móricz Zsigmond*	**246**	56	19
Bem apó kisdobosa *Dékány András*	**249**	58	
A nyúl és a teknős *Ezópusz*	**252**	59	
Herkules és a Kocsis *Ezópusz*	**253**	60	

MÁJUS, Pünkösd hava	**254**	-	
Versek: ***Köszöntő anyák napjára*** *(magyar népköltés)*	**258**	-	
Füstbe ment terv *Petőfi Sándor*	**258**	-	
Mama *József Attila*	**259**	-	
Mikor a gyermek… *Gárdonyi Géza*	**259**	-	
Gombos Jim és Lukács, a masiniszta *részlet, Michael Ende*	**260**	61	
Ki volt Benedek Elek?	**262**	-	
Szent Anna tava *Benedek Elek*	**263**	62	
A kápolna harangja *Benedek Elek*	**266**	65	
A tizenkét varjú *Benedek Elek*	**269**	68	
Gyöngyvirág Palkó *Benedek Elek*	**272**	70	20
Melyik ér többet? *Benedek Elek*	**279**	74	
Kinga királyné gyűrűje *Balogh Béni*	**282**	76	
A kaszás meg az ostoba farkas *litván népmese*	**285**	79	21
JÚNIUS, Szent Iván hava	**287**	-	
Versek: ***Balaton-parton*** *Nagy László*	**290**	-	
Napsugár-hívogató *Kányádi Sándor*	**290**	-	
Csilingel a gyöngyvirág *Zelk Zoltán*	**291**	-	
Ki volt Fekete István?	**292**	-	
Tüskevár *regényrészlet, Fekete István*	**293**	81	
Szélfiúcska a Balatonon *Fésűs Éva*	**296**	82	
Sipka, a híres toronymászó *Krúdy Gyula*	**300**	83	
Ügyeskedõ hónapról hónapra	**303**	-	